Ir 127
Nr 66

R41
4/4

N 3

~~lin 3.~~

~~I. n. 83~~

A. N. 3.

Est. 124

Nº 66

ANTIQVITATVM

IVDAICARVM

LIBRI IX.

In quîs, præter Iudææ, Hierosolymorum, & Templi Salomonis accuratam delineationem, præcipui sacri ac profani gentis ritus describuntur:

Auctore

BENEDICTO ARIA MONTANO HISPALENSI.

Adiectis formis æneis.

De la Lib.a Sevilla

del l. Aug.o de P. N. 3

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium.
CIƆ IƆ. XCIII.

ORNATISSIMO VIRO.

BRVNONI CHOQVETIO

FRAN. RAPHELENGIVS

D D.

RECTE *arbitraris, Ornatißime Choqueti, parua est ad Iudaïcorum operum rituúmque splendorem, Romanæ aut alterius cuiuscuis gentis magnificentia. quicumque enim vnius Salomonis Templi structuram diligenter inspexerit, nihil in reliquis Mundi miraculis, si cum isto solo comparentur, mirandi reperiet. Omnes nihilo minus nimiùm ridiculâ veneratione profana monimenta suspicimus, sacra negligimus: seu quòd præiudicio plerique ducamur, rari iudicio; seu quòd Iudæi, Græcis Romanísque operum magnitudine alioqui maiores, in suarum tamen virtutum præconiis fuerint inferiores. Id ego animaduertens, diu multúmque quæsiui, quo inclytæ nationis gloriam augerem. Obtulère se tandem diuersi Tractatus, quos de Antiquitatibus Iudaïcis constructos, figurísque illustratos, magnorum Bibliorum, quæ ante annos aliquot p. m. socer meus*

Plantinus excudit, ornamento adiecerat accuratissimus Ben. Arias Montanus. Eos illicò, quod ad institutum meum facere, doctéque à doctissimo, ac mihi insuper amicissimo, viro, scriptos videbam, separatim edendos censui; editos tibi potissimùm inscribendos; vt cuius erga sacras Antiquitates, erga Ariam Montanum, & erga me studium, longa familiaritate mihi sit perspectum. Habebis igitur in exiguo codice opus eximiæ vtilitatis; quódque antè plurium voluminum tantùm adpendix, seiunctim vix reperiri poterat. Tu beniuolentiæ meæ pignus, beniuolus suscipe. Vale.

ORDO

ORDO LIBRORVM.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS PHALEG, SIVE DE GENTIVM SEDIBVS PRIMIS, ORBISQVE TERRÆ SITV.

PRÆFATIO:

In qua de ea vtilitate, quæ ex facrorum librorum lectione percipitur, deque Geographiæ ratione, atque vſu diſſeritur.

VM in eo ſtudiorum genere, quibus ſtudiis ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet, ab initio verſatus ætatis eſſem, tantum ipſe, tum mea, tum magiſtrorum diligentia, laboris, operæq; ea in re poſui, vt, breui, planéque adhuc adoleſcens (tunc enim vigeſimum ætatis annum agebam; ex eóque tempore ad hanc vſque diem quinque ac viginti effluxerunt anni) hominum doctiſſimorum iudicio, ad grauiora me ſtudia conferre poſſem. Cùm autem ad eam, quam mihi natura tribuit, animi, ad Sacræ Theologiæ ſtudia propenſionem, accederent illa quoque, quæ quidem de eius ſcientiæ præſtantia, tum de meis parentibus, ac propinquis, non vulgari doctrina, ac pietate viris continuò audiebam; tum de iis etiam hominibus, quos ego homines ſtudiorum magiſtros, temporibus illis, longè doctiſſimos habui: mirificè me quædam eius ſcientiæ cupiditas incendit. Quocirca, cùm eius diſcendæ cauſa totum me ad ſcholaſticam (quam vocant) Theologiæ palæſtram contuliſſem, ita eius ſcientiæ præceptis decurſo ſtudiorum ſpacio auctus ſum, vt, eorum, quos dixi, doctiſſimorum, pientiſſimorúmque hominum ſententia, libros ſacros, adhibito iudicio, legere, peruolutaréque poſſem. Cumq; in illis ipſis Academiis verſarer, in quibus (vt dixi) in humaniorum (quas vocant) literarum ſtudiis ætatem conſumpſeram, ex ſacra Theologia, ad cuius ſtudia animum applicueram, voluptatem capiebam propè ſingularem. Et quemadmodum ij facere ſolent, qui, quod ſemel adamarunt, ad id, quàm proximè poſſunt, accedunt: ita quoque ego, iis omnibus libris, qui quidem ad eam, quam dixi, ſcientiam neceſſarij erant, conquiſitis, à cœtu hominum atque frequentia, tanquam in portum me in ſolitudinem recepi. id, nimirum, mihi ipſe perſuaſeram: quæ ars me, quonam pacto ætatem inter homines innocentiſſimam agere, & ad Dei voluntatem, eámque, quam is in ſuis oraculis viuendi normam hominibus præſcripſit, vitæ meæ actiones conformare deberem, doceret; eam vt artem adipiſcerer, ſummo ſtudio, maxima cura, tota animi contentione enitendum eſſe. Itaque in ea ſolitudine, ac rura tantùm peragrans, vixi aliquot annos, id eſt, dum id mihi per propinquos licuit ac neceſſarios. Hi enim cùm meo congreſſu, & colloquiis (vt dicebant) diutiùs carere non poſſent, eóſque incredibile teneret deſiderium mei; tandem ex iis me locis, ſuis precibus, obteſtationibúſque eruerunt. Eam

autem

autem quæ illud tempus consecuta est, ætatis meæ partem, partim in nouis peregrinationibus (quarum ab ineunte ætate fui studiosus) partim in ministerio, familiáque regis mei, pro eius muneris ratione, quo ego munere, quæ ipsius in me liberalitas est, ac beneuolentia, apud eum fungor, consumpsi. Ita tamen, vt, quas horas, quósque dies, occupationibus meis detrahere poteram, eos, iis, ad quæ me referebam, Theologiæ studiis, quibus quidem nihil vnquam mihi fuit optatius, integros transigerem. Equidem in ea sum sententia, vt, totum illud tempus, quod quidem à me eo in studij genere non ponitur, perire mihi existimem. Sacratissima enim hac scientia nihil iucundius, nihil præstantius, nihil denique optabilius esse potest, ac debet. hæc enim eos omnes homines, qui, quo numine ac spiritu Apostoli, eodem ipsi nondum sunt afflati, erudit, & ad verám æternæ beatitudinis cognitionem conducit: hæc quo modo vita humana ad præscriptum diuinæ voluntatis sit conformanda, sola homines docere potest: hæc vna sacris suis libris omnes omnium, quotquot sunt, artium ac scientiarum thesauros complectitur: nullúmque animum discendi cupidum cibis suis explere, abundéque delectare non potest: summus enim ille opifex, ædificatórque mundi Deus, qua ratione hunc terrarum orbem à se, hominum causa, conditum esse, iis in libris, testatus est, eadem quoque omnes thesauros eius scientiæ, ac sapientiæ, quæ quidem ab hominibus percipi potest, tam eius, quæ ad naturæ cognitionem, quàm quæ ad artium hominum generi necessariarum inuestigationem pertinet, in iis explicuit. Quæ verò argumenta à summis, grauissimisque Philosophis, in diuersis artium, scientiarúmque generibus, acutè, subtilitérque tractata sunt, ea hisce in libris eò traduntur illustrius, quo is qui ea dictauit, id est, Deus ipse maiore est auctoritate, quàm quiuis alius. Equidem, ipse pro exiguis ingenij mei viribus, ex longa, attentáque sacrorum librorum lectione, infinita propè & animaduerti, & collegi; quæ si mihi cum iis, quos in Hispaniis, Italia, Gallia, atque in hac regione, doctrina, pietatéque præstantes amicos habeo, omni alia cura exsolutus, communicare liceret; mihi non est dubium, quin septem aut octo annorum spacio ea in omni artium, ac disciplinarum genere volumina, è sacris tantùm ducta fontibus, conscribi possint, quæ illis ipsis, quæ à Græcis, Latinísque olim conscripta fuerunt, æquare se aut etiam anteponere possent. Atque huius quidem rei breuia aliquot exempla in iis, quos superiori anno, in duodecim Prophetas conscripsimus, Commentariis; tum in eo libro, quem Ioseph, siue de Arcano sermone inscripsimus, à nobis allata sunt, ac plura etiam posthac, fauente Deo, adducentur. Quarum in rerum numero vnum genus est eorum, quæ ad sacram pertinent Geographiam; (atque hæc fortassis expectari minus poterant) quo quidem in argumento, quantum nos lucis, iis qui illius artis studiis sunt dediti, ex sacra scripturæ thesauro attulerimus, aliorum sit iudicium. Equidem plus mihi hisce in libris, quàm apud quemuis alium ex antiquis Scriptoribus, profecisse videor. Quis enim vnquam antea de vera terræ, marisque forma, eáque quæ se mutuò contingunt, connexione, adeò certa, quæq; ita cum illis, quæ quidem à recentioribus obseruata sunt nauigantibus, conueniant, literarum commendauit monumentis, atque ea quæ in sacris traduntur libris? Quæ verò de cælo ipso, cælorum, ac syderum motu, de toto illo, quod inter cælum atque terram est, spacio, (quod Hebraicè רקיע dicitur) ventis, pluuia, grandine; de omni denique earum rerum natura, quæ res, tum in sublimi, atque excelsa aëris parte, tum in terra procreantur, quis vnquam ita subtiliter disseruit, vt, quæ ab eo sunt tradita, cum iis quæ ex sacris possunt depromi libris, conferri aliqua ex parte queant? Enimuerò nullam philosophandi rationem tutiorem, iucundioremq; homines sequi possunt, illa, quæ ab eius petitur auctoritate, qui earum omnium artium, ac scientiarum, de quibus agitur, est auctor. Sed vt hæc missa faciamus, & in aliud tempus differamus, illud non est prætereundum, amplissimam illam orbis terrarum partem; quæ quidem auro, argento, gemmis, aliísque multis; quæ ab hominibus maximi fiunt, quæq; ad vitam sunt necessaria, mirandum in modum abundat, quæ nuper ab Hispanis nauigantibus primùm inuenta esse creditur, nouúsque Orbis appellatur, ex ea, quæ in sacris traditur libris, terrarum orbis descriptione, apertissimè cognosci posse. Quinimo

& illud ex sacra Scriptura docere possumus, eam terram Israelitis fuisse notissimam: illos enim ad eam sæpius nauigatione contendisse constat. Sanè neque Strabo, aut Mela, Stephanus, Solinus, Ptolemæus, & alij, aut Plato & Aristoteles, qui quidem obscurè, at veluti per ænigmata, de iis, quæ sibi ignota erant, disseruerunt: aut poëtæ illi, qui, ne quid ignorare viderentur, nihil fabulis non aspergebant suis: nullus denique ex Græcis, Latinísve Scriptoribus, quorum scripta ad nostram vsque peruenerunt ætatem, aliquid edidit, quod si, quale tandem id sit, diligenter examinetur, comparari possit cum iis, quæ Moses de terra Ophir apertissimè scripsit; vel quæ Ionathan Propheta, eius, quæ est de Regibus Iuda, scriptor historiæ, copiosè & exactè tradidit: aut cum iis, quæ ab eo qui Paralipomena Spiritu sancto dictante scripsit, disertis sunt descripta verbis. Is enim non solùm de classe à Salomone apud Tyrum ædificata, atque in eo maris rubri portu, qui Chasion Gaber dicitur, instructa, Orientémque versus deducta; déque nauigationis tempore & mora, de rebus inde atque ex illis insulis, continente, eiúsque terræ littoribus, quæ nauigantes præterlegebant, in alias regiones allatis, mentionem exactam facit: verùm etiam terram illam, ex qua tanta optimi auri copia eliceretur, & ad alias gentes asportaretur, eam, inquam, terram, iam tum פרוים Paruaim appellatam esse, apertè docet. quæ quidem dictio, iis qui vel tantùm Hebraicè sciunt legere, duas regiones, olim Peru dictas, clarè demonstrat: vnam quidem, quæ eodem vocabulo, hodierno etiam die Peru dicitur: alteram verò, quæ noua Hispania à nauigantibus est appellata. Eius autem regionis aurum purissimum, atque in maximo pretio apud omnes gentes fuisse constat. Atque Interpres quidem, vel ob ignotam sibi regionem; vel potius in eius, quod illa regio exhibebat, auri laudem; cùm in Hebræo ita scriptum legatur, והזהב זהב פרוים. Et aurum illud aurum, PERVI & PERV. nam פרו in numero duali פרוים dicitur ille, inquam, conuertit; Et aurum erat probatissimum. Quoniam quicquid auri inter alias Gentes, priscis illis seculis in vsu fuit, id ferè totum ex illius terræ cauernis elicitum esse existimamus. Neque enim aut Tagus, aut Pactolus, & Hermus, aut alia olim celeberrima flumina, quorum vndæ aurum secum simul trahere dicuntur, tantam eius copiam hominibus suppeditare potuerunt, quantam olim ab iis qui hostes debellarant, nouásque Romano imperio prouincias adiecerant, & illorum quæstoribus Romam aduectam fuisse legimus. quippe quæ olim illorum fluuiorum natura fuit, eandem hodierno die esse constat. exiguam sanè suorum laborum mercedem, eámque, quæ interdum intermittitur, recipere solent ij, qui auro iis in fluuiis quæritando, & ab iis, quibus annexum est, sordibus secernendo, multum temporis operæq; consumunt. Quæ quidem ex re fit, vt maximam illam auri copiam, ex terra Ophir ad Indos Orientales, ad Synarum Gentem, ad Aethiopas, & ad alias regiones, quæ illis magis sunt propinquæ, eósque populos, qui sunt ad Occidentem, & armorũ vi, longáque commerciorũ consuetudine perlatam esse constanter asseramus. At verò, ne quisquam temerè nos in ea sententia esse putet: apud sacros Scriptores, quotiescunque de rerum pretiosissimarum comparatione agitur, frequens illius auri, quod ea ex terra allatum est, mentio fit: quæ sanè, nisi illud aurum temporibus illis in vsu apud omnes homines maximè fuisset, facta non esset. Neque enim solùm à Dauide, Salomone, Isaia, & eius libri, qui Ecclesiasticus dicitur, Scriptore, qui quidem omnes fuerunt Israelitæ: sed ante illorum secula, à Iob quoque Armenio homine, aurum Ophir commemoratur. Synarum quoque regionis meminit Ieremias. Atque hanc quidem veteres, cùm multò magis sibi esset vicina, quàm terra Ophir, vix tamen nominauerunt. Et si verò ad eam nostri homines nauigatione contenderunt, ab iis tamen perlustrata non est: eam ob earum rerum, quæ ibi magno fiunt artificio, admirabilem elegantiam, quæq; inde ad nos afferuntur, non satis omnes mirari, ac laudibus celebrare possunt. Denique cæteras omnes orbis terrarum partes, quæ quidem ab vno mari, ad alterum vsque protenduntur, nullis vnquam Scriptores tam apertè atque distinctè, neque tam certa serie, ac singulorum nominum diligenti annotatione demonstrarunt, atque vnus Moses, qui ea disertè, ac verè, literarum consignauit monumentis. Erat nuper apud me vir longè doctissimus, AVGV-

STINVS

STINVS HVNNÆVS, *qui Regiũ stipendiis in celeberrimo Louaniensi Gymnasio Theologiam docet; is, inquam, cùm hosce de sacra Geographia Commentarios conscriberem, ea quæ de terræ, marisque situ iam scripseram, legeret, eas res adeò disertè ac manifeste sacris contineri libris summoperè mirabatur: ac potissimum eo in argumento, de quo antiqui Geographi cùm scripserunt, atque ea quæ aut ipsi viderant, aut ab aliis audiuerant, memoriæ prodiderunt, omnia fabulis, ac falsis descriptionibus corruperunt, atque hac ratione veritatem tenebris obuoluerunt. Atque is quidem præclarissimus vir, hoc quod ei fuit valde gratum, à nobis responsum tulit: Eandem, scilicet huiusce rei, atque amplissimæ, magnificentissimæq́; domus esse rationem. qui enim eam in domum, hic, terue venerit, aut etiam qui continuò in ea habitet, non ita totius eius ædificij formam perspectam habere potest, atque Architectus ipse, qui omnem eius ædificationis rationem, eiúsque partes singillatim ab imis fundamentis vsq; ad tectum probè tenet. Itaque cùm Deus mundi huius sit ædificator, suoq́; verbo admirabilem hanc naturæ, rerumque omnium fabricam condiderit, quæ cæli ambitu complexa, mundus appellatur, cuius quidem in suprema parte ipse habitat, infimam verò hominibus incolendam concessit; is, inquam, omnes illius partes, quæ incoluntur, quaq́; non exactè describere atque demonstrare solus potest. id quod ab eo sacris in libris abundè est præstitum. Inter ea autem omnia, quæ quidem sciri, cognosciq́; ab hominibus possunt, orbis terrarum, eiúsque partium descriptio, quam vocant Geographiam, ob singularem ipsius vtilitatem, eámque, quam obtinet, dignitatem non in postremis haberi debet: præsertim verò cùm ad eam animus per se quodammodo alliciatur. Id quod ex eo, quod, quamplures excellenti homines ingenio, singulari quodam eius artis studio, nullis parcentes laboribus, maximam orbis terrarum partem peragrarunt, intelligi potest. Accedit etiam, quòd cùm hæc terra à Deo immortali eam potissimùm ob caussam sit condita, vt ea hominum sit domicilium: eam, si propter vitæ breuitatem, aut humanam imbecillitatem corpore peragrare non possumus; saltem propter eius pulchritudinem, admirabilem elegantiam, creatorísque dignitatem, animo, mentéque inuisamus & complectamur. Pleraque sunt alia, ob quæ huius orbis descriptionem necessariò ab hominibus cognosci oportere existimemus. Illud enim in primis maxima est admiratione dignum, ex tribus tantùm familiis hominum genus adeò esse propagatum, eásque familias in tantam hominum multitudinem excreuisse, vt nullus in terris locus, qui modò labore & industria coli possit, hominibus vacuus reperiatur. Videmus prætereà singulorum commoda locorum non illorum tantùm contineri finibus: sed ea ad omnes alias nationes rerum permutatione, emanare. adeò vt hæc, quæ auri ferax est, regio, illud cæteris, quæ quidem illo carent, impertiat: illa, vestes, eásque, ex quibus eæ conficiuntur, res aliis abundè suppeditet: alia verò earum rerum, quæ res ad hominum vitam sunt necessariæ, quæq́; ideò à Deo sunt conditæ, vt iis homines, grato erga ipsum animo vtantur, quibus abundat, cum aliis communicet. Quid quod illa humani generis societas, vel vnica ea ex re demonstrari potest, quòd homines ab vno rerum omnium conditore creatos, ex vno omnium hominũ parente Adamo, ex vnóque Seth, atque adeò ex vno Noë, tribusque eius viri familiis simul cum ipso ab immensa illa aquarum multitudine in arca seruatis, quæq́; in tot populos, ac gentes, maximo locorum, regionúmque interuallo inter se distantes, deducta sunt, eos, inquam, homines vna generis communitas coniungit, vna omnium natura eos inter se facilè conciliat? Et si verò singularum nationum, diuersa fuerunt instituta, diuersa linguarum genera, diuersi antea religionis cultus; attamen vno omnes animo esse debere, atque adeò in vnum corpus coire posse videntur. Neque verò maiori cum difficultate, quinimò multò aptius, ac promptius ij qui per Christum regenerati fuerint, in vnius Catholicæ Ecclesiæ communionem conuenire possunt, quàm olim hominum genus ex vno communi omnium terreno parente procreatum in vnam societatem copulari poterat. Nullum verò iam impedimentum, nulláve tanta potest esse difficultas, quæ, quominus Euangelium (cuius propagatione hæc, de qua loquimur, concordia, atque societas iniri debet) ad exteras, longinquásque nationes perferatur,*

feratur, efficere possit: idq; potissimùm cùm nulla penitus in toto terrarum orbe regio sit, quam tius incola quondam occuparunt; ad quam quidem ij, qui ad eam rem legati fuerint, contendere ac peruenire non possint: præsertim cùm id eò maiore animorum coniunctione, rerúmque omnium commoditate, ac maiore facilitate fiat, quò ij qui diuino spiritu ducuntur, iis antecellunt, qui, quòd mutuis inter se discordiis, linguarum dissimilitudine, animorúmque dissensionibus laborabant, in diuersa atque inculta loca, alij ab aliis recedere coacti sunt. Huiusmodi enim homines ipsa discordia diuersos agebat, eos itinerum atque locorum pericula anxios, solicitósque habebant, ac sæpius ab incepto retardabant opere; eos rerum necessariarum quas sibi nondum comparauerant, inopia premebat; eos humana fragilitas, ac labor defatigabat. Quibus verò Deus salutis nuntium, vel ad eos homines, qui remotissimas orbis terrarum partes incolunt, perferendum credidit; iis quid potest esse impedimento, quominus commissum sibi munus, alacri, promptóque curent animo? quid est, quo minus ad vltimas gentes ac terras (quæ non solùm ex nouis orbis terrarum descriptionibus, verùm etiam ex sacris litteris multò luculentiùs cognosci possunt) peruadant, impedire eos possit? num pericula? at,
Marc. 15. cùm spiritu Dei sint repleti, ea nullo modo pertimescunt. num serpentes? at eos ipsi pede comprimunt, ac manibus illæsi tractant. num leones? at hos in fugam conuertunt. num venena? at si venenatas potiones biberint, nihil tamen grauius patiuntur. num linguarum sermonisque diuersitas? at linguis, cùm opus est, loquuntur omnibus. Morbos verò tantùm abest vt timeant, vt potius ij qui aduersa valetudine afficiuntur, simulatque sibi à sanctis hisce viris manus impositæ sunt, conualescant. à quibus nec bellum iis gentibus quas adierint inferendum, sed diuina pax afferenda est, & summa prosperitas: adeò vt quas tandem ad terras proficiscantur, illud audiant: Quàm pulchri sunt super montes pedes annuntiantis &
Esa. 52,7. prædicantis pacem, annuntiantis bonum, & prædicantis salutem! Neque verò iis qui antiquitatis certa ratione cognoscendæ studio tenentur, Geographiæ cognitio gratissima ac iucundissima esse non potest: ex ea etenim coniici facilè potest, quænam olim natio, cuius in amicitia, societatéque permanserit: contrà verò quænam & cuinam infensa fuerit & inimica: quos inter populos eadem iura, eadem fœdera, eadémque viuendi ratio communis fuerit. hinc etiam simultatum, iniuriarum, bellorúmque causa minore certè labore, maiore verò fide, multóque certiùs, quàm ex quouis alio scriptore cognosci possunt. Quædam enim gentes quodam veluti hæreditario odio, atque discordiis inter se laborarunt: aliæ verò perpetuò veluti quodam societatis iure semper fuerunt coniunctæ. Atque hæc quidem seu odia, & inimicitias, siue fœdera, ac societates, verisimile est ex graui aliqua causa originem duxisse; quæ postea temporis progressu, non paruis de causis inter illas ipsas gentes, ac populos conseruata sunt, quorum ipsi initia demonstrare non potuerunt. Quæ tamen necessariò ex iis principiis atque causis, quas nos ex sacrorum librorum lectione obseruauimus, emanasse fatendum est. Legimus enim Cananæos, Ægyptios, Æthiopas, Libyos, & Afros rarò inter se bellum gessisse: sæpéque suas copias, vel ad aggrediendos, vel hostes è finibus arcendos coniunxisse. Neque etiam nos præterit, Assyrios hisce gentibus hostes fuisse infensissimos: atque Hebræos tum Assyriis, tum iis, quas commemorauimus, nationibus perpetuò vel inuisos, aut saltem suspectos fuisse. annon hæc omnia, Cham atque Sem, qui primi illarum gentium fuerunt auctores, diuersum indicant ingenium, quod quidem in eorum alium familiis posteà ad posteros emanauit? Illam verò Scytharum & Ægyptiorum veterem de antiquitate contentionem, quibus nam ex causis emanasse credendum est, præter quàm ex illa inimicitia, quæ in tabernaculo Noë est orta, post impium illud flagitium Cham, qui, quas corporis partes patris sui tegere debuit, eas, per summum scelus, prodidit? Porrò quòd Græci atque Latini à Iapheth pio in patrem filio genus ducunt, id est in causa, quamobrem ij & in rerum omnium natura cognoscenda, & philosophiæ studiis excolendis, atque, id quod maximum est, in eloquentia excelluerint, multóque præclarior ipsorum quàm aliarum gentium conditio in hoc genere fuerit. illi enim pater, vtpote pientissimo filio pulchritudinem,

tudinem, elegantiam, atque decus in benedictione promisit. In nostris iis, quos in Prophetas edidimus, commentariis, ex antiquarum historiarum cum libris sacris collatione, ostendebamus, Ægyptios, Chananæos, & Æthiopas inter cæteras omnes nationes iam inde à priscis seculis ad nostram vsque ætatem seruituti apud alias Gentes maximè fuisse obnoxios. Id quod sine dubio, ex illa patris sententia manat: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Infinita propè alia sunt quæ ad mores, ritus, religionésque Gentium, ad publicarum, ac priuatarum rerum administrationem, ad belli, pacísque rationes, ad commerciorum vsum, ad omnem denique vitæ consuetudinem, mores, atque adeò ad ipsam vestimentorum rationem referuntur; quorum cognitio si ex sacra petatur Geographia, non est dubium quin illa perfectam quandam atque absolutam harum omnium rerum scientiam sit exhibitura. ex eaq; non parum accedet lucis ad eorum omnium intelligentiam, quæ tum in sacris, tum in prophanis leguntur libris. at verò absque ea non pauca, alioqui difficillima & obscurissima, etiam diligentissimum Lectorem retardabunt. Nullum denique vel disciplinæ, vel artis genus est, quod non Geographiæ cognitione iuuetur atque excolatur. hanc imprimis Philosophi omnes, qui quidem rerum naturas inquirunt, rerúmque causas indagant, ac perscrutantur, adhibeant, necesse est; cùm infinita propè rerum multitudo, atque varietas tum in ipsis terris, tum etiam in mari contineatur. Eos etiam qui in ea Philosophiæ parte versantur, quæ de moribus est, Geographia opus habere constat, vt varia ac diuersa hominum ingenia ac studia, & quid cuique genti, pro locorum ratione conueniat, statuere possint. Hac medici, quàm qui maximè, tum ad medicamentorum, tum ad corporum varietatem ex locorum diuersitate obseruandam; hac mercatores, hac nautæ indigent. Hanc si è re militari demas, tota illius disciplinæ peritia constare nullo pacto poterit. Porrò qui studiis sacrarum literarum sunt dediti, quique in sacris libris nullum Dei verbum otiosum esse credunt, nullum non scitu dignissimum in iis agnoscunt; hi, inquam, si terrarum situs, maris ambitus, fluuiorum cursus, gentium mores, atque hominum ingenia, qualia sint, ignorent; multa quoque eos in sacrorum librorum lectione latère necesse erit. Frequens enim sacris in literis harum mundi partium mentio fit, quæ et, quo de agitur, argumento est accommodatissima. Id quod cum Moses diuino spiritu afflatus animaduerteret, omnem hanc, quam dicimus, Geographiæ tractationem, breuissima illa quidem, attamen certissima descriptione complexus est. Is enim eos homines, qui primi terram coluerunt, quorum nomina atque seriem posteriora secula, rerúmque vicissitudines, ac mutationes vel perturbarunt, vel corruperunt, suismet ac propriis adscripsit locis. Cuius descriptionem Prophetæ omnes, ac reliqui sacri Scriptores, qui post illum extiterunt, sunt secuti, eámque sanctam conseruarunt & integram. adeò vt, quamuis ipsi regionum, vel incolarum nomina post multa secula immutata manserint, eadem tamen illa antiquissima vsurpauerint. quod quidem nisi ab ipsis obseruatum fuisset, quod de gentium origine, ex aliis Scriptoribus cognoscere possemus, esset planè nihil. Quare quicquid tum in hoc argumento, tum in cæteris etiam omnibus, veri atque certi sciri à nobis potest, id, inquam, omne sacris potissimùm literis, ceu fonti cuidam perenni, à quo omnia hæc hauriuntur, atque adeò ipsi Deo acceptum referri debet. Itaque nos, qui, quicquid otij nobis conceditur, id omne in sacræ Scripturæ studiis libenter consumimus; non putauimus committendum, quominus hac quoque in re, pro exiguis ingenij nostri viribus, opera aliquid poneremus. Illa quidem, fateor, breuis est, sed tamen vt speramus, ea quæ Lectoribus nec inutilis erit, neque iniucunda: etsi propter ea, quæ in sese continet, Gentium, locorúmque nomina, quæ à Latina lingua abhorrent, neque magnum dicendi artificium, neque verborum ornatum admittit. Pro eo autem, hoc lectoribus satis esse debebit, siquidem veritas, (id quod in omnibus disciplinis obtinere debet) sermonis elegantiæ est anteponenda, ea, quæ hic traduntur, eo, quo scribuntur, modo, neque omnino alio esse intelligenda. Porrò in huius argumenti tractatione, ipsum potius scriptorem, quàm commentatorem (quem vocant) egimus, perindéque ac si ipsi omnium mortalium

primi,

primi, terrarum orbe peragrato, eiúsque situ, atque forma diligenter obseruata, quæ vidissemus, & obseruassemus, ea literarum monumentis mandaremus. Eorum sanè omnium, quæ hic à nobis afferuntur, nihil ex sacræ Scripturæ fontibus non est ductum: eius rei sacræ Scripturæ loca, in libri margine descripta, fidem cuiuis facient. quibus quidem ex locis, ea poterunt depromi, quæ si tantùm adnotata scribantur (si cui ei rei operam dare non pigebit) integer in nostrum hunc libellum Commentarius, absque magno negotio, conficietur. Nobis autem Deus tantum aliquando temporis, facultatísque concedet, (id quod speramus, eúmque supplices oramus) vt hæc quæ nunc primùm in conspectũ damus hominum, polire, amplificareq́; possimus. Interim verò nostris hisce laboribus, quos ad sacrorum librorũ explicationem non parum adiumenti allaturos esse confidimus, Christianus Lector, cui, quoniam in communem omnium studiosorum vtilitatem simus animo, exploratum esse cupimus, nobiscum fruetur. Præterea doctos, ac pios quosque homines obtestamur, atque obsecramus, vt, quo tandem in argumento, ex iis omnibus, quæ à nobis sunt tractata, nostram operam, vel adiuuare, ac promouere, vel etiam superare ingenio poterunt & industria, communis omnium studiosorum vtilitatis, vineæque Domini excolendæ gratia, id quidquid erit, oneris suscipiant, neque ea in re labori vnquam parcant. Omnes enim absque vlla contentione, pro ratione talenti vnicuique crediti, in communem causam ea afferre debemus, quæ Christianæ sint profutura Ecclesiæ. Vtinam verè omnes prophetent; vtinam omnes non sua, sed quæ sunt Christi, quæq́; ad Ecclesiæ ædificationem pertinent, quærant. Gratia & pax omnibus in Spiritu sancto. Datum Antuerpiæ Cal. Martij, Anno 1572.

DE MVN-

DE MVNDO.

Cap. I.

PRINCIPIO locum esse accepimus rerum omnium quæ vspiã extant capacem, eundem verò duabus naturis constantẽ duplici describi etiam ratione, alterum immensum infinitum, ab omni corporali societate aut occupatione distinctum, sui ipsius compotem, seque ipso plenum, & cætera omnia nulla occupatione sui continentem, atq. virtute, efficacitateque permeantem, rotundum ac simplicem, omni tamen circumferentia carentem, centro autem vbique notabili, quem æternum, neque factum neque auctum, neque minuendum vnquam sua ipsius natura vtpote infinita docet. eundem intrà, idemque extrà, totum antè, totum retrò, totum sursum, totum deorsum, qui cùm nullo propter naturæ ac virtutis infinitam magnitudinem certo nomine dici à nobis possit, ex opportuno magis sermonis vsu virtus diuina, siue facies, siue præsentia, & manus, efficacitasque Dei appellatur, S. S. E. *Psal.138,9.* Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiã? Si ascendero in cælum, tu illic es: & si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Atque ex hac ratione effectum est, vt inter alia plurima nomina, quibus Deus Hebraicè appellatur, מקום MAKOM etiam, id est locus, recenseatur.

Est alter prætereà ex superioris virtute & efficacitate constans locus, certis magnitudinis terminis cohibitus, qui sese cunctaq. intra se posita vno ambitu continens amplectitur, quod Græco nomine πᾶν, Latino TOTVM dicimus, sicut scriptum est: *Sap.1,7.* Hoc quod cõtinet omnia, scientiam habet vocis. Atque hic locus nec æternus, nec immensus est, nec auctore caret, nec fine etiam est caritutus, in cuius superficie extrema quidquid continetur, mũdus siue cælũ & terra appellatur, S.S.E. *Genes.1.1.* In principio creauit Deus cælum & terram. vnà enim cum cælo, & terra horum etiam continens locus extitit. Hic autem quanquam vnus est, partibus tamen differt præcipuè duabus, quarum altera *super cælos*, altera verò *intra cælos*, dicitur: aliis verbis *in excelsis*, & *de cælis* vocantur, S.S.E. *Daniel.3.* Benedicite aquæ omnes quæ super cælos sunt, Domino. &, *Psal.108.* Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis. In hoc autem loco, id quod mundum dicimus, est duobus præcipuè naturæ generibus constans, cælo & terra, S.S.E. *Genes.1.* In principio creauit Deus cælum & terram.

At verò vt terræ nomine, maria etiam, flumina, fontes & quidquid inferius est, indicatur; ita cælorum etiam vocabulo, leuiora quæque corpora aut sublimiorem sortita locum demonstrantur, S.S.E. *Isaia 66.1.* Cælum ego impleo, & terra scabellum pedum meorum est. &, *Isaia 6.3.* Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. Ad hoc superior pars cælum & cæli cælorum, inferior verò omnis in vniuersum abyssus & terra dicitur, S.S.E. *Eccl.16.18.* Ecce cælum & cæli cælorum, abyssus & vniuersa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu eius commouebuntur.

Constat autem vniuersus hic mundus, Deo auctore in tempore factus, ita vt simul cũ tempore ipse extiterit nulla antè materia, sed solo verbo Dei omnia producente, inani prius in aquas formato & ex aquis cælo effecto, deinde terra crassiorum partium coagmentatione coacta, ac tandem ab aquis discreta & producta, eiusdem verbi virtute in se ipsa residens, nullo alio prætereà fundamento innixa, S.S.E. *2.Petr.3.5.* Latet enim eos hoc volentes quòd cæli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei verbo. &, *Iob 26.7.* Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

Itaque ex superiore atque inferiore corporum, partiumque natura, eademque generibus, & nominibus varia mundus constat, magnam aliis atque aliis partibus pugnam, varietatem atq. discrepantiam

cum

cum summa totius concordia, pulchritudine, atque producendarum commoditate rerum cõtinens, summum & sapientissimum conditorem testatus, eundemque prudentissimum gubernatorem professus, s.s.e. *Ose. 2,21.* Et erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum, & hæc exaudient Iezraghel. *Amos 5,8.* Et rursum, Facientem Arcturum & Orionem, & conuertentem in mane tenebras, & diem in noctem mutantem: qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ &, *Iere. 10,12.* Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos: ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: *Amos 9,6.* Fulgura in pluuiam facit, & educit ventos de thesauris suis. Qui ædificat in cælo ascensionem suam, & fasciculum suum super terram fundauit: Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ.

Mundus rotundus. Est autem mundi totius rotunda & sphærica communicatione virtutis erga terram, atque inferiores partes oportuna figura, s.s.e. *Esa. 40,22.* Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores eius sunt quasi locustæ. Qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos sicut tabernaculum ad habitandum. Quod enim Latinè vertimus Gyrum, Hebraicè HOG est: *חוג מחוגה* quod propriè circulum vel sphæram interpretamur; quippe à HOG, nomen MEHOGA deducitur, quod Latinè circinum significat.

Mundus factus. Neque verò æternus mundus est, sed temporis initio vnà cum tempore ipso conditus, & pro Dei ipsius consilio & voluntate mutandus, s.s.e. *Esa. 42,5.* Hæc dicit Dominus creans cælos & formans terram, & quæ germinant ex ea. &, *Psal. 102,25.* Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. &, *Psal. 135.* Qui fecit cælos in intellectu, & firmauit terram super aqua, & fecit luminaria magna, Solem in potestatem diei, & Lunam & stellas in potestatem noctis.

Altissimæ autẽ mundi partes cæli sunt, vltra quas aquæ inesse creduntur his quæ intra orbem sunt aquis raritate, perspicuitate & omni naturæ parte, magno discrimine excellentes, s.s.e. *Psal. 107,5.* Quia magna est super cælos misericordia tua: Hoc enim cælum altissimum esse ostenditur, quo diuinæ misericordiæ infinitudine superatur. *Genes. 1.* Et dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Est autem firmamentum quidquid à terræ & aquæ superficie vsque ad supremi cæli summa constat. quod aliis nominibus cæli & cæli cælorum dicitur. Et rursum scriptum est, Benedicite aquæ omnes quæ super cælos sunt, Domino.

Neque verò semel conditus mundus casu agi permissus est, sed præsenti ac perpetuo Dei consilio gubernatus, iisdem quibus incepit, legibus perseuerat, nunquam vel omnino hactenus perturbato ordine, nisi semel tantùm diluuij tempestate, idque ex diuini consilij & iudicij sententia, deinde rursus continuata serie vsque ad finem ipsum temporum rerumque omnium rationem integram obseruaturus, nunquam hactenus vel motu deficiens, aut lassus, vel vsu detritus, quanquam quasdam partium vicissitudines passus; tamen totus ipse sine sui detrimento conseruatus, idque Deo perpetuò agente & gubernante, obtinet, sicut de his omnibus rationibus diuersis in locis scriptum legimus. Etenim firmauit orbem terræ qui non commouebitur. *Psal. 92,3.* Parata sedes tua ex tunc, à sæculo tu es. Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem suam: Eleuauerunt flumina fluctus suos à vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. &, *Iob 26,8.* Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Qui tenet vultum solij sui, & expandit super illum nebulam suam. Terminum circundedit aquis vsque dum finiantur lux & tenebræ: Columnæ cæli contremiscunt & pauent ad nutum eius. &, *2. Paral. 6, 27.* Si clauso cælo pluuia non

nou fluxerit propter peccata populi, &
deprecati fuerint te in loco isto, & con-
fessi nomini tuo, & conuersi à peccatis
suis, &c. subiungitur tandē, Da pluuiam
terræ quam dedisti populo tuo ad possi-
dendum. Et rursum etiam scriptum est:
Isa. 66, 22. Quia sicut cæli noui & terra noua, quæ
ego facio stare coram me, dicit Dominus;
sic stabit semen vestrum & nomen ve-
Gen. 8, 22. strum. &, Non igitur percutiam omnem
animam viuentem sicut feci: cunctis die-
bus terræ sementis & messis, frigus &
æstus, æstas & hiems, nox & dies non re-
Iere. 33, 20. quiescent. &, Hæc dicit Dominus, Si irri-
tum fieri potest pactum meum cum die,
& pactum meum cum nocte, vt non sit
Iob 25, 2. dies & nox in tempore suo. &, Potestas
& terror apud eum est, qui facit concor-
diam in sublimibus suis. Quanquam
verò mundus omnis integer, incorru-
ptus, immutatusque permaneat; iustis
tamen de causis nonnullæ in eo partes
miraculo a Deo edito mutantur, s. s. E.
Psal. 106, 33. Posuit flumina in deserto, exitus aqua-
rum in sitim: terram fructiferam in salsu-
ginem à malitia habitantiū in ea. Posuit
desertum in stagna aquarum, & terram
sine aqua in exitus aquarum. &, Si con-
Iob 12, 15. tinuerit aquas, omnia siccabuntur; & si
emiserit eas, subuertet terram.

Mundi verò condendi duplicem cau-
sam fuisse legimus: alteram vsus, alteram
verò euentus definit. Vsus enim fuit ho-
mini vt orbis principi gratis constituto
destinatus: Euentus verò Dei ipsius con-
ditoris laus, gloria, & honor summo iure
Zach. 12, 1. consecuta. s. s. E. Dicit Dominus Deus
exercituum, extendens cælum & formans
terram, & ponens spiritum hominis in
eo. &, Cælum cæli Domino, terram au-
tem dedit filiis hominum. Horum enim
hominum felicitas & beatitas omnis in
Dei laudem & honorem euadat opor-
Isa. 43, 7. tet, s. s. E. Et omnem qui inuocat nomen
meum, in gloriam meam creaui eum,
formaui eum, & feci eum. Atque mun-
dus omnis (vt diximus) perpetuis legi-
bus ad finem vsque ipsius à Deo conser-
uatur & fouetur, Qui custodit veritatem
in sæculum.

Sunt verò tres in vniuersum maximæ
mundi partes, cælum atque id omne cui
expansionis firmamentique nomen indi-
dimus, terra & mare, in quibus cælum
pulchritudine, & altitudine hominibus
ignota præstat, s. s. E. Suspice cælum & Iob. 35, 5.
intuere, & contemplare æthera quòd al-
tior te sit. Et forsitan vestigia Dei com-
prehendes, & vsque ad perfectum omni-
potentem reperies. Excelsior cælo est, &
quid facies ei? &, Spiritus eius ornauit Iob. 26, 14.
cælos.

DE TERRA.

CAP. II.

MVNDI totius infimum ac me-
dium locum ex diuini verbi de-
creto terra simul cum mari sortita est, ita
vt ex vtroque globus integer sit constitu-
tus, atque in ipsa orbis conditione pri-
mum terra aquis obuoluta iussu Dei re-
pente extitit, sedemque immotam occu-
pauit, s. s. E. Qui fundasti terram super Psal. 103.
stabilitatem suam, non inclinabitur in
sæculum sæculi. abyssus sicut vestimen-
tum amictus eius; super montes stabant
aquæ. Ab increpatione tua fugient, à
voce tonitrui tui formidabunt. Ascen- Psal. 102, 11.
dunt montes & descendunt campi in lo-
cum quem fundasti eis &, Quoniam se- Mich 6, 2.
cundum altitudinem cæli à terra, corro-
borauit misericordiā suam super timen-
tes se. Hæc vt contineatur, velut corpo-
ris ossa fulcimentū, montes firmissimam
totius orbis & immobilissimam [illegible]tem
habet, s. s. E. Audient montes iudicium Psal. 17, 7.
Domini, & fortia fundamenta terræ. &,
Commota est & contremuit terra, fun- Psal 104, 4.
daméta montiū conturbata sunt, & com-
mota sunt. &, Quia in manu eius sunt 1. Paral. 16, 30.
fines terræ, & altitudines montium ipsius
sunt. &, Commoueatur à facie eius om- Psal. 95, 9.
nis terra; ipse enim fundauit orbem im-
mobilem: ipse super maria fundauit eam,
& super flumina præparauit eam &, Tui Psal. 88, 12.
sunt cæli, & tua est terra; orbem terræ &
plenitudinem eius tu fundasti.

Atque terra ipsa à Deo ad hominum
vsus, suamque ipsius gloriam formata ex
prima ruditate, & incommoda, atque in-

utili natura magnam multarum rerum gignendarum & conseruandarum vim, multiplicemque tum habilitatem, tum efficientiã ex diuini verbi beneficio cantinet: quam rem differendo persequi, nec huius loci nec instituti, modò autem indicare satis fuerit. Scriptum est autem,
Gen.1,11. Germinet terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum. & factum est ita. &, Producat terra animam viuentem iuxta genus suum, iumenta & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. factumque est ita, &c.

Eadem verò terra iis quas educat animantibus omnibus, atque adeò hominibus alendis, satis abundè quod suppeditet, & in se habet, & opportunè producit magna cum humani & sapientis animi
Genes.1,29. admiratione, s.s.e. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & vniuersis quæ mouentur in terra, in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum: & factum est ita. &, Quàm magnificata
Psal.103,24. sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione
Psal.146,15. tua. &, Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo eius. &, Misericordia tua Domine plena est terra. &,
Esa.45,18. Hæc dicit Dominus, creans, & ipse Deus formans terram, & faciens eam; ipse plastes eius, non in vanum creauit eam; vt
Psal.88,12. habitaretur formauit eam. &, Tui sunt cæli, & tua est terra; orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti.

Huius porrò generis natura omnis vnà cum virtute, habilitate, opportunitate, atque omni denique sibi diuina liberalitate indito ingenio, Hebraico nomine ARETS propriè appellatur, quæ ante perfectam sui naturam IABBASA, id est anda, dicta est. Idem verò nomen Latina lingua transfositis literis, & sibilationis peregrinæ difficultate vitata, TERRA accepit. atque de eius perfectione & virtute à Deo accepta & conseruata. Scriptum est igitur, Perfecti sunt cæli & terra, & Genes.2,1.
omnis ornatus eorum.

At verò prima illa & antiqua terræ fertilitas ipsorum cultorum culpa & noxa nonnihil vitij accepit, ipsorum enimen antiquum exercitatione sui necessaria aliquo modo vltura, atque adeò etiam ne otio & segnitie scelus augeretur, sed occupatione potiùs aliquantulum impediretur, necnon cultura ipsi adhibita humani animi virtus exercitaretur, aut in officio contineretur, opportunitatem allatura, s.s.e. Maledicta terra in opere Genes.3,17.
tuo. in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. &, Ibid.23.
Emisit Dominus Deus hominem de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est.

DE MARI.

CAP. III.

ANTE explicatas mundi totius partes, aquæ omnia aut erant, aut confusis rerum elementis turbantes celabant, s.s.e. Latet enim eos hoc volentes 2.Pet.3.
quòd cæli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei verbo. Et dixit Deus, Fiat firmamentum in medio Gen.1,6.
aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & fecit Deus firmamentum, & diuisit aquas quæ erant sub firmamento, ab iis, quæ erant super firmamentum. aquas autem quæ sub firmamento erant, in vnum locum congregatas, nouo indito nomine, & transmutata et natura, ita etiam appellatione ex MAIIM, IAMIM, hoc est Maria vocauit. eam autem naturam tum mobilitate, & liquido fluxu, atque peruia grauioribus, vel durioribus corporibus secabilitate, necnon & opportunum locum facilè occupandi continua quadam eademque diuisibili magnitudine aptauit: additaque admiranda virtute, multarum animantium generibus variis, ac numero ferè carentibus, educandis, alendis, idoneum verbi iussu effecit suo.

DE TERRÆ ATQVE MARIS ORBE.

CAP. IIII.

Vnum. Ex vtraque autem maris & terræ natura, vnum veluti corpus, Deus esse voluit, generis quidem formis dispar & distinctum, rectæ verò ad animantium omnium, atque hominum præcipuè habitationem & vsum efficientiæ, & commoditatis communicatione & societate

Efficientia. penè idem. Namque terra primùm ex diuini verbi decreto extitit, aquarum verò abyssus illa, terra ad sinistram relicta in vnum locum, hoc ex se ad dexteram partem secessit, vnamq. continuam regionem occupauit, varijs sinubus & anfractibus terras aliquandò aperiens atque intrans, qua continentem habitabilis tractum alluit, non nusquam verò interrumpens & ambiens, qua insulas constituit, atque ita qua vnum est, & vastum abyssi magnæ, qua verò terras aperit atq. intrat, aut circumluit, marium nomen obtinuit. ita tamen maria multa dicitur, vt vnum tantùm locum quacunq permeabilem, continuato aquarum elemento occupet; terminũ, quem à principio Dei definitione accepit, perpetua obseruantia custodiat, nunquam amplius terram vt occultet, quamuis assiduis fluctibus imperat occupatura vniuersam, ac tantum aliquando inundatura, quantum diuini consilij permissu concessum acceperit. Habet autem plerumq. pro muro & vallo arenam mollem, hoc est, æternũ diuinæ prouidentiæ

Genes. 1. & custodiæ argumentum, s. s. e. Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida: & factum est ita. & vocauit Deus aridam terram, &

מקוה congregationem aquarum maria; & vidit Deus quòd esset bonum. Animantium generi omnium educando, & hominis cõstituendo in orbe principatui commodam hanc constitutionem indicasse Deus

Iere. 5, 21. dicitur. Et scriptum est, Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempi-

Iob 7, 12. ternum quod non præteribit. Et commouebuntur & non poterunt, & intumescent fluctus eius, & non transibit illud. &, Nunquid mare ego sum aut cetus, Iob 38, 11.
quia circundedisti me carcere? Et iterum scriptum est: Abyssus dicit, Non est in Psal. 77, 9.
me: & mare loquitur, Non est mecum. &, Iudicia tua abyssus magna. Totius autem maris aquæ suis in locis congregatæ, in rotundam formam coguntur, ita vt media sui parte altiores, ad terræ verò littora humiliores depressioresque sint. ideoque ex terra in mare nauigantes descendunt, ipsa etiam abyssus hanc rationem obseruat suo (vt diximus) loco conclusa atque contenta, s. s. e. Congregans sicut in Psal. 32, 7.
vtre aquas maris, ponens in thesauris abyssos. &, Qui descendunt mare in na- Psal. 106, 23.
uibus, facientes operationem in aquis multis: ipsi viderunt opera Domini, mirabilia eius in profundo. &, Surrexit Io- Ion. 1, 4.
nas vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharsis, & descendit in eam. Ioppen in alto sitam legimus, & tamen ad littus maris, ideoque in eam descenditur, & inde in nauem quæ etiam mari in ipso eminet. Est autem mare ad hominum nauigationes, & terrarum communicationes commodum, vt quæ pro varia locorum terræ natura, alias atque alias diuersa gignuntur, & fiunt, in humanos vsus cõmodiùs conferantur, atque etiam piscium ipsorum, & rerum, quæ in aquis, non vna aut forma, aut vtilitate continentur, cõmoditas hominibus ipsis nauigationis opportunitate cõtingat, s. s. e.
Quid est homo quòd memor es eius, aut Psal. 8.
filius hominis quoniam visitas eum? minuisti eum paulò minùs ab angelis; gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius; oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi; volucres cæli & pisces maris, qui perambulant semitas maris. &, Faciamus Gen. 1, 26.
hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs vniuersæque terræ. Hanc vniuersæ terræ adeundæ & dominandæ hominibus facultatem mare ad nauigandum commodum præbet: neque

verò huic rei obstant maris tempestates
& turbationes, quippe quæ non, nisi Deo
volente, accidunt, & eodem iubente re-
Psal 88,10. pentè sedantur. Scriptum est enim, Tu
dominaris potestati maris, motum autem
Psal.64,6. fluctuum eius tu mitigas. &, Spes om-
nium finium terræ, & in mari longè: præ-
parans montes in virtute tua, accinctus
Psal.106,22. potentia. Qui conturbas profundum ma-
ris, sonum fluctuum eius. Et statuit pro-
cellam eius in auram, & siluerunt fluctus
eius, & lætati sunt quia siluerunt, & edu-
xit eos in portum voluntatis eorum. &,
Psal. 92,5. Mirabiles elationes maris, mirabilis in
altis Dominus.

Hoc igitur mare ambitione atque al-
luuione sua duas habitabiles partes relin-
quit, alteram terram omnem siue conti-
nentem, alteram terram insularum, siue
Esth.10,1. maris insulas dicimus, S.S.E. Rex verò
Assuerus omnem terram & cunctas ma-
Iere.25,22. ris insulas fecit tributarias. Et cunctis
regibus Tyri & vniuersis regibus Sido-
nis, & regibus terræ insularum qui sunt
Psal.72,10. trans mare. &, Reges Tharsis & insula-
rum munera offerent.

Præterea mare latissimam totius orbis
partem occupat, extenditur enim vltra
medium, ad dexteram orientis Solis &
terræ, vel omni vel insulis comparatum
amplitudine excellit: altera verò ipsa se-
cundum longitudinem superatur: lon-
gitudinem autem dicimus spacium ab
Ortu Solis vsque ad Occasum, siue (vt
Gentes metiuntur) ab Occasu ad Ortum
Iob 11,8. iacens, S.S.E. Longior terra mensura eius,
& latior mari. quamobrem non malè di-
4.Esd 7,5. xit quisquis ille auctor extitit, Mare posi-
tum est in spacioso loco vt esset altum &
immensum.

DE TERRA, MARIBVS, ET FLVMINIBVS.

Cap. V.

TERRA omnis quæ Hebraico no-
תבל mine THEBEL vocata, Latinè ha-
bitabilis dici potest, nec continentiæ nec
naturæ viribus vna est. Variè enim aquis
maribusque diuisa variã ad habitandum
commoditatem aliis atque aliis Gentibus
præstat, ita tamen vna est, vt quæ ob soli
& cæli disparitatem dissimilia profert,
commerciorum, & peregrinationum op-
portunitati in communes vsus exponat;
atq. ita Dei beneficium probet suis, S.S.E.
Misericordia tua Domine plena est terra. *Psal 118,64.*
Ea autem, vt mundus omnis, angulis dif-
fert quatuor, quorum nomina à cæli re-
gionibus, vel à ventis, vel ab aliis insigni-
bus rebus imposita sunt, S.S.E. Post hæc *Apoc 7,1.*
vidi quatuor angelos stantes super qua-
tuor angulos terræ, tenentes quatuor ven-
tos terræ, ne flarent super terram. & illud,
Omnes qui circa eum sunt, præsidium *Eze.12,14.*
eius & agmina eius dispergam in omnem
ventum: vnde Sol oritur, Oriens nomi-
natur aut Ortus; vbi occidit, Occidens
vel Occasus, vel mare: qua decurrit de-
xtra, vel Theman & Meridies; ad sini-
stram Aquilo siue Septentrio: Hebraicè
autem, KEDEM, IAM, NEGEB, siue
IEMIN, & ZZAPHON, S.S.E. Dila- *Gen.28,14.*
taberis ad Occidentem & Orientem, &
Septentrionem, & Meridiem. &, Ab ortu *Psal.49,1.*
Solis vsque ad Occasum laudabile no-
men Domini. &, Tui sunt cæli, & tua est *Psal.88,13.*
terra, orbem terræ & plenitudinem eius
tu fundasti; Aquilonem & dexteram tu
creasti. Terræ autem omnis habitabilis
locus duplici mari & Orientis flumine
magno, & Occidentis terminis defini-
tur, S.S.E. Et potestas eius à mari vsque *Zach.9,10.*
ad mare, & à flumine vsque ad fines
terræ. Atque terra omnis quacunque ia-
cet, mari terminatur, S.S.E. Spes omnium *Psal.65,6.*
finium terræ, & maris remotorum. Ha-
bitatur autẽ terra magis secundùm lon-
gitudinem quàm secundùm latitudinem.
Multæ enim partes à Septentrione & à
Meridie, vel propter æstus vim, vel pro-
pter frigoris importunitatem cultore ca-
rent, interpolatisque habitatoribus co-
luntur. Ab Oriente verò in Occidentem
omnis cõtinuatis hominum sedibus fre-
quentatur, S.S.E. A Solis Ortu vsque ad *Mala.1,12.*
Occasum magnum est nomen meum in
Gentibus. Atque terra omnis suis ratio-
nibus absoluta, & efficacitatibus instru-
cta, ornataque constat, ad vsus hominum
compa-

Genes.2,1. comparata, s.s.e. Igitur perfecti sunt cæli
& terra, & omnis ornatus eorum. &, Cæ-
Psal.113,16 lum cæli Domino, terram autem dedit
filijs hominum. Porrò maria & fontes,
& flumina maximas terræ opportunita-
tes afferunt, & ad animantium potus, &
ad agrorum culturas commerciorumque
vsus, & piscium aliarumq. rerum copiam
Psal.24,1. suppeditant, s.s.e. Domini est terra &
plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi
qui habitant in eo: quia ipse super maria
fundauit eam, & super flumina præpara-
Genes.8,2. uit eam. Omnia autem flumina exeunt
Eccles.1,7. à mari, & in mare recurrunt, multis no-
minibus locisque distincta. sed quæ ter-
ram præcipuè instruunt, quatuor maxi-
ma sunt ex eodem fonte, in varias partes
Gen.2,10. diducta, s.s.e. Et fluuius egrediebatur de
loco voluptatis ad irrigandum paradi-
sum, qui inde diuiditur in quatuor capi-
ta: nomen vni Pison; ipse est qui circuit
omnem terram Hauilah, vbi nascitur au-
rum; & aurum terræ illius optimum est,
ibique inuenitur Bdellium & lapis ony-
chinus. Et nomen secundi Gehon; ipse
est qui circuit omnem terram Æthiopiæ.
Nomen verò tertij fluminis Tygris, ipse
vadit contra Assyrios. Fluuius verò quar-
Eccl.24,34. tus ipse est Euphrates. Atque Pison ple-
no alueo, eodemque magno fluit perpe-
tuo: Gehon verò per vindemiam: Eu-
phrates semper plenus. Tygris autem
sub primæ æstatis tempora exundat. Ter-
ræ autem aquarumque globus ita com-
pactus est, vt ab Ortu in Occasum per
Aquilonem longior terra quàm mare sit.
Latitudinem verò ab Aquilone terra, à
Meridie mare occupet, quod ab Orien-
tis regionibus in Occidentem deflexum
terram duplicis maris nomine alluit, s.s.e.
Mich.7,12. Et à ciuitatibus munitis vsq. ad flumen,
& à mari de mari. &, Dominabitur à
Psal.71,8. mari vsque ad mare. &, Tui sunt cæli &
tua est terra, orbem terrarum & plenitu-
Eccl.44,23. dinem eius tu fundasti; Aquilonem &
Psal.88,12. mare tu creasti: Et à Solis ortu & Occasu,
Psal.106,3. ab Aquilone & mari. &, Commouebun-
Amos 8,12. tur à mari vsque ad mare, & ab Aquilone
vsque ad Orientem.

At verò mare illud magnum nisi qua
terras subiens, promontoriorum aut tra-
ctum sinubus admissum excipitur, vnum
ac perpetuum continuumque est, multa-
que abyssus in vniuersum dicitur, s.s.e.
Ecce vocabat iudicium ad ignem Domi- Amos 7,3.
nus, & deuorauit abyssum multam, &
comedit simul partem. &, Iustitia tua sicut Num 34,5.
montes Dei, & iudicia tua abyssus multa. & 35,5.
Ex hoc autem mari duo celeberrima in Deu.33,23.
terras insinuantur, à Meridie alterum, ab & 34,2.
Occasu verò alterum. hoc magnũ & Oc- Iosue 1,4.
cidentale, & nouissimum mare, & mare & 15,11.
indefinito nomine. Illud verò mare de- Psal.79,12.
serti & mare solitudinis dicitur. Atq. ma- Deut.3,17.
gnum hoc mare piscium aliarumque ani- & 4,49.
mantium copia refertissimum insignem Ios.3,16.
draconẽ habet, siue cete siue alio nomine & 12,3.
Latinè dictum; qui cùm in mari natat, se- 4 Reg.14,25.
mitam repleuit aquis. Nauibus etiam ex-
cipiendis & ferendis, atque nauigationi-
bus exercendis apprime idoneũ est, s.s.e.
Hoc mare magnum & spatiosum mani- Psal.103,
bus, illic reptilia quorũ non est numerus: 22.
animalia pusilla cum magnis, illic naues
pertransibũt. &, Qui descendunt mare in Psal.107,
nauibus facientes operationem in aquis 24.
multis, ipsi viderunt opera Dei, & mira-
bilia eius in profundo. Illud verò alterum
iunci siue papyri illius, & carecti quæ ad
scribendum instrumenta suppeditant, est
feracissimum. vnde ZZVPH cognomen סוף
accepit. Sunt præterea & alia loca quæ
fluminũ defluxionibus exceptis magnam
aquæ vim continent, atque maris etiam
nomen sortiuntur omnia hæc vnà cum
ipsis fluminibus, s.s.e. Creauitque Deus Gen.1,22.
cete grandia & omnẽ animam viuentem
atq. motabilem, quam produxerant aquæ
in species suas, & omne volatile iuxta ge-
nus suum. Et vidit Deus quòd esset bo-
num, benedixitque eis dicens, Crescite &
multiplicamini, & replete aquas maris.
Ex his autem quę nobiliores in sacra geo-
graphia habentur, sunt mare antiquius Ioel 2,2.
siue Orientale, quod posteriora secula Zach.14,8.
Genezareth, Galilææ, atque Tyberiadis Iohan 21,1.
appellarunt: Et quod subuersis quon- Gen.22,17.
dam magnis vrbibus extitit, Salis mare Ezech.47,
dictum, & apud Ezechielem Orientale 18.
appellatum.

DE

DE TERRÆ DIVISIONE.

CAP. VI.

TERRAM filius Adam omnibus colendam communiterque habitandam concesserat Deus, s.s.e. Et creauit Gen.1 27. Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, benedixitque illi Deus, & ait, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus quæ mouentur super terram. Genes.8.17. Et rursus: Ingredimini super terram, & crescite, & multiplicamini super eam. Eam autem omnem vt communem, ita communi studio coli, habitari, atq. vnius Dei cultui addici oportuit: sed hominum malitia factum est, vt primùm linguis, opinionibusque diuisis, cultus etiam per varios errores turbati diducerentur. s.s.e. 2.Paral.9. Et eiecistis Sacerdotes Domini filios Aaron, atque Leuitas: & fecistis vobis Sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicunque venerit & initiauerit manus suas in tauro, de bobus, & in arietibus septem, fit Sacerdos eorum qui non sunt Dij: noster autem Dominus est quem non dereliquimus.

Sed cùm hominum in malum consensio pertinax, diuinum de orbe terrarum colendo consilium retardare moliretur, linguarum confusione inducta, euenit, vt vel diffidentibus iam animis & studiis singulæ quæ tunc extabant familiæ suas vsurparent, occuparentque sedes, retentis vel generis, & nominis societatibus, vel antiquis etiam maiorum suorum simultatibus. Namque trium filiorum Gens 10. & 11. Noë, Sem, Cham, & Iapheth, varia ingenia & studia, varia etiam sortis diuino iudicio editæ exempla relata sunt. Diuisa autem est terra in diebus Phaleg, circa annum mundi millesimum septingentesimum & nonagesimum.

GOMRI, *siue* COMARI *&* CYMRI.

CAP. VII.

FILIORVM Iapheth prima familia Ezech.38,6. Gomer loca prima ad Septentrionem obtinuit, cui altiori etiam regione assedit Magog, inferiori verò ad ortum nonnihil Massagetæ Medi. Taurus mons. semotiori Madai loca à Meridie montibus Ararat; à Septentrione mari, postea Caspio dicto conclusa occupauit: litora autem ad sinistrum latus terræ in mari penitus procurrentis Iauan tenuit. vnde & in aduersam maris oram facilè traiiciens, non modò continentem tractum, sed interiectas mari insulas & oppositarum etiam terrarum portus familiis repléuit suis. Harum prima Elisa gentis nomine Elis vocata, oppositi littoris oram, qua mare Ortum aspicit, incoluit. Secunda verò nauigationem longius producens, vnà cum nauigandi peritia commerciorum & mercaturæ facultatem sortita, in Meridianæ terræ littus opportunum copias traduxit, atque emporium totius terræ celeberrimum, Tharsis nomine instituit; quam postera secula deductis ex Tyro coloniis Carthaginem dixere. Portò Kitbim & Dodanim postremi Iauan filij magnarũ insularum earundemq. fertilissimarum cultura delectati sunt. Deinde Kithim angustiæ iam locorum pertæsi, primam oppositam procurrentis in mare terræ oram coloniis deductis tenuerunt, suo ipsorum indito nomine vocantes, vnde & vrbi illius regionis antiquissimæ nomen Caietæ factum arbitramur, quidquid fabulosa poëtarum ingenia secus finxerint. Corruptis aut mutatis vocibus postea Kitbim Cretenses, Dodanim Rhodij appellati sunt. Post vicina Iauan loca Thubal tenuit, vt genere, ita etiã lingua coniunctus; ille enim Ionicum, hic Latinum propagauit sermonem. Sed ex eodem Iapheth postremò nati, Mosech superiores, & Septentrioni magis subiectas sedes: Thirax verò inferiores, & Ortum Meridiemque spectantes, secundum maris littora optarũt: nominaq. terris à se indita vsq. ad multa secula produxerunt, atque aliis gentibus nonnihil immutata prodiderunt. Alteri enim Thracia, alteri Moschouia nomen Ezech.38,5. perdurauit. Sed inter Mosech populos Gog & Magog præcipuè illustres habentur. Hos inter duos frequens Ascanio-

rum

rum familia patre Aschenaz interiora fe-
rè omnia loca, & maritimorum non exi-
guam partẽ habuere, gemino mari con-
clusi, altero ex magno mari, à Meridie
in Septentrionem procurrente, altero au-
tem ex abysso multa ab Occidente indu-
cto, atque Aquilonis tractus altius etiam
quàm illud subeunte. Inter Magog &
Mosech Riphath longè protensam regio-
nem & Aquilonaribus frigoribus obno-
xiam incertis finibus penetrauit, Ri-
phæamque gentem de nomine dixit suo.
Huic vicinus Thogarma concessit; mon-
tosis partim, partim campestribus ex-
tentus regionibus, atque ad Ortum ma-
gis quàm Riphath accedens. In hoc omni
terrarũ tractu postremas & remotas Oc-
casum versus terras, duo posterioribus se-
culis cultores adiere, vt quibusdam vi-
dentur, Thubal, vel, vt nos arbitramur,
Tharsis nepotes; alteri Sepharad, alteri
verò Sarphath, nomen fuit: ille Hespe-
ridam, hic superiorẽ Hesperidi, latamque
prouinciam tenuit, quæ pòst longo tem-
pore Gallia dicta est. Omnium autem
horum filiorum Gomeri regiones mari à
quatuor ferè ventis, vel inducto, vel am-
biente, coactæ, angustiores multò quàm
cæteræ duæ terræ partes esse deprehen-
duntur: ac nisi quibusdam non ita ma-
gnis spaciis aliæ aliis adiungerentur, in-
sulas ferè efficerent singulæ; atque adeò
integra ipsa pars, quæ cæteras regiones
continet; omnes mari vndique multis lo-
cis admisso, atque ab Occasu accepto, nisi
qua Riphath & Magog habitant, ferè in-
Gen 10. sula tota est. Quamobrẽ & propter por-
tuosas multis in partibus, nauigationum-
que commercio commodas oras; insulæ
gentiũ omnes illæ partes appellatæ sunt.
Atque terra ipsa omnis quidem habita-
bilis, cultoribusque frequens est: ideoque
opportunis ad vitam rebus, vel sua ipsius
natura, vel commerciorum causa abundè
instructa: sed quædam tamen partes qui-
busdam rerum commoditatibus præci-
Ezec.27.15. puè celebrantur. Namque Thogarma
equis & mulis abundare dicitur. Iauan,
Thubal & Mosoch, homines mercedi-
bus venales, operisque locandis habiles
procreant. atque ob metallorum copiam
æreis vasis, instrumentoque omni ferreo,
armorumque generibus variis, tum cu-
dendis, tum fundendis, & idoneam ma-
teriam & apta artificum ingenia conti-
nent. Elisa molliori hominum cultui &
ornatui aptam purpurã, hyacinthinoque
colore probatas lanas suppeditat. Culto- Ezec.27,7
res ad multa habiles, vt familiis, ita lin-
guis quoque distincti, quæ tamen omnes
vnius primæ originis vestigia hactenus
retineant: illã Gomeriam, siue Cymram,
vel Cymbricam fuisse existimamus, quæ
prolatione nonnihil varia, maximæ ad-
huc incolarum parti hactenus retinetur.
Bello ferè omnes idonei & apti, nec pa-
rùm etiam exercitati, sed in his præcipuè
Mosoch & Thubal equis in bello vtun- Ezec.38.
tur: loricis induti, gladiis & hastis pu-
gnant, vulnera scutis vitant. Thogarma
frequens populus belloq. ferus, & mul-
tis aliarum gentium nationibus pertina-
citer infestus, Turcarum gentis origo. At Num 24, 24.
verò cultores Kithim, & belli vsu, & clas-
ses per mare deducendi peritia insignes
Assyriis, atque Hebræis præcipuè infensi
habiti sunt. Atque hactenus primæ orbis
terræ partis, spacio quidem breuissimæ,
cultoribus verò frequentissimæ situm,
formam, atque ingenium descripsimus.

DE SECVNDA TERRÆ PARTE.

Cap. VIII.

MAGNAM terræ partem Cham
multiplici sobole occupauit, tum
primis deducendis coloniis, tum impetu
in alienas regiones facto, bellorumq. ho-
stili aduersus rudes & inermes populos
exercitatione. Atque primus omnium
Chus penitiores versus Theman sedes
tenuit, lato satis tractu, sed tribus è parti-
bus maris ambiente incluso ab Ortu &
Occasu, & quæ in acutum desinit Me-
ridie. Huic & tempore & loco proximus
Misraim continuam à dextra, atque mari
magno à sinistra finitam regionẽ tenuit.
tertius Phut extremã ferè eiusdem con-
tinentis oram, adut duobus maribus de-

finitã, ab Occasu abysso multa, ab Aquilone mari magno qua alteri coniungitur angusto: deinde sinubus ad Sarphath, & Thubalis partẽ ad dextram, atq. ad ipsam Phut oram à sinistra reductis longè omnium aliàs, qua diffunditur, locorum latissimo. Atque ita omnis illa pars, quæ interiecto mari Gomeri ditioni opposita est, tribus Cham filiis cessit; cui cùm vnus adhuc esset filius Canaan, mediam inter vtriusque partis terminos, latam magis quàm longam regionẽ, secundùm magni maris littora optauit, quæ ab Ortu flumine Iarden dicto, à dextra fluuio Misraim siue Ægypti, à sinistra reducti maris sinu atque Gomeri finibus clauditur. Sed filij Chus, à patre obtentis non contenti sedibus, secundum Suph maris sinum, ad Ortum & Occasum, atque ad dextram & Aquilonem quæ producuntur, littora coluere, variaque variis locis nomina ab ipsis ducibus indidere. Zzeba vlteriorem sinus oram ad Ortum & Aquilonem: Zzabtha citeriorem delegit: Raghma magis etiam quàm Zzeba ad Aquilonem & Ortnm, qua magni fluminis Euphratis aquas sinus ex abysso multa angustè inductus, excipit littoribus, consedit. inter Zzabah & Raghma, interiecta loca tres populi tenuere; Zzabthecha, Seba, & Dedan, ille Chus, hi Raghma filij. sed Dedan superior cæteris Euphratis confinia habitans, Canaan ab Occasu longo interiecto solitudinum tractu habebat. Secundus autem filius Cham à patre ad Occasum profectus, loca sibi primùm optata, à dextra & Occasu abysso multa, ab Aquilone verò Phut sedibus definiuit. Vltimus autem ex filiis Chus Nimrod, qui angustiores fratrum sibi & sedes & leges arbitratus, quæ iure partitionis obtinere non poterat, inuento bellorum latrocinio adortus cepit; primusque post diluuium non terras modò, sed terrarum cultores ipsos, nomine regni inducto, subegit: & quæ populorum antea communia fuerant, singulari dominationi arrogauit. Is autem regni arcem in Babel primùm linguarum, & studiorum diductione nobili loco struxit, idque dominationis caput constituit, quod fuerat confusionis initium. ea autem fuit in Senaar campestri regione, vbi munitissimæ & florentissimæ vrbes ab eodem occupatæ & constructæ sunt, ab amplitudine dicta Erech, & Achad, & Calneh. Non multo autem pòst tempore Assur, ex illis dominationis angustiis profectus, noua etiam regnandi cupiditate actus, à rege suo deficiens, proximam regionem occupauit, eamque nomine suo appellatam, armorum impetij in omnem ferè terrarum orbem dilatandi principem facere inchoauit. Nobilissimis & frequentissimis vrbibus structis, Niniueh prima, deinde, ab amplitudine vocata Rahoboth ciuitate, & Calahh, & Rezzem, quæ inter Niniueh & Calahh sita, non tamen aut exigua, aut infrequens, sed magna etiam & populo plena fuit.

Porrò Misraim progenitis à se filiis vicina sibi Occasum versus loca adeunda habitandaque concessit inter se ac Phut fratrem, proximos autem sibi Ghanamim populos à filij nomine dictos constituit: deinde Lehabim, qua mare in terras lato sinu recipitur, qua rursus terræ cedit, Ludim vicina Tharsis habuere: sed interiora sub Tharsis tenuere Nephthnchim. Hinc rursus per Misraim tendentibus primi Chasluhim visebantur inter Misraim, & Seba super oram maris Suph, interiora etiam terrarum tenentes: His autem proximi Aquilonem versus, Petruzzim Mediterranea loca obtinuere; quos consecuti Philistim, magni maris vsurpauere funiculum, & continentia littora. Sophon 2. Vrbibus olim præcipuè insignibus Gaza, Ascalone, Accarone, & Gath habitanere, in has sedes, vt vera tradit fama, à Caphthorim, deducti ex Peleseth regione. Nam Caphthorim longum terræ in mare procurrenns possedere tractum (à Pro- Iere 47.4. phetis Insulæ nomine appellatum) habitarunt Ararat montibus ad Ortum relictis, ipsi inter duos magni maris penitissimos proiecti sinus, eosdemque latissimos: vicinos habuere, à Meridie Canaan, ab Aquilone Mesios. Regionum atque hominum varia ingenia sunt, illæ autem

antem singulis magis illustres res, Cbus Iob 27,16. Topazios sui generis optimos fert. ater cultoribus cutis color : inter armorum vsus scuta ad defensionẽ apprimè fabre- Iere.46,9. facta gestant. Saba auro ac tbure abun- Isai 60,5. Ezech 27,24. dat:homines ipsi vicinæ Huts regioni in- Iob. 1,4. festi pernitiosiq́ue fuere. Saba & Ragma Ezec, 22,21. auro & gemmis diuites,aromatum mercatores illustres sunt. Dedan aulæorum Ezec.27,14. & tapetum artificio insignes. Ex filiis Misraim,Ludim arcu dexterrimi habentur: Lebabim parmis muniuntur. In eodem tractu alia ex gente Tharsis mercatura nobilis Orienus prouinciis ferrum, argentum, stannum, & plumbum, ex Sepharad comportatum, frequenti commercio Ezec.38,13. suppeditabat. Terra ipsa præter cætera leonum præcipuè generosorum nuttix est.

TERTIA TERRÆ PARS.

CAP. IX.

Filij Sem.

CONTINENTIS terræ longissimam partem, atq. à mari magno penitus semotam, nec valde etiam abysso magnæ propinquam, familiæ ex Sem propagatæ sibi in sedes acceperunt, negonationis marinæ non vsque adeò, atque cæteræ gentes, studiosi, rebusq́ue intra regiones suas natis, non minus beati, quàm contenti. Fuere autem numero duæ ac viginti, omnesq́ue vna dempta terminos sibi ab Occasu præscripsere maris magni oram, qua sinus super Caphthorim in reductas terras contendens excipitur, ab Ortu verò nullos, nisi quos ipsum peragratæ babitabilis terræ spacium ab initio constitutos teneret. Itaque prima vltra Euphratis fluminis ripas ab Ortu fixa sede, secundùm flumen ipsum extensi, atque vltra montes Ararat siue Aram, supremos tractus maximi illius intra terras contenti lacus oram ambiere, atque vlterius etiam ad Ortum procurrentes continuatis aliorum aliis regionibus ad plurima milliana, nullo ex aliis gentibus interiecto populo, producti sunt. Fuit autem illa eorum babitandi series. Elam primus non longè ab Euphrate consedit super magnæ abyssi sinum Achad proximus. Assur secundus fluuio assedit ad Ortum inter Arach & Chalneh. Arphaxad verò his superior ad Aquilonem secessit, citraq́ue montes Ararat sedes optauit sibi. Lud traiecto amne, qua Tygris & Euphrates vno iam alueo contenti in mare procurrunt, ab Aquilone Elam habuit, ab Ortu amnem, & maris sinum, & Raghmah cõfinia; ab Occasu Seba prioris montana loca. Quintus demùm Sem Genes 10. filius Aram, vicinos Babel regno occupauit campos, & montes, longissimo tractu ab Occasu in Ortum procurrentes, quos Ararat antiqui, posteriora tempora Taurum dixerunt. Sed hi præterquàm quòd in duas alias regiones genus, nomenq. integrum propagarunt suum, quæ Aram Naharaim, & Aram Damasci dictæ sunt (namq. ipsa Aram Soba, prima sedes appellata est) familias quoque ex se produxere, quæ in vlteriora loca culturæ habitationisq́ue causa migrarunt. Primæ nomen fuit Hus; secundæ Hul, quæ vltra montes ad lacum consedentes maximum; vicinam sibi ab Ortu reliquerunt Mãdai. Tertia verò Gether dicta, ad Occasum inter montes & lacum fines constituit suos. Quarta Mes post Gether ad magni maris sinum perducta est. Sed ex Arphaxad, quem tertium Sem filium recensebamus, ortus est Saleh. ex Sale verò Heber; qui duobus à se susceptis filiis, alteri Palegh; alteti verò Iectan nomen imposuit: hic numerosa tredecim filiorum sobole ad vltimos vsq. terratum orbis tractus sedibus dilatatis penetrauit. Primùm enim ex procreatis à se filiis ac populis Elmodad vltra Mes, continente solo ad Aquilonem locauit; super hunc verò Saleph secundum vlterius Hassarmaneth ad Aquilonem quoq. iuxta maximum lacum atque fluuium in lacum decurrentem: fluuio verò traiecto atque ad Ortum conuerso tractu, Iarahh consedit quartus Iectan filius; super quẽ quintus Hadoram, inferior autem aliquanto, sed magis ad Ortum progressus est Vzal. Septimus Obal fines protulit suos ab Aquilone. Deinde Abimael octauus, &

Seba ab illis duobus filiis Chus, & nominis sono & generis alius, quanquam Latinis & Græcis eodem fere modo omnes appellari videantur. Post hunc porrò longè processit Ophir, latissimeque patentes terras, secundum abyssi magni littora ad Ortum extentus, solus obtinuit. Hautlah verò decimus tertius Iectan filius, totum terræ spacium tenuit, quod à Seba & Abimael ad magnæ vsque abyssi littora iacet; atq. Gehon maximo amne, vnoque ex quatuor totius terræ celeberrimo alluitur. Vltra Ophir Iobab consedit decimus tertius Iectan filius, qui procreatas à se gentes ad Sepher longissimi montis subiectos tractus emisit. Porrò Ophir, quem anteà diximus, secundùm abyssi magnæ littora genus nomenque produxit suum, ad duas regiones angusto terrarum, sed longo Isthmo interiecto distinctas, quæ ad Salomonis vsque atque vlteriora etiam tempora integrum retinuere vocabulū Ophir; quod paulò pòst inuersim vtrique etiam parti seorsum adscriptum est, atque alterutra pars Peru; [פרוים] vtraq. autē simul dualis numeri pronuntiatione Peruaim siue Paruaim dicta est. [2 Par. 3,6.]

Quæ in regionibus, incolarumq. moribus memoranda obseruauimus, illa sunt. Elam arcu plurimùm in prælis valet; sagittas enim & dexterrimè & celerrimè simul intendit & iacit. [Isaiæ 52.] Hinc cum Saba & Chaldæis antiqua simultate bellum gerebat. [Iere. 49.] Aram omnis, gemmarum, purpuræ, pictarū vestiū, byssi & serici mercaturam exercet maximā. [Iob 8,17.] Ophir omnis, siue vtraq. Peru regio, auro abundat plurimo: inde etiam ligna Almugim miræ in ædificiorum ornamētis pulchritudinis, & pretiosi lapidis magna affertur copia. [Iere. 10,9. 3 Reg. 10, 11.] Aurū quoque Hauila terra gignit, idq. optimum, & eadē Bedelah & Sohan; quos Assyrij Berillos vocant; [Gen. 2,12.] præstantis naturæ eximiæque pulchritudinis lapides habet.

MISRAIM.

Cap. X.

[Exod. 13, 17. Iosue 11, 15.] PRIMOGENITVS Cham Misraim terminos sibi & filiis ab Ortu Mare-Suph iuxta Pihahiroth & Baghal Saphon; [Exod. 29, 10. Genes. 45, 25. Amos.] à Septentrione linguam maris magni & Pelistiim confinia, à Meridie Chus terminos; ab Occasu Phut confinem posuit. habet autem ab Aquilone turrem Syenes ditionis initium: situs illi multò quàm Philistiim depressior. Eam amnis olim Physon dictus, à perpetuo diuinæ prouidentiæ & seueritatis argumento, à terræ Chus montibus erumpens, [Isai. 19,5.] totā à Meridie peruadit; [Isai. 23,2.] atque in canales diductus, quoad in linguam [Deut. 31,10.] maris magni effluxerit, hortorum instar irrigat, aquarumque vi multiplicis seminis altrici fœcundam adeò efficit, vt copiosissima messe ferè perpetuò augeat: [Num. 16,3. Exod 7,21. Exod 9,31.] atque ideò propter annonæ vbertatem lacte & melle manare regio dicatur. Ipse [Exod. 10, 11.] calamorum & papyri mirè ferax longo tractu ad mare vsque nauigatur: piscibus [Iudit. 2, 9.] abundat & variis & magnis. Aqua potui aptissima, si conseruata resederit; turbidior enim in alueo ipso est: vnde & Sihhor etiam nomen accepit. Præter multa, quæ terra ipsa sponte procreat, vel aliunde allata feliciter alit, triticum, hordeum, far, ac linum & optimum & plurimum profert, pomiferasque varij generis arbores nutrit. Pascuorū copia abundat, [Genes. 46,34. Isai. 19,15.] sed in ea re Goessen ager præcipuè commendatur, ad terminos vsque Chus pertinens. In ea antiquissimæ vrbes fuere; [Num. 13, 23. Genes. 47, 43. Iere. 43, 1 & 46, 25. Ezec. 29, 2.] Thanis regia ac maxima, & flumini adiacens, septem annis post Hebron in terra Canaan condita: & On, & Soghan, & Noph. Pathros lato satis agro, Thahhphanezz, [Ezec. 20, 25. Exod. 1, 2.] Migdol, & populo, ac militibus frequentissima No, totius terræ præsidium habita: & Zzeuene, alijs Syene dicta. Posterioribus autem seculis illustres fuere Python & Raghamezzez ex regio decreto, Israelitarum opprimen- [Exra. 1, 20.] dorum causa, magnis & frequentibus operis constructæ & munitæ. Regio omnis cultorum variorum olim propria; sed fame aliquando grassante in regiam possessionem Iosephi præfecti cornicio empta, cultoribus restituta, quintam fructuum partem regibus quotannis pendere iussa est. [Exod 14, 17.] Homines inge-

nio ad omnem artem idoneo, bellandi
Iere 46,9. periti, cuiusuam copia maxima in bel-
Isa. 20,4. lo vtuntur. socios sibi in bello Chus,
Nah. 3,9. Phur, & Lehabim ex viciniæ, & gene-
Gen. 41,21. ris necessitudine coniunctos adsciscunt.
in rustica, familiatique comportanda
Isa. 19,9. re, plaustra, atque asinos agunt, bobus
terram colunt: lini artifices, textoresque
elegantissimi habentur, byssum enim va-
riam, atque optimam texunt. Piscatores
in illis plurimi, retia & hamos ad captu-
ram parant, lintribus ex papyro contextis
vehuntur. Regi omnes & parebant, &
Isa. 18,1. tributa pendebant, præter Sacerdotes,
Isa. 19. quos rex consiliorũ & auspiciorum causa
Gen 42,22. sumptuosè alebat. vafrum & versutum
hominũ genus, & ad populos non modò
suos, sed alienos etiam fallendum maxi-
mè instructum, ac pomptum. hi, cæli
tempora, rerumq. omnium naturas scire
professi, obscuris verborum ambagibus,
quæ ipsi arcana vocabant, atque incanta-
mentorum varia & mira specie, cæteros
Gen. 46,34. in varios errores pertraxere. Deorum tot
Exod. 8,25. formas, quot animantium, ex quibus vsus
caperetur, finxere, in quibus pecora & ar-
Iere 43,13. menta præcipuè culta. Quamobrem &
ab horum carnibus abstinebant, & pasto-
res tanquam sacrilegos, ac deorum ho-
Isa. 19,1. stes auersabantur. Simulachra diis suis
Isa. 23,2. statuebant frequentissima. Incantatio-
num & auguriorum his varia genera,
Isa. 19,12. variique sacrorum ritus. Magna sapien-
tiæ congenitæ iactatio, incredibilisq. an-
Ezec. 29,9. tiquitatis arrogantia. se enim primos ho-
minum, nullius in terra familiæ, sed fluuij
sui semen esse prædicabant. mortuos suos
non sepeliebant, cæterarũ gentium more;
verùm arte medicatos in antris vel con-
structis ad eam rem, ædificiorum & tu-
mulorum molibus adseruabant. Ei arti-
ficio, & omni medicæ rei parandæ ma-
teriam ex Galaad comportabant.

ASSVR.

Cap. XI.

Eze. 27,24. ASSVR regionem ab Ortu Chel-
Iudith 2,6. maad, ab Occasu Aram, inter duos
fluuios sita, ab Aquilone Chalahh, vel,
vt nostri vocant, Ciliciæ montes defi-
niunt. Ea regio, quà Septentrionem spe-
ctat, montibus non sterilibus munita, cæ-
tera omnino plana, & campestris duo-
rum præcipuè fluminum maximorum
multis anfractibus, & perpetuo decursu
irrigatur: quorum nomina prima fuere
HHIDEKEL & Parath, deinde ab aliis gen-
tibus Tygris & Euphrates dicta. Præci-
puæ in ea vrbes: Niniue, Assyrij olim
imperij caput, & Imperatorũ omnium,
ab Assur primo conditore vsque ad Sar-
danapalum regia, situ adeò extenta, vt per
omnes vicos, & plateas lustrari non bre-
uiori, quàm trium dierum spacio posset, Iona 3.
populo frequentissima, & multis præci-
puis operibus, principumque Assyriorum Nahum 1.
insignibus ædibus ornata; muris omni
arte, nisi fluminis diuinitus immissi irru-
ptione, expugnatu difficillimis. Est & Gen. 10.
Rahhaboth ab amplitudine, vt superius
commemorauimus, dicta, & illa vnde
Cilicia initiũ & nomen duxit Chalahh. Ezec. 31,2.
inter quam & Niniuem, Rezzem maxi-
ma etiam olim sita erat vrbs. Hæc totius
terræ imperiũ olim magna pompa, ma-
ximisque opibus, nulli postea regioni
æquandum tenuit. sed ob superbiam at-
que iniuriarum admissa scelera, à Baby-
loniis victa, illud summa cum ignominia
amisit. Præter agrorum fertilitatem, quæ Ezec 33,5.
præcipuè in regione cõmendantur, sunt
equi. virorum & mulierum ornatus, cul-
tus & victus omnino luxum arguit. In- Ezec. 37,23.
colæ hyacintho & purpura plerumque
vestiuntur: viri fœminarum amoribus Iud. 10,18.
impensè dediti; sed qui à fœminis seduci & 12,11.
aut superari, turpe existiment, idque ini-
quo ferant animo. bella equitatu plerum-
que gerunt.

BABYLON.

Cap. XII.

CHALDIM siue Chasdim regionis Esa. 48,14.
caput Babylon illa maxima fuit, to- Isa. 4,4 & 13,11.
tius quondam terrarum orbis post Assur,
domina, ad flumen Parath sita, instar ma-
gni montis ædificiorum magnitudinem
habens: à Prophetis caliginosus, & pesti- Iere. 51,25.

Hab.2. fer mons dicta in ea Chaldæorum regum arx fuit maximis sumptibus extructum opus, atque à Nabuchodonoosor ex deuictarum gentium spoliis perpetui imperij opinione & spe, munitum & ornatum.
Iere.50,21. & 51,13. Breuem horum dominationem iniuria fecit, Deo iudice & vindice ad Madai & Parazz imperium transferéte, locumque æterna solitudine & vastitate damnante.
Psal.136,1. Regio aquis omnis abundat, flumine in magnos canales diducto, frumenti apprimè ferax, fluminum ripæ salicibus frequentes. Hab.1,6. Homines, quo tempore imperium & propagabant, & tenebant, bello ferocissimi, pugnæ dexteritate, & cursus Isai.48,21. celeritate præstantes. equis & curribus in prœlio vtebantur; incantationum, auguriorum in primis studiosi: syderum rationes ac motus diligentissimè obseruabant: atque ex illis aliena fata, suorum prorsus ignari, sibi cognita esse iactabant.
Isai.46. Deos præcipuè coluerunt, Bel antiquissimum Assur patrem, atque etiam Merodach & Nabo. Isai 21,9. Iere. 51,13. Deorum ac principum statuis instructissima Babylon fuit, eiusq. artis opifices habuit, & plurimos, & egregiè peritos.

SVMMA CHALAHH DESCRIPTIO.

CAP. XIII.

Iudith 2. CILICIA ab Ottu & sinistra magnis montibus Ange Assur vicinis clauditur: à dextra verò regio illa est, quam filij Ismael primùm tenuere. ab Occasu autem filiis Iapheth, quos commemorauimus, præcipuè autem mari Elisa & Dodam adiacet. In ea vrbs est antiquissima Tharsis ex filiis Iapheth, illius alterius, quam diximus, Tharsis mater: & celeberrima quondam Melothi à Babyloniorum exercitu aliquando expoliata.

MESOPOTAMIA, ARAM DAMESSEK & ARAM SOBAL.

CAP. XIIII.

INDE ad filiorum Iapheth fines, qui Austrum spectant, Aram Naharaim est sic dicta, quòd iotet duos fluuios Hhidekel & Parath iaceat. Iudith 2. Iudith 5,6. Iob 5. Illustris in regione illa est Ragau, campus inter Parath & Hhidekel. Tygris salutates pisces alit, & Nahor vrbs, ab Abrahami fratre, vt creditur, condita & appellata. In ea etiam Mamre fluuios est memorabilis: & vrbs insignis Padan; Thare & filiorum, atque Gen.24,9. Iacob fratre fugientis hospitio olim nobilitata. Huius regionis gentes vestibos vtuntur optimis, colore hyacinthino, & Ezec. 27,23. polymito; quas & in alias prouincias trāsmittunt. Est deinde Aram alia mirè fertilis, atque amœna regio, duobus montibus ab Aquilone, dexteraq. vallata; quorum alteri Libano nomen est, cedrorum generosissimarum feracissimo, variarumque plantarum multis & elegantibus generibus instructo, gratissimo perpetuò odore, ceruis etiam, capris, & aliis animantibus frequenti. Ex his montibus duo præcipui amnes Abana, & Pharphar 4 Reg.5,12. demissi interiectum campum rigantes, maximorum hortorum speciem præbent. Totius regionis caput est Damessek, antiquissima vrbs, & Israelitarū regum æmula. Isaia 18. Amos 1,3. Ager ipse, frugum, fructuumq. optimorū copiam suppeditat. Iudith.2,17. Vino imprimis abundat nobili. Lanæ & naturæ ipsius Iudit.3,14. vi, & artificum industria optimum colorem referunt. In agro desertum est, vbi Ezec.27,18. Hazael ab Helia vate in Aram regem oraculo est inunctus. Inter Aram, Dameſſek & Aram Nabharaim duæ prouinciæ sunt. Alteri antiquissimum nomē Aram Sobal; Damascenæ Aram, proximæ: alteram posteriora secula Apameam dixère. 3.Reg.19,15.

QVAN-

MONITIO AD LECTOREM.

QVANQVAM nostri instituti tantùm fuerat Gentium situm, per antiqua nomina, quæ perpetuò in sacris libris Hebraicè obseruantur, solùm indicare, & laborem conferendi illa nomina cum iis, quæ postea in iisdem locis vel corrupta, vel immutata deprehenduntur, aliis relinquere, qui geographiæ expertes non essent, & vel sibi ea solis vel aliis etiam communicanda adnotare; tamen suasu quorundam amicorum, qui omnia quàm explicatißima à nobis, ad publicam vtilitatem, edi volebant, inducti, illorum locorum sedibus adnotatis, & non certo sine tamen non omnino incerto præscriptis, nomina etiam reddidimus, quæ à Ptolemæo, Mela atque aliis auctoribus sunt indicata, ex quibus nonnulla eandem omnino literarum consonantium vim, sed non eandem in vocalibus formam retinent, iuxta rationem à nobis sæpè aliâs expositam de nominum & verborum deprauatione, vel ex aliis linguis in alias deflexione: quam qui obseruarit, magnum profectò operæpretium faciet, non solùm ad verba eiusmodi cognoscenda, sed etiam ad alias linguas ex aliis exiguo negotio perdiscendas. Nunc igitur, vt id breuiter agamus quod intendimus, animaduertendum est, à nobis totum orbem in tres partes diuidi, vnam ad Ortum perpetuò extensam post æquatorem Septentrionem versus latam; huic coniuncta sunt duæ ad dextram & læuam magnæ abyßi aquis per fretum admißis & interiectis, quas aquas Magnum mare appellari ostensum fuerat. dexteram partem Africam Geographi nostri dixerunt, sinistram Europam: longißimam, & his obiectam Asiam. Neque verò præter rationem accidisse olim videmus, vt orbis ab omnibus, qui de eius situ scripserunt, in tres tantùm partes distingueretur. sed hoc perpetuum vestigium, & monumentum mansisse trium Noe filiorum, quorum familiis omnis olim orbis ita disseminatus est & cultus, vt semper tamen vniuscuiusque pars vt nominibus, ita etiam sedibus distingueretur: Septentrionalis enim & Occidentalis terra, quæ e Babylone, vnde diuisorum ascensio facta est, continuatis itineribus oblata est, filiis Iapheth, quem Græci Iapetum dixerunt, ceßit omnis. Meridionalis verò ad Occasum vsque ferè ab iisdem initiis, hoc est, à Babylonis confiniis cœpta secundo fratri Cham nomine, Græcis Cambysis dicto, est occupata, ab iis, quod reliquū fuit inter Aquilonem & Ortum filiorum Sem fuit: ad oram enim maritimam Meridiem versus Chami nepotes Chus filij longum tractum vsque ad terram Hauila, quam Ganges rigat, obtinuerunt. Horum partes gentium & familiarum serie proposita nos distinguimus; & quoniam tabulam pro libri videlicet magnitudine pinxeramus angustiorem, quàm vt capere posset singulorum nominum satis expeditas inscriptiones; eam rationem commodiorem existimauimus, si notis quibusdam secundum loca appositis in spacio extra tabulam relicto, earundem notarum obseruata serie, nomina adscriberemus antiqua. Est autem illa ratio, vt filios Iapheth numerorum Latinæ notæ indicent, I. II. III. IIII. V. &c. Sem verò familia numeris Græcis, quas cifras vocant, notentur: 1. 2. 3. 4. 5. &c. Cham autem Gentes Romanarum literarum figura demonstrent, A. B. C. D. E. singularum igitur notarum series obseruata in tabula loca habitationum, in indice verò nomina ipsa demonstrabit Gentium. Nunc verò eadem seruata ratione posteriorum seculorum nomina apponemus.

PARS ORBIS IAPHETH ADSCRIPTA.

Filiorum Iapheth sedes.

I. גומר *Gomer.* Comari ita dicti Melæ: aliis Cymerij vel Cymbri, namq. ex Gomer Comari, & ex Gomaris Cymbri procreati sunt.

II. מגוג *Magog.* Massagetæ & Getæ Ptolemæo, Pomponio, & Straboni.

III. מדי *Madai.* Mœdi Geographis omnibus nomẽ retinẽt.

IIII. יון *Iauan.* Ion, vnde IONES & IONIA, nomen integrum Hebraicè tenet.

V. תובל *Thubal.* Iberi Aquilonares iuxta Mæotidem Pomponio, nomine paulum mutato, aspirata detracta, & L. in R. affinem: ab his Hiberis deductæ coloniæ Hispaniam occupauere, eamque Hiberiam, seque Hiberos appellarunt: vnde constans Hispanis fama est, Thubal fuisse primum illius regionis cultorem. sed nos aliàs de hac re disseruimus.

VI. משך *Mesech.* Moschi Pomponio, hactenus tuentur nomẽ Moschouitarum.

Filiorum Gomer sedes.

VII. תירש *Thirax* Thrax. vnde Thraces & Thracia nomen retinent.

VIII. אשכנז *Aschenaz.* Ascanij quondam dicti, postea Germani.

IX. רפת *Riphath.* Riphaces siue Riphates Melæ, aliis Riphæi.

X. תוגרמה *Thogar.* Thurcæ Melæ corrupto aliquantum vocabulo, tribus literis præcipuis conseruatis, TH. R. G.

Filiorum Iauan sedes.

XI. אלישה *Elisa* Elis. vnde Græci omnes ἕλληνες dicti.

XII. תרשיש *Tharsis* Carthago in Aphrica, quã postea Pœni occuparunt. sunt qui Venetos ad Tharsis etiã referant, & ad Phœnices quoque.

XIII. כתים *Chetim.* Cretẽses olim dicti, ab aliis Cortini; à quibus ea Italiæ ora, quæ quondam magna Græcia dicebatur, habitata fuit, & vrbs constructa, quæ antiquum nomen retulit, CAIETA, quidquid alij fabulentur.

XIIII. דודנים *Dodanim.* In libro Paralip. רודנים Rodanim Rhodij fuerunt, nomen & significationem retinentes. nam דוד DOD idem significat Hebræis quod ῥόδος Græcis.

DVORVM, QVI OCCIDVAS PARTES INCOLVERVNT, NOMINA *& sedes incertis parentibus.*

XV. ספרד *Sepharad.* SPERINES, Hispaniam bi occupantes, Sperida vocauerũt; quo nomine à Græcis perpetuò illa regio dicitur.

XVI. צרפת *Sarphath.* Eam partẽ Europæ obtinuere quæ Gallia dicta est. nam Galli primi ex Asiæ parte Bithyniæ vicina venerũt; indeque nomen Galliæ secum detulere. ita perpetua cognatio fuit Gallorũ & Galatarum. erat antem Sarphatb in illa Asiæ

Afiæ Gallia, à qua ex adiunćto diſtinguebatur Sarepta, ſiue Sarphath Sidoniorum. Iuuenalis:

Quanquam & Cappadoces faciant equitéſque Bithyni;
Altera quos nudo traducit Gallia talo.

Alteram Galliam vocat illam Aſiaticam.

Filiorum Cham ſedes.

A. כוש *Chus.* Nomen adhuc ſua lingua retinent. ſunt Æthiopes, gentibus & populis varij. Luſitani vocant Cuſſios.

B. מצרים *Miſraim.* Ægyptij. hactenus etiam Ægyptus, Arabibus ac Turcis dicitur Maſra.

C. פוט *Phut.* Africa Mauritania, Ptol.

D. כנען *Chanaan.* Nomen retinuit ad multa ſecula.

Filiorum Chus, nomina & ſedes.

E. סבא *Seba.* Sabæa regio thurifera.

F. סבתה *Sabtha.* Stabæi Ptolemæo ſuper ſinum Perſicum, & Meſſabathæ ex Stabæis oriundi. Pomponius à ſinu Perſico quidquid in Africam vſque eſt, Æthiopibus adſcribit.

G. רעמה *Raghma.* Charmania Ptolemæo ſic hactenus dicta.

H. שבא *Seba.* Arabia felix interior Ptolem. regio thurifera & myrrhifera.

I. דדן *Dedan.* Palmyrina regio Ptolemæo, in qua Alſadanus vel Aldadanus mons magnus.

L. בבל *Babel.* Babylonia regio cum vrbe metropoli eiuſdem nominis.

M. ארך *Arach.* Cyrrheſtica regio, in qua Edeſſa vrbs, quã D. Hieronymus vocat Arach.

N. אכד *Achad.* Achabene, ſiue Achadene Ptolemæo, in qua Niſibis vrbs D. Hieronymo dicta Achad.

O. כלנה *Chalne.* Calcitis regio ſuper Edeſſam, Ptolem.

P. לודים *Ludim.* Libyj propriè dicti poſteà, à quibus Libya reg.

R. ענמים *Ghanamim.* Trogloditæ ſunt Pomponio & Ptolemæo.

S. להבים *Lehabim.* Libyj Cyrenaici, ſiue Libyes Ægyptij, Ptolem.

T. נפתחים *Naphthuhim.* Africa minor; & huic regioni ſubiacentes Numidæ.

V. פתרוסים *Petroſim.* Petroſi, vnde Arabiæ Petrææ nomen; cuius metropolis Petras dicta eſt.

X. כסלחים *Chaſluhim.* Sarracenos gentem multo pòſt appellatã eo loco ponit Ptolemæus, & Mela Arabes.

Y. פלשתים *Peliſthim.* Palæſtini nomen diu tenuere.

Z. כפתורים *Caphthorim.* Cappadoces: ſic Chaldæus Paraphraſtes Onkelos, & Hieroſolymitanus קפוקיא.

Filiorum Sem ſedes.

1. עלם *Elam.* Elamitæ.
2. אשור *Aſſur.* Aſſyrij.
3. ארפכשד *Arphaſſad.* Suſij: & Suſiana regio.
4. לוד *Lud.* Lydi, & Lydia regio.
5. ארם *Aram.* Armenia maior.

Filiorum Aram sedes.

עוץ *Vs.* Armenia minor: sic Chaldæus paraphrastes in Iob.

6. חול *Hul.* Æolis.

7. גתר *Gether.* Æthotios Mela circa hæc loca constituit, in quibus Asson & Gargara.

8. מש *Mes.* Misij & Misia regio. Iuuenalis meliùs appellat Mesos: *de grege Mesorum.*

9. אלמודד *Elmodad.* Themeothæ sunt Pomponio & Ptolemæo: quorum pars est Seleph.

10. שלף *Seleph.* Selebij.

11. חצרמות *Hassarmaueth.* Sarmathæ & Sauromathæ, Sarmatia regio.

12. ירח *Iarahh.* Aria, & Arachosia, hoc loco sunt Melæ. Ptolemæo etiam Zarathæ.

13. הדורם *Hadoram.* Hircania.

14. אוזל *Vzal.* Oxia Bactriana, cuius cultores Oxij Ptolem.

15. דיקלה *Dicla.* Scythia intra Imaum.

16. עיבל *Ebal.* Bolitæ siue Obolitæ intra Caucasum & Pampanysum montes.

17. אבימאל *Abimael.* Imaenses siue Imai, insignem montem eodem nomine habent Imaum.

18. שבא *Seba.* Sacæ sunt Pomponio & Ptolem.

19. אופיר *Ophir.* Ophire siue Opire, & κατὰ τῶν μετάθεσιν, Peru, sic etiam dicta, quo tempore Paralipomenon historia conscripta est. 2. Paralip. 3, 6.

20. חוילה *Hauila.* India omnis & Gangeticæ regiones.

Duo ex filiis Iectan, Gentes.

21. יובב *Iobab.* Noui orbis dicta pars vocata regio PARIAS, aurum margaritisque abundans.

21. ספר *Sepher mons:* Longissimus omnium montium, qui hactenus in orbe visi sunt, à nostris ANDES dictus: in illa orbis parte adhuc manet vrbs antiquissima IVXTAN, quæ nomen auctoris illius Gentis retinet.

FINIS.

Hic inserenda est figura A.

CHANANÆI

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS CHALEB, SIVE DE TERRÆ PROMISSÆ PARTITIONE.

Præfatio.

ESCRIPTIONEM *terræ Chananæorum, quæ terra, postea, veteribus incolis ex ea expulsis, atque Israelitis in locum illorum substitutis, ad nostrã vsque ætatem Terra sancta appellata est, in suas partes, hoc est, in proprias singularum Israelis tribuum regiones diuisam, & ex sacris petitam historiis, atque adeò ad ipsius regionis exemplar in ipsa Syria accuratè descriptum, expressam vobis exhibemus. Quo quidem labore nostro, sacræ scripturæ studiosis neque paruum adiumentum, miniméque, vt spero, iniucundum attulimus: quæ enim sparsim, diuersisq; in locis relata, atque obscuris peregrinarum linguarũ idiotismis obuoluta erant, ea ipso describendi ordine ac methodo faciliora reddidimus. Vtq; faciliùs ab omnibus intelligi possint, ea ipsius tabulæ descriptione ac pictura ante oculos vniuscuiusque sunt posita. Hoc verò tum à nobis, tum à doctissimis iis viris, qui quidem nos doctrina & ingenio longè antecedunt, qui in sacro hoc Apparatu egregiam posuerunt operam, præstitum esse arbitramur; vt, videlicet, sublata, aut saltem emollita asperitate ac difficultate illa, quæ lectores, quominus simplicem sententiã, quæ sacris in libris prima spectanda est, intelligentiam consequantur, impedire posset; ad arcanam illam, quæ iisdem sacris continetur libris, æternæ beatitudinis doctrinam faciliùs perueniant. Neque enim satis commodè, atque ea qua decet integritate, saluberrimus illius doctrinæ nucleus erui potest, nisi prius cortices, quibus ille contegitur, secentur. Atque is quidem labor, qui positus est in commissuris illis disiungendis ei, qui modò vtilitatem, quæ ea ex re prouenit, cognoscat, non gratus atque iucundus esse non potest. eo siquidem omnis ea quæ est de natura rerum, omniúmque liberalium artium ac disciplinarum cognitio continetur. Porrò eam rem præclarissimi, atque acerrimo philosophi ingenio, in summi boni definitionibus posuerunt: atque ex iis nonnulli tanti eam fecerunt, vt non vlterius progrediendum, sed in ea acquiescendum esse existimarint. Cùm itaque tanta librorum sacrorum sit dignitas, vt summorum hominum iudicio, non vulgaris sit eruditionis ea cognoscere, quæ ad abditam illam & penitiorem doctrinæ partem aditum patefaciunt: sine dubio constat illam alteram per se summoperè esse expetendam, & hanc, sine qua ad illam peruenire non possumus, nullo pacto esse negligendam. Quàm verò necessaria sit locorum cognitio, quæ in diuersis sacræ scripturæ locis commemorantur, nulla historia apertè non docet Si enim absque locorum obseruatione res gestæ narrentur, aut sine topographiæ cognitione historiæ legantur, adeò confusa atque perturbata erunt omnia, vt ex iis nihil non obscurum, nihil non difficile elici possit. Iam verò quanta terræ Israëliticæ dignitas fuerit, & quamobrem inter celeberrimas omnes orbis terrarum partes digna semper sit habita, quæ, qualis, quantáque sit ab omnibus cognoscatur, tantùm abest, vt breui, qualis hæc est, præfatione explicari, vt ne longa quidem oratione consequi quis possit. Illa enim in primis diuinorum promissorum constantiam & veritatem hominibus testatam facit: vtpote quæ promissa olim patribus Abraham, Isaac, & Iacob, qui quidem etsi in ea erant peregrini, & hospites, ac numero perpauci; tamen ad diem dictam ipsorum nepotibus est tradita:*

adeóque exiguo temporis spacio ab ipsis est expugnata & occupata, vt temporis ipsius breuitas non ad expugnandam, sed ne ad totam quidem illam peragrandam satis esse potuisse videatur: cùm tamen in illa vrbes ipsa loci natura, atque hominum industria munitissimæ frequentes essent. Gens præterea ipsa ferocissima, bellisque maximè assueta & exercita erat. opibus, diuitiísque maximis, ac rebus denique omnibus ita abundabat, vt facilè bellum, quod sibi ab exteris illatum esset, ad multos annos sustinere potuerit. Montibus ac fluminibus ita erat vndique munita, vt, perquàm difficiles aditus ad eam essent: ac eam potissimùm ob causam vim hostium à suis finibus arcere, eorúmque conatus comprimere facilè poterat. Quid quòd vnius ac triginta regum consiliis & copiis vnà coniunctis defendebatur? quorum omnium regum repentina atque inopinata mors, cum ingenti populorum clade coniuncta illud apertè significauit, omnes quantumuis maximos hominum conatus, maximas opes, maxima imperia, quæ sceleribus, vi atque iniuria nituntur, repentino aliquo casu, iustissimo Dei iudicio imminui, dissipari, & ad nihilum redigi: & quo minus id eueniat, nulla hominum prudentia, nullis consiliis, nullis opibus prouideri posse. docétque illud præterea, nullam omnino tantam esse difficultatem, quæ, quo minus Deus, ne minima quidem ex parte suis stet promissis, efficere possit. His & illud accedit, tanti illam regionem olim factam esse, quòd vna ex omnibus orbis terrarum partibus diuinæ requietis nomen obtinuerat, atque inter terrena Dei promissa, erat singulare quoddam eius quietis exemplum, qua quiete pij homines, post absolutam hisce in terris peregrinationem, in regno Dei fruentur. Atque vt illa eos qui & vocati fuerunt, & vocanti Deo crediderunt, ac eius voluntati obtemperarunt, excepit, ita quoque hæc, quam intentis intuemur oculis, in qua Christus morte & inferno debellatis, regnat, eos omnes qui & labores patienter tulerint, & inuicta animi fortitudine atq. constantia ad propositum sibi præmium recto contenderint cursu, lætos tandem ac felices excipiet. Sed inter tot illius regionis præclaras laudes, ac testimonia, vel hoc vnicum sua præstantia reliqua omnia longè superat: primos, videlicet, euangelij nuntios, quod euangelium per totum terrarum orbem dispergi, disseminarique debebat, in ea primùm esse auditos. In ea summus ille hominum seruator Christus est natus, in ea creuit, in ea ipse verus Deus hominibus se quoque verum hominem conspiciendum dedit: in ea admirabilis, atque diuina suæ virtutis signa edidit, propè innumerabilia: in ea munus à patre sibi datum, cuius conficiendi gratia ipse in mundum venerat, vt scilicet, communi omnium hominum saluti sua morte consuleret, expleuit. In ea denique ea omnia præstitit, quibus mundo se verum esse Dei filium, atque illum, cuius frequens sacris in literis fit mentio, patefecit, idq; certissimis signis atque argumentis comprobauit. Ex eáque adeò terra sacri præcones euangelij in omnes terras distributi sunt, atque has quidem omnes ob causas, quam plurimi homines Christiani operæ se pretium facturos esse sunt arbitrati, si, omnibus viæ periculis spretis, ac laboribus, ad eam adirent: cùm ipsa nimirum, maximum miraculum & perpetuum quoddam sit monumentum omnibus miraculis abundantissimum. Eorum autem qui pietatis causa illò sunt profecti, nemo (vt opinor) adhuc est inuentus quem laboris, temporis, ac sumptus eam in rem facti adhuc pœnituerit: quinimmo, quamplures ipse & vidi & noui, qui, cùm eorum locorum sibi in mentem veniebat, eáque quæ ipsi viderant, commemorabant; mirifica quadam delectatione afficiebantur. Vidi præterea quosdem alios, eósque viros eruditissimos, qui non bis aut iterum, sed sæpius eò contenderunt, atque hi quidem quò frequentius eò proficiscebantur, hoc maiorem se suis ex peregrinationibus fructum capere suis mihi verbis sunt testati. Sed quoniam omnes, diuersas ob causas illuc proficiscendi facultatem non habent; tamen nihilominus, quia non parum refert eos qui sacræ scripturæ studiis sunt deditì, illam & singulas eius partes pernoscere; pro nostra, quantulacunque ea est, industria, ex accurata sacrorum librorum lectione, eam, demptis locorum periculis, ac laboribus, lectori conspiciendam exhibemus, indéque sumpsimus initium, vbi Israelitæ ab Ægypto profecti primùm per annos quadraginta mansiones suas collocarunt, interim dum in promissam sibi terram perducerentur. Quarum mansio-

num descriptiones, cùm non ita vt par est, accuratè tabulis repræsentatas esse animaduerteremus; operæ pretium nos facturos esse existimauimus, si veram ac germanam eius tabulam, ad illam ipsam, quæ in ipsa Palæstina, vt diximus, depicta est, expressam, & ex sacræ scriptura descriptionibus petitam, atque adeò eam, cuius aspectu primum caput Deuteronomy, alioqui subobscurum, ac subdifficile intelligi poterit, vobis exhiberemus. Vale Christiane Lector: tuisque apud Deum precibus nostris hisce faue conatibus. Dat. Cal. Martij, M. D. LXXII. *Antuerpiæ.*

מסעות *Siue de itineribus.*

Cap. I.

Annis ferè ducentis viginti postquam Israel descẽderat in Ægyptum, diuinæ prouidentiæ singulari beneficio amplificatus, ad eum sobolis numerũ deductus est, qui expugnandis, occupandis colendisque promissis sibi agris esset idoneus: ita vt illa populi frequentia, ex octoginta duabus animabus, ad virorũ plusquam sexcenta & tria millia, & quingentos quinquaginta sex, præter fœminas & pueros, & præter tribum Leui aucta, iis qui de diuinis promissis rectè sentirent, spẽ facere posset futuræ propediem migrationis, in paratas iam olim à
Act. 7, 34. Deo sedes: id quod Moyses intellexisse visus est, cùm, relicta aula, in qua educatus magnificè fuerat, fratres suos filios Israel (proximæ iam salutis significatio-
Exod. 2, 16. ne) animaturus inuisit. Sed suorum ingrata stultitia repulsus, atque regiæ iræ declinandæ caussa ex Aegypto profectus, in Madian sese contulit, ibique per quadraginta annos exul, ministri publici filia in vxorem ducta, soceri sui pastorem
Exod 4, 26. egit: quoad Dei mandato legatus Ægyptum repetit, fratremq. suum Aaron in monte Dei sibi obuiam factum, allocutus, communicato consilio, commissam sibi legationem multis actionibus & grauissimis peregit. Tom verò victo Ægyptiorum rege, populoq. ad extremum periculum vsque vexato, & ex diuina inspiratione iure belli præda capta, & spoliis collectis Israelem liberum & incolumem eduxit decimaquinta mensis primi anni ferè bis millesimi quadringentesimi quadragesimi octaui ab orbe condito.
Fuerat autem Israelitarum hospitium to- *Exod 12, 37.*
to hoc tẽpore in terra Gosen, cuius præcipua vrbs Rahamesses dicebatur. Vnde primùm profecti, contenti itineris recta
via venerunt in *Soccoth* Ægypti partem, סוכות
cuius cultores antra & casas pro domibus subeuntes nomen loco fecere: eos
Græci Τρωγλοδύτας dicunt. Ex Sochoth *Exod. 13, 21.*
in Ethan venerunt, qui Arabum soli- איתן
tudini proximus locus est, neque idem à Chananæorum terminis longè distans, quos breui pertingere possent, nisi Deus decretæ in Ægyptios vltionis expediendæ causa, iter ad Ortum flectere, atque ad Mare iuncosum contendere iussos, in angustum deduceret locum, cui Pihahiroth nomen postea factum videtur ex vtriusque populi indignatione, nempe Aegyptiorum in Israelitas, & Israeli-
tarum in Moysen, à quo se in necem tra- *Exod. 14, 1.*
ditos existimabant, conclusi nimirum inter mare & montem Aquiloni dicatum, cui Baghal-saphon erat nomen, & arcem Migdol, atque hostem ipsum, quem à tergo habebant. Ex Pihahiroth mari transmisso, hostibusque omnibus, qui in aquis perierant, liberati, trium dierum itinere per solitudinem Svr iter fecerunt, aquarum inopia affecti, quas
tandem in Marah nacti, cùm amaras *Exod. 15, 23.* מרה
esse deprehendissent, ligno per Mosen ex Deo monitum iniecto, dulces hauserunt. Ex Marah in Elim processere amœnum locum, aquarum fontibus duodecim, & palmis septuaginta insignem. Inde in de-
sertum Sin, quod à rubis, arbustorum סין
genere, ibidem frequenti dictum videtur.

Exod.16. tur. vbi commeatu defecti, quem ex Ægypto exiguum detulerant, nouo genere cælitus demissi cibi, quod MAN ipsi ex admiratione vocabant, pasci cœpere: eoque victu quadraginta integris annis vsi sunt commodissimo. Illa autem solitudi-
דפקה ne relicta, per *Daphca* & *Elus*, in quibus
אלוש aliquandiu hæserant, tentoria fixere in
רפידים *Raphidim*. illic importunè efflagitatam aquam diuina liberalitate obtinuerunt, ex
Exod.17. rupe à Mose percussa repentè erumpentem; cuius copia, consecutis ipsorum itinera perpetuis riuis, nunquam amplius caruerunt. tractui omni nomen Horeb mons dederat, ab ariditate ita vocitatus, in Amalec Gentis ditione situs. loco verò ipsi rupis stagnantis nomen à Mose est inditum, Mazzah & Meribah, à iurgio populi aduersum se inito, atque à tentatione in Deum impiè cœpta. Eodem loco Iosue cum Amalec aduersum bellum mouente, pugnans, victoria potitus est per Mosis in monte adorantis preces, Dei instructus auxilio. Eius victoriæ auctoritatem & perpetuas contra Amalec inimicitias, ara ibidem à Moyse extructa po-
רפידים steritati etiā testata est. Ex *Raphidim* pro-
Exod.19. fecti initio tertij iam mensis postquam exissent ex Ægypto, in Sinai desertum deuenere: ibique diu hærentes, leges à
סיני Deo acceperunt. Ex *Sinai* tribus itineri-
Num. 10. & 11. bus in locum deuenere, qui ob cladem è cælo acceptam, propter funestas carnium quas concupierant epulas; *Sepulchra concupiscentiæ* dictus est. Atque hæc prima migratio fuit Arcæ & tabernaculi. Ex
חצרות hoc loco in *Haszeroth* profecti sunt, vbi dissidium à Maria aduersus Mosen excitabatur, quam lepra immissa Deus est vl-
רתמה tus. Ex illis Sepulchris in *Rithmah* solitu-
Num.33. dinis partem genistis innatis refertam, quod ipso indicatur nomine: Ex Rith-
רמון פרץ mah in *Remon Phares*, vbi malignanati aperto fructu copia inuenta fuisse videtur. Ex Remon-phares profecti, castra-
לבנה metati sunt in *Lebnah*, Albionem Latinè dicere possimus: terræ namque faciem albam fuisse nomen arguit. Inde soluen-
רסה tes, in *Rezzah*, solo ex roribus assiduis vdo, tabernacula fixere. Ex Rezzah egres-
si, venerunt in *Kehelathah*, quod coactio- קהלתה
nem interpretamur: ibi enim angustiori loci spatio coacti in breuius fuisse videntur, arcteque coniunctis tentoriis consedisse. Proximam post Kehelathah, prospectus pulchri mons, illis mansionem
dedit, qui ab elegantia *Mons Sepher* appel- הר שפר
labatur: inde verò in locū, qui à tremore
Haradah vocatur, deuenere. Ex Harada חרדה
profectos *Macheloth* excepere, iniqua, vt מקהלות
interpretari possumus, loca, neque totius simul populi capacia: quam ob rem in plures turmas segregatos considere opus erat. id enim vel nomen ipsum significat. Post hoc verò in depressam & profun-
dam vallem deducti sunt, cui *Thahath* תחת
nomen, situs ipse fecerat. hinc soluentes,
in *Thare* venerunt, locum à fragrantia sic תרח
dictum. vnde etiam & aliò excepti sunt,
cui suauitas nomen *Methca* conciliauit. מתקה
inde verò in *Hesmona* reducti, qui locus חשמונה
Ægyptum à Chanaan regionibus diuidebat. illinc profecti ad montes deuenere
Moseroth dictos, ex quibus vnus Aaronis מסרות
obitu præcipuè memorabilis est: videntur autem ibi eruditi etiā fuisse Israelitæ exemplo illius Pontificis, qui, antequam promissam iniret terram, sublatus è viuis fuit, nimirum offensæ veteris reus. Ex his
montibus profecti, *Bene-Iachan* appella- בני יעקן
tum ex possessorum nomine agrum, petierunt. ex illo autem in montem deducti sunt, cui ex naturæ felicitate nomen indi-
tum fuit *Gidgad*. inde profecti *Ietebatha*, הר גדגד
locum, vt vox indicat, palustrosum, & יטבתה
inundantem tenuerunt. Vlterior illis *He-* עברונה
brona fuit à transitu superioris, vt conijcere ex verbo possumus, dicta. Illinc vbi soluissent, mare ipsum, vnde iam olim exierant, reuisere coacti sunt itinere vsq.
ad *Asiongaber*, qui maris portus erat, pro- עציון גבר
ducto. ex eoque loco iterum ad Aquilo-
nem contendentes, in desertum *Sin* de- מדבר צין
ducti, ad *Cades* manserunt. Ex Cades קדש
profecti, montem *Hor* tetigere in extrema הור ההר
Edom ditione, in eoque monte Aaron vita defunctus est, quadragesimo anno post exitum ex Ægypto, quinti mensis die prima. Ex monte Hor, post Aaronis curatas exequias profecti, venerunt in

Salmona

צלמנה *Salmona* vmbrosum locum : ex quo in
פונון *Phunon* perrexère, cui loco prospectus
nomen dedit. atque ex Phunon soluen-
אובות tes castrametati sunt in *Oboth*, quod no-
men ex loci specie inditum, vires signifi-
cat. Inde in Moab fines deuentum ad
עיי העברים colles qui *Iehabarim* ex eo dicti videntur,
quòd illis transmissis Moabitarum ditio
concluderetur. Collibus illis profectos
דיבון גד *Dibongad* excepit, quod prosperam fortu-
nam Gentis vocabulo sonat. Inde porrò
עלמון in *Helmondeblathaim*, quod duarum cari-
דבלתים catarum absconsionem significat, castra
mouere: atque ex illo loco montes pe-
הרי עברים tiere, Abarim à transitu dictos è regione
Nebo. Ex Abarim spatiosos tenuere cam-
ערבת מואב pos, quos à gente, cui addicti fuerant,
Planities Moab dictitatos legimus. ibidem
nullo certo loco commorati sunt, sed bre-
uibus itineribus nunc hanc, nunc illam
בית partem occupabant, à loco *Beth-hasesi-*
הישמות *moth* dicto, vsque ad tractum Sitim, ab
earum arborum copia vocatum. His pla-
nioribus locis sese interim cōtinuere, dum
Iordanem ex Dei oraculo traiicerent.

SVMMA TERRÆ DESCRIPTIO.

CAP. II.

Genes.17. & 28. Ios.3.4. Deut.11, 23. OMNIS ex antiquis promissis ad-
scripta Israelitis regio quatuor insi-
gnibus terminis definita est, ab ortu flu-
uio Euphrate per montes Galaad ad Ior-
danem vsque, qua flumen in mare Salis
influit, & ipso mari, quod Salis appella-
tum esse docuimus, per Ascensum scor-
pionum vsque ad Cades barneah com-
munia cum Edom confinia habuit. inde
verò flexo termino per Adar & Hase-
mona ad vsque fluuium Ægypti dictum,
meridiani regionis fines statuebātur cum
ipsa fluuij ripa, vsque ad magnum mare
producti. Occidentale latus maris littus
continuum clausit vsque ad Sydonem.
inde verò ad ortum conuerso cursu ad
montem altissimum, cui nomen Libanus
fuit, terminus Aquilonem spectabat, qua
mons ipse longè producitur per Emath
ad terminos Sedada, & deinde ad Sepho-
na & Ennom vrbem. Quanquam verò
ad Euphraten flumen promissæ olim di-
tionis locus proferebatur; tamen ad Da-
uidis vsque regis ætatem nullus ex Israe-
litis eas regiones expugnauit, quæ à Ior-
dane per Libanum ad Euphraten perti-
nent. Nam postea Dauid Aram Soba 1.Par.18,3.
rege Adar-ezer superato, sub iugum mi- Num 24.
sit, & Aram Damasci regem quoque cùm Ezech 37, & 38.
vicisset, in ipsa Damasco milites præsi-
diarios constituit: antea verò quàm loca
illa vltra Iordanem in Israelitarum ditio-
ne essent, terminus orientalis ab Enan ad
Sepham, ad Ribla, atque ad fontem v-
sque, quem Græci Daphnim dixere: inde
verò flumen Iordanis decursu suo termi-
nos ab Ortu in mare Salis finiebat. Om-
nis itaque regio, quæ inter Iordanem &
mare, atq. inter Libanum & Ægypti flu-
uium iacet, Chanaan olim dicta, in pos-
sessionem filiis Israel concessa fuit, & oc-
cupata atque obtenta maxima antiquo-
rum cultorum parte, Iosue duce, vel inter-
fecta vel depulsa, paucis exceptis, qui po-
stea negotium nec leue nec breue Israeli-
tis fecerunt. Aliàs etiam Israelitarum ter- Exod.23, 30.
mini paulò latiùs, sed ferè in idem reci-
dente ratione definiuntur à mari rubro
vsque ad mare Palæsthinorum, & à de-
serto ad fluuium vsque Euphratem. Re-
gio ipsa latior est vltra triplum, quàm vbi
longissima est. Namque à mari ad Ior-
danem trium dierum iter, ad summum
constat, atque in summa à Ioppe portu ad
Traionos montes sexaginta millia pas-
suum connumerantur: medium autem
ferè hoc spatiū Iordanis interfluit. A Li-
bano autem ad fluuium Ægypti compo-
sitis itineribus octo, vix pertransiri spa-
tium est. Ideoque cùm de magnitudine
regionis integræ agitur, ab Aquilone ad
Meridiem mensura ducitur, siue à Dan
vsq. ad Bearsebagh, centum & sexaginta
passuum millibus, à se inuicem distante
vtroque loco. Montes habet præcipuos Psal.89,13.
Hermon ad Orientem, & Thabor ad
Occidentem, eosque maximos & editis-
simos, quorum alij vel brachia, vel par-
tes, vel ramenta sunt. Nam Ebal, Beth-
horon, & Mispa siue Maspha, & Bethel ad
Hermon,

Hermon, Gelboe, Gerizim, Sarona, & postremus, ac mari proximus Carmel, ad Thabor referuntur. In maximis illis montibus leones, lupi, cerui, vrsi, aliæque *Exod. 38.* feræ cubilia, latibulaque habent. Terra omnis, quamuis non ita magna, tamen quia frequentibus montibus, vallibusq. referta, itsque omnibus summa fertilitate nulli terrarum angulo cedentibus, multis alendis vrbibus, & oppidis, ac pagis ferè innumeris, satis commoda opportunaque adeò est, vt gentili ipsorum cultorum dicendi more, lacte ac melle fluere dicta fuerit. Vicinos habuêre ab Ortu Madian & Amalec, & cæteros Imaëlis filios, qui Orientis populi ab incolis huius regionis vocabantur; ab Occasu Palæsthinos infensos perpetuò hostes; à Meridie Arabes & Ægyptiorum vltimas terras; ab Aquilone Sydonios & Emathæos atque Aram Damasci.

DE DVABVS TRIBVBVS *Reuben, Gad, & dimidia tribu Menasse.*

SEON Amorrhæus genere vltra Iordanem ditionem occupabat, sub rege Amon victo expugnatam: Is enim ex familia Rephaim, montana loca secundum Iordanem tenebat, qua Hermon tenditur, vrbesque Astaroth & Edrai regias in illo montium tractu, vnde producta finibus ab Aroër vrbe secūdū Arnon *Num 21.* fluminis ripam sita, multas atque magnas vrbes obtinuit, regiam postea sibi constituit Hesebon. Huic proximus considebat Og, cui omnis terra Bassan regnum erat, fertilissima autem vtraque regio fuit, & armentis pecoribusque alendis apprimè opportuna. Hi autem duo reges ab Israelitis, quorum iter impedire magnis in expeditionem productis copiis tentauerant, victi, occisi, regno atque opibus omnibus expoliati sunt. Illorum verò regionem omnem duæ Israelitarum tribus Reuben & Gad, cum dimidia Manasse sibi propter pascuorum commoditatem exoptatas, Dei beneficio obtinuerunt. Etenim Reuben totum regnum Seon; Gad verò & Manasses parti, id quod præterea erat Seon regis vsque ad Bassan ad habitandum est concessum. *Iosu 13.* Igitur Reuben tribui, Aroer prima vrbs, sortisque suæ terminus à Meridie contigit, ad Arnon fluuij ripam sita. Ab Aquilone verò extrema magni nominis vrbs Hesebon regia fuit, ab Occasu Hermon montes, qui Iordani adiacent flumini, atque ab Ortu Edom regiones atque Arabum solitudines. Hi etiam latam atque fertilem vallem inter Hesebon & flumen sortiti sunt. vrbes habuêre præcipuas, Aroër, Iahassa, Medeba, Misor, & Bagalmeghon, non procul à torrente, qui ex *Iosu 13, 24. Num 32.* Edom montibus erumpens in mare Salis defluit. Præterea Chiriathaim, Mephaath, & Beth-iesimoth, Cedimoth, Iethson, Lassa, & sitam in campo Bosor, Sarath, Asar, Sebama & Phasga, Bethphegor, Asedoth & Hesebon regiam, & quæ inter torrentem atque Edom montem campestres vrbes appellabantur; ab illis autem illæ vrbes partim instauratæ, partim conditæ fuêre, aut aliis nominibus appellatæ, Hesebon, Eleale, Chiriathaim, Nabo & Bagal-Meghon. Tribus autē Gad communes cum Reuben terminos à Meridie habuit, ab Occasu montis Hermon partem, qua Iordanis defluit, perpetuam vsque ad terminum maris Chinereth, ab Aquilone dimidiam Manasse tribum, ab Ortu verò eos montes, quibus Edom atque Amon regiones ab Arabum vasto tractu dirimuntur. Vrbes præcipuas habitauit in ipsis propè finibus Debir, Aroer alteram ab illa Reubenitarum, & huic oppositam Rabba, Iazer, Mahhanaim, Esebon, & Mispha, Ramoth & Aram, & Socoth, in media autem regione, atque in vallibus ipsis Saphon, Phanuel, Bethanim, & in montano loco sitam Ramoth Betharam & Beth Meurah. Quæ verò ab his extructæ memorantur, illæ sunt; Dibon, Ataroth, Aroer, & Roth, & Sophan, & Iazer, & Iibga, & Bethmeura, & Betharan. Filiis Machir, hoc est, dimidiæ tribui Manasses, cætera omnia loca adscripta, inter Basan & Aram Damasci ia- *Iosu 13, 29.* cent, initio à Mahanaim sumpto, quibus postremæ secundum terminos vrbes fuerunt, Ephron, Iassan, & Astaroth, Iabes Galaad,

Galaad, Edreghi & Bosra, Bagal Gad, & Hermonim. Horum ditionis erat omnis ille ager saluusque Basan celeberrimus, & ad rem pecuariam exercendam maximè opportunus & commodus, & dimidia
Num. 32, 39. pars montium Galaad, quæ in Occasum prospectat. Ex filiis etiam Manasse vnus Iair, victam à se bello atque occupatam Basan agri partem, quam diximus, sexaginta oppidis captis, atque instauratis frequentem reliquit, quas de suo nomine Hauoth-iair appellauit. Alius autem ex Manasse liberis Noba dictus, expugnatæ à se vrbi Canath, nomen etiam indidit suum Nobah siue Noba.

TERRÆ DIVISIO IN OCTO TRIBVS ET DIMIDIAM, ATQVE *tribuum singularum descriptiones.*

IVDÆ SORS.

CAP. III.

CITRA Iordanem fluuium quidquid terræ ad magnum vsque mare iacet, octo tribubus & dimidiæ per sortes diuino oraculo adscriptum, atque Eleazaro sacerdote & Iosue duce ministris distributum est. Prima autem omnium Iudæ sors educta est, cuius, in descripta terra, fines hoc modo constituti fuere. Ab Ortu mare quod Salis appellatur, qua littus porrigit ab ipso Iordanis influentis ostio ad extremum vsque finem, possessionem illam à Moab atque Edom dirimebat. hos enim vicinos illa ex parte Iudas habuit. deinde verò à maris extremo littore paululù producebatur tractus ad vicinã vsque Hor montis solitudinem, non longè ab Arad vrbe, inde ad Meridiem versus, atque ab Ortu ad Occasum procurrẽs, omnibus illis montibus, quos vno nomine Hor dictos, plura deinceps distinguunt nomina, opponebatur. Sunt autem præcipua nomina, Cades Barnea, mons & vrbis in eo sitæ, & Maon mons, & Pharan atque Sinai, tandem cum decursu fluuij Ægypti, siue Sihor in mare magnum descendit: terminus hic à Meridie est. Ab Occasu verò maris magni littus vltra portum cui postea ex vrbe iuxtà condita Ioppe portus nomen fuit. Ab Aquilone tractus omnis, qui inter mare magnum & Iordanis ostium est, sed obliquo & ferè tortuoso fine definitus. Primùm namque per Iaphiæ montes transflatus, penè rectè ad Saronæ montes procedit: deinde Ypsilon literæ modo ad dexteram diductus, rectus etiam procurrit vsque ad obiectos etiam montes, qui cultoribus Ephron montes dicti sunt, ab hisque deflexus aliquandiu ad Austrum tendit, ad lacum vsque Nephthoah dictum. à quo rursus ad Ortum cõtendens, per obiectos montes traductus, ad Iordanis vsque ostia perferebatur. Præcipuas in finibus ipsis vrbes habuit; in Orientali, Bethagla, & post torrentem Agallim, Apheca & Engaddi, *Cant. 1.* quæ alio nomine Hasasontbamar à palmarum præstantia & copia dicebatur, etatque locus copher & balsami fertilis; deinde ea quæ ciuitas Solis appellabatur, & Acrabin à montium nomine dicta. à Meridie verò postremas habuit vrbes, Cabseel, Eder, Iagur, Cina, Dimona, Adadah, Cedes ab Amorrhæis quondam conditam & inhabitatam, Assor, Iethnan, & citra Gozeos montes Ziph, Telem, Beatol, Asor nouam, Carioth, Gesron, Amat, Sama, Molada, Asergada, Hassemon, Bethpheleth, Haser-sual, Bersabee, Basiotha, & Baala, & Iin, & Essen, Eltholad, Cesil, & Harma, & Siceleg, Medemena, Sensena, Lebaoth, Selim, Entrimon. Ab Occasu secundum maris littus, vrbes Iudæ sorte obtigerant, postremæ Palæsthinorum præcipuæ, quas aliquando expugnauere, iterumq. amisere, Gath, Gaza, Ascalon, Aczib, Azotus, Iebneel, Iesan, & post longum tempus condita in portu Ioppe. Aquilonari in termino sitæ fuerunt; Iebneel inter mare & Bagalæ montes, qui alio nomine Iaprab montes dicti sunt, Tamna ante montes Iarim; Bethsemes, à Solis vi sic appellata; Cheslon & Bagala, aliàs ob syluarum magnitudinem Ciriath-iarim dicta, Zachariæ prophetæ filij Ioiada sacerdotis patria: & iuxta eam vrbem Gigath, in qua arca fœderis aliquandiu fuit: qua verò terminus

ad Ephron montẽ flectitur, Sonan, postquam lacus Nephthoah erat: deinde iuxta montes amœnissimis hortis illustris vrbs, cui nomen fons innatus fecit Enganim, pòst Ciriathsepher Debir appellata, postquam ab Othoniele Calebi nepote capta fuit: vlterius Iebus, quæ & Salem & Ierusalem dicta, in montibus sita, ab Ortuque monte oliuis consito ornata. inter vrbem & montem Cedron torrens decurrit. deinde est conuallis filiorũ Enon, & fons Rogel, & fons Solis, & vallis Achor, & rupes Boben à filio Reuben dicta, & Betharaba, & Bethagla vrbes. At verò interiores vrbes habuit Iudæ tribus peragratione ab Ortu cœpta, Bethlehem, paruum oppidum, sed clarissimorum virorum natalibus insigne, Abesan

Iud. 12, 9. Ruth.

iudicis, Booz, Isai & Dauidis regis, maximè verò Iesu Christi; & Turrem gregis, Betharaba, Betharath, Ziph, cui desertum vastum adiacebat, Modin, Sior, Nephsan, Izrael, Bethsura, Thecua, saltubus & syluis, pastorumque frequentia celebris; magis autem clara Amosi vatis natali solo, Hebron, Egron, Lucdar, Ianoa, Acaim, Esan, Memra siue Menra, Thamna, Gaba in Gozen monte sita, Othan ad radices Carmel, quæ pars Gozen montis vinetis consita fuit: Nephsan, & ciuitas quæ Solis dicebatur, Hatama in monte posita, vnde & nomen accepit, & superius etiam Hasargad non longè à specu magno, quæ Odollam spelunca est appellata, & Hassenum, Adulam, Socho, Bethul, Dan, Anab, Beth-pheleg, Gilo, Iether, Cesil, Dabir, Ciriath-senna, Elthola, Hasarsusal, Bagala, Hasar Soghal, Aman, Magdalgad, Hadassa, Adelasa, Betbharama, Bethtephiboth, Cheboc, Sama, Baloth, Siselec, Leheman, Masseph, Iectel, Chaim, Bethmarchaboth, Ain, Molada, Delean, Zecho, Thaman, Saraim, Adithain, Satoen, Gederoth, Bala, Iagor, Maceda, Gethremmon, Bane, Baala, Iethla, Remmon, Bethlebaoth, Labana, Ether, Gericon iuxta lacũ, Elon ab vlmorum copia sic dicta, & Aialon, Athar, & Sersena, Tamna, Iephto, Elon, Aeron, Themna, Baschat, Maama, Bethdagon, Gethela, Lachis, Asan, Esna, Chebon, Gederothaim, Salabim, Zanoab, Arna, Gera, Sabag, Secron, Aracon, Lebna, Nesib, Aczib, Matesa, Asthaoth, Asan, Cesil; Gerata, Sut, Iehud iuxta Baala montem, Acharon, Aczib, Ascalon, Baala in extremo termino, Iania supra Ioppen, Enrimon, non procul à fluuio Ægypti malogranatis nobilis & Setim. Fuerunt præterea aliæ vrbes & oppida plura in hac tribu vel olim condita, & posteà amplificata, vel à nouis incolis constructa. Atque hactenus Iudæ tribus sors, quæ ad Austrum omnis erat, peragrata à nobis est. Latissimam omnium partem hæc tribus sortita est, Australem, vt diximus, totam: vinetis & pascuis locis frequentẽ, ideoq. iuxta oraculi sortem vino ac lacte abundantem, munitam multis in locis naturæ opera. fuerat olim Chananæorum, Pherezæorum, & Iebusæorũ ditionis.

Genes. 49, 11. Iosue 18. Iudic. 1.

Quanquam verò prima & antiqua Iudæ tribus ratio, hoc quem descripsimus modo habuerit; tamen populi crescentis cultura, & temporum decursu multis partibus & locis mutationem & incrementum aut ornamentum accepit, vnde in aliis auctorum scriptis, præter Iosue, qui distributionem primã definitam reliquit, multa obseruauimus, quæ operæ pretium facturi videmur, si lectoribus breuiter indicaremus, vt aspici, cognoscique dignissima. Illud autem præfari principio placuit, auctores omnes, qui post discessionem Iudæorum & Israelitarum scripsere, maximè qui ex alia gente fuerint, aut qui postremis temporibus post Babylonicam transmigrationem de his regionibus aliquid disseruere, ferè toti regioni, in nouem quondam tribus diuisæ, Iudææ nomen, vel Palæsthinæ, vel Syriæ Palæsthinæ adscripsisse, aut diligentiori partitione in tres tantùm prouincias diduxisse, Iudæam, Samariam, & Galilæam. Deinde non omnibus locis suum situm exactè à veteribus fuisse adnotatum. Igitur quæ post mortẽ Iosue variis temporibus commemorata adnotantur, sunt; Medemena, eademque Memnonis proxima Hazzab, & Bethdagon non procul à Iamia, & Gabaath,

baath, Ceilæ adeò vicina, vt Habbacuc vatis sepulchrum, vtraque sibi vendicet, Halul villa Hebron proxima, & Eschol vallis cum torrente; Theorab oppidum, de quo iam diximus, & saltus vasti inter Ierusalem & Engaddi, in eoque agro Asphar lacus, & super Thecuam ad Ortum Ieruel vallis, Betb-anabal, & Aorabi in terminis Iudææ ad Orientem, & Arath non longè à Cades agro, cuius regem infestum Israel aliquando sensit, ibidemq. Barath, Arith in Daroma locus Dauid præsidio insignis, & iuxta eum Asthemech, & in agro Ierusalem Bethsam siue Asam vicus. Puteus siue fons-videntisme inter Cades & Arath, Bare siue Bera siue Beroëa vrbs inter Ascalonem, Azotum, & Ierusalem, quæ Ioatham filio Ierubaal latebras dedit, Abimelech fratris sæuitiam fugienti, & in eodem tractu Baaldezel vicus iuxta Bethsemes siue ciuitatem Solis, Berat Bethur, & Bezech Palæsthinorum siue Bezedim & Challis vrbs, & rupes Ethan, vnde Samson ad Philisthæos demissus est, & prope rupem Ebezinthia locus, & Phatura villa non longè à Gaza & Sephir prope Ascalonem, Besseron, quæ postea Betbsura, Ierosolymorum præsidium ad vallem Rephaim in montibus situm. Bethacatis, Syriacè vinearum domum significans, inter Besseron & Ierusalem, eadem corruptè Bedus Carith & Bergazura, & Dessan castellum ad Aquilonem vrbis, & Carnea vicus decem millibus passuum longè ab Ierosolymis. In Gerara agro Beer Dan, ibidē Gerara metropolis dicta, & Gurbaal, & vallis ipsa magna Gerar, & putei Iacob multi in ea valle. Inter Ierusalem & Iericho, Betbagan qua fugam in desertum Sedecbias petebat, & Lacabus vicus in agro Ierusalem, & Salem contra ortum Ierusalem in tractu ipso atque vicinia Ierusalem, Bethania villa ad Austrum montis oliuarum duobus passuum millibus ab vrbe distans, & secus villam Betbphage, inter quam & vrbem collis est montis, & Turris gregis siue Geder non longè à Betblehem Ephrata, monimentum olim sceleris Reuben aduersus paternæ domus pudicitiam admissi. Hic pastoribus angelus Christum nuntiabat natum, in eadem regione Rama locus inter Tecboam & Hebronem Gabrata sepulchrum Rachelis sortitus locus. In agro verò Hebronis Luza & Ogysot regio Cananæorum olim, vbi Agar Abrahæ locata dicitur. Et Malatha vrbs & Maseroth, vbi aliquando Dauid in speluncis latuit, ibidemque Siphemoth locus: & Abel Misraim, id est, luctus Ægyptiorum. Et Asedoth siue Asdoth locus: in ea regione Enacim fuerunt, quorum reliquiæ in Gad & Asdod mansere. Ad fines Australes, Petra vrbs antiqua, alia ab Arabum Petra in Ægypti confinio. Paran desertum in ambitu Maon & Carmel montium ad Austrū spectabat. Sunt & alia minoris notæ loca, tamē vel commemoratione, vel rei in illis gestæ monumento celebrata, vt Bethsalisa in Tamnitica regione, & Bozor torrens ad Austrum Siceleg. Post Ciriathiarim sunt castra Dan versus Ierusalem, quorum etiam nomen est Bethmaacha. Nobe etiam vrbs fuit sacerdotibus adscripta, inter Ramath Beniamin & Ioppen, quæ Saulis in sacerdotes crudelitatē testata est. In agro Maresa vallis fuit Zaphatha; aliis Sephala dicta à depressione; eadem etiā Rephaim vallis dicta; in eadem valle Adiada vrbs. Apud Bethsemes locus castrorum Philisthiim indicabatur Aphech nomine: Ebenhazer lapis adiutorij dictus prope Bethur. Circa mare Salis Sohar est, siue Sehor, quam Lot Sodomiticum incendium fugiens, petijt. Iuxta eam ad Aquilonem fuit Nimrim siue Benamrim, & in Iudæ montibus, qui ad Seir ascendunt, ad vsque Baalgad erat mons Lenæus dictus, Casphim vrbs munitissima super Iabniam ad ortum in Dan tribu, atque in eiusdem tribus termino occidentali, Eleutheropolis, quam Elthola quondam dictam putamus, itinerarij Hieronymiani notatione insignis: in eadem tribu Dan ad Ortum versus Ierosolymam Malatha fuit.

SIMEONIS TRIBVS SORS.

SIMEON & Leui nullam certam hæreditatem pater Israel assignauit: Sed diuidam, inquit, eos in Iacob, & dispergam eos in Israel: igitur à Iudæ tribu, cui latissima præter cæteros contigerat sors, in hæreditatis partem admissi Simeonis filij, terminum à Meridie occasum versus habuerunt Beersceba & Seba, qui per Molada in Hasersual ascendebat vsque ad Hassem, & Bethul, & Eltbolad, & descendebat ab Aquilone per Siceleg, & Bethroarchaboth, & Batohen vsque ad Sabaa, Baala & Betbrama contra Australem plagam. interiores illis vrbes fuere, Bala, Harama, siue Betharama, Ain & Rhennon & Athar, & Asan; omnes hæ vrbes cum vicis, oppidis, pagisque suis. Cæteræ verò omnes, quæcunq. bis intermixtæ fuere, Iudæ tribus ditionis erant.

DAN TRIBVS SORS.

DAN etiam ita Iudæ confinis habitabat, vt tribus partibus ab Ortu, Occasu & Austro terminos cum illa tribu communes haberet, ab Aquilone verò partim, hoc est, Ortum versus cum Biniamin, partim verò cum Ephraim limites iungeret, atque ex ea parte non magnis tamen spatiis mare contingeret ad Ioppen. Habuere autem vrbes limitares, ab Ortu Sorah siue Saraa, deinde versus Aquilonem, Esthaol & Girsemes, ad Austrum Selabim & Aialon, & Iethla: interiores vrbes memorantur inter primas, Elon, Themna & Acron, Eltheche, & Gebethon, & Balaad, & Lud, & Bane, & Barac, & Gethrimon, & Giarcon, siue Gheticon sita ad lacum, & Arecon tractu vsque ad mare, cuius vicinia effectum Iud. 5,17. est, vt nauigandi studio teneretur illa po- Iud. 13,2. strema regio. Habuit insignem virum tribus hæc Manue patrē Samson de stirpe Dan. Quæ verò posteriorum temporum loca obseruata, præterea apud hanc tribum accepimus, fuere Iabnia ciuitas, quæ & ipsa Iebnaël, vel non procul à Iebnel fuit, & Sored torrens qui vrbem Esthaol præterfluebat, & Caphatzarid vicus, & Sarea vrbs, & Gederoth siue Gedrus oppidum, postremis seculis Cedm, vt videtur, dicta, & Sechrona, & Modin oppidum Hasmonæorum, qui & Machabæi dicti sunt, patria, quorum sepulchra illustribus septem pyramidum monumentis, eodem loci visuntur. Sed non contenta his terminis, quos primùm sortita fuerat Dan tribus, ad Libani vicina loca procurrit, atque in Aser & Nephthali sortibus eam partem inuasit, quæ Lais siue Lesem ditionem desinebat, & à Chananæis diu occupatā expugnauit; in eaque populi sui partem, tanquam coloniam, constituit, cui mutato nomine Lesem suæ tribus auctoris nomen indidit, Dan, terminosque sibi constituit, ab agro Emath vrbis magnæ ad Libani vicina vsque ad Sydoniorum terminos, agros. in ea regione postea commemoratas inuenimus Samanam ad Libani radices & Cades, & Acadin, Helim, & Orez, ipsa autem Dan ad Iordanis fluuij caput sita fuit. Huiusmodi autem inuasionem à filiis Dan efficiendam antiquus omnium tribuum pater in prædictionibus significauerat. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita Genes. 49. mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Fuerunt autem duæ extremæ totius terræ Israel vrbes, Dan ab Aquilone & Beersebag ab Austro: atque ideò cùm de vniuersitate Israelitarum, vel de terra ipsa omni, mentio fit, harum duarum vrbium nomina & regiones commemorantur.

BENIAMIN SORS.

BENIAMIN à Meridie eosdem fortis terminos habuit, quos Iuda ab Aquilone vsque ad Tamna, quæ vltra montem Saronæ sita erat: namque ea parte finiebatur omnino terminus Australis Biniamin, & cum Aquilonari termino in acutum angulum coibat, ita vt alterum Y psilon cornu Australis, alterum verò Aquilonaris efficeret; ipse verò angulus terminum, à mari, hoc est, occidentum constituerat: ab Aquilone verò filiorum Biniamin ferè tectus ad Iorda- Ios. 18.

nem

nem vsque procurrebat, nisi quantum in montibus Bethel & Ephráim, nonnihil flectebatur, vbi in Iordanem deductus esset, Occidentalem fluminis ripam vsq. ad ostium secutus, Orientale claudebat latus. Transibat autē terminus per montes Saronæ, & Atharoth Adar, & Bethel, & vallem Bethauen, & Anathoth, & Masphah, & Ebal. Vrbes & loca celebriora in terminis fuêre ad Austrum, Betharaba, & conuallis Enon, & pars Ierusalem, & Ensemes, & Eleph, & En rogel, & vallis Hinom, & Nobe, & Beeroth. Ad Aquilonem verò versus Ortum tendentibus visebantur, Baamoth & Ierephel, Recem & Amosa, Bethauen, Betbel, Anathoth Ieremiæ prophetæ natale solum, Maspha siue Mispa, iuxta torrentem Cherith. Interiores verò vrbes ab Ortu recenseri cœptæ fuerunt; Iericho, Bethagla & Hai, Chasis, non longè à conualle Hinom, Gebgath, Samaraim, & Kiriath Sela, Almon, Gabba Saulis, id est, collis Saulis, iuxta quem lapis siue rupes fuit notabilis, sub qua Dauid, antequam postremùm à Ionathan digrederetur, latuit. est & in eodem agro laeus clade Palæsthinorum, quos Dauid superauit, memorabilis. fuit & altera Gabba Biniamin toti ferè tribui aliquando funesta vrbs, ob violatam Leuitæ vxorem. Fuêre præterea aliæ mediterraneæ vrbes, vt Aum, Ceila, Aphera, Ophra, & Gabaon in Silo monte sita, Caphra, siue Cephira, & in monte Ephráim, Rama, quæ Saulis ciuitas appellata eſt. Et Mispha Samuelis domicilio illustris in eodem monte Silo, Irpheel, Tharela, & Segla. Quæ præcipuè in huius tribus locis præter ea quæ iam recensuimus memoranda occurrunt, sunt duæ rupes in agro Gibgah; quarum alteri nomen Boses, alteri verò ab acumine ac dentis similitudine Sennah, quas Ionathan cum famulo aliquando difficillimo labore conscendit, ad mirando tamen cædis in hostes fugatos factæ exitu. Est & Rimon petra inter Ierusalem & Iericho, & Baalthamar, quo loco Israelitæ in Binamin tribum vlciscendi sceleris causa, vbi conspirassent, castrametati sunt. Sors hæc angustior ac brenior cæteris ferè omnibus fuit, sed quæ soli vbertate breuitatem compensaret, sicut scriptum est: Biniamin lupus rapax, manè comeder prædam, vespere autem dimidet spolia: quod & ad illud etiam Gabaitarum facinus referendum est. ad Iebusæos anteà pertinebat huius regionis pars quæ Ierosolymam respicit.

1.Reg.

Gen.49,37.

Iudic 1,21.

FILIORVM IOSEPH SORTES.

DVOBVS filiis Ioseph, Ephráim & dimidiæ tribui Manasses sors tertia obtigit, vltra Iudam & Biniamin ad Aquilonem: sed Ephráim longior & maior omnino tertæ pars est tributa quàm Manasse, cuius dimidiæ tribui vltra Iordanem sors ampla congerat. Fuerunt igitur Ephráim termini meridionales à Iordane ad mare, idem qui Biniamin Aquilonares à fonte celeberrimo & vnico, quo Hiericho agri fertilissima pars irrigatur per externa Ebal montis, transibatque per montem Canehadema, & per ramenta montis Silo ad Archatharoth montis partem eius, quem Ataroth-adar appellari in Biniamin tribu exponebamus, & per Iephlethi, & per terminum Bethoron inferioris, & per agrum Gazer, quę Cananæorum vrbs fuit insignis; quos non illo tempore expulerunt Ephráim filij. Deinde terminus ad mare pertinebat, angusto satis tractu: à mari terminus Aquilonaris per Bala montem transibat ad vrbem, cui ex fonte nomen factum fuit, En-thaphua, hoc est, Pomorū fons; cuius aquæ regionem irrigabant in Manasses agro pomorum mirè fertilem traiecto torrēte, qui antiquo nomine Arundineti torrens, & postea Torrens Ephraim dicebatur, cum ipsa Arundineti valle post En-Thaphnah, ad Garizim montes & Bethhoron superioris terminos, atque inde ad Thanach Silo; ac tandem ad Iordanem perueniebat. Orientalem terminum Iordanis constituebat, à Thanach Silo vsque ad Ianoah non longè à mari Salis. Vrbes in ea præcipuæ fuerunt; Tanach Silo, Ianoah, Ephráim, Baal, Assor, Bethanen, Bethoron inferior, in Orientali & Australi limitibus, En-Thaphua, Be-

Iosi 16.

thoron superior, quæ cōualli illustri dictæ imminebat. Interiores vrbes ab Ottu legentibus erant, Iebsam, & illa postea Ierosolymorum & Iudæ regni, ac totius nominis & rerum summæ æmula Samaria; Silo, tabernaculi sacri olim locus; Sichem, hospitio Abrahæ primùm nobilis, sed insigni cultorum clade per Iacobi filios accepta memorabilis, duodecim filiorum Israelis sepulchro vicino insignis, cui Selmon mons imminebat, & Salem altera, ab illa Ierusalem, clara olim Melchisedech rege ac sacerdote Dei superni. Regio montuosa est, sed eximiæ, tam in vallibus & campestribus, quàm in montanis locis, feracitatis. culturam admittit facillimè, & summa cum colentium vtilitate. arboribus plena fuit, tum sylnestribus, tum etiam fructiferis. aquis dulcibus abundat, & amœnis pascuis, vnde pecoribus, armenti ſque frequens, lactis copia, & bonitate nulli ex aliis concedens: vinis passim referta, & in vrbibus, & in agris conspiciebatur, vnde & paternæ ad precationis atque promissionis ex diuino oraculo hæres illa gens fuit, dum suam illam sortem non irritato Deo obtinebat.

MANASSE SORS.

DIMIDIVM ferè eius tractus, qui est inter Iordanē & mare magnum dimidia Manasses tribus obtinuit, eam, videlicet, partem, quæ ad mare attinet: ad læuam enim Aser tribus, ad dexteram Ephráim pars, ad ortum Issachar, ad occasum autē ipsum mare, habebat, nempe terminis hoc pacto ductis: ad læuam qua Aser adiacebat, Machmathath recta per traiectū Cison fluuij brachium ad Thenach vsque: deinde ad mare per Carmel montis partem. erat autem ad dexteram idem Manasse terminus, qui Ephráim ad læuam fuerat, à mari iuxta Sihotbanath, & traiecto torrente Ephráim, qui ex Silo in mare sub montibus Carmeli decurrit, & per vallem Arundinen, & agrum Thaphua, ac donec in confinia Issachar deueniretur, iuxta Thabōram oppidum, vnde recto ductu terminus ad Thabor montis partem, iuxta Machmethath tendebatur. Vrbes præcipuæ & antiquissimæ in hac tribu fuerunt; Bethsan, Machmatha, quæ eadem Micbmas, Endor, Ieblagham, Magedo, Nopheth, & Thanac, & Gethimon, Bethsan, Dor, & Sior, ac Siorbanath. Posteriorum verò temporum vrbes & nomina in hac sorte fuerunt; Dothaim & Galgul, & Bethulia, Iudith insignis formæ, pudicitiæ, fidei ac fortitudinis fœminæ patria, in monte sita, qua mons occasum respicit, ibique fons insignis; Helma, Helmon, & Esdrelon, in campo Magedo, Abelmeholath sita in Aulone monte, vbi Elisæum prophetam natum legimus, & Hebath, & Bethsecha, & fontes torrentis Cherith, latibulum aliquando Eliæ: Lebona & Luz altera ab illa Betbel, Armathaim siue eadem Ramatha Samuelis patria, quam Arimathæam Syri dixerunt, & Capharsalama Machabæorum tempore notissima, cui postea Antipatrida nomen fuit. Aruir villa & Gebarimon, & Cuphue vrbs magna triginta quinq. stadiis à Bethorōn seposita, & Ammua villa, & Bezech, & Hammorch collis Hermonis minoris, vbi castra Madianitarum fuêre, & Baazor, in cuius agro Absalonis greges erant. Et Baal Ierasim Dauidi ad castra delectus contra Palæstinos & Bama locus tabernaculi in Silo, aliàs Bamah Gibgoa dictus. Multa etiam in hac regione, postremis Iudæorū ferè temporibus habitata seruauimus, vt Thebe oppidum, non procul à monte Silo, & Phaselum oppidum in Aulone, Iordanus vicus non procul à Iericho, Eduma, Magdal, Sina, Amathus vicus ab aquis calidis dictus. Sed hæc nomina & oppida antiquæ sortis Ephraim & Manasse limites excedebant, atque ad ea secula referuntur, in quibus tribus omnes in tres regiones confusæ erant, Iudæam, Samariam, & Galilæas. Namque hæc omnia Samariæ ditioni adscribebantur, quæ ab Herode restituta, Sebaste dicta est. Ex hac ranone fuere, Bethabad vicus Samariæ in angusto loco situs; vnde & nomen accepit, & Thebath & Bethseca huic proxima, Chelma & Chelmon prope Bethuliam, Esdrelon

Iudith.

1. Machab.

Esdrelon etiam sub Dothan in campo magno sita, vrbs & campus ipse eodem dictus nomine Esdrelon. In monte etiam Ghebal olim Bagbal berith templũ fuerat, quod Alexandri tempore testitutum, sacerdotes quidam seditiosi, Ioui Olympio hospitali consecrauere, qui & Bethelberith quondam dictus est. Huc etiam per ea quæ diximus tempora, pertinebat Iericbus, non iam vrbs, sed castellum, & Trax castellum, non longè à Iericbonte, & huic proximum Tyrus castellum, & Socoth à tabernaculis Iacob prope Sichem dicta, & Gaas mons iuxta Tamnam, Iosue sepulchro illustris; & Atima locus ex Abimelec insidiis nobilis, inde enim impetum fecit dux ille in Sichem; Phasso Ptolemairus, Sanim vici in agro Samatiæ, Ierosolymam versus, Laba paruum castrum, Aphec vrbs Palæsthinorum olim castrametatione occupata, Gilim, Achabi oppidula & Atolim dicta, olim Aialon in monte Cheres, & iuxta aquas Merom, Ataba, Aser, & Berothi, & Bethabara, Bethasitha, & Seredath, Setoratha iuxta Aulonem, Detersa ad aquas Meron in Issachar olim agro. Ephraim, mons in qua Sechem oppidum, Ephra & Ophta in montibus Ephraim, Gur, pars montis Ieblagam. Rooba oppidum in tribu Manasse, Salumnias vicus & Samir in termino Issachar, Thirsa regia & Adarsa, vicina Bethoron inferiori, Adaser oppidum, Bethel etiam huic parti adscripta est, dicta etiam Excelsum Silo, Gittah vicus inter Antipatridam, & Ramah, Hai, & mons illi ab Aquilone oppositus, in quo Iosue castrametatus est; Sebarim etiam, ad quem vsque locum viri Hai persecuti sunt Israelitas in descensu viæ ad Iericho. Atque soli agrorumque vbertas, cælique temperies vtrique Iosepb filio obtigit, admirabilis, testamenrũ. legationi olim à patre Israele designatæ, apprimè conueniens, non modò situ ipso, & regione, sed prosperitate, rerum copia, populique frequentia, sicut scriptum fuerat. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, & decorus aspectu, Deus patris tui erit adiutor tuus, & omnipotens

Iud.
Iosephus.
Iosue.
Iud.
4. Reg.
Machab.
Gen 49, 23.
Iud. 1, 22.

benedicet tibi benedictionibus cæli desuper, benedictionibus abyssi iacentis deorsum, benedictionibus vberũ & vuluæ. Gens ipsa reliquas tribus Israel sibi familiæ splendore & dignitate comparatas despiciebat, propter summum in auctore suo Iosepbum, omnis animi magnitudinis rerum gestarum gloriæ ac dignitatis exemplum. Adeoque valuit gratia & dexteritate atque consilio humano, vt ex duodecim tribubus, nouem sibi deinderit Epbraim.

ISSACHAR NONÆ TRIBVS SORS.

ISSACHAR asinus fortis accubans inter terminos, vidit requiem, quòd esset bona; & terram, quòd esse optima, & supposuit humerum suum ad pottandum. Huic quarta sors obrigit inter Ephraim à Meridie, & Zebulon ab Aquilone, Gad ab Ortu, & Menasse ab Occasu; cuius terminus ab Austro, ex Iezragel amœnissimo & eximiæ fertilitatis loco per montem Garizim, & Samariæ atque Bethoron vsque ad Iordanem productus est, idem qui Epbraim Aquilonaris erat, ab Ortu verò limitem Iordanis constituebat, ad mare vsq. Cinereth siue Genezareth: indeque per montem Thabor ad Ieramoth vrbem siue Iarmuth, Aquilonaris terminus fuit: ab ea autem ad Iezreel occiduus. In illa vrbes commemorantur ab Ortu recensentibus, Enharada, Bethpasses, Engannim, Haemes, Rabboth, Ramoth, Ahes, Cesion, & Ephraim, Atoer gentium, & Subam; non longè à Gelboe montibus, Salim iuxta torrentem, Chosaloth, Daberet duo oppida ex vicina in Zabulon tribu, vrbe olim extructa, Bethsemes, Hapharaim, Anacharath, Cbision, Zunam, Sehesima. Montium in ea nomina præcipua, Thabor & Gelboe partes & Ramoth cum vrbe iam cõmemorata, & in occidentali termino Carmeli partem. Quæ verò præter commemorata in distributionibus loca ad Issachar sortem relata, aliàs obseruauimus, illa fuere; Enabris vicus, & Naim oppidum, & Bethsaida parua vrbs cum eiusdem

Gen. 49.

dem nominis saltu vasto, Iotapata, non procul à Chinereth lacu. Regiones præterea duæ in huius tribus agro notatæ sunt, Chinereth iuxta lacum, Dalmanutha inter lacum & Thabor, eam interfluit Chison Sisaræ cladis monumentum perpetuum. mira fluuij natura. namque ab Ortu, ex montibus Gerizim, Samariæ, & Gelboe, vnde concipitur, in occasum tendens, post longũ decursum diuisis aquis, alterum cornu sui nominis in mare magnum tendit, alterum verò Chedumim appellatum, ad Ortum directè reflectens, Chinereth lacum petit. Apud hoc autem Elias Baalim sacrificulos interfecit. Terra, vt Israel fortes filiis nuntiando prædixerat, fertilissima fuit: sed præ cæteris tributo soluendo impensè addicta. sicut *Genes. 49,15.* scriptum est: Factusque est tributis seruiens.

ZEBVLVN TRIBVS SORS.

ZEBVLVN in littore maris habitaturum esse pater prædixerat, atque ita educta sorte vtriusque maris littus obtinuisse legimus, magni ab occasu, Chinereth ab ortu. Habuit autem à meridie communes terminos cum Manasse & Issachar, præcipuamque in illo latere vrbem Sarith; à qua, pars limitis ad mare magnum decurrebat; pars verò superior secundum Chasaloth Thabor per Medalaa & Dabereth, iuxta torrentem Chedumim, & Iaphia magna oppida pertinebat. Deinde aduerso flumine per Gethhepher & Thachasim, vsque ad Remon, inde Aquilonaris terminus procedit: Amthar, & Noa, & Hannathon, quam ad Austrum relinquit, tandemque egreditur in vallem magnam, quæ à latitudine & longitudine Iephthael dicta est. Primæ habitationis in hac regione vrbes præter eas, quæ in limitibus erant, memorantur Chareth & Nahalol, & Simeron & Iedala, & Bethlehem, altera ab illa Ephratha quæ in Iudæ tribu fuit, montes in hac præcipui nominis, Charmel ad occasum secundum mare magnum, & Thabor in medio, & quæ partes Hermon minoris citra lacum sunt. Quæ verò post primam descriptionem cõmemorata reperimus, ea sunt, Ecbathana oppidum in monte Carmelo situm, quod ab ipso postea monte nomen mutuauit, Carmelumq. dictum est. Et Capernaum vrbs in regione Genesar, non longè à lacu Genesareth, & *Iud.* fons iuxta Capernaum, qui agros irrigatos à se fœcundat, & Githron quæ antiquos habitatores diu retinuit. Malon suæ olim gentis regia, Georgia, Ruina, & Chaynoth castella, & oppida, Cana minor quæ Galilææ Canah dicta est, atque illa Iesu Christi humilis, sed nobilissima patria Nazareth in media ferè tribus huius regione sita. Habuit regio hæc præter communem omnibus fertilitatem in aquis Capernaum coracem piscem, quem nisi in Ægypti Nilo nullibi aliâs reperire est. Hæc tribus insignem in omni Israel *Iud. 12, 11.* Iudicẽ dedit Abialon. Antiquissimi cul- *Iud. 1, 30.* tores Chananæi dicebantur. Ab occasu *Deu. 33, 18.* Aquilonem versus Sidonis regnum contingebat.

NEPHTHALI TRIBVS SORS.

QVOD reliquum est à termino Zebulun Aquilonari ad Iordanis vsq. flexum magnum, Nephthali tribus sorte obtinuit: eiusque terminus ab Aquilone fuit Halibath siue Haleph, in angulo sita, qua se tres tribus Nephthali, Aser & Dan contingunt, & per Nehelon & Adami, & Saananim ad Iebnael & Amonider: indeque ad locum sub lacu Iordanis primo, ac tandem ad Iordanem, ab Austro verò, vt diximus, terminus cum Zebulon communis deducebatur iuxta Azanoth Thabor vsque ad Hucboch, & peruenit ad Aser confinia iuxta Chul: deinde terminus in arcus formam declinabat, ab Occasu ad Helaph vsque, habebatque ad dexteram conterminos Zebulun agros, ad sinistram Dan; ad Occasum verò Aser, ab Ortu autem Iordanis partem cum lacu minori, ita vt Iordanis decursu cum Iuda coniuncta esset hæc tribus; ipsaque fluminis initio, Iuda verò fine cæteras omnes tribus ab Ortu cohiberent. hoc enim à Iosue significatum arbitramur, sic scribente: Et pertransit in Zebulun contra

tra Meridiem, & in Aser contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanem contra Ortum Solis. Præter eas vrbes, quas in limitibus sitas diximus, illas quoque munitissimas habuisse hanc tribum accepimus: Hassdimser, Emath magnam ciuitatem & regionis suæ caput. Rachath, Chenerer, quæ magno lacui nomen, vel ipsa dedit, vel ab eodem accepit; & Edemah, & Arama; Asor & Cedes, & Edrai, & En-Assor, & Iabin olim regiam vrbem, & Ieron, & Magdael, Horem, & Beth-Annath, & Beth-Sames, & Cartham, balneis salubribus insignem. Quæ verò posterioris memoriæ loca in illa tribu fuisse obseruauimus, illa sunt, Sedad, Siphrō & Charoseth ciuitas Sisaræ, Bethmahacha, Sebab filij Bochri in Dauidem rebellis furiarum terminus, Abel Machacha in lato campo sita, munitissima pacisque cultrix vrbs, Beth-Achad, Gabe Hippeon, nouissimis temporibus Legio dicta. Velenæ Ampelosa Gabacha, vrbes: Berothi & Iamia, parua oppida: Gbalgal, Masaloth, Nephthalis siue Nephthalim, vrbes: Nahson & Acrabim, in qua diu permansere Emorthæi; Sephoris ciuitas, quæ & Harabih, eadem postea Anthocratonda & Vbama siue Sephama, & Thariach, & Thessalus vicus. Montium præcipui Thabor, alius ab illo maximo apud Issachar: huic & nomen Itabirim fuit, qui mons sanctus à Petro Apostolo est appellatus; & Asamon, qui & Asachron dictus est mons. Locus etiam illustris est introitus Hammath, qua Libanus à Damasco in Hamath portas aperit. Regio ipsa inter Libanū & Hamath vrbis ipsius nomen obtinuit, quæ postea Iturea appellata est.

ASER TRIBVS SORS.

ASER tribus spaciosam regionem sorte obtinuit, finitimosque habuit ab Ortu Nephthalim; ab Occasu Tyri, ac Sidonis regnum; à Meridie Zebulun, ab Aquilone verò Dan: vrbesque in finibus Helchath iuxta Dan, & Chali inferiorem, & Bethren, & ad mare Achsaph, & Elmelech, & Amaad, & Mesal; Ramah in ramento Carmeli montis, & ipsum Carmelum, qua parte Siorbanah sita fuit, deinde Ghosa & Aczib vltimam sub Achior quæ ad Zebulun pertinebat. Atque ad Orientem connexo termino, qui Zebulun Aquilonaris erat, sitæ fuerunt Achsaph, & Beth-Dagon. inde autem tractus producitur vsque ad eam partem agri Zebulun, quæ Iiphthahel vallis dicebatur, relicta ad Austrum Bethemech, & per Nahiel & Chabul, & Abram. Fuere præterea illo tempore vrbes & oppida illustriora, Robbob & Amon, & Chana maior appellata; è cuius finibus postremis temporibus, illa insigni fide fœmina egressa, Christum de filiæ à dæmonio oppressæ liberatione appellabat. Post verò primam illam sortis descriptionem, & diuisionem commemoranda legimus, Giscalam municipium Galilææ, vnde Paulus Apostolus oriundus fuit, & mons fortis, & Thoron castella, Sareptam Sidoniorum, & Asor, & Ludin, & Regium & Sepheth castella, sed hoc postremum inexpugnabile. & Heeco, & Lais siue Lesem, vel Dan vrbs, quæ à filiis Dan possessa est, quamquam ad Aser pertinuisse dicatur. Valles præcipuas Sennim & Aser, & Crocodilum oppidum, & aliud Bubulcorum dictum, vtrunque in agro Ptolemaidos, cui nomen quondā Acron siue Acri fuerat. Regio ipsa præter maritimorum commerciorum opportunitatem frumenti fertiles agros habuit, atque omnibus rebus ad victum commodis vsque ad delitias abundauit. ex montibus ferrum & æs effodiebatur. olei etiam copiam præcipuè commendati expressit.

Cana fæmina.

Iudic.

Iudic. 5, 17. Gen. 49, 20.

DE TRIBVVM SERIE.

TRIBVVM seriem eam teneri oportebat, quam pater Israel moriturus, dum filiis sortes prædiceret, instituit. *Gen. 49.*

1. Reuben primogenitus meus, tu fortitudo mea, &c. 2. Simeon, &c. 3. Leui, Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. 4. Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tua in ceruicibus inimicorum tuorū, adorabunt te filij fratris tui. 5. Zebulun in littore maris habitabit, & in statione

tione nauium pertingens vsque ad Sidonem. 6. Issachar asinus fortis accubans inter terminos. 7. Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus in Israel: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. 8. Gad accinctus præliabitur ante eû, & ipse accingetur retrorsum. 9. Aser pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus. 10. Nephthali ceruus emissus dans eloquia pulchritudinis. 11. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu. 12. Biniamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vesperè diuidet spolia. Hæc series tribuum iuxta benedictionis rationem, & nascendi ordinem fuit. Verùm in partitione terræ, ac sortium iactu, aliam seriem obseruauimus. Namq. expugnata vltra Iordanem regna, & duabus tribubus, ac dimidiæ optata terra illa, in causa fuit, quamobrem alius ordo in sortibus iniretur distribuendis; quem hoc modo sacri libri designant: Reuben, Gad, & dimidia tribus Menasses, vltra Iordanem fuere; citra Iordanem verò primam sortem obtinuit Iudas ad Austrum, cui ad Aquilonem innctus fuit Ephraim. Et post eum reliquæ dimidiæ tribui Menasse ad mare sua pars fuit adscripta: secundam Simeon in Iudæ finibus, tertiam Zebulun, quartam Issachar, quintam Aser, sextam Nephthali, septimam Dan. Atque ita ex partitione terrarum hæc series colligitur: Reuben, Gad, Menasses, Iudas, Ephraim, Simeon, Zebulun, Issachar, Aser, Nephthali, Dan. Nobis verò in hoc libro series seruata est, quam situs ipse peragrantibus offerebat, ita vt ex vicino in vicinum limitem transeuntibus, quæ proxima occurreret sors, eam describeremus, inino à Meridie facto, hoc modo: Reuben vltra Iordanem suos agros assignauerimus, in regno Seon regis Amorrhæorum, & Gad, & Menasse in regno Og & Bassan regione. Deinde traiecto flumine Iordane primùm constituerimus Iudam, cuius describeremus sortem, secundum Simeonem, tertium Dan, quartum Biniamin, quicum Ephraim; sextum Menasse dimidiam tribum, septimum Issachar, octauum Zebulun, nonum Nephthali, decimum Aser, eam demum partem agri quam Dan filij sibi bello cepere ad Libanum, cùm de Dan ageremus, recensebamus.

De sacerdotum et Leuitarum ciuitatibus.

De Leui & Simeone dictum fuerat à patre: Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Omnem hanc familiam ad sacrorum ministeria Deus delegit, vice omnium primogenitorum Israel, quos sibi exceptos esse voluerat; quam quia sacræ lectioni, religionis obseruationi, ritibus, ceremoniis, custodiisque sacris pro omni populo intentam esse voluit, ab omni alio negotiorum & operum secularium studio vacuam, & suis tantùm muniis vacantem, perseuerare, atque ideò solis vrbibus ad habitandum idoneis contentam manere iussit. Earum verò ciuitatum distributio hoc pacto facta est: Fuerunt ex Leui tribu familiæ: Prima Caath filiorum Aaron sacerdotis: secunda filiorum Gerson; tertia Merari. Genes. 49. Iosue 21.

Primæ igitur Caath familiæ ciuitates adscriptæ sunt tredecim in sortibus Iuda, Simeon, & Biniamin. Cariath-Arbe in montibus Iuda cum suburbanis suis, eandem Debron dictã scripsimus. & Lobna, & Iether, & Esthemo, & Holon, & Dabir, & Ain, & Iera, & Bethsemes. Hæ nouem ex tribu Iuda & Simeon fuere. Ex tribu verò Biniamin, quatuor illæ; Gabaon, & Gabae, & Anathoth, & Almon. His autem, qui reliqui ex eadem familia fuerant, vrbes assignatæ sunt in sorte Ephraim, Sechem cum suburbanis suis, Gazer, & Libsaim, & Bethhoron cum suburbanis suis: atque de tribu Dan, Elthecho, Gabathon, & Aialon, & Gethrimon, de vtraque tribu quaternæ, ex dimidia tribu Menasse duæ, Thanech, & altera Gath Rimon. Decem his vrbibus habitarunt filij Caath, Leuitici ordinis.

Gersonis verò familia vltra Iordanem obtinuit vrbes duas; Gaulon in Basan, & Bosrah, siue Hesthrach. Et in tribu Issachar quatuor, Chesion, & Dabereth, & Ieramoth, & Enganim; ac totidem ex tribu Aser,

bu Aser, Masal & Abdun, & Helchath & Rohob. tres etiam ex Nephthali tribu, Cedes in Galilæa, & Hbamoth siue Hbamath, Dor, & Chartan: ita vt hae familiæ tredecim obtigerint.

Merari autem familiæ, quæ in Leuitis censebantur, vrbes cõcessæ sunt in tribubus Zebulun, Reuben, & Gad duodecim, hoc pacto: Ex tribu Zebulun, Lechnan & Chartha, & Danna, & Nahalol. Ex tribu verò Gad, Ramoth in Gilghad, & Mahanaim, & Hesbon, & Iaset: atque de tribu Ruben, vltra Iordanem etiam Bosor in vasto campo, cui Misor nomen à planitie factum est; & Iaser, & Iethsoon, & Mephaath. Harum omnium summa, octo & quadraginta cum suburbanis suis per familias, vt explicuimus, distributarum.

Præsidiales autem vrbes, iis qui per imprudentiam, vel repentinum animi motum, doloque carentem rixam, vel contentionem simultatis expertem homicidium admisissent, constitutæ sunt: Cedes in termino montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Hebron in monte Iuda: & vltra Iordanem apud duas & dimidiam tribus Bosor, in tribu Reuben in campo illo Misor dicto, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Basan, quæ ad dimidiæ tribus Manasses partem pertinebat.

FINIS.

ELENCHVS,

Quo Libro & Capite Bibliorum, & quoties, singuli Palæsthinæ loci continentur.

Aphni Iosu.18.
Appamia Iudith 3.
Appollonia Act 17.
Aquæcōtradictionis, Num.20. Ezech.47,48
Ar Deut. 2. Esa.15
Arab Iosu.15
Arabim torrens Esa.15
Arabia felix & Saba Ioh 1. 3.Reg.10
Araões confines Æthiopibus. 2 Par 21
Arach Gen 10
Arbel Oseæ 10. 1. Mach.9
Arciatharoth Iosu.16
Archath Gen.10
Argob Deut.3. 3.Reg.4
Ariel Esa.29
Arnon torrens Num.21 Deut. 2. Iosu.12,13. Iud.11
Arnan 1.Par.22. 2.Par.3
Aroer Num 32.Deut.2.Iof.12, 13.Iud 11.1.Reg.30 2.Reg. 24. Esa.17. Hier 48
Arphad & Aradij Esa.10, 37. Hier.49. Ezec.27.&17
Artabis 1.Mach.5
Attharoth 1.Par.7
Aruma Iud.9
Asan Iosu.19. 1.Par.5,7
Asareth 4.Ezr.17
Ascalon Iudic.14. 1. Reg.16. Hier 47.Amos 1. 1.Mac.10
Aseca Iosu.10. 1.Reg.17 Nehem.11. 2.Par.11
Asecasaaraim Iosu.13
Asen Iosu.15
Aseroth Num.11. Iof.12
Arad Iud.1
Aser tribus Iud.5
Asedek Esa.19
Asiongaber Num.33. 3. Reg. 22. 2.Par 8
Asmona Iof.15
Asna Iosu.15
Asnoththabor Iosu.19.
Asor.Iof.15,17. 1.Mach.11.
Asphatflu.1.Mach.9
Assyria Hier.2
Asson Act.20,27
Astharoth Gen.14. Deuter.1. Iof.13
Aschkenes Hier.51
Atach 1.Reg.30
Atad Gen.50
Atalon 1.Reg.14
Atalia Act.14
Ataroth Num.32
Atharothadar Iosu.16,18
Athenas Act.17
Athtcim 1.Par.4
Aua assi 4.Reg 17
Auen Ose.10. Amos 1
Autth 1.Par.1
Azem Iosu.15
Azeroth Iosu.10
Azmona Num.34
Azotus vel Asdod Iosuæ 15. 1.Reg 5,6. 2.Par.26. Esa. 19.Amos 1. 1.Mach.4,5,9, 10,11. Act.8.

B ante A.

Baal 1.Par.5
Baala & Kittathiarim Iof.15
Baalath Iosu.19
Baalzephon Exod.14
Baalberith Iud.8
Baalgad Iof.11,12,13
Baalhazor 2.Reg.13
Baalhermon mons Iud.3. 1. Paral.6
Baalmeon Num.32. Iosu.13. Ezech.25
Baalpharazim 2.Reg.5. 1 Paral 15
Baalthamar Iud.20
Babylon Gen.20. 4.Reg.17. 24.Ezr.2 Hier.5
Baclat Iof.19. 3.Reg.9. 2.Paral.8
Bahurim 2.Reg.3,16. 3.Reg.2
Baits Esa.15
Bala Iosu.15
Bale & Segor Gen.14.
Bamoth Num.21
Bamothbaal Iof.13
Baptista vbi baptizarit, Iof.10
Barasa 1.Mach.5
Bared Gen.16
Basan Num.21. Iosu.13,17. 3.Reg.4. 1.Par.6. Zach.11. 1.Par 5
Basthamon 1.Mach.13.
Baseck 1.Reg.12
Bazekath Iof.15
Baztra 1.Par.1

B ante E.

Bealoth Iof.15
Beasthra Iosu.21
Belma Iudith 7
Beneiackon Num.33
Benhadad Hier.49
Beniamin ciuit. 3.Reg.15.
Benesimoth Ezech.25
Beon Num.32
Beseck Iud.1
Besor torrens 1.Reg.30
Beer Iof.19. Iud 9. Esa.15
Berbarack Iosu.19
Berea 1 Mach 9
Beeroth Iof.9,18
Berœa Act.17
Bersabe Gen.21,26 Iof.19,15. 3. Reg.19. 1. Paral.5. Nehem.11
Berotha Ezech 47
Berothai 2.Reg 8
Bethacherem Hier. 6
Bethagla Iof.15
Betah 2. Reg.8
Bethaiesmon Num.33
Bethanath Iof.19
Bethania Matth.21. Mar.11, 14. Luc.19,24. Io.11
Bethanoth Iof.15
Betaphra Mich.1
Betharaba Iof.15,18
Betharan Num 32
Bethanara Iof.1
Bethauen Iof.7,18. 1.Reg 13
Bethbara Iud.8
Bethbesen 1.Mach 9
Bethbirei 1.Par. 5
Bethcar 1 Reg.7
Bethdagon Iof.15.19
Bethel, quæ prius Luz Gen.12, 28. Iosu.7,18. Iud.1,21. 1.Re 30. 3 Re.12. 4.Re.2. 1.Par.8. Neh.11. 1 Mac.9
Bethel montana Iof.16. 1.Regum 13
Bethemech Iof.12
Beten Iosu.19
Bethgamul Hier.48
Bethharan Iof 13
Bethhagla Iof.18,15
Bethhoron Iof.10,21. 3.Re.9. 1.Reg 13 1.Par.7. 1.Mach. 3,7,9. 2.Par.8
Bethhoron inferius Iof.16
Bethiesimoth Iof.13
Bethlebaoth Iosu.19
Bethlehem & Effrata Gen.35, 48. Iof.19. Iud.19. 1.Re.17.. 2.Re.23. 1.Par.4,12. 2.Par. 11. Hier 41 Mich.5.Mat.2. Luc.2. Iof.7
Bethmaecha 2.Reg.20. 4.Regum 15. Hier 48
Bethmarchaboth 1.Par.5
Bethamra Num.32.Iof.13
Bethpeor Iof.13
Bethphage Matt.21.Luc.19
Bethphalet Iof.15. Neh.11
Bethphazez Iosu.19
Bethrehob Iud.18
Bethsaida Matth.11. Marc.8. Iosu.1
Bethsan 1.Reg.31. 2. Reg.21. 1. Mach.5
Bethsean Iosu.27. 3. Reg.4. 1. Par.8
Bethsemes Io 15,19,21. 1.Re.6. 4 Reg.14.

Italia Esa.66
Iton 3 Reg.15
Iturια Luc.3

I ante V.

Iuan Esa. 37
Iudæ ciui. Luc. 1
Iudæa Matth. 19
Iudæa vltra Iordanē Mar. 10
Iuta Iof. 15
Iutha Iof.21

K ante A.

Kabzeel Iof. 15. Neh.11
Kades desertum Gen.14, 16. Ezech. 47,48
Kadesbarne Num.34 Deut. 1 Iof.10
Kalne Amos 6
Kam Iof.15
Kamon Ind. 10
Kana Iof.19
Karkaa & Karrathaa Iof.19
Karkar Iud.8
Kartha Iof.21
Karthan Iof.21
Kartharh Iof.10

K ante E.

Kedar Hier.2 Psal.120
Kedemoth Iof.13,21. 1 Par.7
Kedumim Iud.5
Kedes Iosu.19,20,21. Ind.4 4 Reg.15. 1 Par.7
Kegila Iosu.15. 1 Regnm 23 1 Par 4
Kena 3 Reg.10

K ante I.

Kibzim Iof.21
Kidron Hier.31
Kilmad Ezech.27
Kinei pop.1.Reg.15
Kir Amos 9
Kira 4 Regum 16
Kiriath Iosu. 18 Hierem.48 Amos 2
Kiriathaim Num.32 Iof. 13 1 Par.7 Hier.48 Eze.25
Kiriatharba & Hebron Ge.23 Iof.14,15,20,21 Nehem.11
Kiriathbalal & Kiriathiearim Iof.15,18
Kiriathhezron & Hazaramon Iosu 15
Kiriathiearim & Kiriathbaal, Iof. 9,15 Iud. 18. 1 Reg.7 1 Par.2,13 Hier.26
Kiriathsama & Debir Iof.15
Kiriathsepher & Debir Iof.15 Iud.1
Kiseon Iosu.19,21. 3 Reg.18

L ante A.

Laban Deut.1
Lacedæmon 2 Mach.5
Lachis Iosu.10,15. 2 Par.11 Mich.1 Neh.11
Lahel Hier.49
Lahem 1 Par 4
Lahman Iosu.15
Lais & Dan Iud.18 Esa 10
Laysa 1 Mach.9
Laknm Iof.19
Lapis adiutorij 1 Reg.4,7
Lasa Gen.10

L ante E.

Lebaoth Iof.15
Lebna Iof.10
Lecha 1 Par 4
Lehi Iud.15
Lesem & Dan Iof.19

L ante I.

Libanus mons Iof.12. 3 Reg.5 Hier.22
Libna Numer.33 Iosu.15,21 1 Par.2. 2 Par.21
Libona Iud 2
Lycaonia Act.14
Lydda 1 Mach.11 Act.9
Lydia Esa.66
Lingua maris Iof.15
Lystra Act.14,16,27

L ante O.

Locus desertus Luc.9
Lod 1 Par.9 Neh.11
Lodabar 2 Reg.9

L ante V.

Luz & Bethel Gen.28 Iof.16, 18. Iud.1
Lus in Hetim Iud.1
Ludtib Esa.15 Hier.48

M ante A.

Maara Iosu.13
Maarath Iosu.15
Macedonia Act.16,18,20
Macehelorh Num.33
Machmas Esa.10. 1 Mach.9
Madian Exod.2 Hier.9
Madmena Esa.10
Magedom Matth.15
Mageddo 3 Ezr.1 Iudith 5
Mageth 1 Mach.5
Magog Ezech.38
Mahanaim Gen.32 Iosu.13, 21. 2 Regum 17. 1 Par.7
Maka Iof. 15,10
Mamre & Hebron Gen.35
Mambre conuallis Gen.13,18
Mambre flu. Iudith 2
Maon Iof.25. 1 Reg.23,25
Marath Exod.15
Marcala Iof.19
Mare salsum Num.34 Iof.12
Mare deserti Iof.12 Mortuum ibidem
Mare Galilææ Matth.4,15,6
Mare Tiberiadis Iof.21
Maresa Iosu.15. 1 Paralip.4 2 Par.11.& 14. 2 Mac.12
Masaloth 1 Mach.9
Masel 1 Par.7
Masserephat aqua Iof.11,13
Mashit mons 4 Reg.23
Maspha 1.Mach.3,5
Masreck 1 Par.1
Machana Num.21

M ante E.

Medba Num.12 Iof.13 Esa. 15. 1 Par.8 Zach.11
Meiarkon Iosu.19
Meholab Iud.8
Melothi Iud.2
Memphis & Noph, Moph, Esa. 19 Hier.44 Osee 9
Menna Iud.2
Menna Iud.20
Mephaath & Mephet Iof.13, 21. 1 Par.7 Hier.48
Meron aquæ Iof.11
Mesa Gen.10
Mesech Ezech. 27,38
Mesphat fons & Cades Ge.14
Mensal Ezech.27

M ante I.

Michmas 1 Reg.13,14 Neh.11
Michmatbat Iof.16,17
Middin Iof.15
Midianitæ Iud.6
Migdal Hier 44
Migdaliel Iof.19
Migdalgad Iof.15
Migdalum Esa.14
Migron Esa.10
Miletus Act.20
Millo vrbs Indic.8. 2 Reg.5 3 Reg.9. 4 Reg.12. 1 Par.12 2 Par.32
Minnrth Iud.11
Minnin reg. Hier.51
Miscal Iof.21
Misial Iof.19
Misia Act.16
Mitylene Act.20,28
Mithka Num.33
Mitzpa Iosu.11,13,15,18 Iud. 10,11,12. 1 Re.22. 3 Re.15. 2 Par.16,20
Mitzpat Hier.30

M ante O.

Moab 1 Paralip.4 Hier.48 Amos 2
Moab Campestria Nu.22,33
Moabitæ pop. Gen.19 Nu.11 Iudic.3,11. 1 Reg.22
Mochana Neh.11
Modin 1 Machab. 2,13,16. 2 Mach.13

Molada

FINIS.

Hic inferenda est figura B.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS CHANAAN, SIVE DE DVODECIM GENTIBVS.

Præfatio.

HANANÆI, post insignem illam linguarum diuisionem, eam occuparunt regionem, quæ quidem inter eas omnes, quæ sub cælo sunt, ob soli vbertatem, aeris salubritatem, cæli temperiem, frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiam, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessariæ, tum etiam earum, quæ hominibus solent esse in deliciis, apud omnes homines maximis erat celebrata laudibus. Tantáque erat agrorum illius regionis bonitas, non modò suos vt incolas omnium redderet ditissimos, ac potentissimos; verùm etiam eos, qui cæteris omnibus populis formidinem inicerent. Vix enim quisquam cogitatione, nedum verbis consequi potest, quantam aleret hominum multitudinem, quot vrbibus, locisque suapte natura munitissimis referta esset illa regio exiguis circumscripta finibus: neque enim (vt eius dimensionis rationem ad geographiæ normam ducamus) habet plura quàm sexaginta millia passuum in longitudine; in latitudine verò quadraginta millia: regna, regésque habebat triginta & vnum, præter Sydonios, & Palæstinos maritimos. Porrò incredibilem hanc rerum penè omnium opportunitatem ipsa soli vbique fertilis natura effecerat; & quia regio illa quàm plurimis, vsque maximis, altissimisque montibus frequens erat, vltra quadruplum, maiorem sui vsum exhibebat, quàm superioris cæli, aut inferioris areæ spacia desribebant. Scimus enim montes altos, quaternis superficiebus, quadruplum ferè subiectæ areæ magnitudinem continere; depressas quoque, atque decliues valles, planiciei eodem modo desribendæ modum longè superare. Quantum verò emolumenti ad homines redeat ex inaequalibus huiusmodi locis, nemo est qui ignoret: quippe varius, ac multiformis ille cæli, solique aspectus ad omnis generis res procreandas mirificè est aptus, atque efficax. Praterea calor ille natiuus, quo quidem cuncta gignuntur atque fouentur, intra montium cauernas ac viscera variis inclusus anfractibus, ac, pro loci ratione, variè affectus, multiplicia rerum genera procreat; ac simul cum humore variè mixtus, ac temperatus, terram multo, optimóque succo ab se imbutam mirificè fertilem reddit, ac fœcundam. Hinc, nimirum, metallorum, & lapidum; hinc mineralium (quæ vocant,) hinc bituminis quamplurima, diuersaque genera, hinc tanta arborum, atque plantarum; hinc infinita propè animalium, quæ terra sponte quodammodo sua procreat, & gignit, multitudo ac varietas, quæ in montibus conspicitur. Fera præterea, armenta, ac pecora nullibi commodiùs viuunt, nullisque adeò delectantur locis, æquè ac montosis & siluestribus. His accedit omnibus aquarum copia, quam montes, qui propriè הרים, *id est, montes dicuntur, tum frequentibus fontium scaturiginibus, tum etiam quia imbres, atque pluuias ex cælo decidentes excipiunt, ex ipso summo monte vsque ad imum defluunt, rebus omnibus vtilem atque opportunam suppeditant. Atque hæc quidem omnia sacer ille Propheta, ac vates omnium præstantissimus diuino planè hoc carmine significauit:*

Qui emittis, inquit, fontes in conuallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ:
Potabunt omnes bestiæ agri: exspectabunt onagri in siti sua:
Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra:
Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum:
Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis:
Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.
Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit:
Illic passeres nidificabunt, herodij domus dux eorum.
Montes excelsi ceruis, & petra refugium herinaciis.

Atque his quidem omnibus ex rebus efficitur, vt minimè mirum sit, in tam exigua regione tantam fuisse rerum omnium commoditatem, tot vt regnis, tam multis vrbibus, pagísque propè innumerabilibus alendis sufficeret: idq; potißimum cùm montium niuibus, iísque quæ ex vallibus spirabant, auris nimium quorundam locorū & climatū calorem temperaret. Tota deinde regio inter duo maria, & Iordanem flumen sita, lacus non paucos habebat, eósque qui nauigabiles erant, & optimis abundabant piscibus. Prætereà continuo hominū labore & industria maximè erat culta, ac denique ea, quam Deus singulari quodam fauore ac beneficio præ cæteris omnibus regionibus prosequebatur, sicut scriptum legimus:
Deut.2. *Terra enim ad quam ingrederis poßidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua exisiti, vbi iacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irrigua; sed montosa est, & campestris, de cælo expectans pluuias: quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi eius super eam sunt à principio anni vsque ad finem eius. Porrò illud imprimis adnotare, atque ad nostram vtilitatem referre debemus: ex huiusmodi, videlicet, rerum omnium abundantia, ob quam homines & suauiter, iucundéque vitam agere, ac in honesto quodam otio versari commodè possent. quod quidem otium in Dei cultu, perpetuóque erga ipsum amore & obseruantia consumere deberent, post primi illius & communis omnium parentis Adami lapsum euenire plerumque, vt non modò eo, vt decet, non vtantur, verùm etiam vt propter illud ad libidinem, atque ad quandam morum peruersitatem dilabantur. Qui enim omnibus vitæ commodis ita abundant, ij tandem mihi eos imitari videntur, qui cùm in eo sint flumine, cuius vndæ extra ripas effunduntur, ipsiq; tanquam siticulosi aquā plus satis hauriunt, tandem vi fluminis, nimiáque aquarum abundantia prostrati atque deiecti, in profundißimis voraginibus submerguntur; multóque satius ipsis fuisset, ex limpido aliquo fonte aquam haurire, quàm ad maximum illum aquarum impetum accedere. Constat enim Chananæos, qui omnium terrarum optimam, rebúsque omnibus ad vitam necessariis abundantißimam sortiti fuerant, dum paternæ nequitiæ & hæredes, & imitatores essent, ob maxima illa vitæ commoda, atque ideo quia otio diffluebant, nullo sese peccati, scelerisque genere non contaminasse; adeò vt cùm Deum suis flagitiis atque impietate irritassent, homines maximis affecissent iniuriis, terrámque ipsam scelere nefario polluissent; tandem ipsi sibi exitium sint moliti. Nam intra quadriennium reges illi, qui quidem numero erant triginta & vnus, vnà cum suis gentibus ac regnis planè extincti sunt, ac deleti: ac præter mortem æternam, qua digni fuerant, ipsorum nomina perpetua quadam ignominia, & infamia turpitudinísque nota, Dei sententia, ac decreto, inusta sunt. Adeò excellentibus Dei beneficiis, ac præclaris naturæ donis, aliisque rebus ad virtutem colendam opportunis abuti solent ij homines, qui cùm terram fertilem, atque omnibus rebus ad vitam necessariis abundantem incolant, ipsi tamen omnium sunt nequißimi. Id quod Spiritus sanctus disertis expreßit verbis, cùm Mosi de Sodomorum, ac Gomorræorum agro scribenti illa dictauit: Eleuatis* Gen.13.
itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur, antequam subuerteret Dominus Sodomam & Gomorram, sicut Paradisus, sicut Ægyptus Et paulò post additur: Homines autem Sodomitæ pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis. Videmus etiam Israëlitas, qui quidem, licet à Deo sæpius admoniti, tamen quia ab iis, quibus se contaminarant, peccatis ad bonam frugem redire noluerunt, simul cum libertate & republica, omnia etiam huiusce vitæ cōmoda amisisse, atq; (cuius rei ipsi hodierno etiam die oculati testes sumus) in maximas miserias & calamitates, in quibus etiamnum versantur,

tur, incidisse, sicut scriptum est: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit; incrassatus, impinguatus, & dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Cùm verò non eos modò, qui peruersis imbuti moribus, deprauatáque consuetudine educati, sed eos etiam qui probis orti sunt parentibus, optimísque instituti præceptis, videamus nimia rerum omnium abundantia corrumpi, ideóque, Dei fauore & auxilio destitutos, tandem in horrendas incidere miserias: pij certè homines eam rerum abundantiam, vitæq; commoda nō optare, sed illis paupertatem & laborem anteponere debent: aut si illa sibi à Deo concedantur, caueant potissimùm, ne iis abutantur; sed ea ad optimos vsus, & diuinæ voluntatis præscriptum referant: atque ideo precibus à Deo contendant, eam vt mentem sibi iniciat, quæ eos homines, qui illa conditione viuunt, maximè deceat; neque semper non veniat ipsis in mentem illius sententia, quam Christus ipse pronuntiauit: Quàm difficile (inquit) est eos, qui diuitias habent, in regnum Dei introire! Quoniam verò terra Chananæorum tribubus Israelis iam olim à Deo destinata ac decreta, posteáque etiam requietis terrenæ nomine, illustríque titulo insignita fuerat, quibus accedunt eorum, quæ ea in regione Deus gessit, præclara monumenta, quibus terra illa nobilitata fuit: neque eam solùm Israelitæ coluerunt, atque habitarunt; verùm etiam patres ipsorum ad eam sæpius accesserunt, in eaq; fuerunt hospites: propterea sæpissimè, sacris in literis, tum huiusce totius regionis, tum singularum eius partium mentio fit. Ea verò nomina, quæ in sacris reperiuntur libris, nisi adhibita eorundem locorum descriptione, certáque notatione, intelligi nullo pacto possunt. Atque hanc quidem ob causam, quantum fieri potuit, nos nostram hac etiam in re operam libenter consumpsimus. Eorum enim locorum omnium eam attulimus explicationem, quæ quidem sacræ scripturæ studiosis ad intelligenda ea loca, quæ in sacris recensentur libris, vt mea fert opinio, satis esse poterit: est enim tum ex sacrorum librorum descriptionibus, tum ex situ ipso petita. Ad eámque adhibuimus totius regionis tabulam, Mantuani cuiusdam viri doctissimi, & Hebraicæ linguæ peritissimi sumptibus, liberalitateq; in ipsa Syria Palæstina confectam; quam cùm nos Tridenti omnium exactissimam nacti essemus, eius exemplum cum sacris libris collatum, nostro huic, quem ea de re conscripsimus, libro addidimus, atque in ea omnia loca Hebraicis literis & nominibus descripta adnotauimus. Atque his quidem omnibus in rebus si quæ forsan desiderabuntur, quæ aut ob vetustatem, temporúmque iniuriam, aut quia, qui hisce de rebus exactius tractarent, defuerunt, ad nostram notitiam non peruenerunt: vestrum est, lectores, nobis ignoscere, nostrúmque studium boni consulere, qui incerta pro certis habere, eáque aliis tradere noluimus. Deum porrò omnis scientiæ ac sapientiæ fontem supplices orare debemus, vt Spiritu suo sancto in corda nostra immisso, sua sapientia nostros animos repleat. Ei sit honor & gloria. Datum Antuerpiæ Nonis Martij. 1572.

DE FILIIS ORIENTIS.

CAP. I.

Genes. 19.

Ex Chaldæorum natione duæ gentes oriundæ mediterranea loca occupauere post diluuium multis annis, Abrahamo adhuc inter viuos agente, harum principes duo fuere Moab & Amon, Lot patre ex duabus filiabus suscepti. Atque Moab sedes sibi optauit his conclusas finibus; ab Ortu magnis & perpetuis montibus Horri; ab Occasu ingenti lacu, quod Mare salis dicitur, & Iordanis parte; à dextera verò illustri flumine Arnon, qui Amorrhæos à regione diuidit; ab Aquilone autem funiculo à Iaboc fluuio, vsque ab montes Pisga, siue Phasga. in his amnes sunt, Iazer torrens, Nimrim ex montibus Phasga deductus, Num. 21, 13. Deu. 2, 13.

item

item Dibon, & ille totius regionis termi-
nus Arnon, ab extremis montis Horræo-
rum, ex rupe sui nominis desfluens. Lacus
ipse, quo ab occasus parte regio ambitur,
terra olim fuit amœna & fertilis, multis
bituminis mineralibus frequens, Iorda-
nis fluminis deriuationibus tota irrigata,
quæ paulò ante Moab & Amonis ortum,
ob nefaria incolarum scelera cælo tacta,
atque omnis euersa, & perpetuæ dete-
stationis monumento aquis submersa,
vna, seruandi Lot gratia, excepta vrbe,
cui ex breuitate nomen est factum Tso-
Gen. 13. Genes. 14. ghar, siue Segor. Cæterum quatuor ma-
gnæ vrbes cum vicis & villis in ipsa euer-
sione periere, Sedon, Ghamora, Adamah,
& Tseboim. Locus omnis ante subuer-
sionem, vallis Hasidim dictus; postea
verò Mare salis, & Mare mortuum, &
Orientale, & Sodomiticum mare. Lacui
ab ortu montes imminent, in quos Moab
Isa. 15, 5. termini desinunt. Montes regio habet
Ierem. 48. 4. præcipuè insignes, ab Ortu Phegor, ab
Num. 33. Aquilone Luith, ab occasu Abarim, qui
idem Nabo montes, & Hermō, & Senir
Deut. 32, 49. secundum Iordanis fluenta. Sed in his
Abarim præcipuè insignis propter Cana-
Deut. 34, 1. nææ regionis subiacentis prospectum, &
Deut. 34, 6. Mosis ibidem vita defuncti memoriam,
qui non procul in valle, sepulchro nun-
quam amplius ab hominibus notato, di-
uina prouidentia conditus est. Est & alia
illustris vallis in regione Moab in capite
Num. 21, 20. Phasgha montis, qui desertum spectat,
Bamoth dicta, clara statione quondam
Israelitarum, & victoria de Amorrhæis
Num. 21, 1. parta transitū in promissam terram pro-
hibentibus rege Balaac. Cæterùm regio
ferè omnis campestris, multis & fre-
Num. 24. Ios. 12. quentibus vrbibus olim per Moabitas
culta; quarum illæ præcipuè commemo-
rantur: Arnon secundùm flumen sui no-
Num. 23. Isa. 15, 1. minis sita, Moab latericio opere constru-
Deut. 2. 9. cta, & paulò à flumine distantior, Gallim,
Iere. 48, 4, 8. Ar regia, gigantum olim Emim sedes, ro-
Num. 21, 30. bustorum hominum de stirpe Enacim;
Num. 32, 32. Dibon, Nophe, Medabah, & Nabo,
Iere. 48. 32. Arocr, Araroth, & Roth, Sophan, Iagha-
Iere. 48, 3. zer, Iebghaah, Bethnemrah, & Beth-
Am. 1, 2. Aram, & Geminæ Horon; superior in
monte, inferior in valle sitæ; vtraq. simul
Horonaim dicta, à Luith montibus non
ita longè distantes; Hesebon, & Elghale,
Kiriathaim, Bagdal, Meghon & Sabana,
Heloniasa, ab aquarum horrore dicta,
Meipahhath duobus insignis palmetis,
Diblathaim, Bethgamul, & Bethmaon,
Kirith, & extrema Bossor siue Bosrah, &
Nimrim iuxta fluenta: Sithim locus &
oppidum, æternum Israelitarū incestus,
& vltionis diuinæ monumentum à Phi- Num. 25. 2.
nea sacerdote iram deprecante diuinam Deut. 4, 46.
consecratum; ibidem etiam turpissimi
nominis, & falsi dei fanum Baghal Pe- Iere. 48, 11.
ghor. Terra omnis ab initio fertilis est, Iere. 48, 32.
sed quæ Iaghazer pars est versus Galaad,
pastionibus abundat optimis: & pecori
armentisque alendis opportunissima ha-
betur. Huius partes insignia oppida, Di- Num. 32, 2.
bon, Iazer, Atharoth, Nemra, quam Beth Iere. 43, 32.
Nemra diximus, Hesebon, Elghale, Sa-
bain, Nebo & Beon: sed Sabama, El-
ghale, Kiriathaim, Baghal Meghon, &
Sahama vineis generosis instructæ. Viri Deut. 2.
ipsi robusti, qui gigantes de stirpe Ena-
cim partim occisos, partim loco pulsos
eiecerunt, Deo iudice & vindice: circum-
cisi omnes ex imitatione filiorum Abra- Ierem. 9, 25.
hæ. veruntamen Deum Abraham non Num. 21, 29.
colebant; sed alia ementita numina, quo- Ierem. 48, 7. Iudith 3, 18.
rum præcipuū Chamos fuit. Atque hæc
olim Moabitæ loca tenuerunt. Sed ab A- Num. 21, 25.
morrhæis postea Iordanem prætergressis,
Sehon rege oppugnati & victi, magna
& fertili agrorum & vrbium parte cedere
coacti sunt; inter quas fuit Hesebon,
cum omni perpetua occidentali plaga
vsque ad Arnon. Sed is non multò pòst
Israelitis in Iasam cum exercitu infesto
occurrens, & vita & regno fuit priuatus.

AMON.

CAP. II.

PROXIMVS fratri Moab consedit
minor natu Amon, terramque occu-
pauit à montibus Luith vsque ad montes
Bassan; ab ortu montes perpetuo, Acra-
bim dictos, contra terram Emim, ab oc-
casu verò Amorrhæum habuit. Ager ipse
[illegible]

vallis inter montes sitæ vsum præbet
amœnissimæ & fertilissimæ: olim cultus
fuit à ferocibus, & proceræ staturæ ho-
minibus, quos Ammonitæ Zomzomim
vocabant. Sed inductis Ammonitis, illa
natio ex diuini iudicij sententia periit.
Fluuium habent insignem Iaboc, qui ab
ortu ex montium inflexu exortus, & com-
munem cum Moabitis terminum Aroer
vrbem præterfluens, ab occasu in Iorda-
Deut. 3, 11. nem influit. Vrbibus frequens regio in
plano, & in monte constructis. In his
antiquissimæ commemorantur, Rabath
à populi & loci magnitudine dicta, in
Ierem. 49, 2. qua miræ magnitudinis lectus ferreus
monstrabatur, quo Og rex Basan magnæ
Iud. 11, 33. staturæ vir iacuisse perhibetur, & Hese-
bon in monte sita in Moabitarum con-
Amos 1, 15. finiis, & Hai, & Mennith, inter quam &
Iere. 9, 25. Aroer viginti vrbes fuere, quarum no-
Iud. 11, 24. mina ad nos non peruenerunt, præter
vnam Abel, vinearum copia insignem.
Hi etiam, vt Moabitæ, circuncidebantur:
sed Deum verum non colebant. Melcho
enim deorum nuntium, & Chamos sibi
præcipuos consecrauerant.

DE FILIIS ORIENTIS.

Cap. III.

FILII CETVRÆ.

Genes. 25. DVÆ præter Saram ex Abraham
populorum matres fuerunt, Hagar
Ægyptia, quæ viuente Sara filium Ismael
suscepit; & Cetura vxor, quæ defunctæ
vita Saræ successit in familiarem curam.
Harum filiis à promissa sibi Cananæo-
rum terra exceptis, orientalem plagam
pastionibus opportunissimam occupan-
dam & frequentandam ostendit pater,
muneribus ad vitæ vsum, atque ad pe-
cuariam comparandam rem abundè satis
distributis. Fuere autem Abrahæ ex Ce-
tura filij, Zamram, Iechsam, Madan, &
Madian, Iesboc, & Sue. Hi deserta loca
Exod. 3, 1. inter se diuisa, inter Moabitas, Amonitas,
Exod. 18, 1. & Chaldæos, ac Persas pastionibus pera-
grarunt, occuparuntque suis, Ortum ver-
sus, vnde Orientales, & filij Orientis per-
petuò dicti ab Aram Naharaim ad Persi-
cum vsque sinum, & mare Suph. Sed
Madian ea quæ versus Austrum sunt, oc-
cupauit vsque ad Horeb montem, atque
occupatos agros inter filiorum familias
sex partitus est, Epha primùm, & Henoc,
Epher, Henoch, Abida, & Eldaa, vt æta-
tis, ita etiam locorum ordine constituto,
aquam ex puteis hauriunt. Huic proxima Exod. 3.
Aquilonem versus loca tenuit Iecsan cum
Saba, & Dadan duabus filiorum fami-
liis, quarum altera tribus liberis prosemi-
nata sobole latissimè locis propagata est.
Inde enim Assurim orti, patre, vt iam
commemorauimus, Assur, qui ex occu-
pata per Nimrod prouincia, in Euphra-
tis amnis agris magnas vrbes, & Assyrio-
rum regnum condidit. Secundus Dadan
filius fuit Latus, à quo Latussim nomen Isai. 21, 12.
& locum obtinuerunt Assyriis proximi; Iud. 6, 6.
deinde Laum, vnde Laumin dicti duo. Genes. 25.
Atque hi duo præcipuè Arabes sunt, in- Isai. 60, 6.
certas sedes, pascuorum causa, peruagan- Iudic. 8, 22.
tes. Tentoria pro domibus habent: dro-
medarios, & camelos ad oneris ferendi, &
vecturæ commoditatem alunt: eosdem
phaleris, & bullis ornant, præcipuè eos,
quibus principes, atque homines ipsi per-
foratis auribus aureas inaures appẽdunt:
regibus purpureæ vestes in primis gratæ:
comas tondent: arcu & sagittis in bello Iere. 25, 23.
vtuntur. Saba multis rebus abundat ele- Isai. 21, 12.
gantibus, cumprimisque hyacinthino co- Ezec. 27, 23.
loris artificio. Mercatores etiam fuere ad
Tyrum, multam & variam delicatarum
mercium copiam ferentes.

DE ISMAEL.

Cap. IIII.

MAIOR ætate Ismael fuit ex Ægy- Gen. 17, 20.
ptia ancilla natus, minor tamen
ordine ob legitimarum nuptiarum ius
Ceturæ filiis adscriptum. Sed diuini ora- Genes. 25.
culi promisso, Ismael in duodecim velut
tribus creuit, duodecim progenitis prin-
cipibus filiis, Nabaioth, Cedar, Adbeel,
Mabsam, Masma, Dumah, Massa, Ha-
dad, Thema, Iethur, Naphis, Cedma.
Qui omnes paternum nomen Ismaelita-
rum perpetuò tenuerunt, aliquando ex
Nabaioth,

Nabaioth, pleramque verò ex Cedar secundo filio cognominati. Cœpit autem eorum habitatio à deserto Pharan, vbi Ismael Ægyptiam vxorem hortu matrem duxit; atque inde propagatus, nonnunquam pulsis aliis, nonnunquam ab ipsis pulsus, interdum oppressus, aliquando inducijs factis inter Ceturæ filios, quemadmodum oraculo fuerat declaratum, commotatus est, sicut scriptum est: Duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam. Er hic erit ferus homo; manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & è regione vniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. Horum autem prima habitatio ab ortu meridiem versus in Heuilah cœpta, ad occasum in Sur tendit vrbem antiquam, atque Misraim terminis finitimam, non longè à Kades, monte ac solitudine: ab Aquilone verò ad Assurim vsque producta. Inter quos non procul à Dedan Ceturæ filio Thema diuturniores, & magis notas habuit sedes, & proximas vrbi, cui nomen fuit Buz; vnde Buzitæ dicti, qui postea Essitæ ab aliis appellati sunt. Terra omnis pecoribus, armentisque alendis optima, atque homines ipsi ei arti præcipuè dediti, tentoria subeunt, quæ supellectili eleganti instruunt. Pellibus ad omnem vsum redactè paratis abundant; camelos, & armenta alia plurima alunt. Pecudumque genus omne præter cæteros pastores numerosum possident. Agnos, arietesque, & hœdos ad emporia, vendendi causa, asportant: omnes, vt vicini Arabes, attondent. sagittarum, missiliumque coniiciendorum peritissimi habentur. Quidam ex illis mercaturam exercent, maximè qui Galaaditidi regioni vicíniores sunt; vnde resinam, stacten, aliaque aromata in Ægyptum camelis asportant.

Gen. 21, 21.
Gene. 16, 12.
Iere. 25, 23.
Iere. 49, 28.
Isa. 21, 16.
Isa. 60, 7.
Eze. 27, 21.
Iere. 25, 23.
Gen 29, 25.

DE HORRÆO ET EDOM.

CAP. V.

Gen. 36.

EX ANTIQVO gigantum genere Seghir superiores Moabitis, Nabathæis verò inferiores montes adiacentes, atque Moabitis finitimos campos tenuit. Fuit autem eius prima sedes in monte Hot non longè à salis mari distante, qui ab occasu Cades despicit: à dextera verò Arabiam & maris Suph littus prospicit. Hinc sobole per continuatos montes ad ortum, atque ad Aquilonem procurrentes propagata, regiones certis nominibus ex filiorum monumenro appellatis, in heptarchias diuisit, cumque posteritate sua habitauit. Atque heptarchiarum nomina & series huiusmodi est: prima Lothan, in duas familias diuisa; Hori, qui montem ipsum possessionis initium incoluit; & Heman, qui proxima loca tenuit. Secunda Sobal, in regiones diuisa quinque, Alian, Manahath, Ghebal, Sapho, Onam, quorum nomina regiones ipsæ acceperunt. Tertia Sebeon, quæ & in duabus partibus cessit, altera Aia filio, altera eius fratri Ana, qui primus, equis cum asinis, quas pascebat, commixtis, mulorum genus, & vsum mortalibus ostendisse dicitur. Hic duplici etiam prole clarus fuit, Dison filio, & Oholibama filia. Quarta hexarchia obtigit Ana, alteri ab illo mulorum inuentore, cuius nulli commemorantur liberi. Quintam verò obtinuit Dison, quam filiis quatuor impertitus est, Amran, Esban, Iethron, & Charan. Sextam Eser habuit, filiisque Balaan, & Zauan, & Acan concessit. Porrò septimam atque vltimam Nabathæis, atque Amonitis finitimam tenuit Dison, cuius partibus nomina à filiis indidit Hus: vnde insignis ille sapientiæ & virtutis omnis laudibus celebratus Iob fuit, & Achan. Verùm Esau Isaac filius, qui propter familiarum & rei pecuariæ frequentiam, pastionumque, vtrisque simul angustum locum ab Iacob fratris consuetudine discessit, Seghir montes paulatim bello occupatos, tandem omnes ex diuino indicio vsque ad Cades obtinuit, atque antiquis abolitis, ex filiorum suorum nominibus appellauit, imposito tamen omni terræ & genti nomine à fratre sibi indito Edom, in perpetuæ cum fratre simultatis signum. Atque

Gen 14, 7.
Deu. 2, 22.

tetrarchis initio constitutis, ditionem omnem trium vxorum filiis diuisit obtinendam. Primas enim sedes secundum Hor montem Eliphaz ex Ada Hethæa matre natus sortitus est, cum filiis ex legitima vxore quinque, Theman, Omar, Sopho, Gathan, & Chenez; atque ex Thamna concubina Amalech & Core. Secundam tetrarchiam obtinuit Rahziel, susceptis Nabath, & Zarah, Sama & Meza quatuor liberis. Tertiæ tetrarchiæ domini fuerunt filij tres ex Oholibama, Anæ Cananæi filia, Sabeonisque nepte suscepti Iebus, & Ihelon, & Coreh. Singulæ autem tetrarchiæ in tot myriadas (siue ducatus, siue marchionatus dicere velimus) diuisæ sunt, quot filiorum & nepotum nomina fuerunt: fuit enim illorum distributio, gentis more, in myriadas facta, atque ita singulis vel filiis, vel nepotibus cum præfectura myriadis nomen quoque Aluph est concessum, quod Millenarium, siue Milliatum interpretari possumus. Fuitque huiusmodi myriadis nominum & locorum series cum nominibus ipsis præfectorum distributa: Aluph Theman, Aluph Omar, Aluph Sepho, Aluph Gathan, Aluph Chenez, atque ex Thamna concubina Eliphaz, Aluph Amalec, & Aluph Coreh. Secundæ tetrarchiæ myriades cum primorum præfectorum nominibus sunt: Aluph Nahath, Aluph Zarah, Aluph Sama, Aluph Meza, ex Basemath progeniti omnes. Tertiam tetrarchiam inter se diuisam rexere Oholibamah filij: Aluph Iehus, Aluph Ietbon, & Aluph Coreh. Atque his olim omnis Edom terra gubernabatur millenariis, quo primùm tempore ab Esau occupata est: deinde regione in regni formam redacta, myriadum facta mutatio est, minori numero, & nominibus variatis. Hoc modo: Aluph Thamna, Alupb Alua, Aluph Ietheth, Aluph Oolibama, Aluph Elah, Aluph Phinon; & antiqua nomina retenta, Alupb Cenez, & Aluph Theman: & nouis nominibus, Aluph Mabsar, & Aluph Magdiel, & Aluph Hiram. Hi omnes regi vni cuipiam, qui cæteris imperaret, delecto parebant. Erant autem Edom termini iidem qui olim Seir, perpetuis Horræi montibus, tractu ex Theman, Cades finitimo in Aquilonem procurrente, atque ad occasum contra Luit montes deflectente. Valles quæ præcipuè insignes habentur, Rohoboth dictæ, ab amplitudine nomen accepere. Regioni in montibus fontes, in campestribus verò putei aquas suppeditant. Antiquæ vrbes, Denab, Bosra, Hauith, Masrecha, Phaur, omnes hæ regum patriæ, & Dedan. Gens ipsa bellorum studiis aspera, prudentiæ ac sapientiæ mirè iactatrix.

Num. 20, 17. *Gen. 36, 36.* *Ierem. 49, 6.*

SVMMA TERRÆ CHANAAN DESCRIPTIO.

CAP. VI.

COMMVNIS discessionis necessitate pulsus Chanaan regionem tenuit vario & multiplici situ notabilem, finesque constituit ab Ortu flumen insigne ex fontis nomine, atque decliui descensu IARDEN dictum; ab Occasu verò magnum mare; dexteram autem partem Misraim, & Arabum tractus fluuio non ita magno interiecto; sinistram insignis ille mons Libanus clausere. Iarden flumen non longè à Libano duplici capite, sed altero vberiore exortus dexteram versus aliquandiu procurrens, ad ortum paulatim, quoad in obiectos montes offenderit, deflectit; indeque rursus ad dexteram recepto cursu, lacum in ipso primo flexu efficit, cui accolæ nomen מי מרון, id est, aquas supremas, fecere. Excipitque eodem in loco fontis illustris aquam, quem fontem posteriora tempora Daphnin dixerunt: deinde vbi alueo ripis angustioribus contracto, fluuij nomen, formamque receperit, atque aliquantum produxerit, rursus propulsa ad Ortum & Occasum margine, lacum efficit, atque implet, superiore maiorem, piscibus optimis, & plurimis abundantem, aquis etiam dulcissimis; qui ob occupati spacij, pro regionis angustiis, magnitudinem, atque ob admissas ex vento-

Num. 25, 14. *Gen. 15, 14.*

rum

rum vi tempestates maris nomen obtinuit, atque à citharæ fortassis forma, quam refert, CHINERETH mare dictum est. Exteris verò nationibus, quæ regionem postea vel inuaserunt, vel viserunt, mutata paululum voce, Genezareth appellabatur. Ex eo lacu rursus in angustum coactus Iordanis fluuius fit, rectà in Austrum tendens, auctusque ab Occasu defluentibus ex monte Thabor; ab Ortu verò Iaboc fluminis aquis in Ortum insigni flexu vertitur, atque decurrit; deinde ad dexteram contento fluxu procurrens, amœnissimos quondam campos, & quinque magnis vrbibus continendis, atque alendis opportunos, & vallem mirè fertilem, canalibus dedu-
Genes. 13, 20. ctis, irrigabat. Sed locis postea ob incolarum scelera cælitus incensis, spatium omne maximo lacu est occupatum, aquis fluminis crassissima, & grauiter olenti salsugine infectis, quæ nec nauigia ferunt, nec animantem vllam alunt; nec tempestatibus etiam tolluntur; vnde à quibusdam Mortuum mare illud dictum
Genes. 14, 2. est: accolis Mare salis, Græcis autem, cùm postea est cognitum, ἀσφαλτίτης lacus, à bituminis copia fuit appellatus. Vallis illa, antequam lacus esset, vallis שרים id est, camporum dicebatur. Hoc mare, siue hic lacus ex Moabitarũ agris, quos ab Occasu terminabat, tria non magna flumina excipit. Iordanis quoque ostio proximas aquas NIMRIM, longè vlterius versus Austrum, Arnon fluuium, qui Moabitas ab Horræis dirimebat. medium verò alium, cuius antiquum nomen ad nostram vsque memoriam non peruenit. Iordanis ipse tempore messis exundans, vtramque aluei ripam superat.
Eccl. 24, 34. Hoc igitur mari, & Iordanis continentibus vel marginibus, vel ripis, Libano monte, & mari magno, atque fluuio Ægypti dicto, tota Chanaan regio contenta fuit, cui ab Ortu vicinæ gentes adiacebant, Gessuræi, Mahhathæi, & deinde Bassani celeberrimi montis accolæ, Amonitæ, & Raphaim vsque ad Moabitas, quibus inter Amalech & mare salis sedes erant. A dextera verò Horræorum pars ad Arabas vsque, & ditionis Ægyptiæ non magnus tractus. Ab Aquilone autem Aram Damasci ad Sydonis vsque terminos. Regio montibus frequens, iisq. perpetuis; vallibus etiam & campis, qua depressior terra est, & situ, & natura optimis. Parua flumina, raraque emittit; partim in Iordanem ad Ortum, partim etiam in magnum mare influentia. Ex montibus citra Iordanem præcipua nomina obtinuere: Thabor, media ferè ipsius regionis loca ab Aquilone percurrens; & Carmel magno vicinior mari, & super hunc Saronne mon-
tes: vlterius etiam ad ortum Garizim, ad Genes. 42, 3. Deut. 32, 13.
dexteram etiã producti Chananæorum, superioresque his Iebusæorum montes, & Chananæis inferior Sanir. Regio ipsa omnis, si cum aliis conferatur, excelsa est: vndique enim ad eam adeuntes ascendunt. Quamobrem & puriori, nobiliorique solo prædita, & cæli aërisque temperie præcipuè felix, præterquam quòd olim Dei prouidentia singulari fouebatur, fontibus, ac torrentibus abundat, atque vbi his deficitur, puteos habet aquæ dulcis, riuos etiam ex fontibus deductos, quibus irrigari prædia possunt.
Frumenti, hordei, vini, atque olei ferax Deut. 8, 8
vuarum botri admirandæ magnitudinis Num. 13, 25.
in vitibus crescunt: fructibus & pomis omnium generum fertilis: ficus, oliueta, & punica mala sponte etiam sua profert. In montibus ferrum, atque æris metalla
effodiuntur: melle adeò abundat, vt ma- Deut. 32, 13.
nare etiam dicatur, quemadmodum & lacte, propter innumerabilem ouium, caprarum, armentorum, & totius pecuariæ rei copiam. Ex his quæ ad vitæ delicias, vel medicinæ vsum faciunt, præcipuè commendatur balsamum, vni tunc
orbis parti generosissimum à Deo con- Gen. 43, 11.
cessum. mel, aromata, mastix, & duo nucum genera, alterum amygdala Latinis dictum; alterum verò, quod optimum in ea regione est, patria lingua, בטנים,
Græcis, & Latinis pistacea dictum. Ho- Num. 24, 2.
minum genus illud antiquum, ferox, corpore procero, & ad gigantum speciem proximè accedens; ingenio ad delicias,

 volu-

voluptates, atque ad omnem turpitudinem procliue, moribus corruptis, vt Cham patris antiqui improbitatem studiose imitati fuisse existimentur. Vrbes grandes, & natura, opereque munitissimas habuerunt; in quibus antiquissimæ fuere, Hebron, quæ alio nomine Kiriath Arbagh dicta est, septem annis ante Tanim Ægypti condita, patria quondam filiorum Enach; & Bethel, quæ antea ob nucum copiam Luza vocabatur, Deboræ, Rebeccæ nutricis sepulchro insignis; Hai & Hoba ad læuam Damasci; Sichem, siluestris arboris sui nominis copia notabilis; & Ephrata, iuxta quam Rachel vxor Iacob est sepulta. Illæ etiam vrbes antiquæ fuerunt, quas postea perpetua demersione damnatas Deus euertit, Sodoma, Ghomorrha, Adama, Seboim, & Bala. Ab illa autem clade paruum oppidum est exceptum, cui ex breuitate nomen Soghar, siue Seghor est factum, insigne singularis erga Lot beneficij monumentum.

Num. 13, 23. Gen. 13, 19. Deut. 2, 19. Genes. 12. Genes. 35, 8. 48, 2. Genes. 34. Genes. 14, 2, 9, 23.

DE DVODECIM GENTIBVS.

CAP. VII.

Deut. 32.

QVANDO diuidebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel. Igitur duodecim oportuit gentes esse, à quibus terra illa habitata, culta, apparataque fuit, in quam duodecim Israelis filij sedes obtenturi deducendi erant. eum autem numerum Chanaan ipse cum vndecim filiis complexit. Nam Sidon primogenitus Chanaan maritimam oram ab Aquilone ad dexteram, vsque ad Palæstinam occupauit; ab Ortu Aram Damasci, & quosdam alios ex fraternis agris finitimos constituit. Huic proximus versus Ortum superior consedit Hherh, à quo tota regio, & gens Hhethæi nomen accepit, vsque ad montis magni vicina loca, quem accolæ Gelboe dixerunt. Tertius in dexteram Iebus processit, gentique suæ nomen reliquit Iebusæi. Emor quartus, vnde Emorrhæi orti, mediterranea magis loca tenens, Iebusæis ad Occasum adiacebat. Girgasæorum autem familia supra Hhethæos Iordani fluuio vltra citraque assedit, qua parte Aquæ Maron, & lacus magnus Chinereth est. Heuæorum genus inter Emorræum & Palæstinum habitarunt. Arac posteritas à patre suo obtenta loca coluit, Libani montis radices, & partem qua mons in dexteram respicit partem, gens Aracæa dicta est. Sinæus Hherhæo vlterior versus Ortum fuit ad Iordanem ferè propagatus, nisi quantum Heuæorum gens primarum sedium angustiis exclusa, ad illi flumini proximos agros colonias deduxit. Arad nonus ex Chanaan filiis vltra Hheuæum, & Emorrhæum vastæ solitudini Cades vicinam regionem coluit. Decimus etiam Samir montes conscendit geminos inter Girgasæos, Sinæos, Hhethæos; eisdemque nomine indito suo, gentem à se ortam colonias dedit: montes ipsi Semaraim, gens autem Semaritis dicta, siue Semaræus populus. Porrò vndecimus ex his Hhamath ea loca optauit, quæ diuiso Libano monte ad Aram Damasci facilem accessum præbent: ditionem verò secundum primos Iordanis meatus ad aquas MARON dictas vsque ferè produxit. His annumeramus ipsum patrem Chanaan, qui diuisæ inter filios regioni omni suum commune nomen reliquit, & quâ ipse degeret, partem sibi retinuit inter Palæstinos, & Emorrhæos longis & continuis ferè montibus, ac depressis vtrinque, magnisque vallibus præ cæteris insignem. Atque ita duodecim populorum gentibus & nominibus tota regio cessit colenda, quorum illa series est, Sidon, Hheræus, Iebusæus, Emorrhæus, Gergasæus, Henæus, Aracæus, Senæus, Aradius, Samaræus, & Hhamathæus, horumque omnium pater Chanaan.

Iosi. 18. Deut 11, 30. Iud. 1, 9.

DVODECIM GENTIVM INSIGNES MONTES, ET VRBES.

Cap. VIII.

PRIMOGENITVS Chanaan Sydon vrbem sui nominis condidit omnium primam, secundum maris littus, fluuio ex Libani montis finibus deducto proximam. Ab eius autem posteris TSOR, nostris Tyrus condita est in maris exigua insula, vrbis tantùm, ædificiorumque capaci, exiguo interuallo à continente diuisa: dextera, læuaque portubus instructa, quæ totius terrarum orbis emporium celeberrimum fuit. Esa. 23. Nomen ab angustia, fortitudineque loci habuit, vnde & à vatibus Fortitudo maris est appellata: sed cùm semel à Babyloniis capta, ac diruta fuisset, iterumque valere, ac pristinæ superbiæ insolentiam tueri perrexisset, aggere per Græcorum exercitus comportato, iterum capta, atque diruta fuit, continensque cum vicina terra permansit, à qua antea septingentis passibus, præalto ac portuoso mari diuisa erat. Interiora regionis loca & oppida, quæ videntur antiqua, fuere Helim, secundum Libani radices, Beth Enath, Cedes, & Orez: regio omnis ab elegantia Græcis φοινίκη, Latinis Punica, & Phœnicia dicta est. Hoc enim incolarum lingua [illegible] significat. In HHETHÆORVM tractu præcipuus mons est Thabor, ab vmbilici forma, quam referre videtur, dictus. Vrbes antiquæ Chul, & Cophec, & Rimon, & insigniter illustris, ac regia Achsaph. IEBVSÆIS maxima vrbs regia, quæ ciuitas fuit IEBVS à conditore Chanaan filio dicta, in montibus condita; eadem etiam Salem appellata, quam posteriora tempora ob editiorem situm IERVSALAIM dixerunt, quòd altera eiusdem nominis apud Chananæos esset Salem. Ad hanc regionem pertinet Maspha mons cum vrbe & turri eiusdem nominis ab specula obtenti, cuius vsum locus ille dabat. Ex monte Almon fluuius ortus in Iordanem non longè ab ostio, quo Mare salsum aperitur, defluit: ab Occasu campus magnus monti adiacet, qui gentis vocabulo ELON MOREH, à nostris Conuallis illustris dicta est, inter illum quem diximus, & alterum Amorræorum montem, cui Garizim nomē fuit. Maximus enim Amorræis mons est Garizim, in quo Luza olim ex nucum copia dicta fuit, cui postea Iacob nomen fecit Bethel: secundum verò altos montes ad Austrū Eglon & Kiriath Atbagb, eademque Hebron appellata, regiæ vrbes. GIRGASÆI insignem ac regiam habuere vrbem & ædes; & his vicini Aracæi Hassor maximam, Hesram aliàs dictam, & Samanan, & Cartha, & Accadim, & Iebnael, & Eseb. HEVÆIS inter montes Sanir & Palæstinum Gazæ regnum sitis vrbes fuerunt primæ, Makedah, Adullam, Gader, Taphuah, Harmah, & Hered; his finitimæ Palæstinæ vrbes Gaza & Gath, earumq. regna fuerant. Ex Heuæis deductæ coloniæ secundum Iordanem consedere, quà Iaboc fluuius ab Ortu excipitur, vrbemque insignem tenuere, à Faustitatis numine, quod in ea præcipuè colebatur, Baghal Gad nuncupatam: idem Aroer Gentium dictam possidebant. SINÆI inter duos ab Ortu, Occasuque montes, & fluminis ex Thabor decurrentis aquas vsque ad conuallem illustrem sin, Thirsam cum Amorræis ferè communem habitauere: sed præcipuam tenuere Beth Hhoron, à nimio æstu, sicuti arbitramur, appellatam. SAMARÆI Semir montem; vrbes verò Nahhalon, Dothaim, Dabereth, Salim, & Iasiæ tenuere. HHAMATHÆIS Hhamath magna appellata nomen conseruauit, quibus etiam Riblatha obtenta est, & totus tractus vsque ad Cedes. Porrò CHANANÆI & montes Bethel, quæ eadem Luza ab Ortu, & Sarone ab Occasu insignes possedere; horumque ramenta multis partibus interiecta campestribus, planisque locis, miréque fertilibus agris, qui plures atque magnas alebant vrbes, Megido, Salem alteram ab illa Iebosæorum, Gazer, Sichem, Apheca, Bethel cum Emorræis communem.

In ARADÆORVM ditione Arada fuit,& citra Sannir montes Debir ciuitas,& cui ex situatum densitate nomen est factum, Kiriath-leghàrim. Ex Emorræis orti PHEREZÆI. hi mari Salis finitimum spacium occuparunt,illustri inter cæteros accolas sibi parto nomine, Geth regiam vrbem, & Beth Gharaba ædificarunt & coluerunt. Horum ditio secundum mare per Aphecam vsque ad Iericho producta est. Fuit autem Iericho regia,situ,& opere apprimè munita; vrbs palmetis frequens, vnde & Palmarum ciuitas dicta. Sed præter omnes terrarum tractus, ob balsami nobilissimæ arboris copiam, illi vni agro singulariter à Deo concessam illustris, ac celebris; ex cuius odoris vi atque præstantia nomen est sortita, IERICHO. Namque Ægyptium balsamum, quàm regionis huius, longè minus est generosum. Aquas olim habuit insalubres, quas postea Eliseus propheta salubritate correxit.

DE TRIBVS GENTIVM PRÆCIPVIS NOMINIBVS, AC DE HEBRÆIS.

CAP. IX.

CHANANÆORVM nomen commune omnibus aliis vndecim gentibus, fuit à patre acceptum, & cognationis retinendæ, atque societatis, muniique auxilij præstandi causa conseruatum;
Genes.40,15. 41,3. vniuersaque regio terra Chanaan dicta fuit; & communis omnium incolarum lingua, quam Hebræam alij vocant, Chanaan lingua appellata fuit. Sed præter Chanaan præcipua alia nomina fuerunt,
Deut.1,5. Iosu.5,1. Num.13,29. Emorrhæi, Pherezæi, qui populorum, gentisque frequentia, atque rerum etiam copia, locorumque præstantia cæteras excellebant familias, diuisisque tractibus, in suam societatem, seu municipiorum iure conscriptas fortiebantur. Emorræis enim loca montana, & prouincia campestria citra Iordanem adscribebatur. Chananæis verò quod ab Emorræis ad mare vsque magnum producebatur regionis.
Genes.13,7 Genes.32,30. Media inter hos pars, secundum appellatum Salis mare Pherezæorum erat. Atque inter Emorræorum partes Ierusalem recensebatur vrbs, Iebusæorum, vt diximus, regia, & Hebron Ierimoth, & Lachis, quæ regum etiam sedes fuere. Chananæorum campestria loca, in quibus & Galghal vrbs ad eos pertinuisse commemoratur. Hebræorum autem nomen non certæ cuiusdam familiæ fuit; sed commune omnium, qui cùm Euphratem flumen traiecissent, inter flumen ipsum, & mare magnum sedes sibi optauere, atque tabernacula fixere. Significat enim verbum ipsum עבר idem quod Latinis transiens, vel transmittens. atque hac significatione ad eos dignoscendos vsurpabatur, qui post primam illam gentium diuisionem è loco, vbi maiores ipsorum consederant, migrantes, flumine traiecto, in proximas regiones certis iam cultoribus & nominibus adscriptas deuenientes, aduenarum potius, quam indigenarum iure vtebantur. Huiusmodi commigrationis primus omnium viam iniuit Heber, vtuendi commoditatem nomini suo consentaneam quærens. Cuius exemplum imitatus Thare, sextus iam familiæ nepos cum Abraham filio in eandem regionem migrauit. deinde Abraham ipse in Chananæorum agris hospitem agens, duplici causa Hebræi nomen obtinuit; & quòd è patria in Haran, & quòd ex Haran in Chanaan pertransisset. Illius etiam filij & nepotes interim dum nullas proprias obtinuerunt sedes, Hebræi ab Ægyptiis, aliisque nationibus appellati sunt.

Iosu.10,4. (margin)
Deu.11,30. (margin)
Genes.10. (margin)
Gen.14,13. Gen.39,14. Gen.40,15. 42,43,32. (margin)

DE HEBRÆORVM PEREGRINATIONIBVS.

CAP. X.

VAGI instabilesque diu Hebræi illi, quos diximus, varia regionum, vrbium, atque agrorum hospitia mutauere; neque tamen vsquam promissorum immemores, incertiue sedium, neque diutius expectatæ promissionis tædio affecti. Horum namque pater Abraham primus Gen.11,30.
Thare patris sui consilium secutus, ex Vr Chal-

Chaldæorum profectus, amneq́. traiecto
in Aram Naharaim, hoc est, Interamni,
consedit; defuncto autem vita patre, pro-
Genes.12,6. missione, imperioque Dei ductus, in
Emorræorum regiæ Sichem migrauit
agros, eamq́ue conuallem hospes tenuit,
quæ accolis Moreb, Latino interpreti Il-
lustris dicta est. Ibidem cùm esset, Dei
nomen, & cultum palàm professus præ-
dicauit; inde verò profectus inter Bethel
& Hai secundum montem cum familia
Genes.13,3. omni sua consedit. Orta autem in regio-
nibus illis fame, in Ægyptum commi-
grauit; vnde postea reuersus in Bethel
agros, eò loci, quo antea fuerat, deuenit.
Gen.16,16. ex illo etiam loco à nepote Lot dimissus
Gen.17,13. in conuallem Mamre secundùm He-
bron, tabernaculum, familiamque tra-
duxit, vbi Ismaelem suscepit, & sanctum
à Deo fœdus professus, circuncisionis si-
Genes.18,1. gnum acceptum iniuit. Ibidem quoque
Sara Isaac concepit, filium futuræ sobolis,
ac sacræ posteritatis primum semen. Ex
Genes.20,1. Mamre profectus, ad Australem plagam
itinere suscepto, aliquanto pòst tempore
inter Cades, & Sur habitauit, atque Ge-
raræ ciuitatis hospitem illa tempestate
Genes.21. egit. In Geraræ agris Isaac natus est. Hinc
Ismaele filio cũ matre emissis, ipse etiam
in certo eiusdem regionis optato loco, pu-
teum sibi legitimo pretio emptum, Bear-
sebagh, in perpetuum possessionis monu-
mentum nominauit, fœdusq́ue cum in-
colis, amicitiæ causa, percussit. Ex illo
loco ad Moriah montem in Iebusæorum
agris ire iussus, fidem suam, periculo à
Deo facto, egregia pietate probauit. at-
que promissorum confirmatione auctior,
Genes.23,2. in Bearsebagh sese rursum contulit. Vnde
& post aliquot annos profectus in Arbagh
vrbem, quæ & Hebron dicta est, seces-
sit; ibidemq́ue defunctæ vita vxori Saræ,
agrum in sepulchri ius, atque vsum sibi,
atque hæredibus suis proprium futurum
publica legitimaque transactione merca-
Genes.25,10. tus est. Ab Hhethæorum rege Ephron
contra Mamre, vbi idem etiam è viuis
cùm decessisset, ab Isaac, atque Ismaele
filiis est conditus. ISAAC post Abrahæ
patris obitum, tabernaculum fixit iuxta
fontem aquæ, in solitudine, quæ est in Gen.16,7.
via Sur, cui ab Agar nomen factum fue- Gen.25,11.
rat, Puteus viuentis, & videntis; ibiq́ue
duos suscepit filios, Esau & Iacob. eo in
loco tandiu mansit, quoad ob grauissi-
mam famem in illa regione exortam, à
Deo monitus, dum in Ægyptum cogita-
ret, in Palæstinam migrauit, hospitemq́ue
Geraris egit sub Abimelech Rege: inde à Gen.26,1.
loci incolis propter formidatam diuitia-
rum amplitudinem, quæ magis indies
homini augebatur, vt discederet, rogatus,
atque inuidia etiam rusticorum, & conti-
nuis suorum, aliorumq́ue rixis motus, in
loca fluuio Geraræ vicina sese contulit,
puteosq́ue ab Abraham patre apertos in-
staurauit. Inde post annos aliquot pro-
fectus in Bearsebagh, tandem consedit,
atque vicino Palæstinorum regi, eiusq́ue
principibus rogatus amicitiæ dexteram
dedit, ibidemq́ue reliquam ætatem ad
mortem vsque peregit. IACOB à Bear- Gen.28,10.
sebagh, fratris metu, matrisq́. iussu cùm
fugeret, in Haran contendens, Luzam
venit; cuius in agro cùm pernoctaret, di-
uinorum promissorũ arcanam rationem
per quietem vidit; in cuius rei monumen-
tum, loco nomen dedit Bethel. Illinc Gen.27,45.
vbi surrexit, continuis itineribus in ter-
ram Orientalem, id est, in Mesopota-
miam Syriam, quæ Hebraicè ARAM Gen.28,2.
NAHARAIM dicitur, peruenit, vbi à
Laban hospitio susceptus, viginti totos
annos versatus est; quibus elapsis, fami-
lia constituta, ac familiari coacta re omni,
in terram Chanaan reditum instituit,
traiectoq́ue amne, ad magni vsque mon-
tis vicina loca inoffensus peruenit. Ibi
autem à Laban socero se assecutu, breui Gen.31,19.
tempore detentus est: compositoq́ue ne-
cessitudinis fœdere cum ipso, ipsiusq́ue
familia, monti nomen fecit Gilgad siue
Galghad. Inde socero valedicens, ad Ia- Gen.32,30.
boc fluuium recta via peruenit, non lon-
gè à Iordane, vbi per noctem integram
luctatione grauissima cum angelo con-
tendens, victoriæq́ue compos, & ipse
Israel nomen diuinitus accepit, & locum
Phanuel appellauit. Postridie vado trans-
misso, ab Esau fratre obuiam veniente
exceptus,

exceptus, & deposito odio, firmata professione dimissus etiam est. atque familiæ ex longa iam via reficiendæ causa, inter Iaboc, & Iordanē tentoriis fixis aliquandiu hæsit, nomenque loco à tabernaculis ipsis imposuit Zuchoth. Illinc soluens, Iordane transmisso, in Salem deuenit, illam alteram inferiorem, quam in Chananæorum ditione recensebamus, atque agri partem à ciuibus Sichem certa pecunia sibi comparauit, suoque iam in fundo tabernacula posuit. Postea commotus clade Sichimorum à filiis suis facta, atque Dei oraculum sequutus, in Bethel commigrauit; vbi ara constructa, religionis colendæ formam, ac rationem filiis præscripsit suis, familiamque ac populum sui nominis instruxit. Ex Bethel cum tota familia discedens, Ephratam versus iter agebat, cùm accepto filio Biniamin, vxorem Rachel ex partu amisit, quam eò loci sepultā insigni monumento donauit. Atque aliquanto itineris spatio progressus, in Iebusæorum agro, trans Turrim gregis tabernaculum collocauit, ibiq. integram nominis sui domum constituit, duodecim recensitis filiis; Ruben, Simeon, Leui, Iudah, Issachar, Zebulon, Ioseph, Biniamin, Dan, Nephtali, Gad, & Asser; qui omnes cum patre ipso Israel postea perpetuò sunt appellati. Cum quibus in Hebron regionem ad agrum Mamre profectus, Isaac patri suo grandæuo ad mortem vsque pietatis officia exhibuit. Ibidemque tandiu habitauit, quoad à Ioseph filio, Ægypti publicam rem curante, euocatus, cum tota familia, hoc est, animabus septuaginta, Bearsebagh de illo itinere, consulendi Deum causa, petiuit. Ibidem autem responso accepto, monitus, ac iussus, in Ægyptum descendit, in agroque Gossen, dum à filio exciperetur, hæsit; cum filio Tbanim Pbaraonem salutaturus adiuit. Inde reuersus in regionem Gossen, cum omni domo sua ad postremum vsque vitæ diem egit. Mortuus ibidem, sepulturæ causa, in terram Chanaan est relatus, promissi ei à Deo facti hæredibus relictis duodecim filiis, quos suprà commemorauimus.

Gen. 33, 16.

Gen. 34, 31. Gen. 35, 1.

Gen. 35, 27.

FINIS.

BENEDI-

Hic inserenda est figura C.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS NEHEMIAS, SIVE, DE ANTIQVÆ IERVSALEM SITV.

Præfatio.

CVM puer in ea extrema Bethicæ parte, quæ hoc tempore Extrema-dura dicitur, educarer, præter alios bonos viros quos in literis ac religione rudimentorum magistros habui, vsus etiam sum consuetudine, cura, atque disciplina Iacobi Vasquij cognomento Matamori, viri, qui rerum omnium peritia, ac summa vitæ integritate sanctissimorum recentis quondam Ecclesiæ sacerdotum exemplum multis testimonijs comprobatum, nostro sæculo retulit memorandum: cuius egregias laudes adhuc recenti memoria omnis illa in regione constantes nos aliquando (vt eximiæ virtutis ius, ratióque postulat) referemus. Is cùm iuuentutem suam varijs peregrinationibus diu exercuisset, magno animi studio impulsus, ac dolore etiam affectus, quòd omnium optimam & potißimam illam vnam prætermisisset, quæ in Syriam Palæstinam pietatis ergò suscipi à compluribus Christianis solet, post annum ætatis quadragesimum quartum, è patria denuò profectus, Ierosolymam petijt atque adijt, in qua biennio commoratus est, in exercitationibus intentus, quæ pios homines in illis locis occupare solent, id est, monumentis omnibus rerum à patribus quondam antiquis, & à Christo Domino, atque ab Apostolis tum gestarum, tum perlatarum, visendis, salutandis & obseruandis. Potuit sibi optimus vir in ea re abundè satisfacere, quòd temporis commoditatem satis opportunam nactus esset, magna gratia apud illius regionis præfectum Turcam inita (erat enim ille ingenio, eloquio, morum & vitæ honestate ac decore omnibus etiam hostibus amabilis) & pecuniarum, quas secum detulerat, facultate abundè instructus, linguarum non inscius, & picturæ artis peritißimus: id quod multæ tabulæ & alia sacrorum monimentorum exempla in sancti sepulchri & Bethlehemi templis ab eo dicata, multa etiam, apud nostrates Bethicos magno in pretio habita, testantur. Idem mihi primas in pictura lineas ducendi auctor magisterque fuit. itaque cùm eleganti adeò ingenio, totq; artibus præditus & instructus esset, omnémque illam regionem, quæ à Ioppe in Iordanem, & à Damasco vsque in Beersebagh iacet, diligenter attentéque peragrasset, atque ad antiquas cognoscendas res, à fabulisque recentiorum, qui in illis locis degunt, dignoscendas acri præditus esset iudicio, quæcunque vidit, omnia exactè notauit, & tum literis, quarum autographum mihi amicitiæ pignus gratißimũ dono dedit; tum etiam tabulis à se depictis, expreßit. Demonstrabat sæpè ille mihi puero, & ex ore narrantis pendenti omnia ferè illius regionis loca, quo singula modo essent, vt quondam habuisse viderentur, vt nunc haberent · ita vt ego ipse iam adolescens simulachra illa locorum ab eodem demonstrata ac depicta referre expeditißimè alijs possem, à quo etiam magnum & elegantißimum totius Ierosolymæ vrbis, & suburbij exemplum suis coloribus in tela depictum accepi. Quantum autem illa per hunc virum menti meæ impressa, sacrorum locorum imago mihi vtriusque Testamenti libros postea legenti ad multa, quæ in illis libris continentur, cognoscenda contulerit, non est quòd hic referam; satis quippe res ratióque ipsa docere

hoc confirmaréque poteſt. Cùm verò poſteaquam ſacrarum literarum lectione imbutus eſſem, auctoréſque aliquos qui in illo deſcriptionum genere laborauerant, legiſſem; ſæpè cum viro illo multa contuli, qui maius mihi lumen ad minutiores etiam res cognoſcendas adhibuit. (produxit quippe ille vltra annum ſeptuageſimum ætatem, quam ſancto admirandóque abſoluit exitu: quo tempore quintum ac vigeſimum ipſe agebam.) Igitur illius optimi viri demonſtrationibus primùm inſtructus, cùm multa deinde ex ſacrorum librorum lectione obſeruauerim, quædam etiam apud alios ſcriptores adnotauerim, quæ ad topographiæ rationem expediendam conducere poſſent, antiquum Ieroſolymorum demonſtratum ſitum, cuius cognitionem non minus vtilem quàm iucundam ſacrarum diſciplinarum ſtudioſis futuram cenſebam, breui deſcriptione inita, & tabula etiam depicta in ſacro Bibliorum apparatu, opportunè collocandum curauimus, additis in qua in celebriorum locorum partiumq́; notis obſeruatu videbantur digniſſima. Præter alios autem auctores, quos de hoc argumento conſuluimus, Petri Lackſteyn, diligentis etiam illorum locorum obſeruatoris tabula, non ita pridem in lucē edita, vſi ſumus. Dabitur porrò nobis à Deo, vti ſperamus, aliquando opportunitas plura ac pleniora in hoc etiam argumento deſcribendi: nunc verò ea tantùm, quæ ad ſacræ lectionis expeditionem commodiſſima videbantur, quam breuiſſimè & clariſſimè potuimus, exhibemus, quæ vnà cum ſtudio animóque noſtro ad publicam vtilitatem promptiſſimo, piis & candidis lectoribus, Chriſtianæq́; ſimplicitatis amatoribus probari cupimus. Datum Antuerpiæ Atuaticorum, XVI. Calend. April. CIƆ. IƆ. LXXII.

HIEROSOLYMÆ
VETERIS SITVS.

IERVSALEM antiquæ vrbis fundamenta in montibus ſanctis iacta fuere, iiſque tribus, nec omnia eodem tempore tamen. primum enim à Iebuſæis ſolum non magnæ ciuitati conſtruendæ optatum fuit, non vſque magnum in monte Sion dicto. Eſt autem mons Sion ex tribus in illa regione maximè eminentibus, ab Auſtro ad Aquilonem productiſſimis; idem etiam ab Occaſu ad Ortum cæteris latior. in eo colles conſurgunt tres, ſeſe mutuò proſpicientes: vnus ad Meridiem Ortum verſus, qui totius illius regionis extremum finem terminat, vnde ſubiectæ vallis planities deſpicitur, qua fons erumpit, Siloë dictus. huic nomen Mello fuiſſe, antiquæ nobis hiſtoriæ tradunt; alter verò collis interiori montis loco ad Occaſum ſurgit, quatuor ferè ſtadiis ab illo primo diſſitus, qui propriè Sion dictus fuit, antiqua Iebuſæorum arce inſtructus, inter vtrunque ferè tertius eminet magis quàm primus ad Aquilonem, & quàm ſecundus ad Ortum ſitus, quem Dauid Iebuſæos oppugnaturus occupauit, ac perpetua deinde ſibi exædificata domo inſtruxit: ex illo autem Iebuſæorum expugnauit arcem, totumque Mello deinde cepit, constructoque per montis extrema, muro muniuit. Eſt autem mons ex illo latere inter Occaſum & Auſtrum fere prærupus, aſcenſuque valdè difficilis. Ab illa verò Iebuſæorum arce Sion dicta; reliqua montis illius pars, quæ ad Aquilonem per ſtadia ferè octo extenditur, Dauid tempore à Iudæis ædificata, nomen obtinuit Ciuitatis Dauid. Ab eadem Iebuſæorum arce colles illi, quos Mello appellari diximus, à monticulo domus Dauid anguſta valle dirimuntur; quæ & exiguum humorem ex vtraque parte emanantem, & pluuiarum etiam defluxus excipiens, torrentis celeberrimi, cui Kedron nomen eſt, initium facit. Atque antiquiſſima Iebus, eademque Salem, & Ieruſalem dicta, ſic habuit,

2. Sam. 5.

babuit, ab illo extremo siue promontorio, quod Mello finis est, Ortumque à Meridie respicit per Occasum, qua montis area superior porrigitur, ad Aquilonem ferè medium circulum faciens, nisi quarum montis obliquitas variat, perpetuo muro & turribus frequentibus, iisdemq. impari magnitudine, vt vestigia atque antiquæ descriptiones ostendunt, munita, ab Aquilone verò ad Austrum obliquo item muro, sed breuiori decursu spacio vallata.

Moriah mons.

Sioni monti alter aliquanto depressior adiacet ab Occasu ad Ortum obliquè in arcus formam per Aquilonem excurrens, cui nomen quondam Moriah factum est, Abrahami fide atque obedientia illustris, qui ibidem loci filium suum Isaac, cùm tentaretur, sacrificaturus alligauerat. In eo monte Arauna Iebusæi area fuit, quam ad templum ædificandum Dauid olim destinatam, appenso argento sibi comparauit. hæc totius montis pars media ferè est, Austrumque spectat, quæ muro olim circumsepta, vt in sacris Fabricis ostendemus, Mons domus appellabatur, atque à Monte domus totus descensus ad Aquilonem, vsque in vallem non nimis latam, quodque reliquum est ad Ortum magna olim frequentia fuit, muroque à Salomone vndique ambitus. Crescente verò deinde populo, atque religionis causa in eam vrbem conuenientem, magnum aliud spacium tertij montis occupatum est, quod suburbium dicebatur; inde ab Occasu incipiens, vbi ab Aquilone ciuitas Dauid desinebat, nomen monti Acra superior fuit, ab illo altero vbi Moriam esse diximus, Acra inferiori appellato, decliui vtrinque descensu & valle angusta in semicirculi formam obliqua diremptus. atque ita tribus montibus extrà abruptis, continuato muro munitis, Ierusalem ciuitas Orientalium omnium longè clarissima constitit, tribus magnis partibus interius distincta, ciuitate Dauid & Acra inferiori, quæ Bezetha nouaque ciuitas dicebatur, atque Acra superiori, cui suburbij nomen fuit. Murus autem exterior ita cōtinnatus fuit, vt ex præcipitio Mello incipiens, ab Austro totum montem Sion ad Occasum percurreret, angulumque efficeret magnum, qua iam Aquilonem locus prospicit; deinde verò coniuncto Acræ superioris colle ad Ortum in acutum angulum desineret, vnde Ortum per stadia ferè sex prospectans, deduceretur, ac molliter deinde flexus ad Meridiem, qua Moriah mons lato sinu reducitur, quaque rursus contra Mello extremitatem producitur, extenderetur: totus ambitus passuum millia quinque fuit, sed propter montium, vallium, ac descensuum varium situm plurimarū domuum capax locus erat.

Intenùs verò triplici muro vrbs tota diuidebatur, eo qui Sionem siue Dauid ciuitatem à Moriah & Bezetha & Acra superiori, & eo qui superiorem ab inferiori Acra dirimebat. Valles intercedebant, altera profunda ac longa, quæ à ciuitate Dauid incipiens, inter vtramque Acram, vt diximus, permeabat; altera verò & breuior & minùs profunda ab Occasu per Meridiem exitus ad Ortum aperiebat inter Mello & Moriah.

Portas in toto muri ambitu nouem tantum fuisse légimus antiquas, quarum primam illam Nehemias refert, quę templo proxima olim fuerat, inter Meridiem & Ortum dictam Gregis portam, quam προβατικὴν Euangelista Græcè appellauit. Secunda porta illa fuit, quæ in patentem vallem deducebat, ideò dicta VALLIS porta, postea Aurea. Deinde vero ea parte qua Moriah montis murus cum Mello coniungebatur, porta fuit FONTIS dicta, quòd non longè à Siloë fonte distaret: Quarta ad Occasum fuit DAVID porta, versus magnum mare, vnde enam PISCIVM porta à Nehemia dicta est. Quinta fuit Porta VETVS, sic dicta, quòd non, vt cæteræ, ab Assyriis diruta fuerit. Hanc posteriora sæcula portam Iudicij dixerūt, nimirū quæ proxima esset Caluariæ loco, ad quem vltimo supplicio afficiendi homines producebantur. Sexta verò porta contra Aquilonem, porta fuit EQVORVM à Nehemia dicta, quam EPHRAIM portam aliàs dictam legimus. In ipso montis

Portæ.
Nehem. 3.
שער הצאן
שער העין
שער ישנה
4. Reg. 14.
שער הסוסים אפרים
4. Reg. 14.

tis acuto angulo porta erat ANGVLI dicta, alijs verò Biniamin porta appellata; cuius mentionem non fecit Nehemias, quòd fortassis suo tempore conclusa fuerit, habebat enim difficilem descensum.

שער הבים Octaua porta AQVARVM dicta, iuxta tertia centis vallis exitum excipiebat, qua torrens in valle conceptus, ad Ortum effluens educebatur. Huic proxima etiam שער האשפות Porta RVDERVM, siue STERQVILINII erat, in ipso muri ab Ortu in Meridiem, flexu: hac autem vt nomen & situs commoditas indicat, fimus & rudera in torrentem deiicienda, vel in hortorum, qui secundum torrentem consiti erant, vsus efferebantur. Ex his portis in omnes terræ Israelis partes exitus patebat, hac ratione: Ex Gregis, Vallis ac Fontis, in totam Australem regionem vsque ad desertum Sinai. Ex porta Piscium in Emaunta castellum, in Bethlehem, Ioppen, in omnem Palæstinam, ad magnum vsque mare. Ex Porta veteri ad Tyrum, & Sidonem, atque posterioribus sæculis ad Cæsaream. Ex ea verò quam Equorum appellatam diximus, ad Dan, & Emath, atque Damascum. Ex Biniamin porta in syluas Biniaminitidis tribus, vnde lignorum ingens copia in vrbem asportabatur. Ex aquarum & sterquilinij portis in Oliuarum montē vrbi proximum, atque in Iordanem & mare Salis, demumque in omnes Orientis tractus via patebant.

Ex iis verò locis quæ præcipua antiquissimis ac recentioribus temporibus in vrbe fuisse commemorantur, primus & celeberrimus fuit Mons domus, cuius descriptio à nobis in sacris Fabricis exponetur, & Iebusæorum arx, ad quam iam dirutam arca Domini à Dauid rege asportata fuit, in eoq. loco mansit, quoad templum à Salomone constructum consecratumque fuit: cuius loci vestigia nunc extant, vbi & Christus Pascha cænasse perhibetur. ibidem Dauid regumq. Iudæ sepulchrorum monumēta visuntur. Fuit etiam Domus Dauid inter collem illum, quem modò adnotabamus, & montem Moriah, hactenusque Turris Dauid nomine appellata conseruatur. Mello etiam reliquiæ sunt certis ruinis ad montis extrema conspicuæ. Secundum ambitum montis templi Salomonis domus insignis erat, ad montis prærupta, quæ subiectam vallem ad Austrum despiciebant versus Austrum. Atque in eodem montis ambitu duæ piscinæ non longè inter se distitæ; altera ad Ortum maior, quæ inferior piscina dicta est; altera verò secundum murum exteriorem ad Portam gregis appellatam, quinque porticibus instructa, cui ob singulare singulis annis sanitatis beneficium grauissima infirmitudine oppressis hominibus diuinitus exhibitum, BETH HHESNA nomen inditum erat: hæc eadem illo illustri miraculo à Iesu edito celeberrima semper mansit. Fuit & tertia Piscina, quam Nehemias FACTAM appellat, in ciuitate Dauid, inter Occasum & Aquilonem, quam historici altam pedibus quadraginta, latam verò ducenis & quinquaginta describunt. בית חסדה

Atque hæc ex antiquissimis operibus præcipua adnotantur.

Illa verò recentiora fuere, sed suis temporibus illustria. Monobazi regis Adiabenæ palatium in Bezetha, secundum montis domus murum Ortum versus, & Antiochi castrum iuxta eundem murum in colle eminenti situm ad Aquilonem, iuxta quem arcus duplex erat: Lithostrotos Græcè, Hebraicè verò Gabatha dictus, vnde præsides populum alloquebantur. huic autem loco contiguum erat Amphitheatrum, & Xistus à gentibus constructa, atque in proximo colle non longè à muro montis Domus ad Occasum Asamanæorum, siue Hasmonæorum, quos Machabæos appellamus, regia, in qua postea Agrippa rex palatium construxit insigne. huic non longè adiacebat Ananiæ Pontificis domus, quam Annas Caiaphæ socer olim tenuisse dicitur. In ciuitatis Dauid Aquilonari extremo versus Ortum, Herodis regis magnificentissimum palatium fuit, inferius autem versus Occasum Turris octangula Psephina dicta fuit, ex qua in Arabiam vsque

1. Mach 1. Ioseph lib. 20. cap. 13.

Ioseph lib. 20. Antiq. ca. 13.

Ioseph. lib. 2. de bello Iud. cap. 17.

Ioseph. lib. 6. de bello Iud. cap. 6.

Ioseph. lib. 6. de bello Iud. cap. 4.

vsque prospectus longissimè patebat. Ad Orientem verò in superiori Acra, siue in suburbio, Castrum Assyriorum dictum fuit, cuius ruinæ hactenus manent, primum Titi vrbē expugnantis præsidium.

Extra vrbis autem ambitum, quæ celeberrima commemoratuque dignissima obseruauimus, illa sunt: Oliuarum mons, ab eius arboris copia sic appellatus, ad Ortum situs, tantumque intercedente valle, neque ea nimis ampla, diremptus. Vallis autem à Mello montis extremo incipiens, à Meridie in Ortum excurrit, molliterque deflexa, ad Aquilonem vergit: eam mediam Kedron torrens interfluit, cui ex aquis intra vrbem tum manantibus, tum defluentibus origo est. suppeditant verò continuum fluxum Gihon fons, qui ad Occasum vrbis non longè à Piscium porta erumpit, atque perpetuo riuo per vallem sui nominis etiam Gihon deducto, piscinam superiorem dictam implet, indeque in natatoriam שלח suis, Siloë nostris dictam, influit: vnde egressæ aquæ, ac breue post spacium cum aliis riuulis commixtæ, torrentem efficiunt. Natatoriæ nomen Fonticulus proximus fecit. ea autem non tantùm his aquis, sed etiam canali olim ex Salomonis hortis deducto, alebatur. Sunt prope riuulos hos monticuli non procul à Mello, in quibus Salomonis horti fuisse commemorantur. extat eodem loci fons Rogel, quo illi irrigari poterant: hortis autem vicina petra Zoheleth surgit, Adoniæ regnum citra patris consilium ambientis testis. 3. Reg. 1. Atque inter hos montes & riuulos eos quos commemorauimus, quæ intercedunt valles, non ita magnæ ab Occasu & ab Austro in Ortum protectæ, vallis filiorum Hinnom, aliàs Gehenna dicuntur, Saturni quondam nefariis sacris infamis locus, & postea equorum, mulorum, aliarumque animantium immundis cadaueribus proiiciendis damnatus. Iisdem illis in collibus Isaiæ sepulchrum visebatur, non longè ab hortis regiis & fonte Rogel. vnde etiam in valle illa ampliori, quæ ad Austrum porrigitur, Iosaphat monumentum erat, à quo toti valli nomen est factum.

Atque hæc de veteris Ierusalem situ, & partibus commemoratu dignissimis ad sacrorum Bibliorum lectionē nunc breuiter exposuisse satis fuerit; dicemus autem aliás plura & exactius, Deo nostra studia promouente, cùm etiam eiusdem vrbis instaurationem postremam, quam ab Ælio Adriano factam legimus, nomenque Æliæ impositum referemus.

FINIS.

Hic inserenda est figura D.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS EXEMPLAR, SIVE DE SACRIS FABRICIS.

Præfatio.

VM animus sit præcipua pars hominis, meritò plerique in natura eius inuestiganda plurimum posuerunt operæ. Quibus, videlicet, fuit propositum, vt cuius cognitionem adhibito se studio consequi posse putarent, eam toto deinceps vitæ curriculo exornarent, atque excolerent. Atque illi quidem omnes ferè, vt est diligenter obseruatum, in ea fuerunt sententia, vt nulla re alia animum æquè, ac sciendi desiderio teneri, affirmauerint; quippe quo, quod ipsi gratius, aut iucundius possit accidere, sit omnino nihil. Porrò is partibus constat ex duabus: Quarum vna, ac præcipua illa quidem, totiúsque dux vitæ, mens, ratióque appellatur. Altera verò, etsi priore illa inferior, ac minor, tamen & magna est & nobilis; eámque appetitum, siue voluntatem nuncupamus. At verò ad perfectionem animi, non solùm cognitio naturæ & efficientia vtriusque partis requiritur, sed ipsa etiam exercitatio adhiberi necessariò debet. Atque hanc quidem ob causam, quid cuiusque partis sit proprium, & cuique quid conueniat, à viris sapientibus cognosci, demonstraríque oportuit. Itaque cùm in hac illi inquisitione, atque inuestigatione diu multúmque essent versati, in eáque nō parum & laboris & operæ consumpsissent; tandem animaduerterunt, in tota rerum natura nullam esse rem priore illa animi parte digniorem scientia ipsa & cognitione: quippe quæ cum eo perpetuò sit duratura, cuiúsque vsu ipse animus mirificè delectetur, atque adeò totus ea pascatur. Alterius verò partis proprietates, actionésque omnes ad illius normam prioris direxerunt. Quocirca cognoscendarum rerum studio nihil homini vtilius, nihilque natura ipsius esse dignius sapientißimus quisque sensit semper ac docuit: iuxta illud, nimirùm, Spiritus sancti dictum, Cor prudens poßidebit scientiam, & auris sapientum quæret doctrinam. Hunc autem vni rei tantùm ab iis, quos dixi, sapientibus est tributum, eique tantum & splendoris, & dignitatis putarunt inesse, vt plerique ex illis, nec vulgares illi quidem, posthabita altera illa animi parte, ad cognitionis sese, & scientiæ studia totos contulerint: & in ea excolenda & exercenda curam posuerint & diligentiā quam potuerunt maximam. Existimarunt quippe, planéque fuit ipsis persuasum, summum hominis bonum, bonorumque finem omnium hac contineri vnica. Hanc ipsi vitam appellarunt contemplatiuam, illustrium olim virorum ingeniis concelebratam. Quorum in numero ij sunt, qui, quòd contemplarentur, Contemplatiui sunt dicti. Hanc porrò sententiam vno ferè omnium testimonio comprobatam maximi olim ingenio Philosophi mirificè sunt amplexati. Neque verò ipsi solùm, verùm etiam Christiani homines summo eam studio sunt prosecuti. Statuerunt, nimirùm, acerrimo viri ingenio, atque eximia vitæ probitate conspicui, suos ipsorum animos in eius, quam speramus, futuræ beatitudinis spem esse erigendos, totámque ætatem in iucundißima ea cogitatione, & studiis esse traducendam. Illam verò alteram partem, quæ quidem est posita in exercitatione earum rerum quæ ab hominibus expetuntur, interim planè omiserunt: cùm tamen magni olim viri eam superiori illi ante-

ferre

ferre non dubitarint. Cuius dissensionis partes vt iam à nobis examinentur, nec locus postulat, nec etiam nostri est instituti. Neque enim alia de causa huiusce rei à nobis facta est mentio, nisi vt ostenderemus, à doctissimis quibusque, peritissimísque viris rerum cognitioni & scientiæ primas semper tributas esse partes: atque adeò neminem sensus modo & rationis compotem esse, qui quidem inscientiam scientiam non prætulerit, quique in summa rerum omnium ignoratione versari turpe esse non duxerit. Omnes enim homines ab ineunte ætate, diuino quodam afflatu, naturaq; instinctu, sciendi desiderio tenentur, & suapte natura eos corporis sensus conseruant, ac fouent, quibus ad plurimarum se rerum cognitionem peruenire posse credunt. Etsi verò an inscientia anteponi scientia debeat, nulla apud veteres fuit vnquam dubitatio: attamen in statuendo earum rerum genere, quæ cognosci ac sciri debent, alij ab aliis vehementer dissenserunt. Quidam enim ex iis omnia vniuersè rerum genera, nullo prorsus excepto, nulláque adhibita distinctione, bonáne sint an mala, cognitu, scitúque digna esse crediderunt: vt hac, scilicet, ratione, bonum quod est, expeti, mala autem deuitari possint. Cùm enim facultas illa qua bonum dignoscitur à malo, in hominibus post primum illum communem totius nostri casum generis sita sit, eam certè in otio torpescere non debere existimarunt. Id quod à Deo ipso hominibus propositum esse constat. Testes (inquit) inuoco hodie cælum & terram, quòd proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, & , vt tu viuas, & semen tuum. quæ quidem electio, nisi adhibita vtriusque partis cognitione constare non potest. Alij aliter senserunt. Existimarunt enim omnino esse abstinendum à cognitione mali; nempe, propter humanæ fragilitatem corruptionémque naturæ, atque ob ea pericula, quæ quidem hominibus à teterrimo illo humani generis hoste continuò impendent. In ea etenim fuerunt sententia, vt existimarint, bonarum omnium rerum scientiam summis laboribus, summo adhibito studio, & tota contentione animi esse comparandam: hominiq; permiserunt, quantum vellet, atque adeo vsque ad saturitatem, id si fieri posset, in earum rerum inquisitione, inuestigationéque versari. id enim inter eas omnes res quæ expeti debent, potissimum esse iudicarunt. id quod in illo omnium hominum sapientissimo Salomone maximis laudibus est celebratum. Siquidem ei cordis latitudinem à Deo datam esse legimus: quam quidem omnium bonarum artium cognitionem plerique interpretantur. Ex hoc autem doctorum hominum iudicio quædam est nata curiositas, quæ multorum solicitauit ingenia: eáque non modò in præsentium, verùm etiam in præteritarum, futurarúmque rerum cognitione exercuit, atque ad omnium rerum causas, rationésque inuestigandas impulit. Illi enim cùm ea quæ aut extitissent, aut extarent, ignorare turpe ducerent, nullis neque laboribus, neque vigiliis pepercerunt, vt omnium, quotquot possent, rerum, præcipuè illarum, quarum cognitio nihil nocet, scientiam adipiscerentur. Hinc tot, & tam diuersa hominum studia sunt profecta. Alij enim cùm res ab ipsarum censu, & experientia vellent cognoscere, quo loci eas esse arbitrabantur, illò proficiscebantur. Alij verò, at minore hi quidem sumptu & labore, ex aliorum scriptis & narrationibus, quæ concupiuerant, didicerunt, eáque postea literarũ monumentis mandarunt. Hinc illa de rerum omnium natura solers, & exquisita disputatio: hinc rerum gestarum narrationes; hinc descriptiones morum, ac studiorum vniuscuiusque gentis, nationúmque singularum. Hinc historiæ quibus illustrium virorum memorabilia recensentur dicta, & præclara prædicantur facinora; quæ quidem non literarum tantummodo sunt celebrata monumentis, verùm etiam à pictoribus, sculptoribus, variísque artificum operibus ante oculos vniuscuiusque sunt posita. Neque verò res gestæ, atque ea quæ in communi hominum vsu, commerciísque versantur, itémque concordia, & societas, dissidia & discordiæ, & cætera huiuscemodi quæ sæpiùs euenire solent; sed etiam tum publica, tum priuata vniuscuiusque opera, scribendi argumenta plerisque fuerunt, siue illa cõmunis vtilitatis, siue etiam pompæ, & ostentationis gratia confecta fuerint. De quo genere sunt: moles, ædes, ædificia, templa, portæ, arcus, porticus, atria, plateæ, mœnia, vrbes, muri, turres, suburbana, vineæ, horti, villæ, ædificationes, gymnasia, pala-

palæstra, circi, theatra, amphitheatra, pontes, fontes, pyramides, obelisci, currus, carpenta, esseda, sedes, tripodes, mensæ, scamna, atque alia penè innumerabilia, quæ vel ab humano sunt profecta ingenio, vel industria, & artificio perpolita sunt & exornata. Quibus accedunt & illa: gestamina, vestimentorum diuersitates, diuersa ac varia insignium formæ, quibus & Gentes & familiæ dignosci possent, collegia publicorum & priuatorum functiones munerum. Quæ quidem omnia, quoniam ad aliquem vsum spectare possunt, ab antiquis digna sunt habita, quorum formæ, rationésque omnes vel literis consignarentur, vel picturis & imaginibus exprimerentur: vt hac illæ ratione, aut absentibus innotescerent, aut per manus veluti traditæ ad posteros peruenirent. Intelligebant quippe viri & ingeniosi & docti nullam adeò esse rem ex iis omnibus quæ aliquod sunt sortita nomen, quæ quidem sui cognoscendi desiderium subtilibus præstantibúsque ingeniis non iniecerit: quibus ingeniis consulere, & ea, quantum in se esset, adiuuare, ad suum ipsorum officium pertinere sunt arbitrati. Quod quidem consilium, ad eum, quem ipsi sperauerant, exitum perductum est. Inter eas enim omnes optimas ingenij exercitationes, quas à veteribus inuentas recentiores exornarunt, historia suo quodam veluti iure non postremum obtinet locum. Ea etenim rerum gestarum seriem, & narrationem perpetuò conseruat. Atque ex eius lectione, quantum prudentiæ in rerum administratione hominibus accedat, cuiuis patet. Porrò in historiis sæpiùs fit mentio earum rerum quas iam enumerauimus, eæq; vix possunt intelligi, nisi in ordinem redacta alicuius opera explicentur. Quod nisi fiat, sæpiùs Lector retardabitur, & incepta lectione, ob earum rerum difficultatem cogetur absistere: eóque magis hoc accidet, quò illæ in grauioribus, magnæq; auctoritatis scriptoribus occurrent. Nostra autem hac ætate, qua ea quam ingenuæ artes ac disciplinæ contraxerant, rubigo detersa est, plerique docti, & præstantes viri summo studio, maximáque adhibita diligentia multarum illiuscemodi rerum notitiam crassa quadam tenebrarum caligine obductam in lucem reuocarunt, & libros illis ipsis de rebus conscripserunt. Alij verò dum in aliarum rerum tractatione versarentur, hæc etiam, si quando occurrerent, attigerunt, & multa quæ ad antiquitatis rationem pertinebant, alioqui obscura explicauerunt. Atque hac de causa antiquarij meritò sunt appellati, cùm, scilicet, antiquitatis studiosi ea prodiderint, sine quibus antiquitatis nomina intelligi nullo pacto poterant. Quorum hominum labores à doctissimis quibusque viris commendantur: cùm ex iis non solum præsentia, verùm etiam futura apertè cognosci possint. Pleraque verò ex iis quorum aut exiguus, aut omnino nullus est vsus, vel ob id solum quòd aliquando extiterunt, digna sunt habita, quæ e tenebris vindicata in conspectum darentur hominum: vel priusquam vetustate consumpta obliuione delerentur sempiterna, tum descriptionibus, tum etiam historiis renouarentur, & posteritati conseruanda traderentur. Quocirca, ea quæ non sine singulari Dei voluntate sunt edita, & quorum adhuc summæ auctoritatis remanent monumenta aspectu pulcherrima, scitu dignissima, atque adeò hominibus ipsis vtilissima; dubium non est, quin ab hominibus & diligenter conseruari, & continuo studio excoli debeant. Nihil enim eorum omnium, quæ Deus instituit, non est eximia ornatum pulchritudine, atque adeò id, in quo tota vis naturæ adhibita esse videatur. Vt verò ea omnia perfectè tenere, diuini potiùs quàm humani est ingenij: sic etiam, velle ea omnino ignorare, aut negligere, turpis otij ac desidiæ, ignauiæque vitio vertendum est, præsertim iis qui iam accesserunt ad studia ingenuarum artium, ac disciplinarum. Quæ verò ratione Deus, veræ scientiæ, sapientiæq; mysteria, non aliundè quàm ex sacris verbi sui libris petimus, eadem quoque ea omnia, quæ non tam argumenta, quàm sua sunt ornamenta sapientiæ, ex iisdem hauriri voluit. Ac reuera ea omnia quæ hisce de rebus à reliquis sunt tradita scriptoribus, nec tractandi subtilitate, neque rerum ipsarum elegantia, & vtilitate cum iis quæ in sacris habentur libris, aliqua ex parte conferri possunt. Quod si præter hanc quæ ex minimis sacræ Scripturæ non tantummodo rebus, sed etiam verbis ingens capitur vtilitas, nulla ad homines alia perueniret: hæc tamen vnica omnes ad earum rerum studia incitari deberent & impelli. Nullum enim adeò in tota illa sacra lectione, vel

minimum est vocabulum quod à Spiritu sancto non sit profectum. Quocirca ea, quòd talem, tantúmque habent auctorem, quin scitu sint dignissima, dubitandum non est. Ad quam auctoris ipsius summam dignitatem & auctoritatem & illud accedit: in nullo sanctæ Scripturæ verbo, id modò si attentè, atque ex sui ipsius natura consideretur, summam non elucere excellentiam. Si verò ab ea quæ in ex rebus & verbis ad homines redit, vtilitate, sacræ paginæ ratio ducatur: comperiemus profectò inde ad homines maximum peruenire compendium. Ea enim omnia quæ à Spiritu sancto sunt profecta, ad nostram referri vtilitatem, atque eam ob causam ab eo esse conscripta, testis est Apostolus ille sanctus. Quamobrem quamplures viri doctrina & pietate singulari, atque in primis rerum studiosi diuinarum, in illis etiam quæ in sacra Scriptura tractatione minima esse videbantur, pro ea quam iis inesse crediderunt, dignitate nullos licet maximos labores vnquam recusarunt. Etsi enim multa in vnoquoque earum rerum genere sunt explicata: plura tamen adhuc latêre ac desiderari putarunt. Existimarunt itaque operæ se pretium facturos si hoc laboris non solùm in iis quæ in nouo, verùm etiam in veteri Testamento describuntur, suscepissent, & ad eas se figuras & mysteria quæ in sacris leguntur libris explicanda conferrent: Censuerunt quippe huiusmodi ea esse, quorum explicatio ab optimo quoque expeti debeat: Animaduerterunt etiam imaginibus illis, ac delineamentis veteres illos vt plurimùm esse vsos, atque illis ipsis ad lucis & veritatis cognitionem perduci solitos fuisse. Hæc itaque si nesciantur, veterum illorum patrum sapientiam, & ea quorum collatio ad aureæ huius ætatis commendationem necessaria est, planè ignorari necesse erit. Equidem ea nosse in genere quæ ab Ecclesia nobis ex verbo Dei, & credenda & agenda proponuntur, ad salutem satis esse non negamus. Veruntamen cùm sacri libri ideò sint editi, vt in eorum lectione & obedientia piorum exerceantur animi: id certè per vnumquemque sacræ scripturæ studiosum præstari debet, vt nulla eorum pars summo studio, maximáque adhibita diligentia ab se non euoluatur. hoc enim non est absimile iis, quæ à summo illo omnium hominum magistro Christo in hanc sententiam his sunt pronuntiata verbis: Omnem enim scribam (inquit is) doctum in regno cælorum similem esse decet homini patrifamiliâs, qui profert de thesauro suo noua & vetera. At verò inter ea omnia rerum genera quæ ad eius quæ in sacris continetur libris sapientiæ apparatum pertinent, sacrarum structura fabricarum non minus sua ipsius natura, & arte, quàm ea quam in se continet, significatione est admirabilis. Si enim vniuersa illa mensurarum, figurarum, totiusq; structuræ, & artificij ratio, quæ sacris continetur libris, diligenter & attentè consideretur, sine dubio omnem illam ædificationum rationem, quæ apud Græcos & Latinos fuit, aut hinc ad ipsos effluxisse, aut certè ob eam potissimùm causam, quòd huic non sit absimilis, laudatam celebratámque esse fatendum erit. Si etiam eorum significatio mysteriorum, quæ sub iisdem latent operibus diligenter attendatur, cætera omnia, quæ summa cura, maximo studio, maxima hominum industria & laboribus constructa fuerunt, à sacris operibus longè superari videbimus. Pleraque ex antiquis illis monumentis atque operibus suam in seso (fateor) significationem continuerunt: sed eam profectò, quæ hominum fuit ingenio, iudicióque constituta. quæ etiam neque adeò est exacta, quin eam plerisque in locis ineptã esse deprehenderimus. Atque his quidem plerique doctrina & pietate viri præstantes rationibus adducti, ad sacrarum se fabricarum inuestigandam, cognoscendámque rationem contulerunt. Quorum nonnulli (vt quod sentio liberè dicam) adeò egregiam hac in re posuerunt operam, vt ab ipsis nihil non sit præstitum. Verùm enimuerò cùm illorum exemplo, id quoque studij genus à nobis non sit prætermissum: quæ maxima potuimus diligentia, quid ab vnoquoque illorum rectè sit adnotatum, & quid etiam minus sit animaduersum, obseruauimus. Et quidem nonnulla scitu maximè digna, vel ob sacræ linguæ, vel etiam Architecturæ ignorationem, aut prætermissa, aut certè eo quo debuerunt modo, neque intellecta, neque eradita esse comperimus. Eum enim qui vtraque non sit præditus facultate, multorum tum verborum, tum rerum significationem ad rerum illarum cognitionem necessariam ignorare necesse est. In illis enim diui-

nis operibus hic est constitutus ordo, vt ea, scilicet, primùm ex eo quod in se habent mysterio, mox ab arte (quæ in iis est præstantissima) ac postremò ex verborum, quibus describuntur, vi & vsu cognoscantur. Quecirca nobis, quibus summo Deus beneficio, tum arcanæ illius significationis, tum etiam linguæ Hebraicæ atque architecturæ artis cognitionem impertiit (ea quàm sit exigua ingenuè agnoscimus) nihil non enitendum duximus, quod modò hac in parte ad regiorum apparatum Bibliorum, & in communem omnium vtilitatem conferre possemus. Vobis itaque, pij ac studiosi in Christo fratres, tum arcæ illius à Noe ædificatæ, tum tabernaculi à Mose erecti, atque etiam eorum ædificiorum, quæ à Salomone sunt instituta, rationes omnes quâ potuimus, & sedulitate & breuitate expositas, elegantique imaginum structura repræsentatas exhibemus. Hic quoque nonnullas eorum mysteriorum, quæ iis in rebus continentur, & quorum causa tot, tantaq; operum moles olim à Deo sunt institutæ, veras explicuimus significationes: ex quibus quidem arcana illa tum admirabilia, tum cognitu dignissima intelligi poterunt & cognosci. In eorum verò gratiam, quibus nostra hac opera nondum satisfacere potuimus, atque adeò eorum omnium qui sacris dant operam literis, aliud, vt speramus, opus in quo omnia hæc latiùs explicabuntur, aut à nobis, aut à quopiam alio proficiscetur. Interim verò nostros hosce labores, quos eò lubentiùs suscepimus, quò eos vobis gratiores fore intelligemus, æquo animo accipite. Vestrum est, Lectores, vestris studiis ac votis ita nostris fauere conatibus, vt ad alia vestræ omnium vtilitatis gratia & suscipienda & absoluenda, currenti (vt aiunt) calcar addatis. Datum AntWerpiæ pridie eius diei, quo die festum in omnium honorem Sanctorum à Catholica celebratur Ecclesia.

NOAH, SIVE, DE ARCÆ FABRICA, ET FORMA.

VOLVMEN I.

PERVM omnium quæ arte constant, initium vsus est, qui quemadmodum rectè fabrica parari debeat, præcipuè docet, s.s.e. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius zonas pelliceas, & induit eos. *Gen. 2, 21.* Fuit primus artium doctor Deus hominibus, qui cùm nudi essent, non satis rectè sese velauerant, ex ficuum foliis perizomata parantes; commodum oportuit esse vestimentum, quod non solùm pudori, sed iniuriis etiam temporis obsisteret. Ideóque & apta materies vsurpata, & commoda atq. habilis tegendo, ac mouendo corpori forma inducta est. Vsus fuit indumentum & velamen: Materies pelles, ad æstum arcendum inuerso, ad frigus pellendum admoto ad corpus vellere: forma verò tunica fuit, quæ totum corpus velaret, brachiisque inserendis, & mouendis manicas haberet oportunas.

Ita etiam arcæ fabricandæ prima causa & ratio, hoc est, vsus ipse primus est Noacho per Deum indicatus; ipso videlicet rei parandæ & construendæ nomine expresso. Non enim absolutè quamlibet arcam sine discrimine, quam faceret, sibi propositam accepit Noë. Sed singulare quoddam genus, quod Hebraicè THEBAH dicitur. תיבה Sunt enim duo Hebræis nomina, quorum vt vox, ita significatio ex ipso vsu varia est: alterum est ARON; ארון alterum THEBAH: pro quibus Latini Interpretes arcam reddunt. Sed ARON ad res anima carentes custodiendas, asseruandasque paratur. Cuius generis fuit *Exod. 25.* illa celeberrima veteris Testamenti Deo sacra arca, ad eum vsum concinnata, vt

diuinæ

diuinæ Legis tabulas, & Moysis volumina cum vase mannæ atque Aaronis virga contineret. Fuit etiam altera loas regis
2.Par.24.8. iussu facta, atque ante templi fores collocata, in quam oblatum ad sarta tecta curanda argentum inferretur. At verò THEBAH animantium, præcipuè verò hominum, qui in aquis exponi aliqua de causa iubentur, conseruandorum causa paratur. Neque in alia significatione, neque ad alium vsum vsurpari hoc nomen in Hebraicis obseruauimus. Hoc enim verbo diuina Scriptura perpetuò vtitur in ea structura appellanda, quæ salutis causa à Noë parata est: de qua nobis hoc loco
Exod.2.3. & v.5. sermo habetur. Et in ea etiam, quæ Moysi infanti, ad flumen exponendo, à matre est parata; quam vetus Latinus Interpres ex materia definiens *Fiscellam* bis dixit. Itaque ARON ad quamlibet aliam rem & vbique seruandam; THEBAH verò ad homines in aqua expositos côseruandos tantùm, non ad nauigandum, aut ad aliud transfigendum negotium, sed tantùm ad vitam tuendam comparatur. Et quoniam non modò rem illam, cuius causa parata est arca, hoc est expositorum hominum salutem ex aquis, præstabat; sed significationem quoque referebat arcanam, à nobis aut alio cui Deus aperuerit, aliquando explicandam: Idcirco arcæ formam quam exprimere oporteret, ipso nomine audito satis apertè nouit Noë: Nimirum oblongam, quatuor angulis constantem, quæ iacentis hominis in ea conclusi significationem indicaret. quandoquidem humanū genus ad octo animarum numerum relatum illa arca exponebatur. Manifestum autē est, Moysis expositi arcam eam formā tenuisse: alioqui infanti iacenti minùs aptam fore, si vel quadra omnino, vel fastigio terminata, vel angusta, vel laxa plus iusto esset. Vsus & formæ cognitionē materiæ comparatio sequitur. Eam verò Deus ipse aptam operi faciendo indicauit ex lignis גפר GOPHER, quam quidam pinum, quæ Germanicè KVFER dicitur, fuisse volunt. Alij TEREBINTHVM resinosum lignum & sulphurosas baccas ferens: quam in Syria proceram crescere aiunt. Chaldæi omnes KEDRON exponunt, sine Cedrum, vnam ex multis cedrorum generibus, quæ fideles ad vetustatem materiæ sunt, & aquis non cedunt. Hanc vocem GOPHER Latinus Interpres *Lenigatis* vertit. Est autem Hebraicè singularis numeri, substantiuum nomen, in obliquo positum. Græcus Interpres *quadratis* vertit.

Postulat autem vsus cognitio, commoditatis dispositionem etiam, vt singulæ res locis aptentur suis, ne quid in alieno loco, aut importuno sit. Eam verò rationem Deus Noë satis apertam præscripsit: Mansiunculas in arca facies. Hebraicè est: Nidos facies eam. Varias enim & situ, & forma mansiones esse oportuit, quibus varia animantium genera concluderentur. quorum naturam Noë patri sigillatim cognitam esse credimus, & quod genus cui socium, quódve infensum inuisúmque foret. Quanquam in illa tempestatis angustia, atque vitæ priuatæ singulorum conseruandæ necessitate, magnum omnium consensum generum, magnam concordiam arbitramur eo auctore immissam, à quo primùm condita, initio crescendi & multiplicandi pacé inter se custodire iussa, à quo etiam paulò ante diluuij tempora ex cunctis orbis terræ partibus confluere, & in arcam congregari iussa sunt: quæ tamen concordia non prohibuit quin certa genera certis veluti carceribus essent conclusa, aliis quidem cancellatis, aliis contigua materia coniunctis, aliis superiùs, aliis inferiùs, aliis etiam in domuncularum, aliis in fouearum vel antrorum modum effectis. Namque id Hebraicum verbum KINIM, hoc est, nidos, apertè indicat. Constat autem nidos variis formis, variis etiam formarum concinnitatibus strui, pro vario auium & animantium, quæ nidis gaudent, ingenio. Nidos itaque interpretamur mansinnculas nidorum instar, varias & singulis animantium generibus accommodandas. Hoc autem loco de bitumine admonitus est Noë, illa nimirum significatione debere

bitumen addi non modò absoluto operi; sed singulis partibus & mansionibus, singulis inquam nidis: ne quid vel interius, vel exterius humore, aut malo halitu lædi, ne quid vitij admitti posset. Erat enim in eo genere bitumen inter apparandas materiæ partes ad commodiorem vsum oportunius. Commodiùs autem singulæ partes in tam vasta fabrica bitumen, cùm primùm constructæ essent, recipere, & diuturnitate temporis combibere poterant; quàm postquam omnia simul fuissent constructa: tunc enim supertinductum bitumen, & siquid rimarum factum esset, opplere; & iam penitus hærenti prioris bituminis incrustationi agglutinari potuit.

Triplicem autem contignationem in arca constitui voluit Deus, & singulas contignationes nidis illis, mansionibúsque oportunis distingui. Itaque vniuersum opus tribus partibus interiùs constabat, æquali stante solo in vniuersum extensis: & in singulis solis variæ erigebantur cellulæ, suis portis commodæ, & cancellis clausæ. Atque ita ad verbum scriptum est, Infimos secundos & tertios facies eam; hoc est, arca omnis erit nidis referta; ita tamen dispositis, vt alij inferiores, alij superiores, & alij supremi essent. In omni autem contignatione suos nidos aptari, in nidis ipsis animalia commodè claudi, & in eadem contignatione; commodissimum erat, vt cellaria & promptuaria singulis generibus in sua, vt ita vocemus, regione apparerentur. Sic etiam satis negotij datura octo hominibus in eadem arca conclusis, vt sibi, & aliis alimenta, & pabula ministrarent. Existimamus autem singulas regiones instar habuisse saui ab apibus constructi varias & multiplices cellas, non tamen æquales, atque ita dispositas, vt tum ipsis ad ingressum & exitum, tum hominibus ad cibos ministrandos aditus esset facilis. Atque hæc de totius arcæ forma breuiter dicta sunt. Magnitudo deinceps paucis explicabimur verbis.

Arcæ longitudo ex diuino præscripto cubitorum fuit trecentorum. Quantus verò cubitus esset, cuius frequens in sacris libris mentio inuenitur, in libro Thubal-cain, siue de mensuris docemus. Latitudo fuit quinquaginta cubitorum. Altitudo ad rectos angulos quadrata fuit cubitorum triginta: ita vt sextuplo longior esset quàm pro latitudinis modo, decuplum autem longitudo altitudinem superaret. Hæc autem hominis in terra iacentis & mortui secundùm longum, latum, & altum obseruata mensurarum ratio est.

Primùm igitur ex trabibus artificiosè connexis parata est basis, cubitis trecentis longa, & quinquaginta lata: cuius crassissimæ trabes postremæ erant, exceptura arrectarios angulares ad angulú rectum insertos, cardinibus quadratis, inque incastraturas subiectarum trabium infixis. Deinde consequentes arrectariorum ordines, vt columnarum tegenûm etiam, cubitorum quatuor costas laterum constituebant, super quos epistylia imponebantur ex trabibus ad cardinis excipiendi formam excauatis. Anteriùs verò certi etiam trabium ordines, rectè in columnarum constitui modum, transuersè interpositas trabes sustinebant, vt epistylia columnis sustineri solent. Deinde transuersis trabibus, siue epistyliis affixi tigni asseres excipiebant, itaque pauimentum excipiebatur.

Oportuit autem sub infimo cœnaculo vacuum locum esse, qui nauium sentinæ instar, sordes ex superioribus contignationibus deuolutas exciperet, saburræq. commodam partem ad arcæ in aquis librarmentum contineret. Hoc tribus aut quatuor cubitis altum parari satis fuit. Deinde primum cœnaculum in quo maxima animalia, cum mediocribus esse possent. Hoc potuit duodecim cubitorum mensuram in altum continere, quæ maximis elephantis satis capax mansio esset. Media verò contignatio, in qua minora & leuiora genera conclusa sunt, sex ant ad summum septem cubitis alta fuit. Suprema verò omnium homini, & domesticis animantibus, vt canibus, felibus & auibus multis, aut omnibus forte

raffe

tasse excipiendis, octo altitudinis cubitos obtinuit: atque ita triplex cœnaculum est concinnatum. Deinde verò tectum additum est, curuum in arcus formam, vt feretrum, siue corpus hominis iacens referret; atque ea figura, vt ventis impellentibus meliùs obsisteret, & imbres illapsos effunderet commodiùs. Fuit autem arcus ille, qua parte altissimus, hoc est in medio nō altior quàm cubitus. Sic enim in præscriptis acceperat Noë: *In cubito consummabis summitatem eius.* Hebraicè legimus: *Et ad cubitum consummabis eam supernè.*

Habuit autem fenestram luci aliquando excipiendæ oportunam, in altero ex minoribus lateribus, quam puppim aut frontem dicere possumus, eo in cœnaculo, in quo hominum mansio fuit. Hanc duplici nomine Hebraica lingua vocat SZOHAR, quod à maximo diei splendore, hoc est meridiano deductum est. Idque semel tantùm in sacræ scripturæ libris vsurpatur. In præscriptione diuina:
צהר Fenestram in arca facies. Hebraicè est: SZOHAR facies arcæ ipsi. Eadem &
חלון altero nomine HALON vocatur, magis communi, quod ad vsus prospiciendi, & ingrediendi, atque exeundi pertinet. Itaque lucem in arcam illa ex fenestra acceptam intelligimus, neque id perpetuò; sed cùm diei splendor esset in Meridie, quo argumento dies cognosci poterat. Tamen alium illius fenestræ vsum nullum fuisse obseruauimus ad finem vsque diluuij.
Genes. 8. Tunc enim aperuit Noë fenestram arcæ, quam fecerat; antea enim nunquā aperta fuerat. Oportuit igitur aut ceratam telam, aut vitrum, aut aliquid aliud pellucidum fenestræ portæ addi, vt in clausam arcam lumen aliquod penetraret, quantùm ad cognoscendum diem in carcere detentis satis fuerat. Existimamus etiam & foricam in arca fuisse, qua sordes illæ, quæ tetro odore aut aliâs pestifera exhalatione nocere poterant, in aquam deiicerentur: nihil tamen admitteretur aquæ. Atque hæc etiam pars inter nidorum nomina recenseri potest.

Portam etiam arca habuit commodo loco, in infimæ contiguationis regione, ad alterum latus ex longioribus, cuius ostium ad inferiùs limen ferratis cardinibus adnexum terram versus demissum aperiebatur, & pontem siue scalam animantibus arcam subituris præbebat. Itaque aperiebatur ad exteriorē partem, atq. ab iis qui extrà essent, claudebatur, cùm fenestra ab iis aperiri claudique posset qui interiùs commorabantur. Vtramque autem rationē illis verbis indicatam legimus: *Et inclusit eum Dominus de foris*: siue vt Hebraicè legimus non sine mysterio, *Et clausit Dominus aduersus ipsum.* *Gen.* 7. 16. Et de fenestra scriptum legimus: Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noë fenestram, quam fecerat, dimisit coruū, &c.

Erat autem satis capax arcæ locus, ad omnium animalium genera continenda, selectis ex mundarum natura septenis; cæterarum verò vnaquaque specie binis. Neque enim infinita animantium genera sunt, sed quæ certis generibus comprehenduntur: vt in Leuitici lectionibus obseruabimus. Namque terrestria animalia, præter serpentes, quæ vel antiquorum diligentia, vel nostrorū experientia temporum inuenit, vix centesimum quinquagesimum generum numerum excedunt. In quibus boue, aut equo maiora pauca sunt; nec plura quàm sex: æqualia non multa: Minora verò cætera omnia, quæ omnia in secundo cœnaculo vnà cum oportuno cibo contineri commodè potuerunt. Auium verò species omnes in tertio cum hominibus octo.

Namque arcæ basis cubitos in longum continuit trecentos; in latum verò quinquaginta, qui ex arte multiplicati faciunt cubitos quadratos quindecim mille. Hoc tantùm in area siue embado basis ipsius: qui rursus ducti in triginta altitudinis cubitos, constituunt cubos cubitales quadratos quadringentos quinquaginta mille: quod est spacium integrū arcæ ab infimo pauimēto ad suggrūdas vsque. Deinde verò arcus ille tecti supremi qui in dimidio vno cubito erat altus plusquā parallelipedi sui dimidiū continuit: hoc est plusquā septē millē quingentos cubitos.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS BESELEEL,

SIVE DE TABERNACVLO.

PRINCIPIO tabernaculi ftatuendi vſum cognoſci oportuerit. Cuius ratio materiæ natutã, & opportunam copiam, deinde formam, & commoditatem indicabit. Atque propoſitæ fabricæ vſus ille erat, vt populus Deum ſingulari prouidentia, & præſentia aſſiſtentem tanquam regem, imperatorem- que ſuum adiret, atque de rerum ſuarum rationibus peteret, & conſuleret. Atqui vagantibus, & mobilibus non permanentem ædem, ſed mobilem ad illum vſum parari conueniebat. Paratum ergo eſt tabernaculum, quod ædis regiæ, ſiue prætorij in caſtris vſum daret: conuentumq́ue populo ad orandum, conſulendum, adorandumq́ue Deum appararet. Sic enim ſcriptum legimus: Facientq́ue mihi ſanctuariũ; & habitabo in medio eorum.

Igitur ad regiam optimi maximi, & puriſſimi Dei ædem quanquam mobilem, tamen eam materiam parari, aſportariq́ue oportuit; quæ & conditoris omnium maieſtatem referret (quatenus cæleſtia referri terrenis poſſunt) atque cultores ipſos, domusq́ue frequentatores in admirationem, contemplationem, atque ſui ipſorum cognitionem, & probationem adduceret. Apertè enim admoneri poſſet, ædificium eleganti forma, ac pretioſa materia conſtructum non decere à ſordidis, impuris, & contaminatis adiri. Paratur ergo materia varia ac multiplex, ad tabernaculi mobilis ſtructuram, à filiis Iſrael ſpontaneis donariis allata, eo etiam & elegantiorem, & Deo regi gratiorem, quò libentiùs oblatam eſſe con-
Exod. 25. ſtaret. qua de re ſic Deus agebat: Loquere filiis Iſrael, vt tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert vltroneus, accipietis eas.

Primùm autem pretioſiſſima quæque indicari oportuit, vt ea oblatio & animum offerentis probaret ſpontaneum, & maiorem in ſuppeditatione diligentiam exigeret. Eſt enim facile ad ſtructuras viliora parare; conſultiſſimum verò fuerit cariſſima, & pretioſiſſima quæque primùm colligere; & collecta æſtimare: ne quid operi faciendo deeſſe poſſit eorum, quæ oportuniſſima, maximeq́. neceſſaria ſunt. Ad ædificium ergo, materia, & arte præſtantiſſimum; quale tabernaculum Dei eſſe decebat; optimam in primis materiam, nempe aurum, argentum, & deinde cætera, obſeruato naturæ & æſtimationis ordine, comparari oportuit: Cuius ille index eſt:

Hæc autem ſunt quæ accipere debetis:

Aurum, Argentum, Æs,

Hyacinthum,	Ex lanea materia filum colore hyacinthorum Orientalium.
Purpura,	Colore purpureo, hoc eſt, puniceo, ſeu grani maligranati.
Coccus bis tinctus.	Ruber dibaptus color, cuius nomen vulgare cremeſinum eſt.
Byſſus, ——	Linum Ægyptium tenuiſſimum, & fortiſſimũ, quod præſtantiſſimũ candoré accipit.
Pilicaprarum,	Ex quibus telę fiunt, chamelotæ dictæ, imbribus ferendis oportunæ; neque enim citò aquam ebibunt: ideoq́ue illa materia ad ferendas ſub dio agentibus cæli iniurias veſtibus apparandis vſurpatur. Sic Poëta cecinit:

Nec minus interea barbas incanaꝗ, menta
Cinyphy tondent hirci, setásque comantes
Vsum in castrorum, & miseris velamina
nautis.

Pelles arietũ rubricatæ, { Colore rubro imbutæ, ex quibus aulæa consuuntur, quæ vulgò ab Arabibus, & Hispanis Guadamecis vocantur.

Pelles ianthinæ, { Taxorum pelles, horrido pilo, & æstui, aquisque arcendis oportuno. Id enim animal in aquis, & in sicco degit, aërem pariter, & aquam perferens.

Ligna Sitim, { Cedri genus est præstantissimum, quod ædificiis construendis æternas materias præbet. Sunt autem plura Cedrorum genera: quæ ab illa præstantia Sitim ad vicinam vsq. pineis & piceis naturam gradatim decedunt. Fuit verò huius ligni satis magna copia in deserto: ferax enim illa regio huiusmodi arborum est. Namqne & in desertis Moab, non nimium procul à Pharan, vbi tabernaculum constructum est, locus fuit ab harũ arborum copia, dictus Serim.

Materiæ comportationem formæ descriptio consequitur quàm rectissimè: sed nulla descriptio aut melior aut clarior; quàm exemplaris ipsius proposita forma; quam artificio imitari contingat. Fuit autem exemplar admirãdum Moysi in monte à Deo ostensum, spirituale illud quidem, & inuisibili materia, diuino planè artificio constructum, Deoque habitatori gratissimum, & præter omnes terrenas fabricas opportunissimum: cuius aliquam, etiam spiritualem descriptionem nos indicaturos speramus, artifice summo demonstrante ipso Deo. Sed illam visibilem formam, quam illius exemplaris velut rudem imaginem in terris exprimere licuit, nunc explicare contenti sumus. Ostensum est igitur verum ipsum exemplar Prophetæ admiranti & discenti, s. s. E. Iuxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum, & cultuum eius sic facietis illud. Appellatur autem exemplar illud integrum cum omnibus partibus, & idonea ad vsum supellectile, cuius membra, atque ornamenta, & apparatum omnem singillatim describemus.

ARCA.

ARCAM primam confici iussit Deus, quam sibi ille solij loco deligebat in penetralibus tabernaculi collocandam. Huius enim arcæ continendæ causa vniuersum tabernaculi parabatur opus. Vbi enim arca esset, ibidem suam præsentiam singulari modo certam præbere rex ipse Deus dignabatur. Erat autem arca eius formæ, cuius esse solent, quæ ad res conseruandas parantur, maximè verò ad pecuniam, vel alia pretiosa rerum genera. Hac enim significatione, hisque vsibus
nomen ARON nonnunquam in scrip- ארון
turis repetitum obseruauimus. Ioseph *Gen. 50, 26.*
namque corpus in promissam regionem tandem asportandum, aromatibus conditum in Ægypto in ARON fuisse serua-
tum legimus. Et Iehoiadah Sacerdotem *4 Reg. 12, 10.*
ARON fecisse legimus, in quam donariorum pecunia inferretur. In hanc autem arcam legis à se latæ, & conscriptæ tabulas inferri iussit Deus ibidem asseruandas, in perpetuum testimonium fœderis inter se, ac populum sanciti, cuius fœderis conditionibus, & populus Deo pietatem præstaret, & Deus populo tutelam, curamque regiam, atque gubernationis commoditatem præcipuam præter cæte-
ras gentes exhiberet. Sic enim Moyses *Deut 10, 1*
hac de re scriptum reliquit: In tempore illo dixit Dominus ad me, Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem: faciesque ar-

cam

cam ligneam; & ſcribam in tabulis verba, quæ fueruut iu iis, quas antè confregiſti, ponesque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis Setim; eumque dolaſſem duas tabulas lapideas inſtar priorum, aſcendi in montem, habeos eas iu manibus: ſcripſitque tabulas iuxta id quod priùs ſcripſerat, Verba decem, quæ locutus eſt Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus eſt, & dedit eas mihi. Reuerſusque de monte deſcendi, & poſui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucuſque ibi ſunt, ſicut præcepit mihi Dominus. Vſus itaq. arcæ fuit fœderis conditionum conſeruatio, perpetuis conteſtandi ſæculis. Quam ob rem huiuſmodi adiunctis arca appellatur in ſacris libris, Arca teſtimonij, ſiue conteſtationis, quòd initum inter Deum, ac populum fœdus conteſtaretur: Arca fœderis, quòd fœderis contineret verba, Legis præcepta decem:

Arca Dei ſiue ELOHIM, quòd Deum gubernatorem præſentem teſtaretur: Et arca Domini, ſiue nomiuis illius arcani, cuius ſacramenta Iſraelitico populo credita erant, miſericordiæque vſibus illuſtria, interim, dum legis cura integra, puraque permaneret: ideoque etiam Arca fœderis Domini dicebatur.

Conſtabat autem arca ex aſſerom materia cedrinorum, illa præcipuè commendabili nomine Sitim: incorruptibili natura ſua, atque ad libros, ac monumenta conſeruanda apprimè commoda; commiſſis lignis fabrili iunctura, ita vt vnum quadtangulare opos fieret, longum cubitis duobus & dimidio ex duobus lateribus; latum verò vno cubito cum dimidio; altum autem tantundem: ita vt longitudo latitudinem, atque altitudinem vno cubito ſuperaret.

Præter lignorum diuturnitatem, elegantiam, & ſoliditatem, addita eſt etiam auri puritas arcæ, laminis aureis interiùs, exteriusque obductæ: ita vt ipſa interior, exteriorque materia integritatem, pariter ac ſimplicitatem præ ſe ferret. Ipſi præterea ſuperiori arcæ limbo aurea ſpira coronæ inſtar adiuncta eſt; ad eum ferè modum, quo antiquis operibus cornices addebantur. Ita autem coroua collocabatur, vt operculum poſtea inducendum, cootineret. Io quatuor longiorum laterum angulis quatuor armillæ, ſiue annuli aurei affixi fuere graodiori orbe; qui poſſent vectes iouductos, ad aſportandi, & ferendi commoditatem excipere. His annulis duo vectes lignei, aureis laminis omnino obducti, inducti ſunt: qui Sacerdotibus (quorum curæ arcæ onus ferendum cōmittebatur) tenendi, tollendi, atque portaodi commoditatem præſtarent. Cauit autem Deus, ne vectes vnquam armillis extraherentur, ne vnquam Sacerdotes ſe arcæ ferendæ cura liberatos putarent.

PROPITIATORII DESCRIPTIO.

SVPERIOREM arcæ partem operculum velabat totum aureum; eadem longitudine, ac latitudine quaºs arcæ erat; videlicet cubitis duobus cum dimidio longum, & cubito ac dimidio latum: ita vt intra coronam arcæ iouductum totá clauderet arcam. Erant igitur arcæ latera cedrina, auro obducta; operculum verò ipſum ſolido auro ductum: dictum Hebraicè CHAPHORETH, à verbo CHAPHAR: coi Latinæ operiendi & propitiandi ſignificationes aptè reſpondent. Quamobrem à Latinis Interpretibus Propitiatorium & oraculum, interdum opertorium vocatur. Neque præter ſignificationem, vt aliâs exponere dabit Deus. כפורת

Propitiatorium ſiue operculum duas puerorum imagines, auro ſolido factas vtroque ex latere continebat ſtantes, pedibusque ita coouſtitutis, vt coutinere ſeſe poſſent, brachiorum loco alis præditas, quas altera imago contra alteram ita tendebat, vt operculum ſuperius obtegentes ſedilis formam pararent: veluti ſi quis pedibus in operculo couſtitutis vt in ſcabello, ipſe ſuper obtentis Cherubim alis *Pſalm. 79.*
ſederet. Namque hæc ſedes Dei erat. Sicut ſæpiſſimè ſcriptum legimus: Qui
ſedes ſuper Cherubim. Erant autem ma- *Pſalm. 98.*
ris & fœminæ ſpecie varij; cætera ſibi omnino æquales, inuicemque ſimiles, ſeſeque

que mutuo aspicientes, facie ad propitiatorij spacium couersa: ita vt iosideotem alis suis Deum, ac propitiatorium pedibus premeotem cosspiceteot, s. s. E. Et loquar ad te super propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui eunt super arcam testimonij, cuncta, quæ mandabo pet te filiis Israel.

MENSA PANVM.

POST constructam arcam cum operculo & Cherub iubetur Moses facere mensam de lignis Siom assere vndiqoe ductilis auri laminis opertoiita vt mensæ corpus, vt sic vocemus, cedrinum; pellis ipsa aurea esset, duobus longa cubitis, sed vno cubito; & alta pedibus adiunctis quantum cubitus cum dimidio tollitur. Circundabatur autem superius mensæ limbus clausura aurea, hoc est, ornamento lato, quod epistyli formam referebat: Ea verò palmi vnius mensuram latitudine continebat: crassa quantum coronam; siue coronidem superductam ferre posset. Quatuor autè pedibus fulciebatur mensa; quibus quatuor annuli additi locum vectibus inserendis ad tollendum ferendumque commodis præbebant. Erant autem annuli sub clausura illa non magis etiam quàm clausura cum coronide prominentes. Vectes ex cedrino ligno, auro obducti, eoque ductili: qui tamen tunc inserentur in armillas, cùm mensa mouenda, asportandaque esset. Huius mensæ vsus erat ad panes perpetuò continendos, iugis conuiuij significatione, & formæ cui ministerio scutellæ, cochlearia, & semfistulæ ad libamen, & expurgatoria instrumenta, quibus mensa abstergeretur, omnia hæc aurea fuere.

CANDELABRVM.

CANDELABRI nomeo Hebraicum à luce, qua semper præditum erat, siue à luceroîs, quas contiobebat, factum est MENORAH. Est enim NIR luceroa ardens, quales candelabrum illud septem babuit perpetuò lucentes. Possemus ex vocis pondere Latinè vertere lucernatum: idque nomen ad arcanam significationem faceret. Sed ad rem ipsam indicandam, candelabri oomen satis est idoneum. Fuit autem candelabrum oon minùs etiam quàm cæteræ sacræ domus partes exemplari proposito præscriptum: ideoq; reconditæ significationis habitom monomeotum.

In primis enim materia solida poriffimo aoro coostabat, totum ductile integro opere, & contiouum præter lucernas, quæ imponi & deponi poterant, & præter protractoria & emunctoria. Omnium tamen simol, candelabri videlicet & instrumentorum aliorum, pondus non maius aut minus quàm CHICHAR fuit. In quo artificum dexteritatem admirati est.

FORMA VERO CANDELABRI HVIVSMODI FVIT.

PES ipse humani femoris figuram habuisse videtur ex nomine Hebraico ירך quod femur significat: Est enim femur sedentis hominis basis. Igitur pedem inferius latum & superius angustiorè obelisci ferè forma pingimus, quod oportuona mensora, quanta videlicet femoris ad tibiam ratio est, hastile subtilius produceret, vt tibia ex femore connexa producitur. Hoc hastile Hebraicè KANE dicitur: Latinè Cannam sonat. Hæc, vt tibia femori, pedi æqualis erat. Deinde pomi siue mali figura erat, quod velut nodus tres ramos productos emittebat: medium vnum rectum, duos vtrimque paulò altius. Duo etiam alij rami diducebantur, recto perpetuò crescente, & pomo similiter deductionem proferente. Duo item alij eodem ordine prodibant ex pomi figura. Erat igitur ipsum medium bastile, quod singulariter Candelabrum vocatur, rectum ad summom vsque. Et sex rami ex doobus lateribus, vtrimque tres prodeuntes, cum tribus nodis ad pomorum instar fabrefactis. Rami singuli ternis patulis scyphis ornati erant, oblongis, bina latera æqualia babenbus, ac binos angulos efficienda, alterum acutiorem, obtusiorem alterum, vt amygdalæ apertæ dimidiom caoum referent singuli scyphi. Legimus enim Hebraicè

braicè tres scyphi MESVKADIM: Latinè amygdalati vertere possumus. Quod vetus Interpres intellexit cùm reddidit, in nucis modum. Amygdalum enim nucis etiam genus est. Præterea singuli rami pomum habebant, & ex pomo prodeuntem florem, quo imponenda lucerna exciperetur. Erant autem in recto hastili quatuor scyphi amygdalati, tres in superiori parte vltra postremum nodum cum pomo & flore, & vnum infra nodos omnes, ea parte qua crus siue hastile femori iungebatur. Deinde erat pomum & flos. Seorsum autem septem lucernæ factæ mallei artificio. namq. in alio opere omni candelabri hoc perpetuò præcipitur. Erat autem antiquarum lucernarum figura oculo ferè similis humano, nisi quòd altera ex parte ansam auriculæ modo habebat; altera prominentiam oculi angulo non dissimilem continebat, in qua filum incensum eminebat.

Ad candelabri ministerium, hoc est, ad lucernas duo instrumenta aurea addita sunt, aut plura etiam paria binarum formarum: Alterum Latinè emunctorium vertit Interpres noster; alterum, vbi quæ emuncta sunt, extinguuntur, periphrasi exposuit. Sed quid propriè essent quamque formam obtinerent, nomina & de-
מלקחים
scriptio Hebraica declarant, MALKAHHAIM, & MAHHTHOTHAIM. Quæ
מחתתים
ex verbo, quamquam non valdè eleganter, explicandi causa verti possunt, comprehensoria, & præcisoria. Alterum instrumentum erat parua forceps acutis ad extremum brachiolis, quibus lucernæ filum trahi, dispensari, & temperari poterat. Altera etiam forceps maior erat, qua exusta iam & fungosa fili pars, ignisque lucem obscurans, magis, quàm iuuans, præcidi, extinguique poterat.

TABERNACVLI FABRICA.

TABERNACVLVM propriè vela siue cortinæ faciunt, vt cætera tentoria castrorum. Velorum verò continendorũ causa cætera parantur omnia, vt mali, funes, paxilli, fibulæ, & alia. Quamobrem cùm tabernaculi fabricam describeret Deus, cortinas proposuit; tanquam supremum tabernaculi opus, & quod multo plus operæ & temporis exigebat ad absoluendum, quàm cæteræ partes, vt asseres, paxilli, cardines, & columnæ. Diuisum est autem tabernaculum in partes duas, clausam, quæ propriè tabernaculum vocatur; & apertam, quæ velut area siue atrium regium erat, quò populus conueniebat. Ipsum autẽ tectum tabernaculum, suam etiam diuisionem habebat, quæ Sancta sanctorum dicebantur. Fuit autem tabernaculi, hoc est velorũ materia linum, siue byssus duplici filo & retorto, hyacinthus, & purpura, & coccum dibaptum. Ex quibus contextæ sunt cortinæ coloribus commixtis, pro operis ratione, non textura simplici, sed quali vtuntur, qui aulæa conficiunt, aut acu potiùs: namque Latinè opere plumario legimus; Hebraicè verò opere HOSSEB inuentoris, siue artificis, vel acu pictoris. Erant autem omnium cortinarum communis figuræ Cherubim, quorum faciem, & carneam omnem partem candidam rubramque esse oportuit; plumas hyacinthinas rubras, ac nonnihil albo variegatas.

Erant cortinæ decem, singulæ vicenis & octonis cubitis longæ, quaternis latæ. atque ex his cortinis quinæ consutę simul sunt secundùm latitudinem, ita vt quinque fieret dimidium velum viginti cubitis latum; & octodecim cubitis longum. Eadem ratio obseruata est in alteris quinque, atque in extrema ora vnius quinarij, hoc est, in quintæ cortinæ limbo extremo quinquaginta laqueoli confecti sunt hyacinthino filo contexti: Hispani oiales siue alamares, Galli *Anneaux* vocant. Et totidem etiam eodem modo in alterius quinterni extremo limbo. Vtrique simul velo connectendo apparati sunt vncini duplices, quinquaginta aurei, siue fibulam Latini nominent, quam Hispani prendedero dicunt.

Laqueolos illos Interpres noster vocat ansas, & vncinos annulos dicit.

Deinde verò vndecim aliæ cortinæ paratæ sunt ex tela caprinis pilis confecta, quam Cambelotum vocant.

Singulis autem cortinis longitudo fuit cubi-

cubitorum trigenorũ; latitudo verò quaternorum, ex quibus quinque scorsum consutæ sunt secundum longitudinem, vt ex illis efficeretur velum viginti cubitis latum, triginta longum. Et sex aliæ simul etiam consutæ conficiebant velum viginti quatuor cubitis latum, & triginta longum. In vtroque autem velo quinquagenæ ansulæ patatæ sunt, ex eodem, vt existimamus, filo caprino: quandoquidem nihil singulare sacra descriptio indicat. Et bis connectendis ærei vncini parati etiam sunt quinquaginta.

Præterea duplex quoque velum concinnatum est, quod ex altera parte arietinis pellibus rubris simul consutis, ex altera verò taxorum pellibus cum pilis suis constabat: ita vt interiùs leuè & rubram faciem; exteriùs pilosam taxicolorem haberet. Atque hactenus tria vela indicauimus: duo simplicia, & vnum duplex. Atque botum velorum præcipua ratio in tabernaculo erat: quibus commodè continendis subiunctæ descriptionis structura opus fuit.

Quadraginta sex asseres ex ligno cedri Sitim dictæ parati sunt. oportuit autem ex arbore quàm rectissima illos præcidi. namque ita locum interpretamur. Et facies tabulas stantes. quod Hebraicè sic legimus: Et facies asseres tabernaculo ligna Sitim stantium; quod rectorum interpretamur. Singuli autem asseres cubitis denis longi, & sesquicubito lati erant; crassi verò, vt Iosephus describit, quaternis digitis, sed crassiores fuisse, res ipsa indicabit. Singulis autem asseribus bini cardines quadrata forma velut incastratæ incisi fuere.

Ex his viginti murum alterius lateris secundùm longitudinem tabernaculi faciebant, & totidem alterius. Longitudinem autem statuimus ab Oriente in Occasum. Sex verò postremum tabernaculi murum secundùm latitudinem constituebant. Sed tamen his coniungendis duo alij angulares additi sunt asseres binorum laterum asseribus vtrimq. æquales crassitudine, quibus etiam sui cardines accisi fuere.

Cardinibus infigendis & omni sustinendæ fabricæ bases ex argento fusæ sunt numero nonaginta sex: singulæ mortariorũ modo cauum habentes locum quadratum, cui cardo immitteretur: atque singulis asseribus binæ bases adscriptæ, ita, vt asser velut humanã staturam longa veste indutam; & cardines crura, siue crurum ossa; bases verò pedes referrent humani corporis. Singuli laterum singulorũ asseres quaternas armillas habuere, binas superiùs; inferiùs binas, vt vectibus immissis per totum latus pertinentibus connexi continerentur. Et ne quis ab alio discreparet, foramen medium per omnes æquali spatio pertusum adactumque vectem admittens efficiebat; ita, vt quatuor vectes exteriùs per armillas conspicerentur transmissi; vnus intra asserum crassitudinem iniectus, medius lateret.

Angulares autem asseres ab inferiori parte considerati, aliis æquales similesque erant; superiùs autem annulum aureum sibi affixum habebant, quo vtriusque lateris extremi compagum asseres coniungerentur, atque ipsi medij ex binis muris vnum tabernaculum facerent. Erat autem materia asserum, vt diximus, cedrina; sed singuli asseres aureis laminis artificiosè obducti, & armillas aureas habebant, & vectes cedrini auro etiam obducebantur. Atque ita basibus constitutis, & asseribus erectis, atque coniunctis & concatenatis, angularibusque asseribus admotis, tabernaculum statuebatur tribus muris, duobus æqualibus ab Ortu in Occasum protensis; tertio autem, eoque minori à Meridie in Aquilonem Occasum spectante. Ab Oriente verò apertus locus erat, hoc est absq. muro, nisi quantum velis, vt statim describemus, obtentis claudebatur.

VELVM ANTERIVS.

Ab ortu Solis locus asseribus vacabat apertus ac patens mansitus, nisi obtento velo exteriùs existentium hominum intuitum arceret. Erat autem velum eadem materia contextum qua prima illa iam descripta, videlicet hyacintho, purpura,

& cocco bis tinctō, ac byſſo retorta, eleganti artificio; cui ſuſpendendo aptatæ ſunt columnæ ex eodem ligno, quinque aureis obductæ laminis, baſibus totidem ſubiectis ex ære fuſis. Vnicuique autem ex columnis affixus erat ex ſuperiori parte vncinus, ex quo velum extenſum ſuſpendebatur. Hoc autem velum Hebraicè מסך MAZZAK dictum, Latinè Opertorium, ſiue tentorium, vt Interpres noſter vertit, dici poteſt.

VELVM INTERIVS.

SIMILE etiam ex eadem materia velum paratum eſt ad ſanctiſſimi appellati loci diſtinctionem, opere tamen elegantiori, videlicet, Cherubim figuris contextis; cui ſuſtinendo, quatuor columnæ quadræ ex ligno Sitim dolatæ, atque aureis laminis obductæ fuere, vncinis etiam aureis ſuperiùs infixis, & ſingulis columnis ſingulæ argenteæ baſes ſubditæ.

Hoc tanquā murus quidam diuidens intra tabernaculum ipſum interiectum fuit decem cubitorum intercepto ſpatio inter ipſum & poſtremum tabernaculi parietem: ita vt quadratus relictus locus fuerit, quantum ex ratione è Salomonis templo obſeruata definire poſſumus: id quod etiam Ioſephus affirmat.

Igitur areæ loco aſſeribus erectis, & per vectes angulareſque aſſeres connexis circumcluſo, atque illa murorū forma coërcito ſpatio, velum illud primum hyacinthinum, atq. purpurea byſſinaque materia contextum, bis quinis cortinis conſtans imponebatur, quod quadrati ſuperiùs tecti formam referebat. Cuius vtrimque in muros ipſos octeni cubiti pendebant ad Meridiem, & Aquilonem; ad Ortum verò & Occaſum quaterni. Erat enim velum latum cubitis octo & viginti, longum verò quadraginta. Locus aſſerum muris occupatus, cum ipſa aſſerum craſſitudine longus erat cubitis duobus & triginta; latus verò duodecim. Namque interior area cubitis triginta, ad exteriores vſque columnas longa erat, & decem cubitis lata. Huic velo ſecundum ex caprinæ lanæ telis confutum, & deinde tortium illud duplex ſuperiùs villoſum; inferiùs læue, ac rubrum inducebantur. His enim exterioribus venti, pulueris, atque aliarum ex aëre & terra incommoditatum excipiebatur vis; & interius velum purum atque ab his labibus alienum conſeruabatur.

ATRIVM TABERNACVLI.

TABERNACVLI atrium eandem longitudinis & latitudinis formam cum tabernaculo obſeruabat, ab Ortu ad Occaſum longitudinem, latitudinem verò à Meridie in Aquilonē definiendo. Erat autem area centum cubitis longa; lata verò in ſubduplum, hoc eſt, quinquaginta cubitis. Hoc ſpatium concludebatur erectis columnis vigenis ſecundùm longitudinem ex eodem ligno argento obductis: ſed baſi ænea, & ſuperiori circulo capitelloque argenteis; quibus argentei etiam claui capitibus curuatis, Vau literæ inſtar, infixi erant. In latum verò ab Occaſu decem columnæ aliis omnino perſimiles ſtatuebantur. Atque ab Oriente totidem; hac tamen ratione, vt quatuor mediæ columnæ ab Ortu, aditum, ſiue oſtium populo pararent. Diſtabat autem columna vna ab alia cubitis quinque. Igitur à medio puncto ex Orientis parte fixo, numerabantur cubiti decem ad Meridiem, & totidem ad Aquilonem. Atque columnis ibidem conſtitutis, vela ex lino torto opere artificioſo, eoque inæquali contexta, perinde ac ſi variis laqueis, & concatenationibus in fundæ textilis modum ſculpta eſſent, per omnes columnas ſuſpenſa extendebantur quindenorum cubitorum. In medio autem latitudinis ſpatio ad Ortum, qua porta erat viginti patens cubitis, præter quatuor columnarum interſtitia, velum eodem nomine dictum, quo illud tabernaculi exterius, eadem etiā materia confectum; ſed artificio acu pictoris ornatum tendebatur. Alia autem vela præter id quod oſtio obtendebatur, ſuperiùs ex columnis dependebant: inferiùs verò cuneis ſine paxillis æneis in terra fixis continebantur; paxillis autem alligaban-

tur

tur funiculi cortinis affuti. Altitudinem verò fignarum columnatum, quanquam Moyfis defcriptio non exprimat, nouem aut decem cubitorum fuiffe exiftimamus, quòd ad humanæ ftaturæ (quam totum opus refert) rationem, hæc ratio ac menfura commodè referatur.

ALTARE HOLOCAVSTI.

SACRAS hoftias faciendi causâ Ara diuino iuffu conftructa eft ex materia Sitim, quinque cubitis longa, ac totidem lata, hoc eft, quadrata fuperiori & inferiori ex parte; alta tamen tribus cubitis, quò Sacerdos miniftrans pertingere commodè poffet. In fuperiori autem parte ad quatuor angulos totidem prominebant, veluti cornua obelifci inftar habentia ex ipfa eadem materia, non adiuncta, fed continuata. Totum autē opus hoc æreis laminis erat obductum interiùs & exteriùs. namque cauum opus erat, & fuperiùs atque inferiùs etiam apertum. Huic operi additum eft cribrum reticulatum æneum quatuor pedibus fulcitum, quod inferri in aram ipfam poffet, quatuor annulis fiue armillis ad quatuor angulos conftitutis ad commoditatem inferendi & efferendi. Erat autem ea longitudine ac latitudine, quam locus ipfe excipiens poftulabat; altitudine verò fefquicubitali: ita vt illatum ad medium vfque aræ pertingeret. In illo cribro compofita ligna & hoftia ardebant, carbones autem ac cineres in terram decidebant, qui facilè verri, abftergique poterant. Aræ lateribus duobus aufæ binæ affixæ vectes excipiebant, ex eadem materia factos, æreque obductos, ad afportandi vfum.

Huius aræ minifterio apta inftrumenta erant cacabi fiue ollæ, quibus cinis afportaretur, & palæ ad auferendum cinerem habiles, & difperforia, & vnci, & forcipes. Hæc enim Hebraicis nominibus, סירות יעים מזלגות מחתות מזרקות pro quibus Latini Interpretes reddunt lebetes, forcipes, fufcinulas, & ignium receptacula: fuere autem omnia hæc.

ALTARE INCENSI.

ARA thymiamatis fiue incenfi, ex lignis Sitim cubito longa & lata; duobus cubitis alta, auro omnino obducta, prominentibus etiam amiculis & linteis, circumornata in coronæ modum, anfis adiunctis aureis, per quas vectes inferrentur cedrini auro obducti.

Difpofitio tabernaculi & rerum quæ in ipfo erant.

Primùm omnium erigebatur atrium ab Ortu ad Occafum fecundum longitudinem. Deinde etiam afferum feptum ftatuebatur ex parte Occafum refpiciens, qua altero ex minoribus lateribus claufum erat: cui primæ illæ Cherubim contextæ cortinæ tecti modo imponebantur extenfæ, deinde caprinæ, poftremò duplices ex taxinis & arietinis pellibus. Deinde velum illud inferebatur, quod factum à Sancto fanctorū, fiue ab adyto feparabat. Tum verò anterius illud velum quinque columnis pendens conftituebatur, quod primi oftij habebat inftar. Intra adytum arca illa fœderis media collocabatur, & altare dictum Thymiamatis fiue incenfi ante arcam ipfam. In priori autem tabernaculi parte ad Meridianum latus candelabrum; ad Aquilonare verò menfa collocabatur: quæ panes continebat perpetuò propofitos; quos in arcæ apertæ formam confectos fuiffe, in libr. Mifnaioth legimus. Extra tabernaculum verò, intra atrium ipfum ad Aquilonem aliquantulum admota ara illa magna conftituebatur; in qua hoftiæ facrificabantur. In eodem autem atrio inter aram magnā & tabernaculum erat Concha magna ænea, columnæ æneæ impofita, oportunis fiphonibus diftincta, quibus aqua ad miniftrorum lotiones effunderetur. Illa autem ceu fons femper erat plena aqua. Atque hæc de tabernaculi opere omni.

Mifn. de יומא ca. 3. par. ...

ARIEL, SIVE, DE TEMPLI FABRICA, ET STRVCTVRA.

VOLVMEN III.

ANTIQVIS fas non fuit, templum priuato consilio aut voto ædificare, ne ea re religionis cōmunio discinderetur, dum singuli suis, ac suorū inuentis studentes simultatem excitarent ac fouerent. Erat præterea magnum periculum, ne pro vero cultu alienus inuehretur, orbe terrarum vanorū deorum vanissimis cultibus distracto. Templum igitur hominibus ad vnius Dei cultum vnum esse tunc oportuit, in quo eandem sacrorum, & doctrinæ rationem omnes tenerent, quicunque in Dei populi numero conscribi studerent. His accedit templi significatio; quæ cùm simplex perpetuò fuerit, vnius Ecclesiæ exemplar habuisse debuit, quam postea vnam, sanctam, catholicam ex omnibus terræ familiis sibi constructurus erat Deus. Huius rei decretum eiusmodi scriptum legimus: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt Gentes (quas possessuri estis) deos suos, super montes excelsos & colles, & subter omne lignū frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas. Lucos igne combutite, & idola comminuite: disperdite omnia nomina earum de locis illis. Non facietis ita Domino Deo vestro, sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita boum & ouium. Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac lætabimini in cunctis ad quæ miseritis manum vos, & domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. Non facietis ibi, quæ nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur. Et paulò inferius: Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris: sed in eo quem elegerit Dominus, in vna tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi. Interim autem dum Israelitica regio bellis partim vexata ab incolis & finitimis; partim aduersus eos exercita est, nullum templum est constructum; sed templi loco tabernaculum illud mobile à Mose in solitudine erectum frequentabatur: quod paulò post primam regionis expugnationem publico totius Ecclesiæ consensu ex diuina voluntate in Silo fixum fuerat, S. S. E. Congregatusque est omnis Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis terra subiecta. Mansit autem illic sacri loci nomen & religio, vsque ad Heli Sacerdotis extrema tempora, cùm Deus proditi à Sacerdotibus officij pertæsus, & locum illum, & Sacerdotalem omnem Heli familiam abdicauit; Ephraimique tribum, quam ad eam delegerat rem, ob neglectam pietatis rationem dignitate illa priuauit. Atque interim Dei arca hospitiis vsa est, quoad Dauidi regno iam firmato, Iudæ tribus, in eaque mons Sion, & Hierosolymorum vrbs delecta est, vbi arcæ sedes, & Deo locus ad populi sacrum conuentum dicaretur, S. S. E. Et auerterunt se, & nō seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum. In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt. Audiuit Deus & spreuit, & ad nihilum redegit valde Israel. Et repulit tabernaculum Silo: tabernaculum suum, vbi habitauit in hominibus. Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit: Sed elegit tribum Iuda montē Sion quem dilexit. Et ædificauit, sicut vnicorniū, sanctificium suum in terra, quam fundauit in sæcula. Intel-

Deut. 12.

Psal. 77.

lexerat

lexerat enim Dauid Hierosolymã vrbem à Deo iam præ cæteris electam, in qua sacrum sanctumque templum construe-
2.Reg.6. retur. Eius autem rei argumentum publicè fecerat prosperitas domui Obed Edom Gethæi allata, postquam arca ibidem fuisset deposita. Quamobrem in montem Sion, ac Dauid ciuitatem deducta fuit: vbi cùm Dauid de templo construendo cogitans cum Nathan propheta deliberaret, certo Dei oraculo per eundem vatem est admonitus, ædem il-
2.Reg.7. lam sacram Hierosolymis quidem esse statuendam, sed auctore filio eius, regnique hærede: cuius tranquilla tempora futura ædificandi commoditatem ac facultatem allatura essent.

Igitur magnam auri, argenti, atque æris copiam Dauid comparare cœpit, quam filio ad sacrum opus faciendum ex testamento legaret. Sed quinam totius vrbis potissimus locus ædificando templo idoneus esset, in incerto fuit; donec diuinæ misericordiæ & clementiæ manifestis exemplis est ostensus, Gad propheta huiusmodi primùm indicante, ac deinde opti-
2.Reg.24. mo rerum exitu spectam, S.S.E. Venit autem Gad ad Dauid in die illa, & dixit ei, Ascende, & constitue altare Domino in areà Arenna Iebusæi. Et ascendit Dauid iuxta sermonem Gad quem præceperat ei Dominus. Conspiciensque Arenna animaduertit regem & seruos eius transire ad se: & egressus adorauit regem prono vultu in terram, & ait: Quid causæ est, vt veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui Dauid ait: Vt emam à te aream; & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid: Accipiat & offerat dominus meus rex sicut placet ei. Habes boues in holocaustum, & plaustrum, & iuga boum in vsum lignorum. Omnia dedit Areuna regi; dixitq. Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex ait, Nequaquam vt vis, sed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues siclis quinquaginta, & ædificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocausta, & pacifica; & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. Atque ita loci delectus manifestis signis est ostensus. Nam vltra prophetæ indicationem ignis de cælo delapsus, victimas corripiens, & sublata continuò plaga, qua populus publicè afficiebatur, manifesta diuinæ probationis argumenta dedere, S.S.E. Et ædificauit ibi altare Do- 1.Par.21.
mino, obtulit holocausta & pacifica, & inuocauit Dominum, & exaudiuit eum in igne de cælo super altare holocausti. Præcepitque Dominus angelo, & conuertit gladium suum in vaginam. Protinus ergo Dauid videns, quòd exaudisset eum Dominus in area Ornam Iebusæi, immolauit ibi victimas, vt in loco iam diuinitus probato. Atque ita locum to- Moria
tum, hoc est, montem ipsum sexcen mons.
tis argenti siclis ab Areuna emit: cùm מוריה
antea aræ statuendæ locum, & boum par tantùm quinquaginta siclis emis- Ralbag. 2.
set. Erat autem ille idem mons Moria Sam. 24,
olim ab Abrahamo appellatus, in quo 16.
Isaac iussu Dei sacrificandus fuerat alli- 2.Par.3.
gatus.

PECVNIA FABRICÆ.

POST certum iam & diuino numine probatum loci delectum ac situm, pecunia parata est ad operis impensas innocentissimis modis, hoc est, regiis imprimis & populi inuitati atque regis exemplo prouocati donariis. Namque rex ipse præter magnam auri, argenti, æris ac ferri, lignorũ, marmoris, gemmarumque- 1.Par.29.
variarum, præcipuè onychum, carbunculorum, & vestium auro intertextarum ex hostium præda comportatam, atque in id opus antea sibi sepositam vim; ex sua ipsius familiari ac propria pecunia auri ex Ophyre allati, ac rudis adhuc tria millia Chichar; argenti verò fusi ac puri septem millia Chichar. His autem addita sunt donaria populi ex consultu totius senatus, & omnium ordinum, auri rudis Chichar quinque millia; & cusæ monetæ decem millia, Adarconim notissimæ tunc monetæ; & argenti decem millia

lia Chichar; æris autem octodecim millia Chicharim; chalybis verò siue ferri, centum millia Chicharim. Continebat autem Chichar vulgare, sexaginta libras; & sanctum, centum & viginti, vt in libro de Siclo docuimus. Varij præterea lapides à plurimis donati sunt. Atque in thesauros comportata res omnis Iehbieli Gersonitæ credita est. Neque enim tantum opus sine magna pecunia, eaq. iam seposita debebat incipi: id enim architecturæ rectè instituta ratio non patitur, s.s.e.

Luc. 14. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non priùs sedens computat sumptus, qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendum: ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant illudere ei, dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Fuit itaque præter aurum, argentum, atque æs ad vasa omnia sepositum; Votiui auri à rege & populo donati Chichar octo millia, & Adarconim decem millia: argenti decem & septem millia Chichar; æris octodecim millia Chichar; & ferri centum millia. Hæc autem summa ad opus ipsum à Dauid parata filio Salomoni tradita est cum exemplari totius operis: vt multi ex auctoribus scribunt.

Auri K.8000. Adarc. 10000. Argenti K.17000. Aeris K 18000. Ferri K.100000.

Proxima est artificum & operarum cura, & distributio: quam sapienter Salomon instituit, accersitis è Tyro architectis regiis; quibus vnà cum suis collato consilio & addita opera ædificium omne feliciùs expediretur, & citiùs. Sed quia magnum opus longi temporis spatio indiget, id tædium operarum frequentia est redemptum, quæ ad cædendam, aptandam, comportandamq. materiam comparatæ sunt, regij decreti auctoritate interposita, & idoneis operarum præfectis creatis. Ex Israeliticis igitur proselytis ad lapidicinas addicti sunt octoginta millia hominum & septuaginta millia, qui lapides & ligna ad locum oportunum asportarent. quibus industrij & ingeniosi viri præfecti sunt tres mille ac sexcenti.

2. Paral. 2. Inuenti enim fuere illo tẽpore inter Israëlitas proselyti centum & quinquaginta mille, qui operas suas præstare possent, & tres mille & sexcenti, qui illos alios exercerent. Præter hos etiam ex Israelitis destinati sunt ad Libanum montem triginta mille viri, qui Tyriis lignorum cæsoribus adiumento essent. Ex his in tres partes distributis deni milleni singulis mensibus in Libano monte lignorum cæsoribus operas ad ministerium nauabant. Erat autem multa artificum optimorum copia, partim eorum quos Dauid instructos ad id operis regiis stipendiis optauerat, partim ex Tyriis Phœniciæ architecturæ peritissimis, & Græcæ non ignaris. Inter quos celeberrimus in omni metallico opere Hyram patre Tyrio, & matre Israelitide ex tribu Dan. *2. Par. 1.*

ÆDIFICII PARTES.

IGITUR materia omni comparata, & operis distributis atque instructis, artificibusque edoctis, templi area primùm delecta est ad eam totius ædificij partem: quæ diuini palatij significationẽ propiùs relatuta erat. Fuit igitur area descripta cubitis longa non minùs quàm sexaginta ab Ortu Occasum versus; lata verò viginti cubitis ab Aquilone ad Meridiem, complanato omnino, adæquatoque solo: quam etiam rationem sculptores obseruant, cùm ad humani simulachri staturam oblatum saxum præcidunt; quadrangulare namque parant, cui subtripla longitudini latitudo sit. Cubitorum autem quantitas eadem fuit, quæ in priori tabernaculi structura à Mose est tradita. Hoc enim illa oratio significat, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta. *2. Par. 3, 3.* Atque ita fundamenta magnis lapidibus iacta sunt. Erant autem lapides omnes marmorei, quos Hebraica lingua שש vocamus. *LAPIDES שש* Ex quo genere pistrinorum etiam molæ fiunt optimæ; quamobrem alio nomine lapides גזית dictos esse *גזית* obseruauimus. Fuit autem sub terra fundamentum iactum pro ratione magnitudinis operis ipsius secundum artem. Ea ratio constat circulo facto, cuius diameter muri super terram ducendi crassitudinem cõtineat, cui circulo quadratum admoue-

mouetur, super cuius quatuor angulos circulus ducatur alter:deinde circulo maiori quadratum additum inferioris fundamenti commodissimam crassitudinem reddit. Atque in anteriori huius ædificij facie, vestibulum etiam constructum est
Ralbag. Hebraicè אולם à Latinis Interpretibus
3 Reg. 6. porticus dictum: cuius latitudo decem, longitudo viginti cubitos continebat in area; sed latitudo porticus respiciebat longitudinem domus; ita vt totum ædificium longum esset septuaginta cubitis, & latum viginti. Murus autem crassus cœptus est ad quintum vsque cubitum eadem crassitudine ductus; à quinto autem cubito reductus est vno cubito tenuior, ita vt gradum in scala sectum referret. Atque ea crassitudine vsque ad quintum etiam cubitum productus, eoque loco iterum sectus cubitoq. integro reductus est: atque ea crassitudine denuò surgens ad quintum cubitum denuò fuit reductus, ac deinde ad summum vsque rectus processit inter quindecimum, ac vigesimum cubitum fenestræ apertæ sunt ex vtroque latere Meridionali & Aquilonari introrsum angustiores; extrorsum verò latiores. Tum demùm ex interiori parte, muri omnes vestiebantur asseribus cedrinis, siue larignis, quod Cedri genus est, ad vigesimum vsque altitudinis cubitum: quibus asseribus alij impositi secundum latitudinem contigui primam contignationem efficiebant, spatio intercepto viginti cubitis lato, totidem alto, & sexaginta longo. Deinde paries nudus in altum processit ad trigesimum cubitum à pauimento infimo. Tota enim domus præter vestibulum longa erat sexaginta cubitis, lata viginti, alta triginta. Itaque duplex erat longitudo ad altitudinem collata; ad latitudinem verò triplex. Superior cõtignatio, quæ tectum omni domui faciebat, cedrinis trabibus constabat. Sed vestibulum in turris formam ædificatum centum viginti cubitis altum erat; videlicet duplum longitudini ædis totius interioris. Dicimus autẽ interiorem ædem, quidquid intra vestibulum est. id enim ita nominat Scriptura. Sed vt ad ædem absoluendam redeamus, ædis pauimentum buxea materia stratum erat, quam Interpres noster Abiegnam dixit. Habet enim buxus præter coloris elegantiam, soliditatem ossium ferè æmulam, & poliendi nitorem admittit, vt lapides durissimi. Verùm asseres qua parte contignationi priori coniungebantur, ornamento coronali finiti sculpturis distincti erant elegantibus instar pomorum, quæ à nonnullis herbariæ rei peritis Amoris poma vocantur; Arabicè Berengenetum; Itali non satis apta vocis imitatione Malensane; Hispani aptiori multo Berengenas dicunt: sunt ex genere solatrorum. Erant etiam figuræ florum non omnino explicatorum, sed erumpentium inferiùs ac superiùs procurrẽte fascia in fundæ modum contexta. Intra ædem ab Occasu intercepto cubitorum viginti spatio paries cedrinis asseribus est interiectus à pauimento ad priorem contignationem; atque ita quadratus omnino locus relictus est viginti cubitis altus, totidem latus, ac longus totidem: cui nomen simplex Hebraicè fuit DEBIR; Latini penetrale, oraculi domum, & adytum dicere solent. appellabatur etiam Sanctum sanctorum, aut vno vocabulo Sancta, vt à D. Paulo, aut secundum tabernaculum.

Porrò omnia cedrina ligna, quibus vel muri vestiti, vel prior contignatio constructa, vel interiectio adyti composita fuerat, aureis laminis artificiosè obducebantur, omnibus sculptarum figurarum conseruatis formis, atque adeò pauimentum ipsum tam interioris quàm exterioris ædis aureis laminis fuit obductum. In ipsis autem aureis laminis, quibus muri obtegebantur, incisæ erant figuræ palmarum, & Cherubim, tam ex interiori, quàm exteriori ædis parte, quæ DEBIR vocata est.

Præterea in DEBIR porta erat quatuor cubitis lata, & octo alta: namque duplex esse solet portarum altitudo longitudini in rectè instituta ædificandi arte, quam rationem Salomon est perpetuò secutus. Sumitur autem in portis priùs latitudo quàm longitudo.

Hanc descriptionem nostra communis versio sic reddit: Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis oliuarum, postesque angulorum quinque. Hebraicè ad verbum sic legimus: Et ostium DEBIR fecit valuas lignorum olei, superliminare & postes, quintam. Ligna olei vocantur resinosa ligna, cuiusmodi Larices sunt, ex quibus oleum larignum, & abiegnæ ex quibus oleum abiegnum defluit: nos huic posteriori simile genus interpretamur. nam de larice iam fecimus mentionem. Quòd verò ait quintam, illud significat totam portæ latitudinem valuas continentem tribus membris constituisse, superliminari & duobus postibus, cuius apertura subquintupla esset muri latitudini, quā viginti cubitis definitam ostendimus. Huius portæ valuæ ex eadem materia erant cum postibus ac superliminari, limbo in fundæ modum ornatæ, & palmis ac Cherubim sculptis, & florum etiam nondum satis explicatorum figuris: Atque hæc omnia auro obducta integram artis elegantiam referebant. Priori ædis parti intra vestibulum quā HEICAL Hebraicè vocant, Latina versio sanctum vel templum vertit: porta etiam est constituta in medio loco è regione interioris duobus postibus & superliminari ex lignis olei quinque cubitis lata, decem alta. Quam ita vetus Interpres reddidit: Fecitque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos. Hebraicè sic legimus: Et hic fecit ad portā HEICHAL postes ligni olei ex quarta. Illud hæc ratio significat, portæ illius latitudinem, quartam partem totius muri occupasse. Erat autem murus viginti cubitis latus à Meridie ad Aquilonem. Hanc portam duæ valuæ claudebant, ex buxo, laqueis binis fundæ instar implexis ornatæ, ιisque rotundis. Intra laqueos sculpturæ erant Cherubim, & palmarum, & florum ferè apertorum. Latinus Interpres ita hæc descripsit: Et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus, & vtrumque ostium duplex erat, & seinuicem tenens aperiebatur. Hebraicè ita legitur: Et duo ostia lignorū buxorum, duæ fundæ ostij vnius rotundæ, & duæ fundæ ostij secundi rotundæ.

Intra templum, in muro ipso interiecto, quod DEBIR ab HEICHAL diuidebat, catenæ aureæ affixæ erant; quibus velum pēdebat; quo sanctū à sancto sanctorum etiam occultiùs separabat. Atque hactenus templi ipsius interior structura ac fabrica omnis descripta nobis est, cum vestibulo siue porticu ante templi portam constituta.

Exteriùs verò tria totius templi latera, Meridionale, Septentrionale, & Occiduum triplici tabulatorum contignatione muniebātur ex cedrinis asseribus, hoc modo. In ipso soli circumiacentis plano trabes arrectariæ constitutæ sunt, cubitis quindenis altæ ab imo muro quinque cubitis distantes; in illis ad quinum quemque cubitum fulcra lignea affixa erant: quibus aliarum trabium transuersa nitebantur, vt contignatio fieret. Transuersæ autem trabes inferioris tabulati sex cubitis longæ, quarum cubitus vnus in templi murum vno vt diximus cubito reducto incumbebat: Medij autem tabulati trabes transuersæ septenis cubitis longæ postremo cubito in muri etiam reducto gradu hærebant. Tertij verò, atque vltimi tabulati longæ trabes octonis cubitis erant eodem modo in tertia reductione hærentes, quantus extremus cubitus erat. Deinde verò vltima contignatio erat tecti eodem modo constructa trabibus longioribus, vt altero capite in muro quiescentes, & altero in arrectariorum summa parte connecterentur. Deinde his alij asseres fabrili opere compacti, & concatenati costatum instar, tabulata constituebant; quorum infimum quinque, secundum sex, tertium septem cubitorum spatio latum totam domum tribus lateribus ambiebant. Denique asseres illi omnes tabulis ex eadem materie admotis coniunctissimis instar tabulata cōficiebant; atque ita fenestris etiam opportunè apertis, hæc velut deambulatoria constructa sunt: quorum porta in infimo tabulam, siue deambulatorio ad dextrum, hoc est, Meridionale latus, erat; in quo etiam cochlea,

cochlea, qua ad tertium vsque ascendebatur.

ATRII FABRICA.

ATRIA multa in templo fuisse accepimus; quorum præcipuum Sacerdotum fuit. Quod interius atrium dicitur, à Salomone continuato opere ædificatum. Dicimus verò atrium aperto cælo muris conclusam aream. Continuit autem interioris atrij area cubitos centũ & quinquaginta latitudinis ab Occasu; & totidem longitudinis ob Ortu Occasum versus: Sed latitudo qua Ortum respiciebat, maior fuit, quàm illa quæ ab Occasu erat. Apertius enim ac latius spatium atriorum omnium ab Ortu, quàm ab Occasu fuit; ita vt tota fabrica leonis formam referret, qui pectore quàm tergo multò est latior. Vnde toti loco à Prophetis nomen ARIEL factum esse dicitur. Significat autem ARIEL leonem fortis, siue leonem Dei. Erat igitur latus Orientale atrij tredecim ferè cubitis longius quàm Occidentale. Tantum enim Geometrica ratio reddit, si figuræ quadrangulæ tribus lateribus æqualibus quartũ addatur longiùs. Huius autem atrij muri tribus lapidum ordinibus exterius constabant, quos trabium ordo vnus interiùs addictus vestiebat.

Misna tractat. de מדות vol.3. ca.7. par.8.

Atque hactenus contento studio, continuatoque opere Salomon fecit. Neque anteà templum aut ornauit, aut nominauit, aut initiauit quàm omnes hæ partes essent absolutæ: videlicet sancta, ædes, & atrium quod interius dictum est. In hoc atrio multa fuere cœnacula, & cubicula secundùm muros continuato opere structa, cùm ad thesauros, vasa, atque supellectilem aliam seruandum, tum ad Sacerdotum Leuitarum custodiam, & commorationem. Erant autem omnia, vt diximus, atrij nomine comprehensa muris exterius lapideis firmissimis; interius verò ligneo assere conuestitus. Nam quanquam nulla mentio cœnaculorum & cubiculorum fit in Salomonis historia; tamen vsus ipse indicat eiusmodi mansiones & domicilia fuisse, atque etiam ipsa breuis atrij descriptio significat, illis verbis: Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine lignorum Cedri. Erant enim veluti connexa atrio Sacerdotum cœnacula illa quæ Hebraicè LISCHOTH, Latinè Exedræ לשכות vocantur, ad ipsorum ministrorum vsus parata: ita vt atrium illud sine eiusmodi exedris intelligi non possit: vt neque ministerium sine ministris. Legimus enim à Dauide & Samuele quatuor Leuitis *1.Par.19, 26.* concreditam custodiam exedrarum, & thesaurorum. & Leuitas cõmoratos fuisse in exedris. Et de iisdem Leuitis sic sta- *Ibidem.* tuit Dauid: Et erunt, inquit, sub manum filiorum Dauid, in cultum domus Domini, in vestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in vniuersis operibus ministerij templi. Quin & illud manifestè probatur ex exemplari totius operis à Dauide depicto, ac tradito, quod acceptum Salomon secutus est. Legimus namque: Dedit autem Dauid Sa- *1.Par.28, 12.* lomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis, nec non & omnium, quæ cogitauerat, atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum, diuisionumque Sacerdotalium & Leuiticarum in omnia opera domus Domini, & in vniuersa vasa *Cambium Ezec.8,16.* ministerij templi Domini. Has igitur omnes exedras vnà cũ ædificatione atrij interioris absolutas fuisse intelligimus. Erat verò exedrarum vsus, quem ipsa sa- *Nehem.10, 37.* cra historia indicat, ad ministeria, ad ministros, ad thesauros, & supellectilem commodè excipienda. Quædam autem priuata quarundam exedrarum nomina, & monumenta inuenimus tum in sacris libris, tum in illis antiquis traditionibus, quas MISNAIOTH Hebræi vocant: vt exedram separatorum, id est, cantorum.

Exedram etiam foci legimus, quæ He- *Misn. de שבת cap.1. par.10.* braicè בית המוקד dicebatur, in illo atrio fuisse, vt Sacerdotes nudis pedibus in *Misn. de פסח ca.7* atrio incedere soliti, calefierent.

Exedram etiam aliam legimus iugulationis domum dictam, in qua certi co-

M 2 lumna-

ה & de כלים ca.15. par. 1. Camb. in Ezech.4. Misn de עדיות ca.8. par.ה. Misn. de מדות ca.1. par. ז. & סנהדרין cap.11. & עדיות ca.2. par.2. Misn.de כלים cap 3. par.א. Misn.de חגיגה cap.3. parag.2. Misn.de שקלים ca.5 par. ו. Misn de שקלים ca 3 parag א. Misn de שקלים ca.5 par. ו. Cambius. Ezec.4,21.

lumnarum quadratarum ordines erant vncinis infixis, quibus sacrificiorum carnes suspendebantur.

Exedra alia fuit, in qua seruabantur ligna, sacrificiorum ignibus struendis adparata. Fuisse quoque Exedram, seu aulam magnã Hebraicè לשכת עזרות dictam, in quam de rebus sacris iudicandis conueniretur, maximo Sacerdote præsidente. Huius collegij iudices post Babylonicã captiuitatẽ dicti sunt collegæ סנהדרי הגדולה.

Erat etiam Exedra iuxta בירה vbi Sacerdotes ante expiationis diem reducti versabantur.

Legimus fuisse Exedram dictã חולאים in qua continerentur quædam quæ sancta communia dicebantur, siue sancta dubia. Sed hæc fortasse cum quatuor aliis ad exterius atrium referenda sunt, vt postea docebimus.

Supellectilis etiam votiuæ Exedra in atrio fuit. Ærarium oblatæ pecuniæ, suam quoque occupabat exedram.

Exedra eleemosynæ pauperibus probis reponendæ cum cæteris etiam commemoratur.

PORTAE. Cambius. Ezech.4,3. 4.Reg.15. Ierem.20. Camb 4. Reg 11,16. Idem in Ezech 7,2. Cambius Ier. 26,10. Camb.2. Par.23,4. Misn.de יומא cap.3. parag.ז. & de סוכה cap.4 ט. Misn.de ערובים cap.10. par.ין. Misn.de פסח ca.5. par.ה.

Fuit & locus, in quo sancta sanctorum comedebantur, dictus postea עזרה בכהם atriolum erat cum cellis.

Fuere præterea in atrio interiori portæ quatuor ad quatuor mundi plagas constitutæ; sed in iis celebertima fuit Orientalis, quam posteà magnificentissimo ædificio ornauit Ioathan: cui deinde nomen portæ nouæ fuit, & antonomaticôs portæ templi: eidemque septem nomina fuisse legimus עליון חדש תוך האיתון פרסית יסוד סור. Alij existimant portam nouam dictam, quòd apud eam innouata fuerit הלכה id est, consuetudo obseruandæ legis; sed nos à nouo opere sic appellatam existimamus.

Meridionalis porta שער הספים id est, porta postium dicta est à postium magnitudine spectabili, vt arbitramur.

Septem portas fuisse in templo quidam asserunt: Tres à Meridie, ac totidem à Septentrione, vnam ab Ortu. Sed nos in aliis atriis facilè concedemus tot portas. In Sacerdotum atrio quatuor tantùm ponimus: ex iis autem vnam aquatum dictam, antiqui tradunt. In eodem Sacerdotũ atrio duos posterioribus temporibus puteos fuisse legimus artificio confectos: in quos aquæ aliunde haustæ conseruabantur ad sacrorum vsus. Alteri nomen fuit גרגל: alteri verò הגולה. An verò hi à Salomonis temporibus effossi ibi fuerint, & constructi, incertum nobis est; tamen existimamus nihil à Salomone fuisse prætermissum. Fuit etiam puteus pertuso canali per montem vsque ad torrentẽ pertinenti lapide imposito cum ansa, in quem sanguis cum aqua infusus ad torrentem defluebat.

Fuit & aliud atrium Israëlis nomine appellatum; quod à Salomone ædificatum credimus: non tamen tantis operibus tunc primùm ornatum, atque postea fuit. In hoc populus conueniebat religionis, atque cultus causa; dicebaturque Atrium exterius, & atrium Israel. Illud verò capacissimum esse oportuit, tanti populi & conuentus ter in anno frequentissimi. In hoc Meridiem versus pulpitum erat lapideum, siue subsellium Israelis regi paratum cum sede ad sedendum commoda. Nulli enim Israelitarum in templo sedere licebat, præterquam regi, & pontifici. Ex illo etiam velut suggesto rex populum despiciebat, curabatque auctoritate, exemploque suo in cultus dignitate ac decore cõtinere. interdum etiam cùm opus esset, alloquebatur. In hoc atrio ad sinistram porta fuit, dicta Beniamin porta, cuius mentio apud Ieremiam est. Altera autem porta eregione huius fuit dicta צלע שער אחת. Hoc atrium postea Exedris ad Meridiem & Septentrionem constructis, & porticibus exædificatis ornatum est. In hoc atrio porticus constructa est à Salomone postquam ille domum suam ædificasset: vt ex 3.Reg.libr.cap.7. annotauimus.

Ierem.20. Camb.4. Reg 11,6. Cambius Ezec.8,14. 3. Reg. 7. 12. PORTICVS.

ATRIVM FEMINARVM.

EXTERIVS atrium à Salomone constructum vnum simplexque fuisse intelleximus viris ac fœminis commune: ea tamen, sicuti decuit, distinctione, vt altera

tera parte viri; altera fœminæ continerentur: viri Sacerdotũ atrio propinquiores, fœminæ remotiores essent. Sed crescente forsan hominum numero, vel paulatim turbari cœpto ordine, opus fuit interstitio murorum, eoque non nimis alto, vt alter sexus ab altero seiunctus commodè consistere posset. Ita ex vno duo atria facta sunt, virorum ac fœminarum: vtrumque autem in sacro loco. Atque hoc illud existimamus atrium fuisse, de
2. Par 20. quo scriptum est: Cumque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem in domo Domini ante atrium nouum. Hoc atrium porticibus nonnullis ornatũ fuit secundùm ea loca quæ minimum impedimenti, commoditatis plurimum afferre poterant: hoc est, ad latera Meridiem & Septentrionem versus.

Habetur Misnaioth de decima 2.c. parag. ה. Idem etiam atrium auctum postea fuit exedris varia ad portas respectioue. Namque aliæ ad sanctum ipsum, aliæ ad profanum, aliæ etiam ad vtrumque respiciebant. In eodem atrio ad portam
Misn. de שקלים c. 6. par. 8. ipsam geminæ arcæ erant cõstitutæ operculis perforatis, in quas votiua pecunia à singulis pro arbitrio coniiciebatur. Ea autem ad templi sarta tecta curanda expendebatur. Atque huiusmodi arcas indicat locus ex Euangelio de Iesu Christo viduæ pauperis minutulum nummum cæteroum erogationibus præferente.

Cambius Ezech. 4. 19. Legimus ab atrio fœminarum ad Israelis atrium septem gradus fuisse, quibus ascenderetur.

PROFANVM.

Misn de decima secunda ca. 3 parag. ה. POSTERIORIBVS temporibus extra Israelis ac fœminarum atrium aliud constructum fuit, cui חיל hoc est, profano est nomen factum: in quod exteri, id est, Gentes, quæ Israelis nomen non profitentur, conueoire ad orandum possent: & Israelitæ etiam qui cæremoniali ritu puri non essent. Ad hoc atrium illæ pertine-
Camb in Eze. 42, 18 bant exedræ, quarum situm paulò antè descripsimus, partim in sacro, partim in
Misn. de סוכה ca. 5. par. ה. profano constitutæ. Habuit etiam suas porticus atrium hoc, quibus vel imber, vel æstus nimius vitari posset. Huius atrij porta, quæ Ortum respiciebat, infima dicebatur.

MONS DOMVS.

EXTREMVS omnium, cæterosque ambitu suo concludens murus, fuit Hebraicè סורג ZZOREG dictus: à quo totum spatium vsque ad atria contentum Mons domus dicebatur. Atq. huic muro Misn. de Sanhedrin cap. 11.
ab interiori parte scamna vndique adhærebant, quibus sedere populus posset, imbrice superiùs pluuias, atque Solis vim arcendi causa ædificato. Ad Orientalem huius portam duo Iudicum collegia fuere vtrimque ædificata.

Atque hic murus montis in secundo Cambius Ezec. 4, 14.
templo quinque portas habuisse scribitur. Ex quibus vna populis proximè plantatis ornabatur.

Quindecim gradus, quos quidam in Cambius Isaia 6, 13.
templo constituunt, ad quos psalmi canerentur, ab Israelis ad Sacerdotum atrium Cambius Ezec 4, 21.
pertinuisse videntur.

Erat etiam in monte domus scamnum Misn. de
profani atrij muro admotum in quo pla- סוכה cap. 1.
centæ laudum apponebantur. par. ה.

DE ARIS, APPARATVQVE TEMPLI, *déque horum vsu.*

TEMPLI apparatus partim ex antiqui præcepti, & tum forma instauratus est, partim verò ex nouo consilio institutus. Fuere namq. olim in antiquo tabernaculo, arca Testamenti, altare thymiamatis, mensa panis propositi, & candelabrum. Omnia autẽ hæc præter arcam imitatus Salomon maiora atq. augustiora fecit, Hyram artifice summo ex Tyro 3. Reg 7.
euocato, qui patre Tyrio, & matre Israelitide natus paternæ artis hæreditatiam laudem amplificauit. Itaque altare thymiamatis factum est cedrina materia, aureis laminis, iisdémque crassioribus, obductum. Id altare in Sancto sanctorum, sine adytum appellato collocatum est: in medio autem adyto arca antiqua sita fuit cum propitiatorio, tabulis, & libro legis intus inclusis.

Gemina etiam pnerorum simulachra ex cedrina materia sculpi, auroque puris-

 simo

simo obtegi iussit, miræ proceritatis: quindenos enim cubitos vtrumque altum erat. vtrumque stabat pedibus in pauimento constitutis, alisq. expansis, adeò vt alterius alæ extremæ pennæ ab extremis alterius pennis, decem cubitis distarent; atque ita vtrumque simulacbrum Cherubim altera ala alterum contingebat; altera verò ad murum vsque pertingebat; illud ad dextram, hoc verò ad sinistram constitutú erat. Eorum situs erat rectus, vt stantium, faciesque ad exteriorem templi partem, hoc est, ad HEICHAL spectabant.

In exteriori domo antiquo illi candelabro persimilia decem posuit solido auro facta; quinque ad Meridiem; totidem ad Aquilonem. ibidemq. decẽ mensas eiusdem cum antiquis operis collocauit, ad dextram & ad sinistram quinas.

2.Reg.7. Atque ita interioribus ædis partibus instructis exteriora quoque magnificentissimis ornamentis non absque significatione auxit. Nã præter altare illud æneum antiquũ quotidianis sacrificiis consecratum, alterũ etiam æneum Salomon consecrauit viginti cubitis longum, totidem latum, decem verò altum, miræ magnitudinis & artis opus, angulis omnibus artificiosè compactis, iisdemque rectis. 2.Par.4.

Illud autem amplissimum vas paratum est, quod ob capacitatem mare appellabatur; Latini huiusmodi lacus dicunt, totum fusile ex ære, cuius diameter decem cubitis constabat; ambitus verò triginta cubitorum erat. non enim omnino erat sphæricum: atque ideò ferè semicubito angustius, quàm sphæræ ratio postulat. Referebat autem calicem, cuiusmodi in floribus spectantur, longiori superiùs diametro quàm inferiùs. Huius fusio palmi crassitudinem habuit; profunditas verò vasis quinque cubitorum fuit. Sub labio ipso geminus mandragorarum ordo fusus erat, hoc est, ex pomis illis, quæ amoris poma superiùs vocata descripsimus, ea regione qua diameter decem cubitos præcisè continebat. Namque inde paulatim ad fundum vsque decrescebat diameter, vt totum vas calicis formam referret interiùs, caperetque bis mille batos. Dicitur autem inferiùs quadratum Camb.3. fuisse exteriori parte. Atque inter rotun- Reg.7,23. dam & quadratam figuram ouorum & capitum bouinorum figuras distinctas quadratæ figuræ ambitus quadraginta continebat cubitos; rotundæ, triginta.

Huius vasis fulcrum, erant boues duodecim, fusi ænei, hoc situ, vt posterioribus cruribus ad centrum locatis, terna capita, singulas ex quatuor orbis plagis spectarent.

Decem prætereà bases æneæ factæ sunt 2.Par.4,6. quadrati operis, secundùm longitudinem ac latitudinem quaternis cubitis; ternis verò secundùm altitudinem: Artificium autem basium præter formam ipsam fasciis siue processibus ambiebatur binis perpetuis parallelogrammis; altera ad medium altitudinis, altera ad summum iuxta ipsum arcæ superioris limbum. Inter eas autem tori procurrentes, à seque inuicem æquè distantes, quibus additæ per quadrum tæniæ rectæ quadratas areolas relinquebant, in singulis lateribus quaternas. Singulas autem areolas figuræ prominentes primam palmæ arboris, secundam Cherub, tertiam bouis, quartã leonis ornabant: hæc omnia prominenti opere nõ fusili, sed ductili. In superioribus basium angulis humeruli erãt quaterni conflati continuo opere, quibus lauacra singula continerentur, figuris etiam palmarum, leonum, & Cherubim circundatis toris.

In media platea, siue area, basis capitulum prominebat rotundum, dimidij cubiti altitudine conuexum, quo lauacrum in fundo ad eandem formam reductum firmè collocatum hæreret.

Sub basibus singulis quaternæ rotæ binis axibus inductæ erant, æneæ totæ ac fusiles, canthis, modiolis, radiisque constantes circa axes mobiles.

Axes enim basibus immoti hærebant. erant autem rotæ singulæ altitudine sesquicubitali.

His basibus imposita sunt lutra decem, singulis singula, rotunda, veluti dimidium sphæræ, alta sesquicubito, adiuncta crassi-

crassitudine ac repandi labij quantitate. Quarum diameter cubitos habebat quaternos cum inferiùs reducto sinu; ita vt basinm gibbo, siue capiti superiùs descripto insidere commodè possent. Eratque sinus ille cubiti dimidij, à quo id quod ad centrum vsque supererat, hoc est, ad æquidistantem marginibus superficiem, vnius cubiti spatium erat. Atque ita conuenit à summitate sinus in lutro nō fuisse plus quàm vnum cubitum; & tamen totum diametrum quatuor cubitos continuisse. Lutra sub labio floribus & aliis ornamentis ambiebantur.

Capacitas singulis lutris quadragenorum batorum erat. Ex his autem quinque ad dexteram, hoc est, ad Meridiem; altera verò quinque ad sinistram, id est, Septentrionem versus constituti sibi eregione respondebant. Illud autem quod mare dicebatur ad Meridionale latus Orientē versus statutū cæteris præminebat.

Ante templi vestibulum duæ columnæ Salomonis auctoritate statutæ sunt, eiusdem Hyrami opus fusile æreum, admirandi ac significantissimi artificij, proportione ferè doricis respondentes. Erat enim vtriusuis columnæ diameter quaternorum cubitorum; scapus verò octonûm denûm. Atque ita ambitus vtriusuis duodecim cubitos cōtinebat mensuram. In superiori parte capitula imposita sunt quinis cubitis alta, quæ lilij speciem præbebant rotunda videlicet, inferiusque columnarum capitibus æqualia; ampliora superiùs ad lilij, vt diximus, aperti & repandi formam. In ipsius autem capituli infima parte duos malorum punicorum ordines in reticuli cancellis inclusorum fecit ducentena mala singulorum capitulorum, quæ binis ordinibus erant inclusa. Reticulatis autē fasciis totum capitulum ferè ambiebatur ternis; ipsæ verò fasciæ catenato etiam opere concludebantur. Atque ita columnæ erectæ capitibus impositis lilij speciem spectantibus præbebant vnà cum ipsius lilij bastili, siue caule. Porrò has columnas erectas felicis ominis nominibus consecrauit. Dexteram enim יכין quod perpetuam constitutionem, firmitudinemque significat. Sinistram verò בעז nominauit quod ad verbum significat, in eo fortitudo. Quid hoc significaret aliàs vt explicemus, Deus concedet.

Fuit præterea locus iuxta montem domus in quo מנחה coquebatur.

Misn. de מנחה c. 11. parag. 2.

Absoluto autem templi opere, superest vt quædam indicemus quæ vel ipsi in sacra lectione obseruauimus, vel ex doctorum quorundā expositionibus selegimus.

Templo locum tribuum omnium largitione emptum fuisse auctores quidam tradunt.

Camb. 2. Reg 24. 23.

De nominibus templi illa indicanda videntur; Inprimis montem ipsum templi omnem, alio nomine Moriah appellatum, dici Domum Dei. Idem templum appellatur Lebanon, siue Libanus; eam ob rem, vt quidam exponunt, quòd non nimis distaret à saltu Libani. Sed quoniam Lebanon album Latinè significat, siue candidum: alij nomen inde factum templo putant; quòd in eo expiatis peccatis per sacrificia & preces homines lauarentur. Nos verò ex spectabili, longissimeque conspicuo candore, illud nomen impositum fuisse arbitramur. Constabat namque opus totum murorum ac tecti candidissimis marmoris lapidibus, ita vt apud exteros auctores montis niue obducti specimen longè aspicientibus præbuisse legerimus. Atqui Libano monti ipsi niues in culminibus toto anno conspectæ nomen candoris fecere.

Camb. in Ezec 40, 3. Leui Gerson 1. Reg. 7 Camb. in Ierem. 22.

Libanus.

Legimus etiam templum appellari solitum גאון יעקב Decus Iaacob.

Idem tabernaculum testimonij ex eo, vt quidam interpretantur, dictum; quòd testaretur ibidem Deum Israel habitare. Nos vocabulum מועד conuentum interpretamur, quòd eò loci ad diuinum cultum publicè cōuenirerur, testarenturque omnes se Israelis Deum colere.

Camb. in Hag 1, 8. & Ioseph Hisp. ibid. Aben Ezra Thren. 1, 4.

Præterea templum à Iacob dictū בראי ab Isaac שיח ab Abraham יראה non ignobiles auctores indicarunt.

Misn. de תמיד ca. 3. par. 2.

Domus sæculorum nomen templum obtinuit; quod nonnulli ad distinctionem Gilgal & Silo datū putant: quòd illo locorum

Ioseph Hispan. in Isaia 6, 6.

Miſn. de בכורים *cap. 1. par. 1*

locorum tabernacula mobilia; hoc fixum firmumq́ue fuerit.

Saadias 10 Dan. 9, 24. cui Gerſon. 1. Samuel. cap. 25.

Sed nos id nomen ex vaticinio factum exiſtimamus, quòd futuris temporibus vſque ad Chriſtum ſæculorum rationes à templi ædificatione, & deſtructione, ac reſtitutione ducendæ erant. Atque veterum antiquationes rerum, & nouarum ortus, quæ propriè עולמים dicuntur, templo exſtante, atque vtriuſque ætatis teſte expectari deberent.

Dictum etiam fuiſſe Salomonis templum, vt probari Deo nominis auctoritate ſanctius populo haberetur. nihil enim ſiniſtri in ædificante fuit illo tempore. Deinde etiam ob eam cauſam, vt cùm poſtea deſtrueretur, populus ſua, non auctoris culpa, id accidiſſe intelligeret.

Miſn de פסח *cap. 7. par.* ה.

Totum etiam templum appellatum בירה, hoc eſt, Solarium, in lib. Miſnaioth legimus.

Templi ſanctitatem ita antiqui diſtinxere, vt à monte templi, qui communis omnibus locus erat, proximum eſſet, חול ſiue profanum, quem gentibus frequentare licebat ab omni penitiori loco arcendis: Deinde atrium fœminarum ſacrum, intra quod Iſraelis atrium, poſt hoc Sacerdotum. hæc ſancta omnia erant. Sed inter veſtibulum & altare ſanctior habebatur locus. Anguſtior adhuc ea tectæ ædis pars, quæ היכל dicebatur. Demùm verò דביר ſanctiſſimus locus erat; idq́ue propriè quod Sancta ſanctorum appellabatur. Atque harum diſtinctionū exacta ratio explicatur in libris Miſnaioth; vbi etiam hominum ordines indicantur, & quibus interdictū fuerit ab ingreſſu templi, & quos auctores huiuſmodi diſtinctio & interdictio habuerit, exponitur.

Li יוחס *הצדיקים pag. 43. facie 1.*

Quanquam Solymorum vrbs partim Iudæorum, partim Biniaminitarum familiis habitaretur; tamen ad Biniaminitas magis quàm ad Iudæos templū ſpectaſſe accepimus. Linea enim inter Iudæos & Biniaminitas ducta aram ſacram, quæ medio in loco ſurgebat, ad Biniaminitarum partem relinquebat. Sunt qui hanc dignitatem Biniaminitis ob eam rem contigiſſe dicant, quòd vnus ex omnibus tribuum principibus Biniamin in terra ſancta natus fuerit. Alij quòd minimum natu filiū hac parte augeri Deus voluerit, exponunt, quòd parentes delectari ſoleant minimis liberis, iiſdemq́ue domi apud ſe manentibus familiariſſimè vti.

Miſn de שקלים *c. 6. par.* ד. *Camb. 2. Reg. 5. 8. Miſn. de* מנחות *ca. 1, par.* ו. *Camb. 2. Par. 4, 6.*

Tredecim menſas lapideas in atriis exterioribus fuiſſe, memoriæ proditum eſt, quibus adſtantes homines orarent. Fuere verò illæ partim ad occaſum, partim ad Meridiem & Septentrionem ſitæ, ad Ortum nulla.

Duas etiam intra ſanctum menſas antiqui deſcribunt, marmoream & auream: hanc ad inducendos panes recentiores; illam ad antiquiores efferendos.

Sunt qui affirment omnium candelabrorum lucernas ardere ſolitas, atque in omnibus menſis à Salomone conſecratis panes fuiſſe propoſitos.

Ier. 36.

Templi cellas, quas exedras diximus, non Sacerdotibus tantùm, ſed Scribis etiam Legis interpretibus ad vſum fuiſſe deſtinatas, ex Ieremiæ lectione docemur, s.s.e. Legitq́ue Baruch ex volumine ſermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filij Sapban Scribæ, in veſtibulo ſuperiori, in introitu portæ nouæ domus Domini.

Camb 2. Reg. 10, 6.

A domo Salomonis regia ad templum ſcalam artificioſiſſimè conſtructam fuiſſe egregio lapide, ligniſq́ue elegantibus ornatam, ex ſacris hiſtoriis accepimus.

Miſn. de סוכה *cap 7 par.* ד. *3. Reg. 9.*

Sancta ſanctorum in atrio ad Septentrionalem partem iugulabantur, quemadmodum ex antiquis traditionum libris cognouimus.

Miſn. de שקלים *ca. 6 par. 1.*

In adyto quod דביר ſiue Sancta ſanctorum dicitur, antiquam illam à Moſe constructam arcam Salomon collocauit, in eaq́ue legis tabulas tantū concluſit: virgæ autem Aaronis, & vaſi manna, atque oleo vnctionis ſacro auream arcam ipſe fecit ſeorſum reponendis.

Miſn. de יומא *cap 5. par.* ד.

In exteriori æde, cui Hebraicū nomen היכל, duæ baſes fuiſſe traduntur, in quibus phialæ victimarum ſanguine plenæ collocabantur certis ſacrificiorum ritibus.

In primo illo templo, inter ſanctum

& ady-

VELVM. & adytum, vnum velum tantùm extensum fuisse, & sacrorum librorum lectione, & veterum traditione constat.

Misn. de נזיר *cap. 5. par. ה.*
At verò in secundo templo duo fuisse quidam volunt auctores; Euangelij verò lectio vnum tantùm indicat, cui καταπέτασμα Græcum nomen facit, atque huic rei veterum traditio astipulatur.

PORTAE. *Misn. de* מדות *cap. 5 parag. ה.*
De portis illa etiam adnotanda videntur, superiorem portam eam dictam fuisse quæ Occasum; inferiorem verò quæ Ortum respiceret.

PORTA. *Aruch.*
Portæ Aquilonaris nomen Chaldaicum, siue Syriacum posterioribus temporibus appellatum inuenimus פרי, alij etiam nomen קפנוס factum.

CANALIS *Misn. de* מדה *cap. 5. par. ה comment. & de* נזיר *cap. 5. par. 2.*
Puteum in atrio templi operculo mobili obturatum indicauimus, in quem ministrantes aquam & sanguinem oblationum effundebãt, quæ per subductum canalem ad torrentem vsque ipsum Cedron defluebant: ij verò, quibus horti secundùm torrentem erant, tributum certa ratione in templi sarta tecta pendebant.

3. Reg. 6. Esdr. 5. 28.
Lapides templi omnes marmoreos, siue molitoriæ materiæ candidos fuisse, interiùs exteriusq. politos, ita affabrè in ipsa lapicidina sectos, vt malleo postea in ædificio committere non fuerit opus, non absque arcana significatione scriptum legimus.

פזר מינין
In templo loca erant, quæ Daniel vocat פזר מינין, Atria & loca Sacerdotum.

Saad. Dan. cap. 11. pa. 874. facie 2. in Exempl. Bombergi. Eze. 42, 13.
Fuit in templo suggestum inter Sacerdotum & Israelis atrium constitutum: in quo Leuitæ musicis instrumentis solemnium & quotidianorum sacrificiorum tempore canerent.

Misn. de decima secunda ca. 5 par. ט. in comm. 4. Reg. 12.
Templum illud antiquũ per Athaliam penè dirutum, Ioas rex sartum tectum curauit. Quidquid autẽ offerebatur pro votis, & votorum redemptionibus, Sacerdotum vsui antè destinatum fuit, ea lege, vt sarta tecta à Sacerdotibus curarentur.

Constituta autem fuit à Iehoiada rege arca in templo foramine facto, in quam spontè à populo oblata pecunia immitteretur; quæ etiam in sarta tecta curanda expendebatur.

Cura templi sarciendi ad probos viros architecturæ peritos regis decreto, & Sacerdotum consilio translata fuit.

In templi sarta tecta curanda non ponebantur pretia redundantiæ peccatorum; sed tantùm votiua, & spontanea: quia non paratur sedes Deo in culpa, sed in virtute; illud enim mulctæ ac pœnæ; hoc virtutis est.

Templi ærarium Ezechias exhausit, & portarum ac liminum aureas laminas remouit, eamque pecuniæ summam regi Assyriorum dedit. Fuerat autem magnus in templo thesaurus.

TEMPLVM SECVNDVM.

Esdr. 6, 3. Misn. de פרה *cap. 3. parag. 2.*
SECVNDVM templum à Zorobabel ædificatum omnes primi partes habuit; Montem domus, Profanum, Fœminarũ, & Israelis, ac Sacerdotum atria; Sanctum, & Sanctum sanctorum: sed omnia minori situ, & opere, ac sumptu, quàm illud antiquius, mensuratum ac totius operis ratione per Cyrum Persarum regem præscripta.

EXEDRA. *Misn. de* כלאים *cap. 17. par. ט.*
In hoc templo vltra antiquarum partium vsum legimus iuxta Orientalem portam exedram fuisse, in qua Medorum Metropolis vrbis Susæ exemplum depictum erat, & mensuratum omnium exemplaria præscripta.

Misn. de ערלה *cap. 3. par. ט.*
In porta etiam Orientali locus fuisse commemoratur; in quo summi Legis magistri, & Interpretes docebant: atque vnus ex illis præcipuus Gamaliel.

Camb. in Hag. 6, 6. Marc. 13.
Idem templum, quod secundum appellatum est, ab Herode denuò constructum fuit lapidum magnitudine, atque ædificiorum structura longè, vt ab ipsis Hebræis scriptoribus affirmatur, maius, & præstantius quàm illud prius Salomonis, cuius operis magnificentiam Christi discipulis admirationem attulisse Euangelistæ scribunt, respondente Domino: Vides omnes magnas has ædificationes: amen dico tibi, non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

Misn. de יומא *cap. 1. parag. א.*
Eodem sæculo cùm Pontificatus non perpetuus iam, sed annuus esset, atque arbitrio Cæsaris deferretur, Exedram factam fuisse legimus, cui nomen fuit לשכת פרהדרין in quam sese recipiebant summi

N Ponti-

Pontifices, postquam munere suo fuerant defuncti.

Camb. in Hag.1,9. Durauit primum templum annis decem supra quadringentos; Secundum verò quadringentesimum ac vigesimum annum ferè peregit.

Camb. in Hag.1,6. & Ioseph. Hist. ibid. In secundo templo perpetuò desiderata sunt; duæ Arcæ, altera Legis à Mose constructa, altera sacrorum monumentorum, quam Salomon fecerat, Vrim,& thummim, ignis supernus, maiestas, & Spiritus sanctus Prophetiæ.

Porrò templi secundi structuram omnem si quis tenere cupiat, legat librum Misnaioth in tractatu de Mensuris.

De cæteris Salomonis ædificiis.

3.Reg.3. Pvblica à se instituta ædificia Salomon hoc ordine partitus est, vt primum omnium templum, vtpote cæteris sanctius; Deinde verò domum suam; Tertio loco æstiuam regiam domum; Quarto autem vrbis totius Ierosolymorũ muros construeret; satis manifesto perpetuæ pacis ac tranquillitatis argumento: satisque expectato exemplo fidei diuinis promissis præstitæ de publica ætatis suæ securitate.

Atque de domo sibi ipsi constructa non multa in sacris libris describuntur: quam tamen magnificentissimam, planeque regiam, ac tanto, tam sapiente ac diuite rege dignam fuisse, tempus in ædificatione positum declarat. tredecim namque annis absolutam sacra historia docet. Fuit autem duplex domus regis ipsius regia, & reginæ Pharaonis filiæ à se ductæ. Tres tamen in vniuersum partes summas regia illa aula habuisse commemoratur. Porticũ iudicij cũ regio solio; Atrium regiũ,atq; ædes ipsas, quas pro ministeriorum atque ministrorum ratione capacissimas, multisque partibus distinctas esse oportuit, vtpote quibus regina etiam Saba cum aulæ suæ familiaribus excipi potuit.

Atque illius aulæ ædificium, non materia modò, sed opere etiam ipso, magnificentissimũ fuisse, sacri scriptores apertè indicant. Constabant enim muri lapide optimo, triplici ordine coniuncto. Deinde cedrinis asseribus cõuestiebantur omnia, contignationes præterea, contignationumque trabes omnes cedrinæ fuere: cuiusmodi materies ad pulchritudinem, durationem, atq; ad sanitatem tuendam valet. salubres namque spirat odores, à carie, putredine, aliisque impuris rebus aliena.

Sed quod atrium magnum rotundum videtur nostra versio interpretari, ita exponendum est, vt non aream rotundam atrij existimemus, sed triplici lapidum ordine ambitam. Nam quod in veteri versione legimus: Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus sectis, & vnius ordinis de dolata Cedro, nec non & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus: Hebraica sic ad verbum habet, וחצר הגדולה סביב שלשה טורים גזית וטור כרתות ארזים ולחצר בית יהוה הפנימית ולאלם הבית Et atrium illud magnum in ambitu, tres ordines quadrati lapidis, & ordo trabium cedrinarum; & atrio domus Domini interiori, & porticui domus.

Fuisse verò plura atria minora in regiis ædibus nomen magni appellatum ostendit. Erant itaque muri omnes exteriùs lapidei; interiùs cedrini. Reginæ domus ex altera parte vestibuli, seu porticus iudicialis constructa fuit, materia, atque opere elegantissima.

Domvs Saltvs Libani.

Extra vrbem,in regio nemore,vnde Libanus mons prospici, atque illius regionis in æstate frigens ac salubris aura excipi poterat, palatium Salomon construxit, deambulationi, atque prospectui magis, quàm habitationi oportunum, centum cubitis longum ab Ortu ad Occasum; quinquaginta verò latũ ab Aquilone Meridiem versus: quam proportionem sesquialteram artifices vocant; eleganti vsu ad pulchritudinem & commoditatem, satisque natura sua firmam. Eiusdem ædificij altitudo sexaginta cubitorum

torum erat. Diuisa est igitur area secundùm latitudinem in partes tres, cubitis denis ac septenis cum tertia cubiti parte latas. Deinde verò secundùm longitudinē in quindenas partes diuisio est facta, in cubitos senos cum dimidio ac palmo addito: atque in singulis huius partitionis sectionibus columnæ singulæ cedrinæ erectæ fixæque sunt: constitutique sunt quatuor ordines quindenis columnis. Deinde verò trabes epistyliorum modo impositæ quaternis columnis ternæ secundùm latitudinem totius operis transuersæ, ita vt sexaginta columnæ quadraginta quinque tenerent epistylia cubitis denis septenis cum tertia cubiti parte longa. His trabibus impositi asseres contignationem faciebant primam, cui secunda & tertia contignatio eodem omnino modo additæ totum complebant opus muris ex eadem asserum materia constructis, atq. fenestris multis ad quatuor cæli regiones sibi ex diametro respondentibus, binis quibusque in oppositorum murorum parallelogrammis lateribus. Erant enim in omni latere terni fenestrarum ordines, ex quibus in cœnationem illam lux ac ventus admittebatur, deambulantibusque in eadem hominibus prospectus in quatuor cæli partes constabat amœnissimus. Erat totius operis altitudo cubitorum triginta, vt denis cubitis singulæ cōtignationes altæ essent.

Huic autem palatio ex vno latere qua portæ ad intrandum erant, adiuncta fuit porticus duplex, altera post alteram duplici columnarum ordine, & simplici superiùs contignatione. Singuli verò ordines septenas columnas habuere: erat enim duplex illa porticus quinquaginta cubitis longa, lata verò triginta, vt vtriusque spatium quindecim cubitos contineret.

FINIS.

Hic inserendæ sunt figuræ EFGHIKLMNOP

AARON,

SIVE,

SANCTORVM VESTIMENTORVM ORNAMENTORVMQVE SVMMA DESCRIPTIO.

BENEDICTO ARIA MONTANO HISPALENSI, EXPOSITORE.

Præfatio.

ACERDOTII antiqui, quod vmbra fuit admirandæ illius lucis, quæ per Iesu Christi sacerdotium atque sacrificium emicuit; arcanam significationem rectè agnosci intelligique non posse, nisi partes omnes cognoscantur, quibus illud ministerium instructum ornatúmque fuerat, apertè satis sanctißimus ille vir Paulus indicauit in illa mysteriis ac profunda doctrina plenißima Epistola, quam ad Hebræos conscripsit: in ea enim multas huius generis ac ministerij partes exactißimè explicando persecutus, plures alias significatione tantùm attigit. Idem etiam Iohannes Apostolus in libro quem Apocalypsin inscripsit, non vno tantùm loco egit, quinimo totum illud argumentum, quod omnino diuinum, diuinaque sapientiæ rationibus refertum est, multis allusionibus & significationibus ex antiqui sacerdotij obseruatione petitis, instruxit & amplificauit. Cùm verò inter cæteras illius ministerij partes, vestimentorum ornatúsque omnis rationem à Deo præscriptam, diligentérque à Mose, atque deinceps dum illa sæcula durauere, non sine magno arcanæ significationis testimonio obseruatã perpetuò fuisse sciamus, & officio nostro satisfacturi, & sacrarum rerum studiosis operæprecium facturi esse videbamur, si partes ipsas, vti habuisse cognouimus, breuiter ac dilucidè describeremus, vt ex obseruata atque inspecta prius imagine illa visibili & corporea spiritualis illius ornamenti ac decoris, quo summus ille sacerdos, quem hæc omnia significabant, æterno Patri pro mundo omni litaturus placuit, contemplatio certius & expeditius iniri poßit. Cupimus verò nos ad publicam vtilitatem de his reconditioribus rebus ac mysteriis aliquando disserere, aut aliquos sapientiæ spiritu præditos extare, qui melius etiam, quàm nos possumus, disserant. Nec verò dubitamus, quin Deus omnia hæc, atque his etiam plura & maiora aperiri & communicari hominibus velit, si modò tantum in eis studium, tantusque harum rerum amor, quantum ipsarum dignitas postulat, reperiatur. Datum Antwerpiæ VII. Calend. Aprilis. CIↃ. IↃ. LXXII.

AARON,

AARON, SIVE, SANCTORVM VESTIMENTORVM ET ORNATVS DESCRIPTIO.

SANCTAS vestes eo ordine, quo indui solebant, describimus: namque in sacris libris alia ratio initur, ordinis nimirum eius, qui in opere faciendo obseruatus, atque in sacerdote induto spectatus est.

Atque totius huius ornatus materia eadem fuit, quæ in cortinis tabernaculi penitioribus, addito tamen auro, & gemmarum vario genere. Illi (inquit) accipient aurum & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum.

Exod. 18. Est autem hyacinthus qui Hebraicè dicitur תכלת, color inter rubrum & cælestem, quem Hispani *Cardeno* vocant. huius interpretationis auctor est Iosephus, quem Græci Latinique postea secuti sunt. Purpuram verò, quam ארגמן Hebræi, Chaldæi verò ארגון, siue proprio ipsorum, siue alieno pronuntiant nomine, color omnino rubeus est; quem Arabes ארגואן vocant. pictoribus hic color Taca vocatur: Cremesinum siue carmesinum multi vocant. Coccum verò bis tinctum, quem Hebraicè תולעת שני dici nouimus; quod ex verbo vermiculum iteratum, siue vermiculatum iterum, reddere possumus; idem est nobis, qui sæpè ab antiquis commemoratur, murex, & murex iteratus siue δίβαφος, & ostrum dicitur. scimus enim cōchyliorum siue cochlearum genus esse; qui murices Latinis dicuntur, quorum animalculorum sanguine cum aliis rebus commixto, vestes tingebantur, eæque splendore maximo præter cæteros colores nitebant: erant autem grani odore, quem corrigi opus esset.

Persius Sat. 2. *Hæc Calabrum coxit vitiato murice vellus,* dixit Satyricus erant verò bis tinctæ lanæ, omnium primæ & pretiosissimæ. Hanc vocem Chaldæus interpretatur צבע זהורי Colorem splendentem. Byssus, qui Hebraicè שש, ab eximio candore marmori æmulo dicitur, perpetuò à Chaldæis בוץ Bus appellatur, vnde byssus Græcis ac Latinis y in u ex more mutata pronūtiatur. Est autem optimi & albissimi lini genus: cuiusmodi Ægyptium sæpe vidimus. illius enim regionis laudatissimum esse, in sacra Geographia docebamus. Atque ex hac materia vestimenta & ornamenta numero & forma distincta, cōparata sunt. חשן: אפוד: מעיל: כתנת: תשבץ: מצנפת: אבנט: Latinè, vt nostra Versio habet, Rationale, superhumerale, tunica, linea stricta, cidaris & baltheus. Horum ratio ex descriptione ipsa commodiùs, quàm ex nominibus, cognosci potest.

Præter feminalia, quæ cōmunia Pontifici maximo ac minoribus sacerdotibus erant ad vsum operiendi carnem turpitudinis suæ, illorum ornamentorum, quæ in gloriā & decorem facta fuerunt, prima omnium fuit; quam interpres noster Lineam strictam, & tunicam, & tunicam byssinam vertit, Hebraicè כתנת תשבץ vocatur, Chaldaicè verò כתונא מרמצא exponitur. eiusmodi forma fuit, qua talaris Romanorum stola. atque ita perpetuò Ioannes docet, cùm de huius vestis arcana significatione in Apocalypsi verba facit: erat autem vestis longa, manicata, Exod. 28. & 38. qua totum corpus, capite & collo excepto, induebatur. hæc Aaroni sacerdoti ex simplici byssi materia confecta fuit; ita tamen texta, vt oculorum figuras continuis contiguisque ordinibus referret; eo modo quo apud Romanos scutulatas vestes aliquādo in vsu fuisse legimus. Nam è CHETHONETH THASBETS, tunicam ocellatam ex verbo vertere possimus, atque ita in Arabica versione עין legimus, pro תשבץ; in Chald. verò Paraphrasi מרמצא quam Polymitam antiquo vocabulo, & nostris vulgaribus linguis Listaram vertimus: erat enim certis ordinibus quas Listas vocant, insignis, illique ordines ocellati omnes, cuiusmodi map-

pas in hoc Belgio contextas vidimus, quæ perdicis oculi, à figurarum illarum frequentia, vulgò vocantur. Hoc autem vt singulare neque arcana significatione carens, in hac prima veste annotatu visum est dignissimum.

Descriptæ iam à nobis Tunicæ lineæ, superinducebatur aliud vestimenti genus, quod Hebraicè מעיל dicitur, pro quo nostra versio Tunicam reddit; ad verbum verò Supparum dicere possumus: cuius vsus semper fuit, vt super alias vestes honoris & decoris gratia induceretur. Fuit autem eodem nomine duplex vestis forma; altera Meghil simpliciter, altera verò Meghil Ephod appellata: atq. prior quidem communis erat tum sacerdotum, tum principum, virorum ac fœminarum vestis, eaque soluta ac sine manicis, qua totum corpus amiciebatur; cuius vsus vestis Romanis, Toga; Græcis Pallium, fuit; altera verò vndique clausa, præter capitium quo inducebatur caput, & foramina iuxta humeros per quæ brachia exerebantur: hanc Scriptura vocat Meghil Ephod, hoc est, supparum cinctorium vel strictum vel scapulare. de quo nobis sermo est. Erat autem hæc vestis Romanæ prætextæ forma ferè similis, quam tunica illa linea siue stola breuiorem ex lana hyacinthini coloris parari iussit Deus, hac forma integra videlicet, nulloque latere aperta, nisi quantum brachia caputque admitteret, orificio superius facto, totaq. inconsutilis, opere, inquam, textoris, quæ in orificio limbum haberet (Labium Hebraica lingua vocatum) ad instar collaris ac limbi loricæ antiquæ: sic enim Hebraicè legimus, כפי תחרא Sicut os loricæ, vt Chaldæus paraphrastes exposuit. oportuit autem limbum illum siue labium, quo orificium muniebatur, firmum esse, neque id tamen assutum erat, sed textoris opere cum ipsa veste simul contextum: idque integrum omninoque rotundum, non apertum aut fissum aliqua ex parte, vt collaria in vestibus habere solent, quæ nonnihil aperiuntur, vt facilius caput admittant. at verò in hac veste præcepti legisque formula cauetur לא יקרע Non findetur, siue non scindetur. neque enim ob id limbus addendus videtur, vt non scindatur, sed limbus integer describitur illa oratione. Huius vestis inferioribus fimbriis siue laciniæ malogranatorum figuræ appensæ sunt, quæ ex hyacintho, purpura & ostro constructæ erant miro artificio; triplex enim color malogranatorum est, quippe grana eximio candentique rubore lucent, aut pellucent potius: cortex hyacinthum refert plerumque, sed qua parte Solem accepit, purpureus omnino conspicitur. igitur grana mali punici fissi ex ostro siue murice imitatus est artifex. cætera verò ex duobus aliis coloribus hyacintho & purpura. Inter bina quæq. malogranata singula etiam tintinnabula ex auro conflata appendebantur ad formam (vt vox Hebræa significare videtur) mespilorum, cuiusmodi tintinnabula ex ære in vsu etiam hodie sunt: nullumque tintinnabulorū genus est, quorum alia aliis similiorē sonum edant, quàm hoc quod mespili refert fructum. Sunt qui tradant *Auctor* duo & septuaginta mala granata totidemque tintinnabula fuisse. פורים

Tertium atque vltimum indumentum אפוד fuit Ephod, à præcingendo, siue rectiùs ab ambiendo dictum; ambibat enim humeros, tergum, & pectus: Latinus interpres noster Superhumerale transtulit, alij antiqui scapulare dixerunt. materia constabat varia ac multicolore, auro imprimis ductili, hyacintho ac purpura, & ostro siue cocco bis tincto opere Phrygionico commissis: Opere, inquit, חשב Cogitantis, hoc est, ingeniosi artificis. Eius duæ partes fuere, anterior & posterior ad humeros coniunctæ, cætera verò solutæ. quæ vt corpori hærerent, baltheo, vt inferius dicemus, cingebantur. Atque in vtroque humero singulæ gemmæ auro inclusæ, eædemque magnæ alligatæ sunt ex annulo in ipsa inclusione fixo; in altera quidem gemma sex nomina filiorum Israel, in altera verò altera sex incisa fuere magno artificio, ita vt ea nomina sacerdotis induti humeris sustinerentur. Fuere autem gemmæ ex eo genere quod Hebræis שהם dicitur, Latini ferè omnes

Onycbem

Onychem vertunt. Chaldaica verò & Arabica interpretatio manifestè docent fuisse Beryllos. vocatur enim perpetuò à Chaldæis גורלה, ab Arabibus verò בלור, ita vt in vtraq. lingua tres radicales consonantes berylli agnoscantur. illæ verò picturæ quibus vestis hæc variabatur, nullam certam ac perpetuam rerum naturam referebant, non humanam, non animantis cuiusquam, neque arboris aut plantæ alicuius, sed ingenio arteque inuenta constabant: cuiusmodi, quæ vocantur Maurica siue Arabica, siue Phrygionica excogitare acu pictores solent. ideo enim dictum est, Opus cogitantis, siue, vt nostra Versio habet, opus polymitum. Atq. huic indumento siue pectorali quatuor annuli firmissimè assuti erant, duo in humeris sub illis gemmis, quas auro inclusas iam descripsimus, & duo inferius ea parte qua baltheus accingitur, ad vtrumque latus.

Ex eadem omnino materia, hoc est, ex auro, hyacintho, purpura, & murice dibapho ornamentũ summi sacerdotis pectori imponendum factum est, quod He-
חשן משפט braicè חשן משפט dicebatur, Latinè Contemplationẽ siue obseruationem iudicij, ex verbo reddere possemus, quod mysticum valde ornamentum atq. instrumentum erat à Deo institutum, cuius vsu sortes diuinæ ducerentur, certumq́ue oraculorum petendorum redderetur ius. Græci Interpretes λογίον vertêre, vnde Rationale in nostrã editionẽ est deductum, significatione satis appositè ad rem ipsam quæsita. Fuit autem illud ornamentum quadratæ figuræ, hoc est, quatuor lateribus æqualibus ad angulos rectos coniunctis. singulorumq́. laterum mensura fuit ZERETH, quam palmos tres, siue dimidium cubiti continere in lib. De mensuris docebimus. eratq́ue eiusdem operis & artificij cum Ephod, nec tamen simplex, sed duplex, id est, geminum, vt ex tribus lateribus altera pars alteri cõmissa esset; ex vno autem laterum, dextro videlicet, apertum, quo aliquid in illo ornamento asseruandũ inferri posset, vt inferiùs dicemus.

Huic autem ornamento gemmæ duodecim auro inclusæ artificiosè hærebant, in quibus duodecim filiorum Israel nomina incisa fuere, incisione qualẽ sigillis antiquis gemmarum inditam videmus; quæ longè tamen omne aliorum artificum exemplum vinceret. erat verò gemmarum quadruplex ordo, ternæq. in singulis ordinibus gemmæ, quarum Hebraica nomina fuere:

Primi ordinis, אדם פטדה ברקת Odem, Pitdah, Bareketh.

Secundi ordinis, נפך ספיר יהלם Nophech, Zzaphir, Iahalom.

Tertij ordinis, לשם שבו אחלמה Lesem, Sebo, Ahlamah.

Quarti ordinis, תרשיש שהם ישפה Tharsis, Soham, Iaspeh.

Series autem nominum incisorum ex nascendi ordine, atque ex Ierosolymitano Thargum illam fuisse obseruauimus.

I. Reuben, Simeon, Leui,
II. Iehudah, Isachar, Zebulun,
III. Dan, Nephthali, Gad.
IIII. Aser, Ioseph, Biniamin.

Illarum verò gemmarum certissimam rationem non omnium exactè definire possumus; quantum verò studio ac diligentia hactenus reperire potuimus, breuiter exponemus.

אדם Odem nomen accepit à sanguine, 1.
cuius colorem omnino refert: quidam Sardium vel Sardonychen esse dicũt; nos verò cũ Helia Rubinũ apud nos dictum esse arbitramur; maximè cùm Chaldaicè vocari sciamus סמקן zzamcan, id est, rubrum. affine autem est nostrum nomen Rubin nomini Reuben, quod in illa gemma incisum erat. Ierosolymitanum Thargum etiam סמקתא vocat, eadem rubedinis significatione.

פטדה Pitdah, literas habet radicales 2.
tres cum Topazio conuenientes P. T. D. quanquam transpositas cum T. P. Z. nam Z. & D. eiusdem sunt soni. ideo Topazij genus esse videtur, viridis tamen & prassini coloris, atq. smaragdo æmuli. Namque Chaldæus Paraphrastes tam Onkelos quàm Ierosolymitanus, alter ירקן, alter ירקתא exponunt. hunc in Æthiopia nasci Ezechiel indicat generosissimum. ita nostra

ſtra editio rectè habet Topazium. Praſſoiden ſmaragdum ſunt qui appellent, quod genus gemmæ apud Æthiopas naſcentis, auctore Iuba, acriter viride eſt, maximeque à Plinio laudatum.

3\. ברקת Barketh; à fulguris vel fulgetri, quod colore ac ſplendore imitatur, ſimilitudine, nomen accepiſſe videtur, atque apud Babylonios & Ieroſolymitanos nomen idem tuetur ברקתא & ברקן. Quamobrem Chryſolithum, vel illam Chryſolithi ſpeciem eſſe exiſtimamus, quam Topazium aureum vocant, Straboque in Ophiade inſula reperiri, ex Arthemidoro narrat; pellucidam, & ſplendore auri refulgentem; quanquã quæ propriè Chryſolithos eſt, fulgur verius referat.

Chryſolithos.

4\. נפך peregrinum nomen eſt, niſi à conuerſione ac mutatione, ex verbo הפך deriuetur: ſubobſcurum ideò lapidem eſſe nonnulli dicũt. ſed Chaldæus Paraphraſtes apertè זמרגדין Smaragdum nominat. Ieroſol. verò Tharg. ברכתנה vertit, quod nomẽ à memoria iuuanda natũ videtur. eſtq. fortaſſis eiuſmodi ſmaragdi virtus.

Smaragdus.

5\. ספיר Zzaphir nomen apud nos retinet Saphyri, quam gemmam eiuſdem cum noſtro Saphyro generis eſſe, hoc eſt, cæleſtis coloris, Moſes apertè docet. Et ſub pedibus (inquit) eius candor Saphyri, & veluti cælum in claritate. Sed diſtinguũt Hebræi Saphyrorum ſpecies per colores: aiunt enim quoſdam eſſe albos, eoſdemque Adamantes vocari; quoſdã verò cæleſtem omnino referentes colorem inter album & cæruleum. Et Saadias Saphyros inter Cryſtallorum genera collocat. In Homeliariis Hebræorum narratur, quidam qui Saphyrum emerat Romæ, conſtituiſſe de precio, ſi modò periculum fieret: factumque fuiſſe periculm gemmæ in incude malleo percuſſæ, quæ, malleo incudeque læſis, tamen illæſa permanſerit, vnde conſequitur Adamantem, qui huiuſmodi ferri vim ſuperet, Saphyri genus eſſe. vocatur autem hæc gemma ab Onkelos שבזיז Sabziz: in Ieroſolymitana verò Paraphraſi סמפורינה Symporiana dicitur. itaque Saphyrum hoc loco interpretamur, non hoc fortiſſimum genus, ſed illud alterum quod colore & firmitudine ab hoc differt, cæliq. ſpeciem refert.

Exod. 24. *Saphyrus.* *Adamas.*

6\. יהלם Iahalom, à contundendo & percutiendo nomen habet in forma futuri, quæ naturam ac perpetuitatem, vt ſæpè iam aliâs docuimus, indicat. Eſtque à firmitudine & vi alias gemmas, atq. adeò ferrum rumpendi, ita dictus hic lapis. Quare hic verus Adamas videtur eſſe, atque ita ab Arabibus vocari dicitur אלמס Almas, pro Adamas: auctores Sahadias & Abraam Hiſpani. Hunc Onkelos vocat סבהלום eadem ſignificatione cum Hebræo nomine: nam ſignificat idem quod Capiens vel ferens percuſſionem. atque hunc eundem Ieroſolymitanus עין עגלא Oculum vituli nominat.

Adamas.

7\. לשם Leſſem Lygurium vel Lyncurium noſtri verterunt. quem ex Lyncis vrina coagmentari Plinius ſcribit, indeque dictum affirmat nomen לשם, iiſdem conſonantibus, quibus Lynx conſtat. nam Græci & Latini propter ſuas inflexiones & pronuntiationes peregrina verba facilè deformabant. Onkelos hunc lapidem קנכירי Kanchyri vocat, proxima etiam Lyncuri pronuntiatione. Ieroſolymitanus זמין nominauit. eundem Arabicè vocari זגי, Ionas doctor affirmat. Porrò Ioſephus Lygurium nominauit, idque Verſio noſtra habet.

Lyncurius. *Plinius lib. 37. cap. 4.*

8\. שבו Achaten Græci ac Latini verterũt; ſed Chald. Paraphraſtes טרקיא reddidit, Tarkaia. eſtq. apud nos Turqueſa dicta. Ieroſolymitana paraphraſis ברזלין vocat: ferrugineum vel ferreum vertere poſſumus. Antiqui Hiſpani Iudæi Turqueſam quoque dixere hanc gemmam.

Turqueſa.

9\. אחלמה Ahlamah. à ſomnio nomen habet, quare valere aduerſus inſomnia quibuſdam videtur: atque ita Arabicè vocatur אל חלמא Somnia. hanc gemmam עין עגלא Onkelos vocat, hoc eſt, Vituli oculum. Ieroſolymitanus verò interpres זמרגדין Zemargadin. Noſtri Latini, Græci & Hiſpani interpretes Amethyſton vertêre. cui affine aliquid habere videtur Ieroſolymitanum nomen.

Amethyſtos.

10\. תרשיש Tharſis. ſiue ex inuentore, ſiue ex loco vnde afferebatur, hoc eſt, ex Aphricæ

parte

parte Carthagine postea dicta, siue ex maris colore, quem refert, quòd Mediterraneum mare, Tharsis per metonymiam dicatur. Lapis ille est, qui ab Italis Aqua marina dicitur, cuiusmodi nos elegantissimũ aliquando habuimus & magnum. sic enim hunc lapidem Ierosolymitanus paraphrastes & Onkelos vocant כרום ימא Sicut mare, vel simile mari. θαλάσσιος à Tharsis, vel hoc ab illo nomine deductũ videtur, est autẽ θαλάσσιος, de quo Poëta:

Martialis lib. 1. *Duasq; similes fluctibus maris gemmas*, &c.

Latini Interpretes Chrysolithũ esse dixerunt. sed de Chrysolitho iá disseruimus.

11. שהם Beryllum esse, superius diximus, ex perpetua Chaldæorum paraphrastum interpretatione, qui reddunt, בורלא Burla. nostri Onychem vertunt: sed Onychis multa genera sunt, nobis vltra decem videre contigit: decem & octo ostensurum se Iacobus Trezzius Mediolanensis amicus noster pollicebatur: inter quæ Berylli fortassis enumerantur: nam & Beryllorum non vnum genus esse ex antiquis accepimus; *Iuuenalis Sat. 1.* inæquales enim Beryllos appellat Satyricus. accepimus ab eodem Iacobo Beryllum pallentem crystallinum; qui etiam lacteum se nobis quærere aiebat. hanc gemmam שהם Ierosolymitanus ברולחא Bedulha vocat, affini vocabulo Beryllo. namque R. in D. mutari, vt Rodanim, Dodanim, iam aliâs docuimus, Arabicè etiam vocari אל בלור Belor, diximus.

12. ישפה IASPEH. Iaspidis nomen apud Latinos retinet, quanquam & Græcè & Latinè legamus alicubi βήρυλλος. Arabicè autem in huius loci & lapidis interpretatione *Iaspis.* יסף IASP scribunt. Quid verò causæ fuerit, quamobrem à Ierosolymitano interprete gemma hæc מרגליתא appelletur, diuinare satis rectè nequeo, nisi fortassis margaritæ nomen etiam Iaspidi illo sæculo vulgariter fuerit tributum. Certè Onkelos hanc פנטירי Panterem vocat, nomine omnino Iaspidi conueniente; Pantheram enim animal, pictam esse nouimus, atque macularum elegantia cæteras feras illicientem,

Ouid lib. 3 Metam. *Pictarumq; iacẽt fera corpora pantherarum.*

color totius pellis, præter maculas, fuluus est. eiusmodi maculosas & fuluas Iaspides vidimus;

—atq; illi stellatus Iaspide fulua Ensis erat.— *Virg lib. 4. Aeneid.*

sunt autem Orientales omnium optimæ ac pulcherrimæ:

Electro potens & Iaspide clarus eoa. *Statius lib. 4. Theb.* Est & viridis Iaspis, sed fuluam in pectorali fuisse, satis indicat nomen Pantheræ, à Chaldæo expressum. Atque hæc de gemmis breuiter indicasse satis fuerit. iam cæteras huius ornaméti partes absoluamus. Hoc rationale, siue pectorale, seu contemplatio iudicij explicationis causa dicatur, quatuor armillis, siue annulis, ad quatuor angulos affixis, auctum erat: ex *Annuli.* duobus superioribus ligabatur catenis duabus aureis, in spintris formá cõtortis; *Catena.* quæ singulis vncinis adnectebantur duobus illis annulis, quos in humeris Ephod sub lapidibus magnis auro inclusis, depinximus; inferius verò vittis siue funiculis *Vitta.* duobus ad vtrunq. annulũ in Ephod, iuxta cingulum ad dexterá læuamq. assutum alligabantur, ita vt quocunq. modo atque habitu sacerdos esset, tamẽ pectori semper hærens ornamentũ hoc haberet. atque ita nostra Versio habet: A se inuicem rationale & superbumerale nequeãt separari: vel ex Hebraico verbo, Et non attollatur rationale desuper Ephod.

Fuit præterea Baltheus ex eadem materia, eodemque artificio cum Ephod, & rationali factus, qui Ephod cum inferioribus vestibus omnibus continebat.

Postremum verò capitis indumentum atque ornamentum fuit, quod מצנפת Hebraicè dicitur, *Cidaris.* nomine à צנף, quod Ambire & operire significat, deducto. ambiebat enim operiebatque caput, eo ferè modo, quo Orientalium incolarum Tiara, quam Turcico vocabulo *Torbant* dicimus. nostri interpretes Cidarim & Tiaram vertunt. ea linea siue byssina omnis erat simplicissimæ cádidissimæque albedinis, cui ad frontem alligabatur aurea *Lamina.* lamina, hoc elogio inciso קדש ליהוה hoc est, Sanctus Domino. Atque hæc vestimenta ornamentaq. omnia summorum illorum artificũ opera & industria ex diuino consilio facta sunt.

Vrim & Thummim Vnum illud mysteriis plenum genus restat indicandum, quod ex natura vsuque sui התמים והאורים Ha-urim & Hatthumim vocabatur, quod ex verbo inflammationes illuminationesque, & perfectiones atq. simplicitates reddere possumus, cũ adiuncta notatione insigni, videlicet illas illuminationes & illas perfectiones. Noster Interpres Doctrinã & veritatẽ vertit, omnia enim hæc & plura etiam in illis Hebraicis nominibus cõtinentur. Hanc autem rem, cuiuscunq. naturæ illa fuerit, hominũ artificio factam aut comparatam non fuisse, sed diuinitus datam Mosi, vel eo tempore quo lex & tabulæ, vel eo quo perfectum opus fuit, arbitramur, eamque fuisse multiplici figura distinctam, simul etiam claram, lucidam, speculique instar tersam, ex nominum figura & numero etiam multitudinis intelligimus. In omnibus aliis, quæ hactenus commemorata descriptaque sunt, ornamentis & vestibus, hoc modo scriptum legimus: Et facies, & facient, & scribent. Atque in ipsa curatione eorum sic etiam legimus, Et fecerũt, & scripserunt, vel inciderunt. &c. in huius verò arcanæ rei commemoratione, Et pones: siue ex Hebraico verbo, Et dabis in rationale iu-*Leuit. 8.* dicij Vrim & Thumim. Et in Leuitici libro scriptum est, Et dedit ad rationale Ha-urim & Hatthumim, id est, Indidit in Rationale. Diximus autem Rationale fuisse duplex, tribus lateribus commissum; ex vno autem latere apertum, inter vtramque autem partem Vrim & Thumim inferebantur. ibidemque seruata, sacerdotis hærebant pectori: inde verò proferebantur, quoties diuinum responsum petendum erat. Quòd si quis nimis curiosè quærat, quanam materia illa Vrim & Thumim secundum naturam constarent, facilè à nobis responsum accipiet, dummodo idem nos certissimè doceat, quodnam lapidis genus illud fuerit, quo lex digito Dei incisa, primùm Mosi in Sina monte tradita est; namque illi lapides non vt posteriores à Mose cõparati sunt, sed à Deo ipso dati. Deinde etiam doceat cuiusmodi materia constaret ignis ille cælitus immissus, qui prima Aaronis procurantis sacra corripuit, quem etiam per totos septuaginta annos à Ieremia abscõditũ perdurasse auctores tradunt. Quali etiam materia manna illud celeberrimũ confectum fuerit, quod cùm simplicissimũ esset & suauissimum, tamen intra quatuor & viginti horas corrumpebatur, & sexto quoq. die ad quadraginta horas vlteriusq. cõseruari poterat: eiusdemque exigua portio, quanta in Gomer capi poterat, per multos annos in arca vase aperto, & facilè perflabili, in perpetuũ monumentum conseruata est. Quòd si quis respondeat ista hæc genera vltra communẽ naturæ rationem arcano miraculo constitisse, is à nobis de hoc etiam quarto non minùs consonum expectabit responsum. Iam verò si vltra inquiratur, vbinam, quando, & quomodo illa Vrim & Thumim perierint, & an sublata fuerint diuinitus, hominumque vsibus negata; id de hac re nos referemus, quod de illis aliis tribus generibus legimus: quæ in primi templi excidio à Ieremia recondita sunt, nec vlterius reperta, præter ignem sanctum, de quo nonnulli affirmant: id agente Deo, vt hominum genus sanctiorum etiam rerum, quæ noui Testamenti tempore oblatæ sunt, desiderio & expectatione afficerentur.

Minoribus sacerdotibus vna vestis linea tunica, sine stola simplex præscripta fuit, cum ornamentis duobus cingulo & cidari ex lino etiã candidissimo confecta. Harum omniũ à nobis descriptarũ rerum tabulam addidimus, summi, inquã, Pontificis imaginem suis vestibus ornamentisque instructi, cum ministrorum etiam indumentis. Atq. emblematis loco vtrinque suspendimus totũ illum apparatum, quem ad sacrificiorum & antiqui cultus vsum (qui propriè ac verè עבודה id est, Seruitium dicebatur) in promptu esse oportuit, cuiusque nomina & partes in sacris libris sparsim leguntur.

Hic inserenda est figura Q.

THVBAL-

THVBAL-CAIN,

SIVE,

DE MENSVRIS SACRIS

LIBER,

Tribus voluminibus diſtinctus.

DE CVBITO.

DE SATHO.

DE SICLO.

BENEDICTO

ARIA MONTANO

HISPALENSI

AVCTORE.

AVCTOR LECTORI.

FREQVENS à nobis in hoc libro mentio fit quorundam voluminum, ex quibus bona pars rerũ, quæ hic differuntur, collecta est: quorum quia non ita magna copia apud nostros reperiri potest, accidere forsan possit, vt non etiam certa notitia Latinis hominibus constet: quam ob rem operæ precium facturi videbamur, si eorum nomina, quæ hic passim citantur, Hebraicis & Latinis conscripta literis, hoc in loco proponeremus; argumentis etiam indicatis, de quibus in vnoquoque differitur volumine. Pertinent autẽ hæc omnia, præter septem postrema nomina, ad librum traditionum antiquarum, cuius præceptis & institutis, atq. explicationibus Scribæ olim ad Synagogam gubernandam vtebantur. Hunc nos Venetiis repertum, perlegimus, non sine magna vtilitate ad multorum in sacris libris locorum explicationem, vt in hoc & aliis nostris legendis scriptis non pœnitendo exemplo comperies.

כלאים Chelaim *Significat Mixtiones, agitur in hoc volumine de mixturis rerum: vt vini cum aqua, olei cum melle.*

שבועה Sebughah *De iuramento & iurisiurandi ratione omni.*

ערובים Gharubim *De Heterogeneis, alio genere rerum quæ non rectè ac legitimè commisceri possunt.*

ברורות Beruroth *De munditiis: de rebus mundis & immundis, vel ex natura, vel ex contactu.*

שביעית Sebighith *De septimo anno quietis agrorum.*

נזיקים Nezikim *De nocumentis, damnis, detrimentis, factis & acceptis.*

ערלה Ghorlah *De præputio, id est, de rebus & personis prophanis.*

יומא Ioma *De diebus ac dierum obseruatione.*

תמיד Thamid *De iugi & quotidiano sacrificio ac munere.*

פאה Peah *De angulo, id est, de agri parte à messoribus prætermissa, & de spicis, &c.*

חלי Hholi siue Hhali *De placenta, id est, de libis sacris & eorum ratione.*

סנהדרין Zzanhedrin *συνέδριον, de collegiis iudicum & magistratibus religionis causa constitutis.*

תרומה Therumah *De separatione, id est, primitiarum ratione.*

קדושים Kedossim *De sanctis, id est, obligatis Deo, vel damnatis vel segregatis.*

נדיבים Nedibim *De spontaneis, id est, vltrò & sponte oblatis.*

עדיות Ghediuth *De testimoniis, & testibus.*

נזיר Nezir *De Nazaræo, siue votis Nazaræorum.*

עשרית Chasrith *De decima.*

עשרית השני Ghasrith Haseni *De decima secunda.*

ידים Iadaim *De manibus, vbi multa de purificatione.*

ככר Chichar *De talento, vbi etiam multa de ponderibus.*

שקלים Sekalim *De Siclis, vbi latè differitur de ponderum ac monetarum vsu.*

אהלות Aholoth *De Tabernaculis, id est, de obseruatione festi tabernaculorum.*

חגיגה Hhagigah *De festis, & festorum obseruatione.*

כתובות Chethuboth *De nuptiis & matrimoniorum ratione.*

בכורות Bechoroth *De primogenitis.*

עריות Gheruaioth *De turpitudine, hoc est, de illicitis & criminosis.*

SVNT præterea libri alij, in quibus præter disputationes in libros Legis institutas, continentur etiam multa omnium generum argumenta, quos hoc in opere præcipuè citamus: ex his sunt,

בראשית רבה Beressith Rabbah *Genesis magna.*

שמות רבה Semoth Rabbah *Exodus magna.*

ויקרא רבה Vaiikra Rabbah *Leuiticus magna.*

במדבר רבה Bamidbar Rabbah *Numer: magnus liber.*

דברים רבה Debarim Rabbah *Deuteronomion magnum.*

מדרש רבה Midras Rabbah *Homeliarium magnum.*

גמרא Gamra. *Liber Resolutionum.*

BENE-

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS THVBAL-CAIN, SIVE DE MENSVRIS.

Præfatio.

PTIMA *sanè iam hominum esset conditio, si ex primo & integerrimo illo naturæ statu, in quo à Deo collocati erant, nunquam decidissent. Neque enim infinitas animi curas, quibus conficiuntur, perferrent: sed omnes pari conditione viuerent, ac veluti necessitudine coniuncti non tam sibi se, quàm cæteris natos esse putarent: atque ideò in perpetua quadam vitæ societate permanentes, amplissima, & iucundissima orbis terrarum habitatione æqualiter fruerentur. Agnoscerent quippe eam à summo illo rerum omnium opifice sibi, ea lege, concessam esse, vt in ea singuli, vt par est, viuerent, & omnia ad publicum vsum referrent. atque ex iis nullus omnino esset, qui aliquid proprium, aut peculiare sibi vendicaret, iuxta illud:* Ecce dedi *vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & vniuersis quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. & factum est ita.* Genes. 1. *Ea demùm beata hominũ vita in hisce terris dici posset, nullisq́; laboribus, curis, solicitudinibus, suspicionibus, ac cæteris huiusmodi malis obnoxia esset. Natura enim optima ad viuendum dux, nulli vltra modum, & vltrà quàm ratio postularet, aliquid concederet, atque eadem multiplicem rerum omnium copiam omnibus sua sponte suppeditaret; ac nemo esset, cui illa beneficia sua denegaret. Verùm enimuerò ex quo homines nefaria quadam audacia & temeritate eo fructus genere, quod ne extremis quidem digitis attingere fas ipsis erat, & quod eos etiam in perpetua, ac debita obedientia retinere debuerat, nulla diuini præcepti habita ratione, vesci non dubitarunt, ac proinde, per summum scelus diuinum etiam honorem affectarunt; illicò ardens illa rerum omnium occupandarum cupiditas in ipsorum mentibus insedit, atque adeò excreuit, vt communem illum terrarum vsum æquali portione hominibus concessum, impotenti, & insatiabili quodam animi ardore in priuatos vsus conuerterit; ac vi etiam adhibita, humiliores & imbecilliores oppresserit, & quæ iure primæuo illo ac naturali omnium erant, ad nefarios homines, qui omnia per vim sibi licere putant, detorserit. Hinc manarunt immanissima illa & fœdissima vitiorum omnium monstra, quæ deinceps per totum terrarum orbem (heu malum) grassata sunt. de eo genere sunt:* Fraudes, *calumniæ, oppreßiones, inimicitiæ, rapinæ, & cætera huiusmodi mala, quæ non solùm ipsis hominibus; verùm etiam cæteris rebus creatis, atque hominum causa productis, exitium sunt molita: sicut scriptum est, Dixit* Dominus *ad Noe, Finis vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate à facie eorum, ego disperdam eos cum terra.* Genes. 6. *Etenim Hebræo verbo* HHAMAZZ, *pro quo Latini iniquitatem reddunt, omnia iniuriarum & fraudum genera, atque adeò quicquid cum iustitia atque æquitate pugnat, significatur. Vsqueadeò verò immanis hæc cupiditas inualuit, & ita altas in hominum mentibus radices egit, vt non nisi insigni quodam aliis benefaciendi desiderio, & charitate, ab hominum animis euelli poßit. Atque ideò inter cætera vitæ* Christianæ *testimonia hoc, vel om-*

nium luculentissimum fuit, vt sobriè, iustè, piè & castè omnes vitam degerent, ac nemo priuati commodi cupiditate ductus, suis rebus priuatim studeret, sed publicæ omnium vtilitatis studio omnes tenerentur, & fraterno quodam amore communiter viuerent: sicut

Act.4. scriptum est, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, dicebat aliquid esse suum, sed erant illis omnia communia: diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

At verò inter eam primi illius & integerrimi humanæ vitæ status corruptionem, & spectatam hanc vitæ Christianæ in Dei Ecclesia perfectionem, medius quidam rerum status à diuino consilio decretus, & institutus est, cuius ratione ad diuinæ voluntatis præscriptum diligenter obseruata, hominum societas, atque adeò ipsum hominum genus conseruaretur; sine ipsa verò omnino dirimeretur & periret: qui quidam status rerum à diuina illa lege ortum habuit, qua videlicet cautum est, ne dominia rerum sibi quisque plura adscriberet, quàm quæ proprio labore, industria, & studio, citra cuiuspiam iniuriam, assequi posset. Ita vt si de rerum vsu & possessione agendum sit, labor, hoc est, industria, studium, & opera ius vnicuique statuat ad earum rerum consecutionem, quæ sibi aut suis necessaria esse vnusquisque animaduerteret. Nemo verò ex desidia, otio, & segnitie, aliquid consequatur, ac multò etiam minùs ex fraude & iniuria quic-

Genes.3. quam sibi adscribat: sicut scriptum est, In laboribus comedes ex terra cunctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et emisit Dominus Deus Adam de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua assumptus est. Ex hoc autem Dei instituto tum agricultura omnium artium tutissima & innocentissima, si rectè exerceatur, tum reliquæ omnes artes, quæ ad fouendam hominum vitam excogitatæ sunt, prodierunt. Atque hinc nata sunt commercia, ne homines in otio ac desidia hebescerent & languerent, vtq; ipsi non tantùm sibi, verùm etiam aliis consulere, ac sua ope & auxilio, inseruire cogerentur. atque ita mutuis subsidiis earum omnium rerum, quæ in terra gignuntur, vsus faciliùs comparari posset. Igitur ex illa diuini consilij sententia, qua Adam ex amœnissimo illo deliciarum horto, in quo sine labore omnibus rebus creatis fruebatur, eiectus est, omnes artes, quas industria, diligentia, ac studio consequi quilibet potest, effluxerunt. hinc rerum & operarum cōmunicatio emanauit: perpetuò enim vigebat summi legislatoris edictum, quo decernebatur, ne quis iis rebus quas terra sponte sua producebat, illegitimè frueretur, sed vt ex iis vnusquisque vt decebat, tantum sibi sumeret, quantum necessitas ipsius postularet. Hinc pendet etiam omnis illa iustitiæ pars, quæ commutatiua dicitur: hinc illud frequens sacræ scripturæ dictum, vt qui ad nullam rem laborat, is neque etiam comedat. hinc illud: dignum esse operarium mercede sua, at beatum esse eum, & bene cum eo actum iri, qui manuum suarum labores comederit.

Cùm verò illa, quam iam diximus, cupiditas ita hominum præcordiis inhæreret, vt ad malum ij semper procliues essent, & iucundissima illa vitæ societas priuati commodi ardore & immoderata concupiscentia dirimi cœpisset; necesse tandem fuit, eam certis legibus, ac statutis coërceri: & quærendus fuit modus, quando homines ad beneficentiam & liberalitatem incitari nequirent, quo saltem à damno dando, iniuria inferenda, & planè ab omni maleficij genere deterrerentur & auerterentur; at malorum omnium occasio ipsis eriperetur. Itaque non solùm de singularum rerum naturis, functionibus, & proprietatibus, ne rerum multitudine & varietate homines deciperentur, agi cœpit; verùm etiam ne quis re iure sibi debita fraudaretur, atque ita læderetur. Hinc igitur mensurarum & ponderum, atque omnis accipiendæ, reddendæq; pecuniæ modus ac ratio emanauit; quæ quidem omnia ad eum vsum sunt comparata, vt sanctum & inuiolabile, ac omnino indissolubile humanæ societatis & fidei vinculum permaneret. Mensurarum verò & ponderum vsum antiquissimum esse, vel ipsius arcæ à Noë salutis causa fabrefactæ monumenta declarant. Illius enim non solùm ipsa structura, certis modis & termis ex diuino præcepto constitit: verùm etiam certas ac præscriptas quasdam portiones rerum necessariarum tot animantium generibus, quot in ea conclusa erant, admirabili quadam dispositione, pro loci ratione

continuit. Ex his colligere ac certum habere possumus iam tunc temporis quo Thubal musica rationem, & Cain fabrilem artem tradebant, mensurarum, ponderúmque rationes in vsu fuisse. Neque enim illæ artes, quæ certis formis ac figuris, & quibusdã præscriptis modis constant, imò quæ modos, mensuras, atque omnia instrumenta cæteris artibus parãt, cura modorum, & ponderum præcognitam rationem ab ipsis, qui summi appellati sunt, earum magistris, tradi potuerunt. Est igitur extra controuersiam, ponderum, ac mensurarum inuentionem in corrupto, ac deprauato humanæ naturæ statu prorsus necessariam, & commutatiuæ (quam vocant) iustitiæ administram, atque omnium commerciorum arbitram æquissimam, à diuino consilio manare.

At verò horum obseruationem sanctam, ac religiosam esse oportere, vel ex eo patet, quòd inter præcipua ac perpetua præcepta eunneratam, & summè commendatam videmus: imposita videlicet huius functionis veluti sacra, cura ipsis Sacerdotibus, quibus post diuinos ritus, & cultum, hoc etiam munus delatum est. sicut scriptum est, (2.Par.23.) *Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad simila sacrificium, & ad lagana & azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & ad omne pondus atque mensuram. Iam verò quàm graue, quàm atrox, & Deo, & hominibus inuisum scelus sit ponderum & mensurarum deprauatio, vtpote quæ fidem labefactet, humanam societatem dirimat, atque sanctissimum illud ius naturæ violet, cuiuis patet. idq; hæc diuinæ scripturæ verba declarant:* (Ezech.45. Prou.20.) *Statera iusta, & ephi iustum, & batus iustus erit vobis. Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrumque abominabile est apud Deum. His accedit & illud, ponderum ac mensurarum vsum non solùm ad hominum commercia & consuetudinem, sed etiam ad pleraque alia omnino esse necessarium: eius enim cognitio si desit, non parua afferentur hominibus incommoda & detrimenta. In medicina enim nisi certus constituatur medicamentorũ exhibendorum vsus, ac præfinitus aliquis pro ratione corporis infirmi & temporum anni modus, ex præscriptæ huius obseruationis defectu tota recuperanda sanitatis ratio corruit, iuxta illud:* (1.Tim.5.) *Vtere modico vino propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Certum autem modum in huiusmodi rebus adhibendum esse vox illa, modico, apertè docet. At in ædificiis & structuris certã normam, mensuram, & proportionem requiri illud certo argumento est, quòd nihil quod ad eam rem pertineat, in sacris libris, siue à Principibus & Legumlatoribus, siue à Prophetis institutum est, quin simul etiam ponderum, mensurarúmque ratio sit diligenter præscripta. Agricultura etiam & rei rusticæ ratio, sementis item & plantarum proportiones ex tota hac ponderum & mensurarum cognitione necessariò petuntur. Neque enim aut omnia locis omnibus, aut maiora minoribus conueniunt. Sed certam quandam terræ, seminum, ac plantarum rationem constitui oportet. Id quod ab antiquis fuit diligenter obseruatũ: sicut scriptum est, Iuxta mensuram seminis æstimabitur pretium agri.* (Leuit.27.) *Præterea viribus æstimandis, oneribúsque imponendis atque omnibus certa quadam, nec fallaci ratione cognoscendis, modus & mensura tanquam certissimus testis adhibetur. Sic enim vires Goliath ex armorum pondere sacræ scripturæ libri pensitandas proponunt. Sic & Dauid viribus illi longè impar ex eo ostenditur, quòd ferendo Saulis thoraci sufficere non posset, atque ideò victoria non corporis viribus; sed eximiæ animi fortitudini, fidei & pietati eius tribuenda sit. Nulla denique in toto orbe terrarum res est quæ finem habeat, ad cuius exactam cognitionem ponderũ ac mensurarum ratio tanquam necessaria non afferatur. In itineribus quæ mari, terráque conficiuntur, in spatiis omnibus exactè dimetiendis hoc vnum indicium spectatur. Ac tandem in rerum omnium perfectione certè statuenda nihil aptius aut commodius, quàm mensuræ definitio adhibetur. Vsqueadeò autem elegans ac necessaria est mensurandi ratio & vsus, vt quælibet in re si adhibeatur, nihil ad eius rei perfectionem amplius requiri posse existimetur. Qua de causa cùm sapientissimè constitutam vniuersi orbis structuram, & iudiciorum Dei admirabilem æquitatem suis omnibus constantem numeris Deo gratularetur Sapiens, hæc canebat: Omnia in mensura, numeróque & pondere disposuisti.* (Sapient. 11.) *Igitur cùm tantum, ac tam necessarium in omni rerum genere æstimando mensurarum, ponderum, &*

nummo-

nummorum vsum, atque horum omnium exactam definitionem quidam nostræ ætatis viri doctißimi esse intellexissent; longo studio, nec vulgari diligentia & sedulitate, necnon consultu veterum monumentis, ac rebus ipsis diligenter conquisitis, atque vt par est, æstimatis, ea quæ ad legum explicationem, atque ad medicinæ tractationem pertinere ipsi existimabant, ad ponderum, mensurarum, & numismatum genera disertis ac subtilibus disputationibus retulerunt. Quæ quidē in re quantùm omnes elaborarint, nemo, qui eorum libros euoluit, ignorat. Quid autem in hac parte præstiterint, & quantum suis laboribus & industria sint assecuti, non est nostrum iudicare. Illud quidem constat, & communi omnium consensu illis hoc tribuitur, eos, scilicet, huiusce cognitionis plurimas ac cognitu dignißimas partes esse assequutos, & sua diligentia aliis ad plura & exactiora inuestiganda viam strauisse.

At verò quæ de ponderum & mensurarum ratione in sacris libris traduntur, quanquam non sunt minoris ponderis, & auctoritatis quàm cætera quæ ab aliis tradita sunt, imò verò eò maioris momenti apud quemlibet esse debeant, & maiori etiam sint cognitione digna, quò augustiora & sanctiora sunt, idq; non solum ob eorum simplicitatem, verùm, quod maius est, quòd sacra arcana sæpius significent, ac demonstrent: attamen ab iis qui ante nos in hoc quoque genere scripserunt, aut propter rerum ipsarum vetustatem, aut etiam ob linguarum Orientis imperitiam, aut ob locorum quorundam, qui in sacris literis inter se pugnare videntur, minus accuratam examinationem, neque exactè tractata, aut certè, nostro quidem iudicio, non satis, pro rei dignitate, ac maiestate grauiter conscripta sunt: præsertim verò cùm tota hæc sacra tractatio ad Græcorum & Italicorum generum rationē ab iis sit relata; atq. ideò non tam ab ipsis explicata, quàm perturbata videri poßit. Neque enim vnius alicuius nationis mensurarum genera cum aliis cæterarum nationum generibus connecti ac cōponi debent, nisi planè in omnibus, nullis partibus exceptis, conueniant. hoc autem rarò admodum contingit. Sed singularum nationum genera ex principio & fundamento aliquo, ab aliqua rerum natura petito, constituenda, aut ex nudato & aperto aliquo resoluenda sunt. singulis autem generibus, vt par est, diligenter examinatis & cognitis, facile est deinceps, quid conueniat, & quæ etiam in re alia ab aliis discrepent, dignoscere. Quamobrem cùm præter cætera multa quæ à nobis ad sacrum Bibliorum Apparatum vndique comportata sunt, hanc quoque partem non solùm iucundam, verùm etiam vtilem ac prorsus necessariam sacræ Scripturæ studiosis esse animaduerteremus, quippe quæ ex attenta sacrorum librorum lectione sæpius à sacris auctoribus distincta & obseruata deprehendatur, ac præsertim ex antiquißimo illo libro qui ab Hebræis Misnaioth, à Diuo autem Hieronymo δευτερώσεις dicitur, Latinè autem Repetitiones Legis appellari potest: dignam certè eam esse existimauimus, cui suus etiam in Regio opere locus daretur, vt sacrorum librorum studiosi, atque adeò tota Catholica Ecclesia, cui nosmetipsos ac nostra omnia nos debere agnoscimus, ex nobilißima hac arte, ac nostris hisce laboribus aliquā perciperent vtilitatem. Breuis illa quidē, & propter assiduas occupationes, quibus distinemur, verborum copia & amplificatione denudata Christianæ Resp. exhibetur: attamen ea est quæ ad sanctæ Scripturæ lectionem satis esse potest. Quod si Lectores aliquam hac etiam in parte diligentiam adhibere non grauabuntur; non solùm ad sacrorum librorum intelligentiam, sed etiam ad ea cognoscenda ponderum & mensurarū genera, quæ apud quaslibet nationes obtinent, certißimum sibi aditum patefacient. Vale Lector, & pios hosce labores, quibus nihil omnino efficere conamur, quàm vt homines ad Dei notitiam perducamus, tuis ad Deum precibus adiuua.

THVBAL-CAIN, SIVE DE MENSVRIS SACRIS.

PRIMAM mensuræ originem, in naturæ communibus generibus antiqui statuere; quæ minimè omnium incerta varijs locis ac seculis fore existimarunt. In omnibus generibus, quod maximè sibi constans esse videtur; hordeum est commune, cuius grana temerè, nec secundùm eximium delectum composita non adeò imparia sunt, vt sena simul coniuncta senis excellant. Ex hac ergo obseruatione effectum esse arbitramur, vt hordeo nomen SIGHVR imponeretur. שעור Idem autem SIGHVR Hebræis, quod Latinè putatio, cogitatio & quantitas significat; fuitque & ponderis & mensuræ prima æstimatio, ex hordei granis; sex enim hordei grana simul coniuncta, ea parte, qua crassiora sunt, digitum vnum pollicem constituunt. Digitus verò pollex prima notabilis mensura est, quæ nomen formamque certam sortitur, appellaturque Hebraicè ETSBAGH. אצבע Huius ratio describitur in libro Deuterosen, à D. Hieronymo appellato, quem nos frequenter citantes Hebraico verbo Misnaioth dicemus, in illo libro tractatu de Chelaim cap. 7. in Paragrapho א, latè de digito disputatur.

Est & alia mensura minor, quàm digitus hic à nobis modò definitus; eam Hebræi vocant ZIITH; זית minimi in manu digiti crassitudinem continens. De hac autem Camhius in lib. 1. Samuel. cap. 21. pag. 318. facie 2. in exemplari Veneto Bombergiano.

טפח Post digitum est TAPHAHH, quatuor digitorum continens mensuram, vt nobis Simon de Casis Mantuanus eruditissimus in Hebraicis disciplinis, Hebræus, re ipsa ostendit: eius mentio est in coronis altaris, Exod. 25, 24. & in mensæ cedrinæ fabrica, Exod. 37, 12. vbi noster Interpres quatuor digitos vertit: sed in labri magni descriptione, tres vncias exposuit, 2. Reg. 7, 26. In libris verò Paral. de eadem re agens, palmum reddidit 2. Paralip. 4, 5. Et apud Ezechielem palmum etiã dixit cap. 40, 5. In omnibus his locis definitur à Camhio quatuor digitorum mensura. Hæc dicitur esse medietas. disseritur autem de TAPHAHH in lib. Misnaioth in tractatu de angulo cap. 3. parag. ב. ca. גדר, vbi definitur Vallũ, quo prædium à prædio distinguitur altum decem TEPHAHHIM. Vsurpatur aliquando TEPHAHH pro breui & exiguo alicuius rei modulo, vt Psal. 39, 6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos: Hebraicè est, ecce palmares, hoc est, breuissimos & præcisos. sed quod in Threnis legimus: Ergóne comedent mulieres paruulos suos, ad mensuram palmæ? aliam interpretationem desiderat, quæ non refertur ad mensuram: namque Hebraicè, paruulos suos palmatos, est.

Est & aliud eiusdem mensuræ nomen ZZIT, quæ paulò plus, quàm quatuor זית digiti, continet, hoc est, quantum vola manus inter carpum & digitos extenditur: cuius mentio fit in Aruch. Definitio autẽ est in Misnaioth de ערלה GHARLAH cap. 3. paragr. ב. & in eodem libro tract. de Sabbatho, cap. 13. parag. ח.

Alia quoque inter Hebræos auctores eiusdem mensuræ nomina reperimus, sed non Hebraica, vt ROZZENIM & RO- רוסנים ZZINKA. quæ quatuor digitorum men- רוס נקא surã Auctor Aruch exponit; à quo etiam BATRI eadem mensura dicitur. Huius בטרי mensuræ nomen apud Chaldæos paraphrastas inuenitur.

Est etiam ZERETH mensura, quæ di- זרת gitis expansis notatur, ab extremo pollicis vsque ad minimi extremum: hæc constat præcisis tribus TEPHAHHIM, hoc est, digitis duodecim. huiusmodi omnino quadrati erat illud ornamentum in sacerdotis pectore gestatum, quod nostra Bi-

blia Latina Rationale iudicij vocant. Cæterùm nomen ipsum ZERETH Interpres noster palmum reddit; atque ita extensum palmum digitisque expansis intelligit. Aliud enim est ZERETH à TAPHAHH superiori: hoc etiam Hispani vulgari lingua palmum vocant, Itali *spanna*. Et Palæstinus ille impius sex cubitis & palmo procerus fuisse scribitur, 1. Sam. 17. Illum palmum intelligimus extensum ex nomine ZERETH Hebraico, Exod. 28, 17. & 39, 9. Et apud Isaiam, Quis mensus est in pugillo aquas, & cælos palmo composuit? Isa. 40, 12. & apud Ezechielem palmus Latinè dictus idem significat, hoc est, ZERETH, quæ dimidia pars cubiti est. Ezec. 43, 13. De huius mensuræ definitione differitur ab Helia Grammatico in Thesbite in radice זרת & à Camhio in Dictionario in radicibus זרת & טפח. Hanc eandem mensuram TEPHAHH SOHHEK, id est palmum ludentem dici solitam ex Misnaioth didicimus, tract. de Cherubim cap. 1. parag. 8. in Comment. vbi alter palmus TEPHAHH GHATSIB, id est, palmus laborans, vel formatus, dicitur.

Zereth, dimidium cubiti.

טפח שוחק

טפח עצב

LEBANA & ARIAHH.

ARIAHH & LEBANA ædificatoribus nota & vulgata mensura erat, & ad murorum crassitudines, & ad materias etiam notandas. Erant enim lateres coctiles, quorum modus describitur LABANA trium palmorum, hoc est, duodecim digitorum longitudine, mensura videlicet ZERETH, & dimidium longitudinis in latum, videlicet palmi cum dimidio, siue digitorum sex. Huius ratio describitur in Misnaioth libr. tract. de GHARVBIM, siue mixtis, cap. 1. par. 8. ARIAHH verò laterem definiebant quadratum palmi cum dimidio, scilicet longum, & tantundem latum: de qua in Misnaioth tract. De mixtis cap. 1. par. 3.

AMA. אמה

Continet AMA sex TEPHAHHIM, hoc est, digitos quatuor & viginti, frequentissima in omni mensuræ rerum mentione vox, antiquissimaque mensura, ante diluuium etiam solemnis: hac siquidem arcæ Noë modus à Deo præscriptus est. Gen. 6. Hac vniuersum opus tabernaculi in deserto est definitum. Exod. cap. 25. & 26. & 27. & 30. & 36. & 38. Coturnices in desertum coactæ, non altiores duabus EM ATHAIM, hoc est, vt noster vertit Interpres, duobus cubitis volasse dicuntur: Num. 11. Sacerdotalium vrbium suburbana millenos in ambitu cubitos ex his continebant; Num 35, 4. Bis mille cubitorum spacium inter Israelitas, & arcam viarũ ductricem erat præfinitum: Ios. 3, 4. Frænum illud, quod subiectionis & deditionis causa victoribus offerebatur, huius mẽsuræ erat, quale Dauid de manu Palæstinorum accepit, id ab Interprete nostro Frænum tributi est redditum; 2. Sam. 3, 4. Tota etiam templi, atque aliorum, quæ à Salomone perfecta sunt, ædificiorum fabrica, huius mensuræ rationibus commensurata fuit: 1. Reg. 16. & cæteris. Neque verò Hebræis solùm, sed aliis etiam nationibus communis hæc mensura fuit. Namque lignum ad Mardochæi necem paratum ab Aman, quinquaginta cubitis altum fuisse bis commemoratur Esth. 5, 14. & 7, 9. Ezechielis templum sibi ostensum, huiusmodi cubito metiebatur, cap. 40, 41. & 42. vsque ad 47. Et Zacharias volumen volans viginti cubitorum longum, & decem latum visum sibi refert cap. 5, 2. Huic rationi inter recentiores cum primis subscribunt Moses Gerundensis in Gen. cap. 6 & in Num. 3, 5. Et Camhius 1. Reg. 5, 28. & Zachar. 5. & 2. Esd. 6, 3. Et ex antiquioribus Ioseph Gorionides auctor Hebraicæ historiæ lib. 1. cap. 10. In Misnaioth autem frequens mentio & ratio atque modus huius mensuræ est. Assignant namque veteres atuum quadraginta cubitis quadratum ad sementem סאה, id est, Sathi faciendam, tract. de Chelaim cap. 2. parag. 3. in Commentariis; eodemque loco parag. 3. docemur tres sulcos facere duos cubitos. Prætera in tract. de Sebugha cap. 1. parag. 8. scribitur 4. EMAH occupare loci spacium, quod

quod capere possit par boum cum iugo. Idemq. legimus in tractat. de Ghatubim cap. 1. parag. א. in Comment.

At verò duplicem cubitum fuisse, alterum legalem, alterum verò communem, ex antiquis obseruationibus intelleximus, cubitumque Legis certum fuisse, sex videlicet Tephahhim, siue palmorũ, idque indicauit Moses Gerundensis in Gen. cap. 6. qua de re constans omnium scribentium ratio est. Alterum verò cubitum communem quinq. tantùm palmos continuisse, quantus est vniuscuiusque hominis modus, à cubito ad extremos vsq. digitos: atque hunc non certum æqualémve esse posse, res ipsa indicat: neque enim eadem omnium hominum mensura est. Vnumquemque verò proprium cubitum suo ipsius modulo & palmo metiri verum est, vt Poëta ait: atq. ad eiusmodi cubitum referendum videtur id, quod Moses narrat; Og regis Basan lectum in Rabbath filiorum Amon extare, nouem cubitos habentem longitudinis, & quattor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus: distinguit enim à cubito legali. Continuisse autem videtur lectus ille palmos ferme quinque & quadraginta communes in longum, & in latum viginti. existimo autẽ lectum illum fuisse sepulchrum ferreum, cuiusmodi ex ære aut marmore principibus olim condendis parabantur. Atque ad hanc distinctionem pertinere arbitramur illud, quod in Misnaioth scriptum legimus: nempe fuisse duplicem cubitum in Susan Habira, Susis, inquam, regia Medorum vrbe. Misnaioth de Chelaim cap. 17. parag. ט. & י. quo loco multa de cubitis vasorum & ædificiorum disseruntur. Atque illi solemni cubito sex Tephahhim continenti nomẽ à quibusdam fuisse factum
אצילה ATSILA, siue axillam Latinè dicere velimus, docet Camhius in Ezec. cap 41, 8. vbi huius cubiti mentio fit. Porrò similes cubitos fuisse in antiquo tabernaculo, & in templo affirmatum legimus in Misnaioth tract. de Beruroth cap. 8. parag. ז. idque ex illo loco indicatur, vbi legimus: Et hæc sunt fundamenta, quæ fecit Salomon, vt ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta. Mensuram primam, antiquam tabernaculi interpretamur mensuram. *Mensura prima.*

Huiusmodi gladium illum fuisse accepimus, quem in Eglon perniciem sibi parauit Aod longitudine Gomed, quem Chaldæus paraphrastes Gerima, hoc est, cubitum, siue brachij membrum. Et Interpretes omnes AMAH exponunt: atque eam mensuram quidam esse affirmant, quæ Germanicè *Dumelna* vocatur; nos autem ex ea voce, Gomed nomen *Gomito*, quod Italicæ mensuræ est, factum putamus. locus hic est Iudic. 3, 16. quo loco vulgata editio Capulum longitudine palmæ manus habet. *Gladius Eglon.* גומד *Gomito.*

Vocatur & hic cubitus GARMIDA ab expositoribus Psalmo 70. in Midras, hoc est, in Homeliis, & in Aruc etiam Kal vocatur. גרמידה

DE CANE. קנה

Continet Cane longitudinẽ sex EMOTH cum ZERETH, hoc est, sex cubitorum legalium cum dimidio. Atque hic est calamus mensuræ ab Ezechiele indicatus. In manu viri calamus mensuræ sex cubitorum & palmi. Ezech. 40, 3. & cap. 41. & 42. identidem. Idem adnotatur à Camhio in hunc locum, & in Iere. 31, 4. Hanc mensuram ZZALIL etiam fuisse dictam, auctor Aruc docet. צליל

KVMAH. קומה

KVMAH humani corporis erecti statura, eaque incerta, certis tamen modulis definitur in singulis hominibus; continet enim circiter tres EMOTH à pedibus ad caput. quòd si erectis pedibus brachia quoque superne sublata tollantur, vnam amplius AMAH adiunget sibi, connectitque quatuor EMOTH. hæc ratio disertè adnotatur in lib. Misnaioth tractat. de Gharubim cap. 4. ה. in Comment.

DE MENSVRIS INCERTIS.

Fuere & aliæ mensuræ illis temporibus certæ, non tamen communes, sed certis quibusdam artibus vsurpatæ, atque

 ideò

ideò nobis nō omnino exploratæ, vtpote quarum ratio nullis obseruationibus excepta tradatur. ad hoc genus referuntur
אבני in primis lapides GAZITH, quorum
גזית mensura architectis & mutorum artificibus nota erat: id enim verbo ipso indicatum à Camhi & Leui Gersonis filio af-
גרוי firmatur, 1.Reg.5,28.& cap.7,70. GIVRVI etiam in Haruch nomen est incertæ nobis mensuræ.

Portò ad hæc continuæ mensuræ ge-
חבלה nera referri potest illud, quod HHABILAH ab Hebræis dicitur; nos manipulum reddere possimus. erat enim earum rerum, quæ in fasciculos colligi colligariq. possunt. eius autem definitionem illam assignant, vt non minus contineat HHABILAH quàm viginti quatuor ZITHIM. ostendimus autem ZITH minimi digiti quantitatem obtinere. huius ratio exponit in lib. Misn. de GARLAH cap.3. parag.1.

פצלה PIZZLA quoque in eodem genere lapis columnæ forma rotundus & teres est, digitis altus quadraginta & sedecim longus, in Haruch.

מורביע MORBIA corpus est, ex quacunque materia quadratum, tribus EMOTH longum, totidem latū, totidem etiam altum, quod cubicum Mathematici dicunt, excepto modo. huius ratio indicatur in lib. Misn. tract. de SEBIGHITH cap.3. par.11.

GEOMETRICA RATIO.

Est & alia Geometrica ratio, qua terram ipsam plerumque demetiri solebant antiqui, siue ambulationibus, siue prædiis & agris metandis operam darent.
פעם Huius simplicissima pars PAGHAM dicitur, quam Camhius idem significare cum REGEL, hoc est, pede affirmat, eamque duobus TEPHAHHIM definit apud Ezech. in Comm. cap.41,6. vbi nos legimus: Latera autem, latus ad latus bis triginta: Hebraicè ad verbum est, Et latera latus ad latus tres & triginta PAGHAMIM. quo in loco Chaldæus Paraphrastes singula ex tribus lateribus vndecim PAGHAMIM fuisse exponit. ex multorum autem locorum collatione PAGHAM pedis vestigium significare obseruauimus.

Huic proximū nomen est TSAGHAD, צעד
quod interpretes PEZZIGHA, hoc est, פסיעה
passum siue gressum exponunt. Est autem communis passus nulla certa mensura nobis compertus, quòd alij longiores, breuiores alij gressus faciant, neque iidem etiā semper æquales: motus enim animalium varij sunt, & plerumque inæquales, tum aliorum ad alia, tum singulorum ad se ipsa relata, iuxta concepti impetus, membrorumque vim. Huius mensuræ obseruatio in lib. Samuelis fit, S.S.E. Cumque transcendissent, qui portabant arcam Domini, sex passus, immolabant bouem, & ouem, & arietem; 2.Samuel. cap.6.13.

In longioribus autem mensuris prima
est BERATH, quam interpretes miliare ברה
vnum esse dicunt, tribus in Scriptura locis notatam, in lib. Genes.35,16. Et soluerunt ex Bethel, & fuerunt adhuc quasi BERATH terræ, ad intrandum Ephrata. & Genes.48,7. Et ego cùm venirem ex Padan, mortua est super me Rahhel in terra Chenaan in via, in adhuc quasi BERATH terræ ad intrandum Ephrata. Et in lib. 2.Reg.5,19. Et abiit ab eo quasi BERATH terræ. sic ad verbum, in illis locis legimus. in quibus expositores Hebræi omnes miliare interpretantur, præcipuè Moses Gerundensis Gen.35.& 47. Et Camhius in illo 2.Reg.15. Milliare
verò vnum mille EMOTH terræ conti- אמה
nere testatur Camhius in Ezech.ca.48,2. sed in lib. Misn. vnumquodque miliare
partibus, quæ RIZZIIM vocantur, mil- ריסין
le EMOTH & septem cum dimidia definitur, in tractat. de IOMA cap.6.
parag.1. Hoc miliare in lib. Haruch CHE- כרוב
RVB dictum legimus.

Dimidiū miliare in lib. Samu.1.cap.14, 16. significari docent expositores, vbi nos legimus, in media parte iugeris quam par
boum vno die arare consueuit: Hebraicè מענה
ad verbū est, In dimidio sulco paris boum צמד שדה
agri. Camhius sic, vt diximus, exponit. Et Chaldæus paraphrastes ait, dimidium ambulationis paris boum in agro.

Est etiam

Est etiam RVZZ dictum spatium terræ 70. KANIM longum: continet autem KANA 6. EMOTH cum ZZERETH, vt docuimus; hoc est, sex cubitos cum dimidio. Eruntigitur RVZZ vel RIZZ (vtroq. enim modo scriptū legimus) cubiti quadringenti & quinquaginta quinque. dicitur etiam continere alio mensurandi modo passus ducentos sexaginta & sex: Camhi in Ierem. cap. 31,4. & Misnaioth de IOMA cap.6. parag.7. & tractat. de NEZIKIM. Eodem etiam loco scribitur milliare vnum, septem RIZZIM cum dimidio continere: ex quo consequitur singula ex RVZZIM constare debere, cubitis centum triginta tribus, & tertia cubiti parte, hoc est, palmis duobus. Nam aliàs prior ratio cum posteriore minimè conuenitet: vnde nos suspicamur mendum esse in lib. Haruch, quando in Misnaioth duobus locis apertè dicitur septem RVZZIM cum dimidio cōficere miliare vnum: aut si RVZZ cum cubitorum numerum capit, nempe quadringentorum & viginti, hoc pertinere ad magnum miliare, quod alio nomine PARAZZA dicitur, quatuorque ferè miliaribus constare fertur ab Helia in Thesbite, & à Mose Gerundense in Comm. Deuter. pag.137. col.1. Cuius etiam nominis & rei ratio exponitur in Misnaioth, tractatu de Tham. cap.3. parag.n. & apud illius loci Commentatorem.

Quædam præterea mensuræ certis modulis notatæ, in rusticæ rei rationibus describendis obseruantur, villa, quam vocant SORAH, Latini porcam in aruo atque hortis dicunt, quam 4. EMOTH latam esse ex antiquis descriptionibus accepimus, in Misnaioth, tract. de CHELAIM cap.3. parag.1.

Est quoque aliqua metiendi ratio in arui sulcis: nam qui vult varia in eodem agro semina serere, iubetur inter singula genera spacium trium sulcorum relinquere, quæ ferè iugi in terra collocati quantitas est: Dicuntur autem sulci Hebraicè תלמים, Misnaioth de Chelaim, cap.2. parag.7.

Illud porrò in mensuræ sermonibus est animaduertendum, duarum magnitudinum mentione facta, significari longitudinem cū latitudine simul, vt docet Camhius de altari æneo à Salomone facto viginti & viginti cubitorum. 1.Reg.8,63.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI
SARAH, SIVE, DE SATO.

PRIMVM cauæ mensuræ nomen ZZEAH, id est, satum, sacris scripturis legentibus occurrit, antiquissimumque sui vsum indicat: quippe Sara tria sata similæ hospitibus exceptis parare ab Abrahamo viro iussa est, Gen.18, 6. Solet verò ZZEAH in partes minores diuisum, nomina etiam minoribus mensuris facere. Atque idem quoque multiplicatum mensurarum genera efficit.

Initium autem omnium harum mensuratum, quibus liquida & arida expediuntur, gallinæ ouum est, idque commune; quod diuiditur in quinque partes, tanquam vnciolas. Atque ouum, cum quinta parte eius quod capit, mensuram efficit, à quibusdam GHACHAL dictam, cuius mentio in Midr. Rabba, cap.9. & in fine Gemara, in cap. De eo, qui nauem vendit. De oui autem communis ratione obseruanda traditur in lib. Misnaioth, his verbis: Quantitatum & mensurarū fundamenta sunt ouum commune, malogranatum commune, oliua communis, carica siue palma communis, faba communis, lens Ægyptia communis, & hordei granum commune, item pugillus communis: certissimus autem pugillus, qui in publicis mensuris constat, fuit pugillus Ben Betiahh, id est, viri cuiusdam sua ætate noti, cognomento filij Betiahh:

Margin notes: פרזה (at line 'liare'); סאה (at 'ZZEAH'); ביץ (at 'Initium'); Ouum. (at 'diuntur'); עכל (at 'GHACHAL'); Malogranata. Oliua. Carica. Lens Ægyptia. Hordeum. Pugillus.

hæc docemur tract. de Chelaim, cap. 17. par. ה. & parag. א. & par. ה. & par. יא. & ז.

De kab. קב

Kab continet seminis & aridorum portionem, quantam oua XXIIII. capere possunt. Misn. de Chelaim, cap. 2. par. ב. & ט. & quarta pars huius mensuræ, hoc est, quantum 6. oua ceperint, dicitur Hebraicè ROBEAGH, Latinè quartum neutro genere dici potest. namque fœminino genere REBIGHITH, hoc est, quarta, LOG, id est lagenæ, partes spectat; quæ mensura in liquidis est. Seminatur autem tritici KABVS vnus in arui cubitis decem cum dimidio quadratis, vt definitur in Misnaioth de angulo, cap. 3. par. 1. & 8. parag. ה. Huiusmodi autem panis & ciborum quantitatem satis ad pastum hominis diurnum esse tradiderunt antiqui, quandoquidem duodena oua satis sunt ad binos pastus singulis diebus, Misnaioth de angulo cap. 8. parag. ה. & de Chelaim cap. 2. parag. ט. & י. Diuidebatur autem Kabus in partes IIII. singulæ antè partes sex continebant oua. Atque in lib. Reg. 2. cap. 6, 25. legimus quartam partem stercoris columbarum quinque argenteis venisse aliquando in Samaria, ciuibus fame ac bello oppressis: hæc eadem confirmantur in Misnaioth, tract. de Therumoth, cap. 3. parag. 1. & de Gbarubim cap. 5. parag. ב. in Comment.

רובע

Zzeah satvm. סאה

Sex KABIM, vnum ZZEAH efficiunt, hoc est, oua CXLIIII. vt docemur in lib. Misn. de PEAH, siue de angulo, cap. 3. para. א. in Comm. Ibidem etiam in contextu ipso duo ZZEIM XII. KAB. continere dicuntur parag. 1. & eodem tract. cap. 6. par. ז. vbi fascem tritici continentē ZZEAH cum culmis ipsis tantum esse docemur, quantum quispiam sibiipsi humero deferendum tollere potest. Deinde, pro tribus hospitibus Abraham vxorem iubet tria ZZEIM similæ parare; Genes. 18, 6. quo in loco Gerundensis Moses eadem omnino indicat. Idem in Leuit. 22, 14. ZZEA in quinque partes diuidi solere ait; quarum quintæ mentio, in eodem loco, facta est. Abigail quinque polentæ sata inter alia munera, Dauidi obtulisse commemoratur. Helias dum de vero Dei numine, aduersus superstitiosorum collegia contenderet, canales effodisse dicitur, quantum soli caperent duo sata seminis; id quod noster Interpres quasi duas aratiunculas vertit. est autē illud spacium L. cubitorum in quadro, vt exponit in eum locum Cambius, atque idem etiam in Comment. Ezec. cap. 45, 11. Idemque asseritur in Misnaioth in tract. de Chelaim cap. 2. parag. ב. in Comment. & parag. ט. in Comm. & in tract. de SEBIGHITH cap. 2. parag. ב. in Comment. Et Misnaioth tract. de Gherubim scribitur centū arui cubitos in longitudinem, & L. in latitudinem facere seminis duo ZZEIM, cap. 1. parag. י. & cap. 5. parag. ב. & ג. in Comment.

Hæc etiam illa mensura est, quam Helisæus propheta indicabat, cùm prædiceret futurū, vt postero die modius similæ vno statere, & duo modij hordei tantidem venirent in foro Samariæ, 2. Reg. 7, 1. & vers. 16. & 18.

Erat autem hæc mensura certa vasis forma satis vulgò notabilis, in cuius medio signum erat expressum, quo dimidium mensuræ ipsius dignoscebatur; vt legimus Misnaioth tract. de Theruma cap. 1. parag. ו.

Rursus etiam in eodem tractatu scribitur, certam etiam mensuram fuisse dimidium ZZEAH: hoc est, tres Kabos continentem, eodem cap. parag. ו.

Hanc verò mensuram tempore secundi templi in vsu etiam fuisse declarat Euangelium Matth. 13, 33. Sed antequam Israelitæ terram promissam tenerent, in desertoque agerent, minori vtebantur ZZEAH, quàm post captam regionem Ierosolymamque habitatam, vt traditur in libr. Misnaioth, tractatu de Minhha cap. 7. par. א. quo loco VI. ZZEIM deserti V. Ierosolymitana ZZEIM efficere memorantur.

De Ephah, איפה siue אפי

Epha siue ephi tria continet ZZEIM, hoc

hoc est sata tria: quæ si in Kabos diuidantur, XVIII. conficient Kabos: Eius autem partes apertè significatas in sacra obseruauimus historia; namque Ruth Moabitis, spicis collectis & excussis, quasi Ephi, id est tria ZZRIM inuenisse commemoratur. quod Interpres noster tres modios vertit; Ruth 2, 16. Quòd si ad primas mensuræ rationes procedat diuisio, reperiemus in Epha oua CCCCXXXII. contineri. Hæc est autem mensura in Euangelio significata trium satorum nomine, Matth. 13, 33. quo in loco interpretatione rem Christus expressit. hāc etiam mensuram intelligimus illam fuisse hordeorum, quam Gedeon in panes coxit angelo se alloquuto proponendos, quamuis Latinè modium legamus, Iudic. 6, 19. Latini enim Interpretes Latinis verbis & notis vti studuerunt. In libr. autem Samuelis primo cap. 1. hac eadem mensura farinam Anna Samuelis mater templo obtulisse dicitur; quam in Latinis vulgatæ versionis exemplaribus quibusdam, sic legimus indicatam. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ. tres modios cùm legimus, tria sata, vt superiùs obseruatum est, intelligimus. hæc enim faciunt vnum Epha. In aliis verò etiam vetustis exemplaribus Latinis legitur: In tribus vitulis & vno modio farinæ. atque hæc lectio modium idem esse vult quod Epha. Namque Hebraicè ita scriptum est, VE EPHAH EHHAD KEMAHH, Et Epha vnum farinæ. Tantundem polentæ Dauid fratribus in militia agentibus, à Iesse patre ad tribunum deferre iussus est. 1. Samuel. cap. 17, 18. Hancquoque mensuram Isaias 5, 10. nominat, in illa à se prædicta terræ sterilitate: Et triginta modij sementis facient modios tres. Hebraicè est, Et semen HHOMER faciet EPHAH. Quæ sit HHUMER ratio, inferius exponetur. Et hæc etiam mensura sæpius ab Ezechiele duobus capitibus repetita, cap. 45. & 46. Et quam mensuram minorem, iræ plenam dixit Michæas cap. 6, 10. hanc ipsam Ephah Hebraicè nominat. Zacharias autem arcana illa visione, per totum quintum caput enarranda, Epha sæpè repetit. De hac etiam mensura inter Hebræos auctores agunt Camhius & Salomon Iarchi: Ezech. 46. in Comment. Chaldaicum autem huius mensuræ nomen est CHAILA, vt in Thargum obseruatur, Prouerb. 20, 10. כילא

Atque hanc regiam & maximè communem ac celebrem mensuram fuisse, cæterarumque mensurarum omnium rationes continentem, ad publica etiam cōmercia maximè omnium vsurpatam, tum frequentissima illius mentio in sacris & prophanis rebus mensurandis, tum illud cum primis ostendit, quòd cùm de mensuris, vel æquis, vel iniquis agitur, huius tantum generis tanquam cæterorū exemplaris mentio fit. vt Deut. 15, 24. Nec erit in domo tua modius maior & minor, verùm modius æqualis, &c. Hebraicè est, Neq. erit in domo tua EPHAH & EPHAH, verùm Epha integra & iusta erit tibi, &c. Et illud Prou. 20, 10. Pondus & pondus, mensura & mensura, abominatio apud Dominum. Hebraicè est, Lapis & lapis, Epha & Epha. Et apud Amosum cap. 8, 5. Quando transibit messis, & venundabimus merces, & aperiemus frumentum vt minuamus mensuram: Hebraica lectio habet, vt minuamus Ephah. Diuiditur autem Ephah in certas partes, sui tantùm ratione habita, non satorum, ex quibus componitur.

DE GUMER. עומר

Gomer decimam partem Epha esse ipse nobis legislator præscriptū reliquit. Sic enim legimus: Dixitque Moses ad Aaron, Sume vas vnum, & mitte ibi Man quantum potest capere Gomor, & repone coram Domino ad seruandam in generationes vestras, &c. Et subiunxit: Gomor autem decima pars est Ephi. Exod. 16, 36. Cùm verò Ephah XVIII. Kabis definita superiùs sit, consequitur Gomer vnum Kabum cum dimidio, & quintam Kabi partem capere. Fuit hæc in deserto celebris, ac sæpè repetita mensura, quòd singulis diebus plena Man, in singula capita

pita distribueretur. Exod.16. sæpè repetitur. Nomen autem accepit à ministerio, quòd in singulos dies victum suppeditari, huius mensuræ ministerio contingeret. Inde etiam frumenti manipulo accessit, quod tantum tritici aut hordei contineat, quantum Gomer capiat. de quo scriptum est Leui.23,10. Feretis manipulum spicarum primitias vestras ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino; atque eodem die quo manipulus consecratur: & numerabis ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum. In illo toto loco manipulum vel fasciculum ex nomine Gomer Interpres transtulit. &, Quando messueris segetem in agro tuo,& oblitus manipulum reliqueris, nō reuerteris, vt tollas illū,&c. Frequens mentio de manipulo, hoc est, de Gomer in sacris libris est. Dicitur autem Gomer interpretibus Chaldæis HA-
חלה LAH siue HALTHA. ratio huius mensuræ
חלתא etiam exponitur in lib. Misnaioth tract. de Halah cap.2. parag.ו in Comment.

DE CORO ET HHOMER. כר חמר

In liquidorum & aridorum mensura recensenda Chor nomē inuenitur eodem sacræ Scripturæ libro 1. Reg.4,22. Erat autem cibus Salomonis per dies singulos XXX. Cori similæ, & LX. Cori farinæ. & proximè sequenti ca. vers.11. Salomon autem præbebat Hiram viginti millia Coros tritici in cibum domui eius, & XX. Coros purissimi olei. Continet autem Corus ZZÈIM, hoc est, Sata triginta, sicut docemur in lib. Misnaioth tract. de angulo cap.5. parag.א. in Comm. & tractatu de Chelaim cap.2. parag ט. & tractat. de KEDOSSIM. cap.3. parag.ב in Comment. & tract. de votis, cap.8. par.ז. & Camhius in 2. Paral.4,5. asserit duos Coros continere LX. Sata.

Est itaque Corus capax decem EPHAH: siquidem Ephah tria sata continet, vt iam disseruimus. In Geometricis autem rationibus adnotatum est, Agrum Coro tritici serendum, nō minorem esse oportere, quàm cubitorum septingentorū & triginta millium. quæ ratio in lib. Misnaioth subducta est tractat. de NEGAIM cap.3. parag.ב. in Comment.

Cambius diligens rerum obseruator idem esse Cor & HHOMER scripsit. Et in Comment. Isai.5,10. & Eze.45,10. & 2. Paral.27,4. & Oseæ 3,1. Propriè verò vim vocis expendentibus HHOMER cumulum nobis significat. Atque in Lege, si quis voueret agrum, precio constituto redimere poterat, partitus videlicet in partes capaces singulorum Hhomer, atque in singularū partium redemptionem L. siclis expensis. Quod verò Hebraicè dicitur Hhomer in illo loco Leuit.27,16. Interpres noster vertit triginta modiis, quod tantundem est atq. Hhomer: nam Hhomer eadem est cum Coro mensura; Corum autem triginta Sata facere docuimus, atque ita triginta modios apud Interpretem nostrū definire conuenit. Idem Interpres alio loco pro Hhomer Corum vertit, quòd idem omnino vtriusq. modus sit. Num.11,32. sic nostra versio: Surgens ergo populus toto die illo & nocte, ac die altero congregauit coturnicum multitudinem; qui parum, decem Coros, Hebraicè decem Hhomerim. Apud Isaiam quoque triginta modios, hoc est, Sata triginta, pro Hhomer versum legimus: Et triginta modij sementis facient modios tres, Isa.5,10. Hebraicè, Et Hhomer semētis faciet Epha. Iam verò ostendimus Epha esse tria Sata, quos Modios tres noster dicit Interpres. Apud Ezech. etiam pro Hhomer sæpè Corum noster Interpres reddidit. cap.45,11. Vulgata versio habet: Ephi & Batus, æqualia & vnius mensuræ erunt, vt capiat decimam Cori partem Batus; & decimam partem Cori Ephi, iuxta mensurā Cori erit æqua libratio eorum: Hebraicè sic ad verbum Ephah & Bath ratio vna erit, vt ferat decimum Hhomer Bath, & decimam Hhomer Ephah, ad Hhomer erit proportio eius, videlicet Ephah. Et paulò pòst, vbi nostra versio habet: Et hæc sunt primitiæ, quas tolletis, sextam partem Ephi de Coro frumenti, & sextam partem Ephi de Coro hordei, mensura quoque olei, Batus olei decima pars Cori est, decem Bati

Corum

Corum faciũt; quia decem Bathi implent Corum: Hebraicè sic legimus, Hæc sublatio, quam sustolletis sextam Epha ex Hhomer triticorum, & sextam Ephah ex Hhomer hordeorum: Et statutum olei Bath olei, decimum est Bath ex Coro; decẽ Bathi sunt Hhomer. Ex quo etiam loco docemur, Hhomer quoque liquidorum & aridorum fuisse mensuram. Idem etiam nomen Hhomer Hebraicè apud Hos. est, vbi Latinè legimus: Et fodi eam mihi XV. argenteis, & Coro hordei & dimidio Coro hordei. sic enim Hebraica habent: Et emi eam mihi in Hhomer hordeorum & LETHECH hordeorum. Aramæa lingua Hhomer Chiph dicitur,
כיף & apud auctorẽ Aruch Ghora, Arabica,
גורא vt videtur, pronuntiatione vocatur.

De Lethech. לתך

Superiori capite postremùm citatus locus monuit, vt LETHECH etiam rationem expenderemus. Est igitur LETHECH mensura dimidium Cori continens, hoc est, quindecim Sata, vt traditur in Misnaioth lib. tract. de Iuramento iudicum cap. 3. parag. 2. Idem etiam indicatur ab auctore Harucb, & in Midbar Rabba. & Exod. 27. & 37. In eodem lib. Camhius etiam & Salomo Iarchius, & Ioseph Hispanus in Comment. Hos. 3, 2. eandem omnes rationem confirmant. Et in Misnaioth tract. de Sebughoth cap. 6. parag. 2. idem explicatur. Dicitur autem in loco Misnaioth superius citato, de Sebighith cap. 3. par. 2. LETHECH esse iustum asini onus. huius etiam mensuræ dimidiam partem certo vase fuisse æsti-
ארדב matam coniicimus ex nomine ARDAB, in lib. Haruch explicato, quod dimidium Lethecb significare dicitur: quanquam satis apertè videtur nomẽ nõ Hebræum, sed Aramæum esse.

כלכל Erat etiam CHILCHAL mensura, qua fructus decimantur, tet in anno taxanda, Misnaioth tractat. de primitiis, cap. 4. parag. 1.

Est itaque hæc ariderum mensura summa ratio.

Ouum diuiditur in quinque partes.

Ghachal	ouum & quintum eius continens.
Kab	quantum viginti quatuor oua, facit.
Quartum Kab	sex ouorum mensura.
Zzeah siue *Satum*	facit sex Kabos.
Ephah siue *Ephi*	tria Sata continet.
Ghomer	decima pars est Epba.
Corus	decem Epha capit. hoc est, *Sata* triginta.
Hhomer	eadem cum Coro est mensura.
Lethech	dimidium Cori siue Hbomer est.

De quibusdam aliis vasorum & mensurarum minùs celebri ratione nominibus.

ZZAL, Canistrum vertit Latinus, סל esse poterat certæ & incertæ mensuræ, vt traditur in lib. Misnaioth, tract. de Theruma cap. 1. parag. 1. huius mentio fit Matth. 14. de reliquiis fragmentorum, quę duodecim cophinos implerũt: Namque Syricè dicitur CHVPHA idem quod כופא Hebraicè ZZAL, vnde Cophinum dictum arbitramur.

MISPAL vas est ex palmarum fo- משפל bis, vel ex sparto, vel alia huiusmodi plicabili materia contextum, quod asinis ad aridorum onera ferenda imponitur. In eoque deferri possunt fructuum genera omnia, vt pomorum, frumentorum, nucum & baccarum, terra item, arena, & calx, pix, & cetera: capiebat integrum LETHECH, vt definitur lib. Misnaioth, de Sebighith, cap. 2. parag. 2.

KALZZATRA vas coriaceum qua- קלצטרא tuor Cabos continet, ad vsus vulgares ministerij: cuius rationem in Haruch legimus.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI
EZECHIEL, SIVE, DE BATHO.

CONSEQVENS est, vt de liquidorũ mensuris differamus; quæ quanquam ad aridorum rationes referri possunt, habent tamen suam priuatam & vasorum materiam, & nominum interdum etiam obseruationem. Atque huius inuentionẽ altera vsu ipso priorem fuisse non arbitramur; quippe cùm vini & olei vsum multò quàm tritici & hordeorum posteriorem fuisse existimemus. A prima enim, post Adam hominibus, memoria frugum culturam fuisse cõstat, hoc est à Caini temporibus. Vini verò & olei ante diluuij tempora, nulla nobis mentio est in sacris libris obseruata. Est autem liquidorum mensura non minùs quàm aridorum facta, quippe, quæ ad commerciorum rectum vsum instituta sit, & in sacrificiorum & templi ministeriis, ad olei & vini portiones adnotandas adhibita.

גב Primùm in hoc, sicut in aridorum genere locum tenet gallinæ ouum commune; cuius de partibus, in superiori volumine differuimus.

De LOG, LOGIO, *siue* LAGENA. לוג

Vas in primis effictum est, quantum sex ouorum gallinæ communium testis capi posset, excipiens, cui nomen est inditum Log: ex qua voce Lagenã dictam existimamus, quanquam non omnino cum Log cõuenientem, si mensuras conferamus. Huius autem ratio & quantitas traditur in libris antiquis Misn. tractatu de angulo, cap. 8. patag. ה. Vbi etiam adnotatur ex ZZEAH oliuarum immaturarum exprimi quartam partem Log: & ex maturarum eadem mensura medium Log olei exprimi. Idem etiam docemur tract. de Sebighith cap. 4. patag. ט. Atque in eodem lib. tract. de HHALI, cap. 2. parag. ד. dicitur Log continere vigesimam quartam partem ZZEAH. Atqui ZZEAH centum quadraginta & quatuor oua continet, cuius vigesima quatta pars sunt sex. Idem etiam explicatur eodem lib. tract. de Sanhhedrin, cap. 8. patag ט. & apud auctorem quoque Hatuch idem legimus.

Apparet autẽ Log olim in partes octo, veluti vncias fuisse diuisum. Namque in illo eodem lib. mentio fit dimidij Log, & quartæ & octauæ partis Log. Adnotatur præterea in mensuris liquidorum nomen REBIGHITH, id est, quartæ, semper debere ad Log referri. Misnaioth, in tractatu de primitiis cap. 8. pat. ט. & cap. 11. parag. ה. Huius mensuræ mentio fit Leuit. cap. 14, 10. pro qua Latinus Interpres sextarium reddidit, atque etiam 12, 16, 21, 24, versibus.

De HIN. הין

HIN celebris & maximè vulgaris mensura fuit, in vini & olei rationibus exponendis, quam Interpres noster, eodem nomine Latinis auribus reddidit. Continuit autem HIN duodecim Logim, hoc est, oua septuaginta duo, vt docemur in lib. Misnaioth tract. de Gbediotb. ca. 5. parag. ג. Atque in sacrificiis huius mensuræ frequens fit mentio, vt Exod. cap. 29, 40. & cap. 30, 24. vbi, quemadmodum iam indicauimus, idem nomen Hin, ab Interprete Latino antiquo est expressum. sed in Leuit. 19, 36. Latinè sextarium, pro Hin est positum; ita vt Latinis harum mensurarũ nominibus non semper standum sit, sed res ipsa, ex Hebraica veritate petenda: in cap. verò 23, 13. Hin quartam partem Latinè legimus, Hebraico verbo retenm: itidem & Leui. 15, 4. vertitur quarta pars Hin: & eodem cap. ver. 5. Tertiam Hin partem etiam Latinè explicatam habemus. & vers. 7. eiusdem cap. & vers. 9. & 10. Medium Hin vini & olei est: & cap. 28. vers. 5. & 7. Quartam etiam Hin partem, & vers. 14. Mediam Hin & tertiam Hin, & quartã Hin præscriptas videmus. Ezechieli etiam

aquæ

aquæ potius ad sextam partem Hin conceſſus eſt. Ezechiel.ca.4.ver.11.& cap.45. ver.4.& cap.46. ver.5.& 6.& 11. integri Hin mentio fit. & ver.14 tertia pars Hin commemoratur. Quibus ex locis duo obſeruauimus: alterum, Hin diuiſionem, vſque ad ſex partes, vnde conſequitur fuiſſe menſuram totius Hin & dimidiæ partis, & tertiæ & quartæ & ſextæ. Erat autem ſexta pars vnũ Log, quarta vnum cum dimidio, tertia duo Log, dimidia tria Logim; oportet igitur dimidij Log menſuram etiam extitiſſe. Alterum verò quod obſeruamus, illud eſt, partes Hin nunquam in ſacris libris notari, etiam ipſius Hin nõ appellato nomine: id quod omnibus exemplis fit manifeſtum. nam ſi quando quarta abſolutè dicitur: id de quarta parte Log eſſe accipiendum, ex antiquorum doctrina, in ſuperiori cap. docuimus.

Hin partes.

DE BATH *ſiue* BATHO.

Bath ſiue Bathus, in vino & oleo eiuſdem omnino menſuræ rationem ſequitur, quam Epha, in aridis demetiendis habere obſeruauimus, hoc eſt, quantum tria ſatha; quæ ſi ad log referantur, ſinguli Bathi capient logim LXXII. hoc apud Ioſeph Hiſpanum cognomento Abarbenel expoſitum legimus, lib.1. Reg.7,27. & eodem etiam loco apud Camhium, id quod ab illis ex Ezechiele acceptum exiſtimamus, qui eiuſdem vtramque menſurã capacitatis eſſe, diſertis exponit verbis: Statera (inquit iuſta) & Ephi iuſtum, & Bathus iuſtus erit vobis. Ephi & Bathus æqualia, & vnius menſuræ erunt, vt capiat decimam partem cori bathus, & decimam partem Cori Ephi, iuxta menſuram Cori erit æqua libratio eorum, Ezech.45,10. & paulò inferiùs, Menſura quoque olei Bathus olei, decima pars Cori eſt, & decem Bathi Corum faciunt, quia decem Bathi implent Corum. Mare illud à Salomone in templo conſecratum, bis mille Bathos capiebat, vt explicatur apertè 1.Reg.7,27. Quod verò in codicibus vulgatis noſtræ verſionis additum eſt, & tria millia metretas, in Hebraica lectione id non eſt, in illo loco, atque in quibuſdam manuſcriptis exemplaribus omnino abeſt. Legimus verò apud Camhium, vas quod capit bis mille bathos liquidorũ, poſſe tenere ter mille aridorum bathos, eò quòd cumulus ex aridis additus mediæ parti totius excepti, æqualis ſit. Cuius rei fortaſſe ſignificandæ cauſa, illud, tria millia metretas, ab aliquo eſt adiunctum. Salomonem quoque Tyriis ad lignorum cæſionem deſtinatis, viginti mille bathos vini, totidemq́. olei dediſſe legimus. Animaduertendum tamen eſt, in vulgatæ noſtræ editionis nonnullis exemplaribus ſatha ſcriptum eſſe pro bathis, decepto fortaſſe librario, ex affinitate vocum. 2. Paralip.2,10. Apud Iſaiam, vbi Latinè legimus, Decem iugera vinearum facient lagunculam vnam, lagunculæ nomẽ bathum ſignificare, ex Hebraica lectione interpretamur, Iſai.5,10. In libro etiam 1.Reg.7, 38. legimus ſingulos ex decem luteribus æneis, à Salomone in templo dicatis, continuiſſe quadragenos bathos, fuiſſeq́. quatuor cubitorum diametri videlicet. Namque vas rotundum quatuor cubitos in diametro habẽs, quod medium circulum conſtituit, nouies nouem, in vniuerſum, cubitos continet; vt oſtendunt ij, qui de cubitorum proportione ad ſatha diſputant. In quibus eſt præcipuus Leui Gerſonides in eundem locum ſcribens. Atque quadraginta bathi nouies nouem cubitis excipiuntur.

DE COR *ſiue* HHOMER. כור חמר

De Coro & Hhomer iam in ſuperiori volumine eſt à nobis diſputatum; ſed illud hoc loco indicare operæpretiũ viſum eſt, Cor & Hhomer menſuram, quæ decem Epha continet, ad liquida etiam expendenda, pertinere. Nam lib.3.Reg.5, 11. viginti coros puriſſimi olei Hyrano regi Salomonis dono obtigiſſe legimus. Idem etiã affirmat Camhius, in illo loco, & apud Iſa.5, 10.& Ezech.45,10.

DE CADO. כד

Cadus vulgaris olim fuit, ſed nõ certæ ac præciſæ menſuræ, quæ ad commercia

expedienda vſurparetur; non erat tamen nimis magnæ, neque exiguæ etiam capacitatis, nimirum quantum aquæ virguncula humeris imponere poſſet ferendum, ſicut ſcriptum eſt, Ecce Rebecca egrediebatur filia Bathuel filij Melchæ vxoris Nachor fratris Abrahã, habens hydriam in ſcapula ſua. Hebraicè eſt, Et cadus eius in humero eius. Et Gedeonis milites cados huiuſmodi incluſis torribus noctu Madianitas aggreſſi ferebant, quas lagenas noſter vertit Interpres, Iud. 7, 16. Atque illa vaſa fictilia erant, vt ex eodem cap. liquet. ſinguli enim repentè ſuos cados fregere. In eiuſmodi cadis farina etiam conſeruabatur, vt apud illam viduam Sareptanam obſeruauimus, 3. Reg. 17, 12. Viuit Deus tuus, quia non habeo panem, niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ, in hydria, Hebr. in cado. Denique miniſteriis domeſticis vulgare atque frequens vas cadus erat; ideóque ad portandũ habilis. Implete (inquit Elias) quatuor hydrias aqua, Hebr. quatuor cados. 1. Reg. 18, 34. Et Salomon, Ante, inquit, quàm conteratur hydria ſuper fontem, Eccleſ. 12, 6. Huius nominis & vaſis meminit Ioſephus Gorionides Hebræus ſcriptor, lib. 1. pagin. 10. col. 1. Eſt etiam in lib. Miſnaioth huius rei mentio facta tract. de Sebighith, cap. 5. parag. 7. De vaſe quinque cadorum olei, & quindecim vini, quæ figulis vendere liceret in ſeptimo anno.

משורה Eſt & alia breuis menſura Hebr. MESVRAH dicta, quam ſingulis vicibus bibere iubebatur Ezechiel cap. 4, 11. ea trigeſimam partem Log capere traditur à Camhio in eum locum.

הרווד Fuit & THARVVAD apud antiquos, cochlear magnũ duos pugillos capiens, de quo in lib. Miſnaioth, tract. de Nezir, cap. 7. parag. 2.

ציץ Fuit in vſu & aliud cochlear ligneum, quod ZZIZZ dicebatur, vnciæ ferè capax, vt deſcribitur in Haruch.

קורטוב KORTOB menſuræ genus fuit, tres oui partes, ex quinque continens; quod in Haruch indicatur.

קפיזא KEPHIZA in lib. etiam Haruch deſcribitur, Aramæum nomen, & centeſima pars Cori eſſe dicitur quadraginta trium ouorum & quintæ oui partis.

KANTAR Canthari nomen refert; vas erat portatu facile, vbi plenum eſſet, ideóque non nimis magnæ, at nobis incertæ menſuræ: cuius mentio fit in Bereſſith Rabba cap. 6. & Semoth Rabba cap. 31. קנטר

Fuit etiam eiuſdem aut ſimilis cum ſuperiori vaſis vſus quod KANKAN veteres dixerunt. Sæpè eſt citatum in lib. Miſnaioth, tract. de decima ſecunda, & in tract. de primitiis cap. 4. par. 1. & ca. 11. parag. ח. & tract. de Hhalah cap. 2. par. ו. Et de Geduth cap. 5. par. ב. in Comment. קנקן

Inuenimus & in Elucidario Santis Pagnini, Anbag liquidorum menſuram nomine Latino quartarij redditam. אנבג

In Haruch etiam legimus nomen TENI menſuræ eſſe oua LX. continentis. טני

Menſuræ nomen cõmune eſt, tertiam partem cuiuſlibet menſuræ ſignificans, quod nonnullis certæ menſuræ putatur eſſe, Pſal. 86. Potum dabis in lachrymis, in menſura. Et apud Iſaiam, vbi noſter Interpres vertit: Et colles in ſtatera, Hebraica habent, in Selis. שליש

SELAHHATH menſuræ cuiuſdam liquidorum nomen eſſe auctor Haruch dicit, cuius tamen definitionem non indicat. שלחת

THVMAN ſiue THAMNETHA menſuræ genus eſſe dicitur in Midras Rabba cap. 9. quartarium Latinè quidam dicunt; cuius & in Haruch mentio fit: Aramæum nomen eſt. טומן תמנתא

THARKAB duos cabos continere, ex ipſo nominis etymo indicatur. Legitur nomen in Midras Rabba cap. 9. & Pſal. 81. in Midras. nomen ex Chaldæo & Hebræo compoſitum eſt. תרקב

SARGAS etiam menſuræ nomen eſt in Haruch, nomen barbarum. שרגש

GARBA dolium Latinè verti poſſit, liquidorum certa menſura lignea portatu non difficilis, qualis apud Italos BRENTA; Ezech. cap. 45, 20. Camhius nomen Aramæum eſt. גרבא

HHABIAHH vas notæ olim menſuræ, חביא

ſuræ, quo liquida, ad certam menſuram, capi poterant, Miſnaioth de votis cap. 8. parag. 1.

ברזינא In Haruch præteteà nomen BARZINA legimus, indicata menſuræ, incettæ tamen, ſignificatione. Nobis autem Hiſpani agrorum cultores, & nomen, & tem ipſam ab Harabibus, quorum hæc vox eſt, accepiſſe videntur. eſt autem BARZINA, apud Hiſpanos, ſaccus ex funibus ſpatteis in caſſes retis modo connexus, qui ad fruges, paleas, culmosque transferendos commodus eſt. Capit autem tantum, quantum vel manipulorum vel palearum, vel culmi iumentum dorſo portare poteſt. Intetdum vna magna iumento tranſuerſa imponitur. Nonnunquam ad deportationis commoditatem, duæ breuiores vtrimq. in onus aptantur.

PAZZKETAR lebetem eſſe dicunt integri Lethech capacem. Exod. 26, 27. in Thargum. & Midras Rabba cap. 4. atque hæc de menſuris obſcurioribus. פצקתר

Summa celebrium menſurarum in liquidis ratio.

	Ouum gallinaceum.
Log ſiue *Lagena*	ſex oua continet. diuiditur in partes octo.
Hin	duodecim Login capit, diuiditur in partes ſex.
Bat ſiue *Bathus*	ſeptuagenta duo Login excipit.
Cor ſiue *Hhomer*	Corus decẽ Bathis completur.
Cad ſiue *Cadus*	Vas fictile, quod humero impoſitũ fœmina portare poteſt.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI

EPHRON, SIVE DE SICLO.

Volumen tertium.

ANTIQVISSIMA omnium, quas diuina ſcripta cõmemorant, monetarum SEKEL eſt: quæ & nomine ſuo præcipuam ſibi vendicat commerciorum fidei tationem & conſuetudinem. Siquidem nomen trahit à verbo SAKAL, quod ponderare Latinè dicere poſſumus; & SEKEL ipſum pondus etiã non inconcinnè interptetari: fuit enim antiquiſſima & æquiſſima etiam monetæ expenſio, in qua nihil fraudis aut detrimenti accipi poterat: quandoquidem ſtatera certiſſima defectus & incrementi eſt indicatrix. Atque ita legimus Geneſ. 23, 16. Quod cùm audiſſet Abrabam, appendit pecuniam, quam Ephron poſtulauerat, audientibus filiis Heth, quadtingentos ſiclos argenti probatæ monetæ publicæ. Atque hoc modo appenſum argentum, tametſi non ſignatum fuerit, neque cuſum, nullam omnino fraudem admittit. Sed an olim cùm primùm hoc nummi genus extitit, ſignatum fuetit, incettum adhuc nobis eſt; nihilque ad communem commerciorum conſuetudinem certam ſtatuendam deſidetare poſſe putamus, ſi id ignoretur, dum de certo ponderis modo conſtet. Illud autem ſcimus, non tantùm olim in ipſo primo monetæ inuentæ tempore, ſed poſterioribus etiam longè porrò ſæculis, cùm numorum cuſorum frequens vbique vſus eſſet, argentum etiam & aurum non cuſum in commerciis fuiſſet receptum, quod vel ex Græco nomine ἄσημον ab Hebræis etiam vſurpatum, manifeſtè arguitur: de quo legimus in lib. Miſnaioth, tract. de decima ſecunda cap. 4. parag. 2. & tractat. de Ghediuth, 3. parag. 2. Quoniam verò SIKLVS nõ ad monetas alias cognoſcendas modò, ſed ad ponderum, factorum explorandas rationes, nobis aditũ aperire poteſt, quòd horum omnium ipſe primus index & tanquam ſator quidam ſit; ideo primus omnium vt expendatur poſtulat:

שקל

 ſe enim

se enim rectè cognito, cætera facilè percipienda pollicetur.

Fuit autem iam diu & nostro etiam sæculo, à compluribus de Sicli valore & pondere quæsitum; quorum sententias varias nos, non sine negotio, diu examinabamus, donec quemadmodum discernere diiudicareque possemus, maximam commoditatem adepti sumus: vbi ipsum verum ac certum Israelitarum Siclum, non casu, sed diuino beneficio & cõsilio, vt credimus, nacti sumus. Accidit enim dum Tridenti publicæ pietatis causa in Concilio essemus, vt inter alios libros, quos mihi euoluendos proposuissem, doctissimum quendam Pentatenchi expositorem perlegerem, Mosem Nehemani filium Hebræum Gerundensem, qui ante annos quadringentos (nisi me supputatio fallit) in Catalonia floruit. Ille autem in Comment. Exod. 39. multis verbis differens significabat, se non facilè ad Salomonis Iarhhæi, qui ante illum in Gallia scripserat, sententiam, de Siclo accedere; cùm Salomoh affirmasset, Siclum esse dimidiam argenti vnciam. Posteà tamen absoluto iam in omnẽ legem Commentariorum opere idem Moses Gerundensis capite ad eam rem propriè addito, Sicli æstimationem à Salomone illo indicatam re ipsa doctus ingenuè & apertè, vt viros doctos & veri inueniendi atque docendi cupidos decet, comprobauit. Narrat autem se eo anno, quo illa scriberet, in Palæstinam ex Hispania sacrorum locorum visendi causa naui delatum Acconum, quam nunc Iachan vocant, deuenisse; ibidemque sibi ab incolis ostensum fuisse nummum argenteum antiquissimum, expressis tamẽ signis & literis conspicuum; in cuius altero latere forma esset vasculi illius, quod Manna plenum in sacra arca ad sæculorum monumentum, Dei iussu & Moysis procuratione fuerat repositum: & in altero ramus ille admirabilis, quem in fasciculum virgularum plurimarum Aaronis nomine illatum (cùm illius sacerdotali dignitati ab æmulis quibusdam obtrectaretur) postera die populus omnis florentem, amygdalaque explicantem vidit, inscriptiones etiam fuisse in eodem nummo Samaritanis characteribus, quæ olim communes totius Israelis literæ fuerant, ante discessionem decem tribuum à duabus, lingua planè Hebraica, quarum exemplum ex altera parte erat SEXEL ISRAEL, quod Latinè sonat Siclus Israelis: ex altera verò IERVSALAIM KEDOSSAH, hoc est Ierusalem sancta: qui nummus antiquitatem cum primis magnam probabat, vtpote cuius nomine Israelis, eo tempore, quo omnes duodecim tribus communi concordia Israelis nomen obtinebant; quoque Hierosolyma ipsis omnibus regia vrbs sanctaque erat; eademque communis omnibus & religionis & publicæ rei & monetæ atque literarum ratio; quæ posteà discessione facta, alia atque alia vtrique parti fuit. Namque Iudæi, vt omnes ferè scriptores asserunt, ne cum schismaticis Israelitis vllo sacrorum vsu communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in vsu est, hoc est quadratam, mutatis valde alterius prioris figuris, adinuenere.

inuenere. Affirmat præterea idem Gerundensis, nummum illum, qui Siclus inscribebatur, sibi in statera pensum dimidiæ argenti vnciæ pondus reddidisse, ostensam quoque alteram monetam dimidiato pondere minorem, iisdem omnino vasis & rami figuris, quæ tamen non SEKEL, sed HHASZI SEKEL, hoc est, dimidius siclus diceretur. probari itaque sibi vel maximè Salomonis Iarhhæi, de Sicli pondere & valore, sententiam. Eadem verò nocte, qua ipse illius auctoris commentaris perlectis, ad illam postremam, de Siclo in peregrinatione reperto & agnito, narrationem peruenerebam, tredecim aurea antiqua Imperatorum numismata, ad amicum quendam doctissimum, ab Archiepiscopo Lestrigontæ missa, vt interpretarer, accepi, quòd eiusmodi antiquitatũ studiosus aliquando fuisse diceret, ea liberali conditione proposita, vt si quæ ex illis optarem, apud me retinerê lubenti animo donata. Præter illa autẽ tredecim aurea, vnum etiam erat duplo maius quàm singula ex aureis crassius, maioris etiam formæ, purissimo argento constans, iis denique omnino figuris & characteribus cusum, quæ à Mose illo Gerundensi descripta, superius breuiter à nobis sunt indicata. Quod vbi vidimus, diuinum beneficium manifestissimum interpretati, vnum tantùm nobis retinuimus, cæteris omnibus domino suo, vnà cum explicatione reddins, cui oblati beneficij gratias egimus: non tamen eo tempore numismatis à nobis delecti dignitatem cæteris omnibus in multis aliorum nummorum millibus præferendam significabamus, quam tandem postea nostræ opinionis ratione exposita indicauimus. id autem numisma plurimis & doctissimis & antiquarum rerum studiosissimis viris ostendimus: idque adhuc ceu pretiosissimum & amici munus, & certissimum veritatis antiquæ testem magni thesauri loco seruamus, cuius vnius cognitio omnem nobis in ponderum & monetarum ratione cõsolidanda veri disquirendi laborem ademit. Namque ad stateram examinatum quatuor integras argenti drachmas, hoc est, dimidiam vnciam reddit, non vulgaris vnciæ dimidium, sed eius, cuius pharmacopœis, in medica materia expendenda, vsus est: quam semunciam Atticam antiqui dixere; atque ita verissimum esse comprobatur, quod Iosephus in libro antiquitatum docet, Siclum Atticè tetradrachmi pondus fuisse. Est igitur huius nummi pondus quantus ferè quatuor Hispanorum regalium nummorum, aut quatuor Iuliorum Romanorum ferè, aut Venetorum Mocenigorum duorum, aut Flandrici nummi, qui quatuordecim stuferis, quos vocant, permutatur. Denique hoc nobis antiquissimæ semnciæ, & ad nostra vsq; tempora durantis exemplum est. Appellabatur autem Siclus sanctus, vel sanctuarij Siclus, idem ille, qui in hoc numismate dicitur Siclus Israel: namque Israel sanctificatio Domini factus est, & potestas eius, ex quo ex Ægypto redemptus in populi teique publicæ nomen est redactus.

Porrò Sicli illius sancti viginti granorum pōdus esse, ab ipso legislatore Mose definitur, Exod.30,13. Siclus, inquit, viginti obolos habet: & Ezech.45,12. eodem modo ait: Siclus viginti obolos habet. quod noster Interpres vertit obolos, Hebraica lingua dicitur GERAH, quod גרה nomen ab AGAR verbo, quod congregare significat, deductum volunt Grammatici: alij à GERAR, quod est miscere, deducunt, quòd multæ simul eiusmodi argenti portiunculæ inter se mixtæ, exiguam speciem singulæ nec satis notabilem præberent. Fuit autem GERAH illud portiuncula eiusdem ferè ponderis cum siliquæ communis semine; id quod nos, *Siliqua* periculo facto, deprehendimus, granis *semen.* siliquæ viginti in altera stateræ lance, & siclo nostro in altera appensis, ferè enim pondus vtrimque conuenit. Atque ita apud quosdam ex Hebræis doctos legimus, illa quæ vocantur GERAH grana esse HHARVB; quod verò illis HHARVB, Arabibus ALHAROB, Hispanis ALGARROVA, & Latinis dicitur siliqua. Itaque GERAH vigesima sicli pars est, quam Chaldæi

f

Chaldæi paraphrastæ perpetuò MEGHA exponunt, hoc est, minutum argentum, eiusdem ferè ponderis cum minuta Turcarum moneta ex argento, quæ vulgò GHAZPAR siue ASPRO dicitur. ex Chaldaico nomine MEGHA vocabulum Meaja Hispanicum factum arbitramur, quod minuti argentei nummi olim apud nos genus fuit. Atque illud nomē quod medicis in vsus est Cheratum dictum, ab illo Hebraico GERAH factum arbitramur; nam medici ab Arabibus acceperūt CHERATH: Arabes verò ab Hebræis vocis vicinitate G. in C. conuersa. Iam verò quibus in locis præcipuè Sicli mentio fiat, ostendamus. Abraham ab Ephron Hethæo agrum sepulchri causa emit quadringentis siclis argenti, hoc est vnciis ducentis, drachmis mille & sexcentis. Gen.23, 15. Argenti triginta siclis præscripta mulcta est Domino, cuius bos, seruum alterius occiderit, Exod. 21, 32. Siclis etiam redimebatur mulcta præuaricationis & damni dati in sacris rebus; Siclis, inquam, sanctis, ad arbitrium Sacerdotis numerandis, quanquā in Latina interpretatione legimus duobus siclis. Leuit.5, 15. Siclis sanctis quinquaginta æstimabatur redemptio voti personalis in viris; triginta verò in fœminis à vigesimo anno vsq. ad sexagesimū. A quinto autem anno vsque ad vigesimum maris æstimatio viginti siclorum erat, fœminæ decem. Ab vno mense vsque ad annum quintū, pro masculo dabantur sicli quinque, pro fœmina tres. Sexagenarius & vltrà dabat quindecim siclos, fœmina verò decem. Ager triginta Homer hordeorum capax æstimatus est ad voti redemptionem quinquaginta siclis argenteis. Deniq. omnis sacra æstimatio siclis sanctis fiebat, sicut scriptum est: Omnis æstimatio tua siclo sanctuarij ponderabitur. Siclus viginti obolos habet, Leu. 27, 3. vsque ad 25.

Cheratum medicorū.

Pro singulis capitibus, quibus primogeniti Israel Leuitarum numerū superabant, iussi sunt exsoluere quinos siclos sanctos vicenorū Gerah siue obolorum. Num.7,47. Singula acceptabula argentea à tribubus Israelis oblata centenos & tricenos siclos, hoc est vncias quinas & sexagenas ponderabant. Phialæ verò singulæ septuagenos siclos, id est, vncias argenti tricenas & quinas continebat. Numer.7, 12. & deinceps. Atque ita omnium siclorum summa, bis mille, & quadringenti erant in siclo sancto, mille inquam, & ducentæ vnciæ. Primogenitorum summa redemptio erant quini sicli in siclo sancto vicenorum Gerah, qui tamen pro Sacerdotis arbitrio, pauciores esse poterant, ex offerentium facultate æstimata. Num.18,16.

Ducentos argenti siclos sacrilegio à se subreptos Ghacam confessus est, Iosu.7, 21. Dauid ab Arauna Iebusæo aream altari ædificando oportunam cum bobus argento siclorum quinquaginta emit. 2. Sam.24, 24. Elisæus prædixit satum similæ, postero die emendum siclo, & duo Satha hordeorum tantidem. 2. Reg. 7, 1. Menahhem muneris Assyrio regi dandi causa populo Israelitico quinquagenos siclos viritim imperauit. 2. Reg. 15, 20. Nehemias refert panem, vinum & quadragenos, per singulos dies, siclos fuisse populo à principibus exactos. Nehem.5, 14. Septem & decem siclis Ieremias agellum in Hanathoth ab Hanamel cognato emit; quod Latinus Interpres vertit septem stateres, & decē argenteos; Hebraicè ad verbum est, septem sicli & decem argentei. Hoc etiam modo æstimamus Ægyptiam quadrigam sexcentis argenteis constitisse non siclis, sed drachmis, hoc est, quarta sicli parte; nam argenti nomine drachmam non rarò intelligimus; Siclum verò, vbi intelligi oporteat, ipsum nomen appositum indicat.

Atque sicli pondus hoc fuit præcisum, frequenterque in sacris libris indicatum: quod si aliquando in profanis vsibus maioris ponderis deprehendatur Siclus, id non ex lege, sed ex hominum quorumdam principum & diuitum cupiditate ortum existimare oportet, qui duris & difficilibus temporibus, vt pauperiores citius exspoliarent, siclum augebant, accepturi ab iis, quibus frumentum venderent,

Sicli variatio.

detent, eiusmodi pecuniam exsoluete coactis, aliás ipsi talibus siclis commoniter in soluendo, si quid emerent, non vsuri. Cuiusmodi nefaria ftaus ab Amoso vate apertè reprehendente improbatur. Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando transibit mensis; & venundabimus merces; Sabbathum, & aperiemus frumentum, vt imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas? At verò huiusmodi illegitimorum siclorum, si quis certam rationem quærat, nullam planè sibi cōstantē reperiet, quamquam sunt, qui inter sanctuarij & prophanum & regium siclos, nesciō an tam certè, quàm curiosè, distinguant.

Atque nummum illum argenteum, quem Siclum vocamus, primæ domus monetam celeberrimam & Israelitis propriam fuisse, docent antiqui auctores, in lib. Misnaioth de Chelaim, cap. 2. par. 7. In eodem etiã libro describitur Siclus ille, qui literis Samaritanis inuenitur tract. de Iadaim. cap. 4. n.

DE SICLI PARTIBVS.

Præter Sicli nummũ integrum tetradrachmon, quod iam descripsimus, alias etiam monetas fuisse ex Sicli ipsius diuisione nomen sortitas (siue signatæ illæ, siue signo carentes fuerint, nihil refert) in sacris libris obseruanimus: Namque dimidij Sicli mentio fit Exod. 30, 13. & 15. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad numerũ, dimidium Sicli, iuxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet, media pars Sicli offeretur Domino. diues non addet ad dimidium Sicli, & pauper non diminuet. Huius ponderis monetam vnà cum Siclo ipso sibi visam in Ghaco vrbe, iisdem cum Siclo imaginibus signatam, Gerundensis affirmat. *Dimidius Siclus.*

Fuit etiã tertia Sicli pars, quæ sex Ghetah cum dimidio & sexto vnius Gherah ponderaret, vt ex libro Nehemiæ cognouimus, vbi scribitur, decernendum esse tributum, in singulos annos soluendum, tertiæ partis Sicli ad domum Domini, Nehem. 10, 32. *Triens.*

Quartæ etiam partis Sicli moneta fuit in vsu, hoc est, drachma integra, quantus noster regalis dictus nummus est. Sic enim scriptum legimus in lib. 1. Samuelis, cap. 9, 8. Rursum puer respondit Sauli, & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti: demus homini Dei; Hebraicè est Sicli argenti. *Quadrãs.*

Porrò, siue auro siue argento, siue etiam ære pecunia exsoluetetur, omnis ratio ad Sicli valorem refetebatur, vt viginti Sicli in auro, tantum auri esset, quantum viginti Sicli in argento valerent. constat autem ex drachmis & didrachmis antiquis duplex ferè esse auri pondus ad argentum; nam quæ denarij valore apud nos extãt numismata argentea, singula drachmam ponderant. Eiusdem verò magnitudinis aurea, quæ nobis sunt satis multa expensa, binatum drachmarum pondus habent. Valor autem auri cum argenti valore collatus, non semper idem est, sed pro principum arbitrio, & temporũ vsu mutatur frequenter. Tamen vt ex multis temporũ exemplis obseruauimus, auri valor super argentum, nunquam ferè minor fuit, quàm decuplus; ita vt pro singulis auri drachmis, argenti, ad minimum, denæ sint reddendæ.

Iam nunc facilè ex his cognosci potest, staterem Græcorũ, qui æqualis cum Siclo ponderis est; & didrachmon cum semisiclo, & drachmam cum quarta Sicli parte, ex Hebræorũ nummorum & ponderum imitatione fuisse accepta. *Stater.*

DE SICLO PONDERE.

Non modò nummorum & monetarum, sed ponderum etiam primum exemplum Siclum statuimus. Etenim cùm de pretio rei alicuius exsoluendo agimus, quacunque materia nummi constent, dummodo Sicli mentio fiat, ad argentei Sicli valorem ratio referenda est, vt paulò superiùs adnotauimus. Cùm verò de pondere mentio fit, ipsum Sicli pondus, hoc est, tetradrachmon siue semunciam repetendum. Aliàs multa absurda, si res aliter æstimata fuerit, consequentur. Neque enim putamus auream monetam ali-

quam fuisse, quæ Siclus diceretur, neque æream etiam; quanquam non inficias ibimus, fuisse aureas & æreas monetas, verùm aliis nominibus dictitatas; vt de nonnullis postea explicabimus. Quosdam etiam aureos nummos vicenûm siclorum, quosdam vicenûm quinorû, alios quindenorum in vsu fuisse, quæ Minæ partes dicerentur, vt exponit Camhius in Ezechiel. 45, 12. sed certum auri vel æris Siclum eodem nomine dictum, non facilè in antiquorum libris agnoscimus: sed cùm de Siclo auri aut argenti Scripturæ meminerint, pondus ipsum, non valorem esse æstimandum arbitramur; cuius rei exempla aliquot satis aperta subiicimus in lib. Num. 7, 87. Cochlearium aureorum pondus fuisse denûm Siclorum in singula cochlearia, quæ noster Interpres mortariola vertit. Quo loco non de valore auri, sed de pondere omni ex Sicli ratione cognoscendum indicatur. Nam si (vt quidam volunt) Siclus auri esset, & tantum valeret Siclus aureus, quantum argenteus, hoc est minus auri pondus, quantum videlicet Sicli valorem æquaret; Siclus aureus valeret quatuor drachmas argēteas, & penderaret ad summum duo Gerab, hoc est, grana siliquæ duo. Totum igitur cochlear esset viginti granorum argenti, hoc est, ponderis quatuor drachmarum. Quantum autem poterat esse cochlear huius materiæ, quantùmve thuris caperet eiusmodi cochlear, cùm scriptum sit, & mortariolum aureum appendens decem Siclos plenum incensi, quatuor vel etiam duo thuris grana cochlearis dimidiæ vnciæ acceptabulum implere abundè possent. Quam ob rem singulorum cochlearium materiam auream denos Siclos, hoc est, quinas vncias ponderasse interpretamur. Ex quinis autem auri vnciis vix satis commoda cochlearia fieri possunt: quandoquidem non magna sunt, quæ nobis in vsu sunt argentea cochlearia, binarum vnciarum cum dimidia, quantum argenteæ materiæ cum quinque auri vnciis collatum, conuenit. Atque ita apertis verbis Scriptura ipsa significat, non de valore cochlearium, sed de pondere auri, illo in loco agi; sic enim ex verbo legimus, in descriptione singulorum cochlearium: Et cochleare aureum appendens decem Siclos. & in fine capitis, cùm summa omnium subducitur. Cochlearia aurea duodecim plena thure, id est simul auri Sicli centū viginti pondere sanctuatij: vt præcedenti versu est annotatum in eodem cap. Illud etiā summū auri pondus, quod ex diuersis munetū speciebus collatū est, ad sedecim milia septingentos & quinquaginta Siclos: sic est intelligendum de pondere, non de valore auri; nam aliàs si valor auri tantùm in illo loco indicaretur, non satis magna præda esset, mille sexcenti & septuaginta quinque Sicli, ex numero pugnatorum, quos tribuni & Centuriones habuerant sub manu sua, nullo excepto, à quibus recepta fuerant monilia omnia aurea, hoc est, periscelides, armillæ, annuli, dextralia, murenulæ, ex tanto fœminarum & virorum numero capta, in quo inuentæ sunt virgines triginta duo mille. locus est in lib. Num. 31, 5. Illam etiam laminam auream, quā Ghachan sibi ex anathemate subteptam confessus est, quinquaginta Siclorum ponderis, non æstimationis rationibus interpretamur. Nam si æstimatione Siclorum argenti exponamus, vix laminam inueniemus dici posse, quæ quinque siclis, hoc est duabus vnciis cum dimidia æqualis pondere sit; satis enim parua auri portio duas vncias cum dimidia ponderat. Et illæ inaures Gedeoni ex spoliis Ismaëlitarum oblatæ, ad hanc rationem sunt referendæ; vt omnium simul iunctarum pondus fuerit mille & septingenti sicli, hoc est, vnciæ octingentæ & quinquaginta auri, quæ summa est ferè sex mille octingentorum aureorum communium, quos nostro tempore coronatos vocant. Iud. 8, 25. Aurum etiam quo candelabra facta sunt, in pondere expensum scribitur. 1. Paral. 28, 15. Atque hoc modo siclorum, hoc est, semunciarum ratione, omnia auri & argenti pondera exponenda videntur, nisi aliter expressè indicatum fuerit. Eodem quoque modo quinquage-

quagenûm ſiclorum fuiſſe intelligimus, vncinosex auro ad valuas templi continendas factos. Neque enim minores ferre pondus valuarum vertendarū poſſent. locus eſt 2.Paral.3,10.

Illa porrò,quæ de ferri,chalybis & æris ponderibus aliquãdo in ſcripturis leguntur factis, vbi ſiclorum nomine ſignificantur; ad hanc etiam rationem ſunt à nobis omnino referendæ. Quanquam ſunt,qui dicant, ſingula metalla, ſuos certos habuiſſe, quibus expenderentur, ſiclos. Nullum tamen exemplum hactenus obſeruauimus,cuius argumento in hanc ſententiam cõcederemus. Quod verò à Salomone Iarchio in Comment. 1.Samuel.17,7. ſcriptum eſt,qua ratione nobis probari poſſit, non planè conſtat; dum ille abſolutè pronuntiat omnes ſiclos,qui apud Prophetas referuntur,minarum ponderibus exponendos eſſe: deceptus fortaſſe illa re,quòd ſertum haſtæ Goliath ſexcentorum ſiclorum ponderis in ſacra hiſtoria deſcriptum, non ſatis magnum putauerit tam vaſti corporis bellatori viro, cùm tamen nobis nimis etiam magnum videatur ferrum haſtæ trecentarum vnciarum; ſi modò ad lancearum vſum, hoc eſt, confodiendum & transfigendum habile, comparatum ſit, nimirum viginti & quinque librarum: quæ additæ haſtæ ad inſtar liciatorij textorũ craſſæ lanceam efficient, nulli nunc vſuro habilem. uedũ ſi, vt ille docet,trecentas minas ferro adſcribetemus. Illud præterea quis nõ modò homo,quantumuis procerus gigas,ſed vel elephas portare poſſet loricæ pondus, quod eodem loco ſignificatur fuiſſe quinq. mille ſiclorum, ſi pro ſiclis minas exponere deberemus? Namque ſicli quinque mille, iuxta pondetis à nobis explicati rationem,bis mille & quingentas vncias efficiunt,hoc eſt, libras ducentas & octo,atque vncias quatuor: quod quantum thoracis pondus ſit,nemo eſt,qui non ſatis intelligat. Igitur noſtra ſiclorum ratio & ſatis clara, & omni ex parte communis, cuibetque materiæ eadem eſt. Neque verò à propoſita re alienum videbatur, vt locorum duorum in ſacris libr's ſententias, quæ pugnare inter ſe videntur, explicatione adhibita conciliemus:quandoquidem ea non exiguũ negotium quibuſdam feciſſe videmus,adeò vt illa difficultatis euadendæ via fuerit viſa commodiſſima, ſi quædam ſiclorum excogitaretur varietas. Eſt autem, vt quibuſdam videtur, locorum pugnantia illa primo Samuelis lib.ca.24. Dicitur Dauid emiſſe aream,& boues ab Aranna Iebuſæo ſiclis quinquaginta. & 1.Paral.21.cùm de eadem re mentio fiat, ſexcentis ſiclis auri iuſtiſſimi emiſſe dicitur. Ergo neceſſe eſt quinquaginta ſiclos illos apud Samuelem conſcriptos, magnos fuiſſe,qui ſexcentos facerent minores: qua tamen nouos ſiclos cudendi moleſtia facilè carere poſſumus, & eodem omnino monetæ genere vtriuſque loci exſoluendæ rationi ſatisfacere, ſi rem ipſam,quam Dauid eſt mercatus,omnem dimetiamur. Eſt autem illorum locorum ſumma explicatio eiuſmodi: Dauid primùm de publica ſalute ſollicitus, locum areæ, ad diuinam indignationem hoſtiis cæſis placandam ſibi optatum, ab Araunáque volente oblatum, vnà cum bobus ipſis emit quinquaginta ſiclis. Viginti enim, aut ad ſummum viginti quinque, æſtimari potuit ſitus areæ,in qua Arauna vnum tantùm par boum tritura exercebat; qui locus aræ ad præſentem ſacrificiorum procurationem conſtruendæ ſatis erat. totidem etiam ſiclis par boum ad ſacrificium eſt æſtimatum. Quam tem vbi Dauid Deo probari cognoſceret, impetrata miſericordia & clementia,ex ſacrificio facto iam edoctus,totum locum illum,ad Araunam pertinentem,hoc eſt, totum montem Moriah, ad decreti templi ædificationem, ſibi comparandum duxit; eumque ſexcentorum ſiclorum pretio, aurum appendens, emit; atque templo ædificando deſtinauit. Itaque hiſtoria lib.2.Samuelis, quòd de peſte immiſſa per ſacrificiorum procurationem celerem auertenda ageret, areæ tantùm, in qua ara conſtructa eſt, & boum, quì eueſtigio ad victimam parandam commodè reperti ſunt, precium diligenter à

Explicatio duorũ locorum diffi-cilium.

Dauide solutum indicat. Paralipomenon verò historia, quæ de templi per Salomonem ex paterno testamento ac pecunia ædificandi rationibus, in vniuersum agit, non areæ ad aram opportunæ tantùm, sed totius loci precium significat. Id quod ipsorum verborum obseruata ratione, apertè explicari potest. nam prior locus sic habet: Quid causæ est vt veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui ait Dauid, Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Cui cùm gratis obtulisset Arauna aream, & boues, & iuga: respondit, Nequaquam, sed emam precio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues argenti siclis quinquaginta; & ædificauit Dauid altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica, & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. sic in lib. Samuelis. In lib. autem Paralipom. non de area solùm, sed de loco areæ, & de ara in area constructa, deque periculo facto diuinæ probationis, & de consilio inito ædificandi templi, & apparato opere ac penè cœpto, menno fit, ita vt manifestè intelligatur maiorem ratione illic haberi templi ædificandi, quàm altatis ad præsentis calamitatis deprecatione positi. Sic enim legimus: Dixit Dauid ad Araunam, Da mihi locum areæ tuæ, vt ædificem in ea altare Domino, ita vt quantum valet, accipias, & cesset plaga à populo. & paulò pòst, Dedit ergo Dauid Araunæ, pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. pro loco, inquit: & vt Hebraica ad verbum habent: Et dedit Dauid Ornan pro loco siclos auri, in pondere sexcentorum, hoc est, aurum in pondere sexcentorum siclorum. Illud etiam de toto loco, de toto, inquam, monte, hæc exponenda esse confirmat, quod in 2. lib. Paralip. cap. 3. scriptum est: Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem, in monte Moriah, qui demonstratus fuerat Dauid patri eius, in loco, quem parauerat Dauid in area Ornan Iebusæi. hic nomen loci illi alteri respondet, quod in superiori libro bis indicatum est. illum autem locum parauerat Dauid, cùm esset in area Ornan Iebusæi sacrificans, & euentu ipso cognosceret, Deo locum placere, sicut illic scriptum est: Protinus ergo Dauid videns, quòd exaudisset eum Dominus in area Ornan Iebusæi, immolauit ibi victimas. Et paulò pòst, dixit Dauid, Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel: distinxit videlicet inter domum & altare. Et præcepit vt congregarentur omnes proselyti de terra Israel, & constituit ex iis lapicidas ad cædendos lapides, & poliendos, vt ædificaretur domus Dei, &c.

Hanc nostram expositionem præterquam quòd lectio ipsa indicat apertè, non obscuris verbis Cambius indicat, atque ex antiquorum doctorum sententia comprobat, in 1. lib. Samuel. 24, 24. Atque hactenus de Siclo, quæ satis videbantur, sunt nobis exposita.

Zzelagh, זלע

Antiquissimi & certissimi Israelitarum nummi siclus & sicli partes sunt; cæteri omnes, ex aliarum gentium commercio cum nominibus etiam inuecti videntur; namq. nomina ipsa aliam linguam produnt, & ponderum ratio varia alias institutiones sui arguit. Quam ob rem in libris Mischaioth tract. de Beturoth, cap. 8. par. 7. in hanc sententiam legimus: Omnis moneta, in sacris, & extra, præter siclos, ad pondus Tyri refertur, & argento aut argenti valore exsoluitur.

Prima autem cæterarum monetarum, quæ ad siclum referri potest, dicta fuit zzelagh, quod nomen Latinè petram vel saxum sonat: cuius signa quæ fuerint, non memini me vsquam legere; æstimationem verò legimus fuisse duorum siclorum; namq. in lib. Misn. tract. de Votis, cap. 43. parag. 8. scribitur, siclum esse dimidium zzelagh. & in tractatu de Sebughoth, cap. 6. parag. 1. dicitur; zzelagh est duplex sekel. Idem dicitur valere quatuor denarios, hoc est, quatuor didrachmas; namque hac æstimatione denarium accipiendum esse, res ipsa

ipsa nos docet, Misnaioth de aogulo, cap.8.par.2.& de decima secunda, cap.2. par.1. & parag.2. in cuius loci Commentarius dicitur valere duos siclos :& tract. de CHICHAR cap.8. par.1. & de CHERVBIM cap.5. par.2. in Comm. Atque hæc ratio est vsitatissimi ZZELAGH, hoc est, Tyrij, quod vnciæ integræ argenti pondus habebat. Fuisse autem nec perpetuam, nec vbique cooſtaotem hanc ZZELAGH rationem, ex varia etiam lectione docemur. Namque in primis paraphrastæ Chaldæi, quem siclum Hebraicè vocamus, ZZELAGH reddidere, vt Gen.23. Exod.31. & 38. in Thargum. Et in Haruch idem traditur. Et Helias Leuites in Thesbith scribit ZZELAGH, siclum esse argenteum, quatuorque valere ZVZIM. de qua moneta inferius dicemus. Et io lib. Misoaioth, tract. de primitiis cap.10. par.1. & n. legimus quinque ZZELAGHIM in Galilæa pondus esse decem ZVZIM in Iudæa: sit etiã mentio de ZZELAGH Neronith, hoc est, de ZZELAGH Neronico à Nerone cuso, Misnaioth de Ahaloth, cap.13. par.4. & tract. de Chelaim, cap.17. parag.2. Iouenimus & factam meotionem ZZELAGH ærei io lib. Misnaioth, de decima secuoda cap.2.par.2.

Megha. מעה

Meghah mooetæ argeoteæ nomen satis vulgare fuit; quanquam io sacris libris ousquã, quod sciamus, vsurpatum. Eius autem pondus sedecim granorum hordei erat, vt definitum legimus in lib. Miso. tractat. de angulo, cap.8. parag.8. & 1. & tract. de Sebighith, cap.1. parag.2. io Comm. & io tract. de HHAGIGHA, cap.2.par.2. & de Ghediuth, cap.3. par.2. dicuntur duo MEGHOTH graoæ facere hordei trigiota duo communia: & ibid. cap.1. parag.2.

Nec verò eandem apud omnes aut semper æstimationem idemque poodus MEGHA fuisse legimus, sed vatium omnino. Nam quaoquam freqoentissima MEGHA sedecim grana hordei pooderasse dicatur; aliæ etiam eodem nomioe fuerunt varij ponderis. Inuenimus enim aliquaodo idem quod GERAH, quam vigesimam sicli partem diximus, à quibusdam æstimari, vt à Camhio 1. Sam.2. vers. vltimo. Et ferè semper Chaldæus pro Hebraico GERAH, reddit MEGHA. Et legimus esse in ZZELAGH MEGHOTH sedecim: ex alio autem genere viginti in Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag.2. & io tract. de Ghediuth, cap.1. par.1. legimus MEGHA esse vnam ex partibus viginti quatuor ZZELAGH. In eodem autem loco scribitur Megha cootinere sedecim granorum hordei pondus. Possemus autem dicere varietatem esse in ZZELAGH magis quàm in MEGHA ipsa, vt superiùs docuimus, nisi in libria Misoaioth, tractat. de decima secuoda, cap.4. parag.2. legeremus Megha pondere decem graoorum hordei communis; nisi mendosus eo io loco sit codex, & pro ' legatur 2.

Appellatur igitur idẽ mooetæ pondus aliàs MECHGHAH, aliàs AGVR, vt docet Camhius lib.1. Samuel.cap.2. versu vltimo in Commentariis, atq. etiã GERAH, sed huius perpetua, vt diximus, & constans ratio est, oempe vigesima sicli pars.

Kesgitah. קשיטה

Kescitah nomeo ter, in sacris libris, reperitur. Geo.33,19. dicitur Iacob emisse partem agri, in qua fixerat teotoria, à filiis Hemor centum KESCITAH. & eiusdem loci ac pretij mentio fit apud Iosu.24,32. & Iob à singulis cognatis & amicis singulas KESGITOTH accepisse memoratur. quanquam autem oues aut agnas noster Interpres verrit, & qoidam pecudes ipsas fuisse putaot, ratio tamen ipsa & doctorum sententia docet oummorum genus fuisse, cui fortassis agoæ signũ impressum erat, vnde & nomẽ accepisse potuit, sicut à pecude Latini pecuniam dicunt. Illi verò, qui in monetarum genere hanc partem ponunt, nõ pluris quàm MEGHA æstimant. videtur autem nomen Arabicum esse, vt inter aotiquissimos doctores nomine Ghakibæ scriptũ legitur in hanc sententiam: Cùm in Arabiam venissem, audiui, id quod nos MEGHA dicimus,

KESCITAH ab illa gente vocari. Noster Interpres, si modò ouem aut agnam pro pecude ipsa dixit, secutus videtur Onkelosum Paraphrasten, qui in eadem significatione Chaldaicè interpretatus est HHORPHAN.

Zvza. זוזא

Quandoquidem nō rara in his nostris Commentariis, & frequens in veterum libris mentio fit ZVZIM; operæpretium facturi videmur, si de eo etiam genere, ea quæ magis probari possunt, dicamus. Atque nomen ipsum nobis nihil suppetiarum ad explicandum affert; quippe Chaldaicum, & nihil cum themans Hebræi significatione commune, vt arbitramur, habens. fuisse autem argenteam monetam, auctor est Helias in Thesbithe radice דבר, & in radice זז, eamque quartam partem sicli esse dicit. idemq. Camhius affirmat. Apertè autem hanc rem indicat Chaldæus paraphrastes, qui 1. Samuel. lib. cap. 9. pro quarta sicli parte ZVZA reddit: Camhius etiam in Ezechiel 45, 12. pondus drachmæ ait esse ZVZA; in lib. autem Misnaioth tract. de angulo cap. 8. parag. ח. definitur, Victus annuus honestus, homini pauperi ducentûm ZVZIM; quæ qui habeat, mendicare non possit, aliâs excommunicationis pœnam ipso iure subiturus. Et in tractatu de primitiis, cap. 10. parag. ח. legimus decem ZVZIM ponderis Iudaici facere quinque ZZELAGHIM Galilæos in pondere, vnde ZZELAGH Galilæum didrachmum fuisse argumentamur. præterea tract. de Nezikim, cap. 4. parag. א. quinquaginta & quinque ZVZIM facere dimidium MENAH.

De minah. מנה

Minarum etsi antiquum fuisse nomen & vsum acceperimus, rationem tamen variam pro temporum & locorum opportunitatibus adnotauimus. Antiquitatem quidem omnino concedunt auctores, in lib. Misnaioth, tract. de Sebighith, cap. 1. parag. 2. in Comment. asserentes Mosis tempore minarum vsum fuisse. Sunt qui inter sacram & vulgarem distinguant, sacramque vulgari duplo maiorem constituant, vt Camhius in Ezech. 45, 12. Est autem dicta MINAH, vel MENAH, vel MANEH (his enim modis pronuntiatur) à numerando, quòd numeris certis conficeretur, non solùm pondere, quanquam & pondus certum habuerit, atque in aurificum vsu ponderis magis quàm numeri habebatur ratio. Idque ex eo probatur, quod scriptum est, Salomonem fecisse trecentas peltas ex auro probato, trecentasque auri minas vnam peltam vestisse. 1. Reg. 10, 17. Dicta ergo videtur mina ex eo, quòd certum nummorum numerum continens, facilem ad numerandum rationem statueret, in magna summa. Quanta autem fuerit minarum æstimatio, productis ex antiqua lectione definitionibus, docebimus. In lib. Misnaioth tract. de angulo, cap. 8. parag. ח. & ז. legimus minæ pondus denariorum centum fuisse, & denarios singulos sex MEGHOTH continere, & singula Meghoth sedecim granorum hordei cōmunis pondus habere. Idem etiā scribitur in tract. de Sebighith cap. 1. parag. ב. & tract. de decima secunda, cap. 4. parag. ש. & tract. cap. 1. par ז. ב. & cap. 5. parag. א. dicitur valere centum ZVZIM, & tractatu de Nezikim cap. 4. par. א. atque in tractatu de Chethuboth, modò citato, dicitur, Arras vxoribus, quæ viduæ vel aliâs non virgines ducuntur, minæ valore taxari: Virginum verò arras ducentorum esse, videlicet ZVZIM, hoc est, duas minas. De æstimatione quoque minæ eodem modo, quo diximus, agitur in lib. Misnaioth, tractatu de Hagigah, cap. 1. par. ב. & de Ghediuth cap. 3. parag. ג. Comment.

Atque hoc pondere expensum fuisse, non solùm argentum, sed aurum etiam, ex sacris libris docemur. Namque illæ peltæ Salomonis tricenis minis auri munitæ fuere. Et Esdras narrat à ciuibus ad templi opus fuisse oblatas argenti minas quinquies mille. Esdræ cap. 2. vers. 69. Et à principibus familiarum argenti minas bis mille in thesaurum datas legimus

apud

apud Nehemiam 7,71. Fuisse etiam minam æream, legimus in lib. Misnaiotb, de decima secunda, cap. 2. parag. 1. Verùm apud Ezechielem magnæ cuiusdã minæ descriptionem reperimus, illis verbis: Viginti Gerah siclum faciunt: Porrò viginti sicli, & viginti quinq. sicli, & quindecim sicli minam faciunt. ex quo colligitur; minam illam sexaginta siclis constitisse, hoc est, drachmis ducentis & quadraginta. Illam verò diuisam fuisse in partes, quarum quæ quindecim siclos contineret; & tertiam, quæ viginti; & tertiam cum duodecima portione, quæ viginti quinque siclis expenderetur. Ex harum autem partium collatione & oppositione variæ proportiones in addendo & detrahendo pondere vel pretio confici poterant. Nam si viginti quinque ex altera statera parte quindecim opponantur, efficietur in altera sexta pars minæ, hoc est, decem. Si opponamus viginti, efficietur duodecima pars minæ, videlicet quinque; si viginti quindecim opponatuus, idem fiet. Rursus etiam in collationibus, hoc modo fit; Additis viginti quinque quindecim, emergunt quadraginta, hoc est, duæ tertiæ ex mina, coniunctis verò viginti & viginti quinque, fiunt duæ tertiæ & duodecima. Deinde viginti & quindecim efficiunt medium cum duodecima; quindecim verò repetita efficiunt mediam minam; viginti quinque repetita mediam cum sexta efficiunt. Atque hanc ab Ezechiele descriptam cum partibus suis, minam vulgarem fuisse, Camhius docet Ezech. cap. 45, 12. hanc verò duplam factam appellari minam, ait. Idem etiam agnoscit antiquorum traditionem, qui dicunt minam communem fuisse viginti quinque siclorum, hoc est, centum ZVZIM. Quòd si illorum auctorũ perpetua ratio est, Ezechielis locũ interpretari hoc modo rectè possumus: Siclus erit obolorum viginti; mina erit viginti sicli, hoc est, drachmæ centum & viginti; & quindecim pertinebuntad minam: nam viginti erunt quatuor quintæ, & quindecim erunt tres quintæ partes ex mina, vel media cum decima parte; atque ita compositis rationibus, vt superiùs docuimus, poterit partitio vsque ad decimas procurrere.

Fuit etiam pondus dimidium minæ, hoc est, quinquaginta drachmarum ponderc, quod PEREZ vocabatur, Misnaioth de angulo, cap. 8. parag. n. & tract. de Ghatubim cap. 5. parag. 2. Comment. *Mina dimidium.* פרס

Chaldæus nonnunquã pro mina vertit suo idiomate LITRA. sic enim scriptum reliquit 1. Samuelis libr. facit LITRA vna aureos centum Hebraicis. Idem 1. Reg. 1, 17. & in Ierem. 3,9. ליטרא

Nonnunquam Chaldæi expositores nomen SEKEL, id est Siclum interpretantur minam; vt Esd. 2,69. & Nehem. 7,70. Et idem annotat Camhius 2. Paral. 9,16. Refertur quoque titulo hæc in Misnaioth tract. de Nezikim cap. 4 parag. n. Atque hactenus de antiquioribus nummis & monetis: Iã verò deinceps de alio nummorum vel minùs antiquo, vel minùs constanti genere breuiter differemus.

ARGENTVM. כסף

ARGENTI nomen nulla certa definitione positum, pecuniam, vt apud Græcos olim, & apud Gallos hodie significat, vnde fit vt incertæ notationis sit, nisi numeralem aliquam adiunctam rationem habeat, vt tres vel quatuor, &c. Gen. 23,9. vbi Latinè legimus, Pecunia digna tradat eam mihi cotam vobis; Hebraicè est, argento completo. Et paulò inferiùs, Dabo, inquit, pecuniam pro agro; Hebraicè dicitur, dabo argentum. Et appendit pecuniam, quam Ephron postulabat; appendit argentũ. Et eodem libro cap. 43. vers. 22. Latinè legimus: Sed & aliud attulimus argentum, vt emamus quæ nobis necessaria sunt. Verùm enimuerò, cùm argento certus numerus adnotatur, varia etiam adhibetur æstimatio. Namque 2. Samuel. 18, 11. scriptum est, Et dedissem tibi decem argenteos: quo loco Interpretes Latinus Chaldæum paraphrasten secutus, exposuit siclos. Et Camhius lib. Reg. 2. cap. 12. vers. 4. & 5. nomen argenti ita interpretatur, vt tres argenteos dimidium sicli faciat. Idem affirmat Comment.

ment. in Ierem. 32, 9. Sed communis & vulgata magis argenti ratio illa est, quam antiqui auctores in lib. Misnaioth describunt. ab illis enim traditum accepimus, eam monetam, quæ argentum vocatur, quæque certum numerum admittit, tempore Mosis pondus habuisse trecentorum & viginti granorum bordei. In templi verò secundi tempore, auctâ fuisse vsque ad pondus trecentorũ & octoginta quatuor granorum, atque eandem cum siclo rationem obtinuisse. hæc legimus in lib. Misnaioth, tract. de Bechoroth cap. 8. parag. ז.

DENARIVS. דינר

Denarium argenteum & aureum in vsu fuisse apud Iudæos, Helias in Thesbitbe docet, radice דנר. Et Moses Gerundensis in Exodum pag 72. col 4 & Chaldæus paraphrastes 2. Reg. 5, 5. & Misnaiotb de angulo cap. 8. parag. ו. & tract. de decima secuuda, cap. 2. parag. ו. & ט. & cap. 14. parag. ט. Valuit autem denarius sex MEGHOTH, hoc est, grana hordei nonaginta sex, vt exponitur in lib. Misnaioth, tractatu de Sebnghoth cap. 6. parag. א, in Commentarus.

Deinde alium etiam denarium maiorem indicatum obseruauimus in lib Misnaioth de decima secunda, cap. 2. par. ט. & tractatu de Cheruboth cap. 5. parag ו. vbi dicitur denarius argenteus esse quarta pars ZZELAGH, atque idem denarius dicidi solere in quatuor partes certus numismatis argenteis notatas. Idem describitur in iisdem libris tract. de Ghedioth, cap. 1. parag. ו. & de Vois cap. 3. parag. א. & de Nezikim cap. 4. parag. א. & posteriori tractat. de Nezikim, tract. 2. cap. 4. parag. ג & de Ghernaioth cap. 4. parag. ז. Comment.

Denarij partes quatuor.

Hunc autem existimamus esse denarium diurnum, qui æqua rusticæ operæ merces fuisse, in Euangelio indicatur, Matth. 18. Ex iisdem verò tractatibus & locis, accepimus denarium aureũ valuisse viginti quinque argenteos.

DRAKMON. דרכמון

Drakmon solidus nummus argenteus fuit, sedecim granorum hordei, vnde Drakmon apud Græcos nomen accepisse arbitramur; quanquam non idem pondus sit vtriusque. Huius nomen Arabicum est Daraham: describitur autem eius ratio in lib. Misnaioth, tract. de Cbethuboth cap. 5. parag. ז.

Eiusdem ferè nominis vna tantùm litera CH, in vicinam K est mutata, ADARKMON aureus nummus Esdræ & Nehemiæ tempore, ad templi sarta tecta paranda virtim oblatus, Esd. 2, 69. & Nehem. 7, 69.

Aureus nummus.

IZZAR איסר איסתרא ASSARION, ASSIS.

Peregrinum etiã & nominis & nummi genus fuit IZZAR æreum, vt putamus, quod fuit valoris nonagesimæ sextæ partis ZZELAGH. vt docemur in lib. Misnaioth tract. de decima secunda cap. 3. parag. ג. & cap. 4. parag. ג. & ח. & tract. de Gitim. cap. 1. parag. א. & tract. de Nezikim cap. 8. parag. ו. Et in posteriori tract. de Nezikim cap. 4. parag. ח. Et de gheruaioth cap. 4. parag. ג. Scribitur etiam duo IZZARIM facere pondium vnum. In eodem libro tract. de decima secunda cap. 4. parag. ח. & hoc pretio dicitur emi solere malogranata vndecim, vel ficus centum, vt legimus in Misnaiorh de angulo cap. 8. par. א. in libro Midras VAIKRA RABBA fit mentio huius IZZAR, sub æstimatione minoris monetæ, qualem grossum nunc vulgò dicimus; & in lib. Haruch. Atque hanc monetam in Euangelio significatam arbitramur, Mat. 10, 29. Nonne duo passeres asse veneunt? Græcè legimus ἀσσαρίου eadem ferè voce cum IZZAR, cum ס litera aliis per duplex s s, aliis per z z pronuncietur, dum ad aliarum linguarũ scripturam refertur.

PONDIVM ITALICVM. פונדיון איטלקי

Inter externos nummos Pondiũ quoque Italicum in vsus receptum est, quod duobus AZZIRIM, hoc est, assarus constabar: cuius mentio fit in lib. Misnaioth tract. de Chelaim cap. 17. parag. יב. Et de Nezikim tract. 2. cap. 4. parag. ח. & in Comment. de Ahaloth cap. 3. parag. א. & tract.

tract. de angulo cap.8.parag.א.in Comm. & in eodem capite, parag.ו. legimus duo vulgaria pauperiorum prandia emi solere pondio vno. Idque etiam exponitur in tract. de decima secunda cap.4. parag.ה. & tract. de Gharubim cap.5. parag.ג. in Comment. Et tract.3.de Nezikim cap.5. parag.ט.

AZZPER אספר MAZZPARIM מספרים

Asper monetæ iam diu apud Orientales in vsu nomen, est vnius denarij valore, vt docemur lib. Misnaioth de decima secunda cap.2. parag.ט. & in tract. de Ghediuth cap.1. par.ז. dicitur esse nummus Græcus.

Est & aliud argenteæ monetæ genus MAZZPERIM olim dictum in plurali numero, quæ verè erat vigesima pars ZZELAGH: estque idem illud, cuius hactenus apud Turcas extat pondus, & nomen AZZPAR. Indicatur in lib. Misnaioth, tractatu de decima secunda cap.2.par.ט.

ADARCON. אדרכון

Medi nummi genus fuisse videtur quod apud Esdram legimus nomine ADARCONIM, ab interprete Latino Solidos redditum, Esd.8,27. cuius etiam mentio fit in lib. 2. Paralipom. cap. 29. vers.7. In lib. Misnaioth, tractatu de Siclis cap.2. parag.ד. definitur eius æstimatio duobus ZZELAGHIM. quæ fuisse etiam dicitur antiqua.

AVRVM *siue* AVREVS. זהב זהוב

Auri nomen, cùm ad nummorum rationem significandam, addito numero vsurpatur; Siclorum pondere explicandum esse iam superiùs docuimus. Atque ita interpretati sumus locum Iud.8, 26. Et fuit pondus eorum septingenti auri (vt noster Interpres rectè addidit) sicli. Idem etiam sentit Leui Gersonis filius, in illo loco, & 2.Reg.5,5. & 2.Paralip.9,16. Quanquam Chaldæus paraphrastes denarios aureos vertit: idque non inconcinnè fortassis, in lib. 2.Reg.5. Vbi ratio ex Damascenis monetis petenda videtur. In Hebraicis historiis, quæ Iosephi Gorionidis nomine inscriptæ sunt, legimus nomen ZAHVB, quod Latinè aureum dicimus, definitum Philipporum siue Philippicorum nomine, quod regale numisma & celeberrimum fuisse, etiam Horatius testatur; fit autem mentio huius lib.2. Historiarum Iosephi cap.7.

Sunt præterea alia nomina minus celebria, in antiquis libris, sed quorum vsus vulgaris fuisse, & ex aliarum gentium linguis acceptus videri possit, cuius generis exempla sunt,

TEBAGH, quod dimidium siclum valebat, vt exponitur Misnaioth de Chelaim cap.2. parag.ד. טבע

HHVRZZA, quod paraphrastes Chaldæus, apud Ios. cap.24. KESSITA reddit. חורצא

TARPAGHIQ, ab auctore Haruch dictus nummus cũ dimidio, cuius pondus erat septuaginta & octo granorum hordei, vt habetur in lib. Misnaioth de Chetubboth, cap.5. parag.ד. טרפעיק

TRIANA, nummus Traianicus, in Haruch. טריגא

TARZZIT, cuius etiam in Haruch mentio fit. טרטית

LATER monetæ genus, quod Stater nonnulli dicunt, Haruch. לטר

LVMI in eodem Haruch, sine æstimatione tamen certa legitur. לומי

CHINAH est etiam nummi genus in Haruch.

CHVZAB moneta, quam Chozba cudendam curauit, ille fortassis, cuius mentio in Act. Apost. fit. כוזב

PESSVT solidus. nummus in Haruch. Et apud Heliam Leuit. in radice פסט. פסוט

PELEZZ monetæ genus non cusæ in Haruch: sed Chaldæo paraphrastæ in Ezech cap.4.& 37. Siclus est. פלס

PVLAR nummus est quidam in Beresith Rabba.cap.22.49.71. פולר

PARADIGMA vox Græca est, quæ exemplar significat: fuisse autem monetæ probatissimæ genus hoc nomine appellatum, legimus in Haruch. פרדיגמא

NIKA } duo monetarum nomina in Har. scripta. ניקא
MELVHHA } מלוחא

גרמן GARMAN
הניץ HANITS } monetarum nomina in Haruch.
סינק ZZAIENAK

שפן SAPHAN siue SIPHNA Hadriani
שפנא monetam fuisse tradit auctor Haruch.

קנטר KANTAR Iacorum lingua valet quantum DINAR: vt docet Gerundensis in Comment. Legis pag. 156. col. 1.

קונטרינק KONTRINAK Quatrinus est in Haruch.

DE CHICHAR. ככר

Maximi inter Hebræos ponderis nomen idemque antiquissimum est CHICHAR; pro quo Latini & Græci talentum plerumque verterunt. Sed quoniam Græcorum talentorum non vnam rationem æstimationemque fuisse, ex eorum, qui de asse conscripserunt, libris constat; nos nomen ipsum Hebraicum ita vt pronuntiatur reddentes, rem ipsam ex auctorum lectione expendemus. Atque ex verbi quidem etymo nihil magnæ significationis ad interpretandum afferre possumus, nisi dicamus Chichar fuisse ponderis speciem planam, & extensam placentæ instar, quippe in naturalium rerum nominibus Chichar planiciem significat, qualis in agro Sodomorum, inter montes erat: sæpè enim hoc nomen ad eam rem indicandam vsurpatur.

Inuenimus autem in antiquis libris Chichar, pro pondere absolute positum, vt in lib. Misn. tract. de angulo, cap. 8. para. 1. Misnaioth de CHELAIM cap. 2. parag. 6. Neque fuit ratio habita numeri, sed ponderis in Chichar, cuius pondus fuisse videtur ferè mille & octingentorum siclorum, hoc est, nongentarum vnciarum: Namque Camhius & Leui Gersonides lib. 1. Samuelis cap. 17. affirmant tertiam partem Chichar fuisse ferè siclos sexcentos, siue id ferri esset, siue auri, siue quæcunque alia materia. Præterea Camhius in lib. 2. Samuel. 5, 8. & 1. Reg. cap. 9. & cap. 10. & cap. 16. ait, Chichar auri esse sexcentos aureos, hoc est, vt exponere placet, tantã auri massam, quantam sexcenti sicli conficiunt: namque hæc in pondere ferè triplo vincent sexcentos argenti siclos, qui faciunt tertiam partẽ Chichar. hoc pondere fuit aureum candelabrum in deserto, Mose procurante, factum. Exod. 25, 28. & 37, 24. Omne aurum, quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est in donatiis, viginti nouem Chichar fuit, & septingentorum & triginta siclorum, ad mensuram sanctuarij. Ex quo loco manifestum est, verum pondus Chichar, siue auri, siue æris illud sit, ad siclos sanctos, hoc est, argenteos iam explicatos referri debere. Namque septingenti & triginta siclorum pondus, etiam in auro pars Chichar esse indicatur. Bases sanctuarij ex centum argenti Chichar factæ sunt, singulis Chichar per bases singulas supputatis. Æris ad opus sanctuarij oblata sunt Chichar septuaginta duo millia, & quadringenti amplius sicli. Et Hiram rex Tyri ad regem Salomonem in templi structuram misisse scribitur centum & viginti talenta auri. 1. Regum 9, 14. Ex Ophir verò quadringentorum viginti Chichar pondus auri allatum Salomoni legimus. 1. Reg. 9, 28. Regina Saba centum & viginti Chichar auri Salomoni munus dedit, 1. Reg. 10, 10. & multa alia, quæ in libris Regum de talento dicuntur auteo, ad hanc rationem sunt reuocanda. Similiter & quæ de argenti talento, in Latinis versionibus commemorantur, vt 1. Reg. 20, 39. Et Naaman Syrus decem Chicharim argenti, & sex mille aureos, ad regem Israelis afferebat, dono daturus prophetæ, qui se curaret; ex qua pecunia Chichar Giezi per fraudem sibi postulanit, & duo accepit. Quanquam autem ponderis esset nomen Chichar, tamen in argenti siclis numeratis exsoluebatur, quia sicli certo pondere erant, & ex illis poterat certum Chichar constare: quam ob rem in illo loco dicitur Hebraicè, Numeraeis Chichar argenti. Et paulò pòst, Et ligauit duo Chichar argenti in sudario. 2. Reg. 5, 21. Et Menahem dabat Phul mille Chichar argenti, vt esset ei auxilium, & firmaret regnum eius. 2. Reg. 15, 19. Et rex Assyriorũ imperabat Ezechiæ regi Iudæ trecenta Chichar argenti, & triginta Chichar auri. 2 Regum 18, 14. Et Pharao-

Pharaonem Nechao centum Chichar argenti, & Chichar auri mulctam terræ imposuisse legimus 2. Reg. 23, 33. Coronam auream Dauid in Rabba inuenit, cuius pondus erat Chichar auri. 1. Paral. 20, 2. Dauid ad domum Domini ædificandam filio Salomoni ex testamento reliquit auri Chichar centum millia, & argenti mille millia. 2. Paralip. 22, 14. Et inducendis auro parietibus adscripsit idē tria millia Chichatim auri, & septem millia argenti. Principes verò, & diuites viri Israel ex spontaneis donariis, ad idē opus obtulerunt auri quinq. mille Chicbar, & Adarchonim (de quibus iam diximus) Ribbo, hoc est, decem millia, & argenti Chichar decē millia, & æris Ribbo. & octo millia Chichar ibidē cap. 29. Amasias Iudæ rex, centum millia robustorū ex Israel cētum talentis argenti cōduxit. Esdras sacerdotibus, quibus tēpli sarta tecta curanda cōmiserat, argenti Chicbar sexcēta & quinquaginta, & auri centum Chichar appendit. Esdr. 8, 24. Aman Assuero regi decies mille Chichar argenti proponebat causa perdendorū Iudæorum. Esth. 3. 9.

Et quantum ex attenta verborum atque rerum consideratione coniicere possumus, arbitramur olim in vsu fuisse apud Israelitas, & fortassis apud alias Orientis nationes, aurum & argentum rude incertæ formæ ac magnitudinis, in tortæ siue placentæ panis speciem conflatum, ad opera deinde facienda; vel ad cudendas monetas in thesauris adseruari, vt & illa omnia eiusdē ferè ponderis fuisse, quantum videlicet à nobis est indicatum; ita metallū ipsum melius in oportunos vsus conseruabatur, & minori molestia asportari poterat, & commodiùs enumerari aut expendi. Itaque ex hac forma nomen esse acceptum existimamus: namque huiusmodi ex aliis rerum naturis vel forma translatis verbis, artificiorum verba etiam vsurpari solent. sic enim Latini auri argentiq́ue massam dicunt, & æris etiam. Hispani ceram expressis fauis in certa vasa infusam, certaq́ue forma duratam, panem ceræ vocant. Sic etiam Hebræi metalla in panis pressioris formam conflata, Chichar vocabant: atque ita legimus in Zachariæ visionibus, plumbi Chichar in os mulieris sedentis in medio amphoræ fuisse coniectū, Zach. 5, 7. Namque, vt diximus, Chicbar prætérquam quòd loca plana & depressa significat, nomen etiam est panis in tortæ formam subacti & cocti, pro quo Interpres noster propè semper tortam Latinè reddit, vt lib. 1. Samuel. 2, 36. Futurum est autem, vt quicunque remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis. Et Samuel Sauli prædicit obuiam fore tres viros, ex quibus vnus tortas panis tres ferret. 1. Samuel. 10, 4. Et Gedeon à viris Sochoth tortas in bellatorum victum postulabat. Et Salomon in templi dedicatione populo viritim distribuit singulas tortas panis, & partes carnis bubulæ. 1. Paralip. 16, 3. Et Ieremiæ in carcere detento iussu regis, in singulos dies dabatur torta panis. Ierem. 37, 20. Ex quibus locis etiam magnitudo Chichar cognosci potest: erat enim tantum panis, quantum satis esset viro aut mulieri ad cibum diurnum, præter obsonia & pulmenta. Ad hanc etiam formam tortæ, caricæ, aut ficus olim simul coactæ Chichar ficuum vel caricarum dicebantur, vt habemus in lib. Misnaioth tract. de Chelaim cap. 2. parag. ט. Et de rationibus & pondere Chichar etiam legimus in iisdem libris, tractat. de Gharubim cap. 5. parag. ב. in Comment.

Atque hæc certa nobis de pondere illo Hebræis solemni dici possunt. Cætera autem nomina, quæ nobis obseruare contigit, peregrina sunt, vnà cum rebus ipsis, parumq́ue illustria, ex quibus nonnulla subiiciemus.

Est DARHAM Ægyptium pondus granorum hordei sexaginta vnius, ex definitione Misnaioth de Gheduth cap. 1. parag. ב. Comment. דרהם

TARTIMAR erat dimidiæ minæ pondus, quo carnes in macello appendebantur, vt traditur lib. Misn. de Sandedrin cap. 8. parag. ב. טרטימר

LITRA libram interpretatur Helias ליטרא

Leuita in radice טלע. Et in libro inscripto, Verba dierum Israel, pag.47.col.4. & pag.51.col.1. Et eadē dicitur Mina in lib. Beresith Rabba, cap.10, 23, 65. Et apud Camhium, 1.Sam.25. Et in eodem loco ita vocatur à Chaldæo paraphraste.

קנטורין KANTORIN sunt talenta in lib. Heliæ Thesbitæ in radice קנסר & טלע

קמיליא KAMILIA vnciam vocant auctores Beresith Rabba, cap.8.in fine.

Hæc de omni ponderum & mensurarum ratione in vniuersum exponenda obseruabamus Antwerpiæ 4.Cal. Augusti 1571.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS IEREMIAS, SIVE DE ACTIONE.

Præfatio.

MAGNAM olim antiquis scriptoribus, res omnes, quæcunq. ad doctrinam amplificandam pertinere possent, quàm explicatissimas cum posteritate communicandi curam fuisse, multis & variis ad nostra vsque tempora perdurantibus monumentis exemplisq. agnoscimus & probamus. Nullum enim ferè vel earum, quæ secundùm naturam constant, rerum, vel humanarū etiam actionum & cogitationum genus est, quod ab antiquis auctoribus vel studiosè & copiosè tractatum, vel, quantum ad res ipsas cognoscendas aliorumque auctorum de illis explicandas rationes satis esse videretur, apertè indicatum non sit. Ex hoc enim studio & consilio, non solùm artium omnium præcepta & instituta profecta sunt, sed rerū ac verborum obseruationes, & explicationes opportunissimæ plurimis & variis voluminibus, aut ex professo ad eam rationem conscriptis, aut ex aliorum argumentorum tractatione deductis emanarunt, cū summa legentium vtilitate, & ipsorū scriptorum laude iustissima. Neque verò ab antiquis tantùm, sed à nostræ etiam ætatis eruditis, & de literarum studiis benemereri cupientibus viris, vehementer magnoque cum fructu in huiusmodi etiam eruditionis rationibus consolidandis elaboratum est: aliis quidem antiquas disciplinarum artes explicatiores aut etiam auctiores reddentibus; aliis verò magnam ex omni veterum & iuniorum auctorum lectione supellectilis, & apparatus copiam ad multorum librorum difficilia loca explicanda ad antiquitatem ipsam iam ferè collapsam, & resarciendam & instaurandam suppeditantibus. quibus de rebus omnibus multa tum antiquorum, tum nostri sæculi doctorum circunferuntur scripta, quæ rerum & verborum cognitione dulcissima, pretium operæ legentium abundè gratū soluunt. Fuere namque multi, qui eum, quem Ori nomine dignentur, auctorem imitati, de symbolis & Hieroglyphicis luculenter scripserunt. quidam

quidam etiam de nominibus propriis hominum, deorum, quamuis vanorum, heroum, prouinciarum, montium, vrbium, fluuiorum, fontium & cæterarum huiusmodi rerum; deque horum omnium naturis & propriis singulorum ingeniis differuerunt. Rursus multi de terræ situ, terrarumque omnium partibus & naturis: alij de gentium & personarum moribus & ritibus; alij de ædificiis; alij de vestibus, vasis, nauibus; alij de ludis & certaminibus; denique multi multa de variis rerum generibus memoriæ prodidere; quæ vel vsu sui, vel ab aliis auctoribus conscripta intelligendi causa, scim dignissima erant. Nullius autem horum scriptorum in omni genere labor extat, qui non probetur perquàm meritissimè, vtpote ad iuuanda & promouenda discete cupientiū studia institutus, & susceptus. Atque id cum in omnibus aliorum auctorum classibus, in omnium artium & linguarum, in omnium denique librorum scriptis explicandis, optimo iure commendatur; tum maximè in sacrorum Bibliorum rationibus omnibus exponendis, nunquam non commodum, opportunum, officiosum, laudabileq. habetur: vtpote quibus infinitus diuinarum & humanarum thesaurus rerum, hominum generi vtilissimus, & cognitione vsuque dignissimus continetur, cum summa verborum omnium proprietate, elegantia, grauitate, exquisitissimaque singulorum opportunitate, ita, vt ne vnius Iotæ, immò nullius etiam apicis vel defectus vel redundantia notari à sapientibus possit; nihilque vel specie adeò minimum sit, vt vel negligendum, vel non attentè considerandum, & quàm fieri possit certissimè, & clarissimè cognoscendum esse censeatur. Quidquid enim in diuinis eloquiis verborum est, diuino consilio cogitatum, iudicio delectum, spiritu Dei pronuntiatum; denique totum solidum, totum plenum, totum vtile, totum suaue, totum maximæ & certissimæ sententiæ solidissimis fundamentis firmatum esse, ipsa diuinæ naturæ consideratio apertè docet. Atque ij, qui in illius sapientiæ sacraria admissi aliquādo sunt, manifestè probauere: sicut scriptum est, Principium verborum tuorum veritas. & Psal. 118.
Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Et quā dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo! Quam quidem ob rem nihil à bonis & piis viris ad sacrorum scriptorum rationem explicandam, nihil, inquam, quocunque argumento, siue id in Grammatica tantùm, ac simplici verborum, & linguarum cognitione, siue in rerum etiam ipsarum notitia versetur; vnquam scriptum esse arbitror, quod non vel ex studio ipso & animo scribentium, vel ex vsu etiam & commoditate magna cum gratulatione suscipiendum sit. Nihil præterea tam accuratum, aut tam plenum, & integrū exstitisse arbitramur, quod ipsorum librorum, quorum causa scriptum est, magnitudinem, dignitatem, amplitudinem, auctoritatemque æquare valeat. atque ita nunquam in sacrarum scripturarum explicanda atq. expendenda sententia satis ab vllo mortalium fuisse factum. Verùm enimuerò inter varia argumenta, quæ cùm ad prophanorum, tum verò præcipuè ad sacrorum librorum rationes explicandas feliciter à multis tractata sunt, vnum illud cum primis ad eam rem opportunum ab omnibus viris doctis prætermissum fuisse miramur; quod partem illam inter homines significantissimam & efficacissimā continet, quam antiqui auctores actionem dixerunt; in qua habitus, gestus, situs & affectiones etiam corporum animorumque sunt. Et quidem actionem ipsam maximi esse ad hominum animos pulsandos, percellendos & immutādos momenti, Rhetores antiqui omnes docuerunt; & plurimum in ea commendanda oratoriæ artis parte studij & eloquentiæ posuerunt; atque in regulis ac præceptis, ad eam moderandam, rectèque incundam rem tradendis, sedulam, & magno cum iudicio adhibitam nauauerunt operam. Verùm in ipsis actionis generibus & formis indicandis, nullius, quod ad nostram notitiam hactenus peruenerit,

opus extat; cuius ad exponendos sacros, vel prophanos libros vsus aliquis sit. Id quod iis qui omnia, quæ conferant ad diuinorum scriptorũ explicationem, quęrunt, deesse incommodè potest. Etenim non sine magno multorum locorum cognitu dignissimorum apud omnes auctores detrimento, hoc argumenti, & tractationis genus desiderari possit, quando multa apud antiquos loca sunt, quorum exacta sententia & significatio, nisi perspecta actionis ratione, haberi non potest: atque eiusmodi loca non satis apertè cognita, non nostris modò hominibus, sed antiquis etiam, immò & doctis, aut aliâs rerum, de quibus ageretur, non omnino inscijs, magnam intecerit difficultatem, duraturam etiam ad posteros vsque, nisi à scriptoribus ipsis interpretatio fuisset etiam apposita; cui rei docendæ vnum & alterum exemplum adferre modò satis fuerit. Quid Christus Iesus significaret illa, apud Iudæos, oratione;

Iohan. 12. Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum: difficillimum, & multis olim, & nunc ferè omnibus cognitu, atque in varias fortasse expositorũ commentationes, vt multa alia, detortum fuisset; nisi sacer ipse Euangelista præsenti expositione subiunxisset: Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. Illud etiam ab eodem Domino & magistro Christo Iesu pronuntiatum, interpretem etiam ad nostram cognitionem postulabat, eamque personam ipse quoq. Euangelista egit: Amen,

Iohan. 21. amen dico tibi, cùm esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quò non vis; hoc autem dixit, inquit Iohannes, significans qua morte esset clarificaturus Deum.

Atque hæc, aut horum saltem alterum cognosci illa ætate etiam citra interpretis operam à multis potuit; facilè enim auditorum turba, quid Christus indicare vellet, intellexisse videtur; quippe Iohannes ipse narrat, turbam respondisse: Nos audiuimus ex Lege, quòd Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Et tamen eiusmodi exempla illa esse iudicaui Euangelista, quibus interpretatione opus esset, aliâs posteritati minùs apertè explicanda. Sed præter illa plusquam tria millia in sacris libris obseruari possunt: quæ cùm nullam expositionè adiunctam habeant, aut magno cum sententiæ dispendio ignorantur, aut saltem magnam elegantiæ partem secum latenté abscondunt. Neque verò in nostris tantùm, vt diximus, libris hoc accidit, sed in exterorum auctorum lectionibus etiam plurima sunt, quæ sensus habent in primis elegantes, si rectè percipiantur, plurimumque subducunt de lectionis fructu & iucunditate, si ignorentur: cuiusmodi vel illud vnum apud Horat. indicare libet, idque lectoribus exponendum siue diuinandum potiùs relinquere:

Imperat aut seruit collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potiùs, quàm ducere funem.

Sunt autem huiusmodi à nobis obseruata apud exteros auctores innumera ferè exempla, de quibus aliquando, si Deus tantum otij & commoditatis concedat, nostra studiosis non ingrata (vt arbitramur) extabit diligentia. Sed antè sacrorum librorum lectioni & explicationi inseruire cupimus, quorum cum primis studio nos dedicauimus. Atque huius rationis totius, quam actionem vocamus, cum notitiam, tum vsum nõ leuem esse, aut inefficacem ipsa primùm natura docet, quæ huiusmodi ferè omnium habituum & gestuum artifex est: adeò vt quæ linguis & sermonibus aliâs inter se plurimùm differant nationes, tamen gestibus, & habitibus adeò conueniant, vt ipsis tanquam opportunissimis & certissimis interpretibus ad motus animi mutuò indicandos vtantur. Nam etiam inter hostes animis, moribusque diffidentes, studio & lingua dissimiles habitus communes sunt, quorum etiam citra sermonem vsus est vtrique parti notissimus: inde est, quòd apud Historiographos habitus pacificatoris, & victoris habitus, & minantis

minantis gestus, atque supplicum habituum frequens mentio est.

His etiam rebus illud nō exiguæ commoditatis accedit, quòd habituum & gestuum significatio, ad maius loci spacium, & maiorem attendentium coronam, ad quam vox vlla vel contentissima pertinet, atque adeò nō solùm attendentibus & auscultātibus, sed maximo etiam strepitu tumultuantibus turbis sese insinuat, ad quas vllius orationis integrum sensum peruenire, impossibile sit. Quam ob rem Pilatus nullo alio modo, suum, de Iesu Christi innocentia, iudicium & testimonium declarare ac protestari meliùs, apertiùs, & cōmuniùs potuit, quàm vt postulata aqua, manus corā spectante populo & insano, proclamanteq. vulgo, lauaret; ille enim gestus omnibus pariter conspicuus maius & apertius indicium, quàm vox ipsa oratioque fuit: præterea etiam & diutiùs mentibus inhærere debuit. Verborum enim omnium, quæ audita sunt, parùm fidelis custos memoria: rerum verò oculis conspectarum imaginis tenacissima est, & à pueritia ad vltimam vsque senectam certissima conseruatrix. Adeò verò magna, certa, efficax & communis huius generis actionum significatio est, vt ex his tantùm olim genus quoddam scenicum constiterit, quod mimicum dicebatur, paucis aut nullis sermonibus adiunctis, tantum gestu, habitu & motu referens, quantum comicus verbotum copia & apparatu explicare sua in arte posset. Legimus enim apud cos auctores, qui harum rerum testes esse potuerunt, fuisse artificem mimicum, qui profiteretur, se tantùm in theatro aut scena sola actione significaturum & expressurum, quantum disertissimus Orator eloqui dicendo posset. Quin ex Oratoribus ipsis, quorum summum studium in eloquentiæ partibus cognoscendis, expendendis, & exercitatione ipsa periculoque facto probandis fuit; quidam primas, secundas, & tertias in eloquendo actioni tribuerunt: cæteri verò, si non tantum concesserunt, eam tamen vnam in dicendo dominari confessi sunt.

Atque adeò duarum artium, post literarum studia, nobilissimarum, picturæ & sculpturæ, non elegantiam modò, sed & significationē omnem ex hac vna actionis cognitione, peti, qui non agnoscit, is omnino rudes oculos habet, neque magis eiusmodi artificiorum vsu affici aut moueri, aut doceri potest, quàm brutum. Nam neque pictor nec sculptor habetur peritus, qui vel signum simplex, nulloque habitu notabile fingit, vel naturæ habitum & gestum, adeò expressè non imitatur, vt nullis verbis ad indicandum sit opus. Quanquam autem hanc omnem gestuum, & actionis totius rationem, antiquis non modò notam & exploratam, sed etiam in artem, & præcepta redactam fuisse putamus; tamen nullum vnquam ea de re librum, ab aliquo perito auctore editum fuisse, legere meminimus; quare existimamus artem illam, vt palæstritem, saltatoriam, cæterasque gymnicas imitatione & exercitatione magis, quàm vllis descriptis documentis traditam fuisse: legimus enim Demosthenē celeberrimum Græcorum omnium Oratorem actionis perdiscendæ causa operam Satyro hypocritæ, hoc est mimo vel histrioni dedisse. Tamen opus de ea re ab aliquo descriptum nusquam legimus. Magnam itaque esse intelligimus optimis auctoribus omnibus cognitam, obseruatam, & opportunè vsurpatam illam partem, quam vno verbo actionem dicimus, eandémque quasi corporis sermonem vniuerso ferè hominum generi communem, & natura ipsa docente, cum magna vtilitate & efficientia vsurpatam.

Quanquam verò in omnibus libris, quicunque hactenus vel soluta oratione, vel carmine bonorum auctorum opera prodiere, illa, quam actionem vocamus, ratio multis in locis sparsa obseruatur, atque diligentem sui cognitorem requirit; nullis tamen in scriptis aut maior, & frequentior, aut certior, & significantior, aut etiam opportunior, & in omnem partem aptior huiusmodi exemplorum copia est; quàm in sacris Bibliorum voluminibus, in quibus nulla totius veræ sapientiæ,

pientiæ, hoc est, diuinarum & humanarum rerũ cognitionis, quæ contingere hominibus potest, desideratur pars. Namque in illis libris, vt nullum prorsus verbum mysterio & significatione ad propositum argumentum aptissima caret, & vt nulla omnino oratio vana, aut ficta, aut simulata est, sed omnia in vniuersum locis, temporibus, rationibusq; suis disposita, & cohærentia cõstant; ita etiam nulla non indicantur actionum genera, quæcunque dicentis affectus (quorum maxima & frequentissima in illis libris explicatio est,) consequi solent. Neque id in hominum rationibus describendis tantùm, sed in aliarum etiam animantium, atque adeò in cæteris naturæ generibus, quæ sensu, cognitioneque carent, adnotatũ obseruatur. Quorum quidem generum, quanquam pars aliqua adeò aperta claraque sit, vt indice atque interprete non indigeat: plurima tamen exempla sunt, quæ citra diligentem obseruationem intelligi rectè non possint; si tamen eam diligentiam sacrorum librorum lectioni deberi arbitramur, quam diuinum auctoris ipsius postulat nomen.

Verùm enim verò, inter tam multa piorum & eruditorum virorum, ad sacrorum voluminum explicationem vtiliter tractata argumenta, illud vnum à nobis hactenus desideratum omnino est, quod hanc eloquutionis ratione spectat. Neminem enim doctum virum, aut ex antiquis accepimus, aut ex nostro sæculo cognouimus, quidquam de hac omni re in lucem edidisse, quam tamen tractatione & explicatione dignissimam esse, nullus, vt arbitror, qui rectè attenteque considerauerit, inficias ibit. Fuere multi, qui de linguarum antiquarum, in quibus sacri libri cõscripti primùm sunt, Grammatica ratione, multa & diligenter obseruata scriberent. fuere, qui Dictionaria & verborum significationes, studiosè & magno cum iudicio exponerent, qui de phrasibus, idiotismis, tropis, figuris, qui de temporum ratione & annorum serie accurate agerent. Non rari etiam qui symbola allegoriarumque materiam colligerent. Qui verò habituum, gestuum, affectionum, situum que figuras, modos, & significationes docerent, certisque libris exponerent, nõ sunt hactenus comperti. Atque ea quidem res, & sacrorum studiorum promouendorum cupiditas, qua mirum in modum tenemur, in caussa fuit, vt dum commentationibus in sacros libros conscribendis (quod nostrum præcipuè studium est) materiam & farraginem omnem, ex assidua & diligenti lectione comparatam, & comportatam in aduersariorum nostrorum penu reponeremus, quotundam etiã argumentorum rationem habendam duxerimus, quæ vel ab aliis ante nos tradita, cumulati à nobis, aut expediri faciliori modo possent: vel quæ cæteris prætermissa essent, à nobis inchoata, & pro ingenij & virium facultate ac temporis angustiis informata, & in medium prolata, aliis post nos pertractanda relinquerētur; vt ita in vineam Domini Dei nostri omnes in commune, non quæ nostra, sed quæ proximorum, quæ Ecclesiæ matris omnium, quæ charitatis, quæ vtilitatis publicæ, denique quæ Dei voluntatis sunt, quærentes, vnusquisque pro crediti sibi, aut diuinitus concessi talenti ratione, operas conferamus.

Igitur post expeditam Arcani sermonis interpretationē, hunc sacri apparatus thesaurum, ea etiam parte augeri voluimus; quã ad actionum præcipua & communia genera explicanda cõferre posse intelleximus: cui HIEREMIAE nomen propterea indidimus, quòd sacer ille Vates, si quisquam alius, maximè, huiusmodi habituum & gestuum figuris spectabilis est, ob variam & multiplicem affectuum naturam, quibus ex varia, quam iniit, conditione, & legationis suæ persona multiplici permotus est. Neque verò nos omnia in vniuersum exempla, hoc in libro recensuimus, sed summa tantùm genera, naturæ ordinem secuti, in habituum, gestuum, & situum ratione perstrinximus, additis in vnoquoque genere ternis aut quaternis variorum locorum exemplis, quæ & sui explicandi lectoribus copiam facere possint, & iis, qui idem.

idem argumentum persequi voluerint, viam munire, vt existimamus, non importunam. Dum verò de humani corporis & membrorum habitu, gestu, situ & affectu nobis differendum proponeremus, cæterarum etiam rerum variam affectionem, quòd & ipsa significationis expers non sit, obiter indicandam duximus. Neque tamen eo modo aut actum agere, aut huius libri rationes cum alterius, qui de Arcano sermone appellatur, confundere videbamur; aliud enim est agrum naturæ suæ definitione aut loci significatione, aut adiuncti cuiuspiam adnotatione considerare, aliud eundem lugentem, vel arentem, vel ridentem obseruare. Illud enim naturæ ipsius ingenium; hoc habitum vel affectionem spectat. Quod vt inter se distinctum est, ita etiam iudicio facilè internosci potest. Quod superest, pium lectorem oratum volumus, vt nostrorum laborum rationem, non tam ex re ipsa, quàm ex propenso erga sacras literas, earumque cultores probos animi nostri studio definiat. Antwerpiæ Idibus Martiis, Anno 1571.

DE RATIONE HABITVS ET GESTVS, EORVMQVE COGNITIONE ET VSV BREVIS QVÆDAM PRÆCEPTIO.

Ex habitibus & gestibus quidam simplices sunt, vt iacere & stare: quidam compositi, vt sedere, equo vehi. atque vt simplicium simplex, ita compositorum composita etiam, & variis rationibus constans est significatio: id quod in exemplis obseruatum ad eiusmodi rationes aliàs cognoscendas vsui erit. Rursus ex vtrisque superiori indicato genere, alii natura vi cogente ex affectionibus proficiscuntur; atque hi communes omnibus nationibus cùm sint, perpetuam quoque ac certam apud omnes significationẽ habent, vt sedere aut iacere miserorũ & mœrentium, sublimes oculi superborum, demissi modestorum aut pudibundorum. Alii verò ex voluntate, studio & cogitatione atque imitatione oriuntur, atque hi non omnibus communes, neque vbique idem sunt, vt stare orantium & spectatorum. Sunt & habitus ex consuetudine initi & frequentati, vt vnguentorum & cineris vsus, ille ex hilaritate & iucunditate, hic ex mœstitudine cœptus. Ex iis etiam, qui consuetudine constant, quidam solennes sunt, vt capitis velatio damnatorum.

Est rursus aliud habituum genus, cuius forma, non vno apud omnes eodemque modo spectantur, sed pro vario singularum personarum animo & studio aliter atque aliter fiunt, quorũ singulares seorsum significationes reddere, difficillimum est; si forma ipsa tantum respiciantur, quæ exemplo simili plerumque ta-rent, vt caput inter genua ab Helia coniectum; Helisæi in puerum vita functum procubitus. Si verò genus ipsum consideretur, facilè in formarum significationes penetrabitur.

Sumuntur etiam habitus ex muneris atque officij ratione, vt sedere docentium, & stare discentium, præcedere ductorum, sequi militum & discipulorum.

Sunt præterea habitus quidam in signum, testimonium, & diuturnum rei gestæ monumentum, vt lotio manuum à Pilato, coram populo inita: & excussio pulueris pedum, ab Apostolis aliquando facta. Atque ad hanc rationem multi Prophetarũ habitus referuntur.

Porrò quidam gestus & habitus virtutum aut vitiorum sunt indices, vt irrisorum, labra mordere, pede terere; amicorum, arridere, gratulari. Nonnulli etiam aliquando virtutem indicant, nonnunquam verò vitium arguunt; cùm tamẽ iidem sint habitus: quoniam vitium virtutes non rarò imitatur, vt extentum collum libertatis nonnunquam, interdum verò insolentiæ signum est. Atque ad hoc genus pertinent notæ omnes quorum frequens in Sapientialibus vocatis libris vsus est.

Accidit autem aliquando, vt habitus non propriam forma sua significationem ex vsu habeat, sed eam: quæ propriè contraria est, idq; ex abusu, vt purpura Christo à militibus, non ad confessionem regni, sed ad irrisionem & sarcasmon inducta est.

DE PORTENTOSIS ACTIONIBVS.

PORRO genus illud apud Prophetas, insigni quadam nota obseruatum, propriam certamq; exigit, ad cognoscendam animi attentionem, quod rara aliqua & illustri actione spectatur, ac singularem aliquam & diuturna mentione recolendam, maiorîq; animi motu excipiendam significationem habet. Huius autem formæ multæ ac variæ sunt variis exem- Exod 9.9. *plis indicatæ: vt quòd Moyses puluerem pugillo comprehensum, in aëra iactauerit, aduer-* Iosue 8. *sus omnem terram Ægypti. Iosuas hastam contra Hai, expugnationis significandæ causa,* Iosue.10. *tetenderit: eodémque iubente, principes Israelitæ pedes captorum regum ceruicibus impo-* Isai. 7.3. *suerint. Isaias liberos certos ex diuino decreto* 2.Cor.3. *genuerit, nominibúsque appellauerit portentosis. Moyses velatus prodierit, cordis Iudæorum cæcitatem, & veteris Testamenti obscuritatem indicans: Ezechiel vasa captiui iussu Dei parauerit; in signum Israelitica transmi-* Matth 18. *grationis. Iesus Christus puero ostenso, simpli-* Apocal.18. *citatem præceperit: Angelus fortis molarem lapidem in mare proiiciens, dixerit, Simili impetu proiicietur Babylon. Et huiusmodi plurima, quorum rationem satis vt arbitramur idoneam, ex nostris in Hoseam Prophetam commentariis petere, propriam autem singulorum expositionem, aut ex horum librorum, de Arcano sermone & Actione, diligenti lectione obseruare, aut à nobis certo opere, ad eam rem composito, si Deus vota probet, expectare licebit. Hoc autem genus omne portentosarum actionum appellamus; quod ad res certas, diuini consilij decreto portendendas, est institutum. Quæ ratio non modò à veris Prophetis frequẽtata, sed à pseudoprophetis etiam* 2.Paral.18. Gell.lib.2. cap. *est vsurpata; nec rarò apud gentium aucto-* Achilles Bochius libro symbol. 117. *res obseruatur. Sedechiam enim mendacem Vatem veri portenti ementita imitatione cornua sibi aptasse legimus. Aristotelem præterea iam fermè morientem vinum Lesbium Rhodio* Diodor. Siculus. Iustinus. *prætulisse, vt Theophrastum Menedemo anteponeret.* Curtius. *Alexandrum è naui Asiam iaculo petiisse. Eundem Hephæstioni amico os annulo obsignasse, ad taciturnitatis commendatæ significationem.*

DE HABITV ET GESTV.

HABITVS & gestus vel animantiũ, vel anima carentium rerum sunt: vt Cæli & Terræ habitus siue habitudo; quam faciẽ rectè dicere possumus. Agrorum, & aquarum facies, quoque obseruamus & notamus. Sed inter cunctas animantes nullum genus est, quod pluribus & significantioribus habitibus afficiatur, quàm homo, cuius rationes hoc in opere explicabimus. Spectantur autem habitus vel in toto corpore, vel in corporis partibus, singulisque membris, vt in capite, manibus, cruribus & pedibus. Porrò ex habitibus, alij ad affectum eius, qui ita habet: alij verò ad effectum, & ad efficacitatem referuntur, ita vt quosdam passiuos, actiuos quosdam dicere possimus. Atque huiusmodi obseruata distinctio vtilis valdè erit, ad sententiarum & locorum explicationem vestigandam.

Naturæ autem ordinem sequuti, de singularũ humani corporis partium primùm, deinde verò de totius corporis habitu atque situ differemus.

DE CAPITIS HABITV ET GESTV.

CAPITE operto esse aliquem, dam- Damnatio. nationis ad supplicium, & explosi hominis, atq. à ciuitatis & vitæ communione abalienati signum fuisse, apud quosdam populos intelligimus. vt ex historia Hester, Amani faciem prolata à rege sen- Esth.7. tentia continuò fuisse velatam obseruamus. Solent etiam homines ipsi summa Pudor. mœstitia, simul etiam maximo pudore Mœstitia. affecti sibi caput velare, cæterorum occursum & colloquium, consolationemque

Esth.6,12. *Iere.14,31.*

que declinantes: quod idem Aman Syrus fecisse dicitur, S.S.E. Reuersúsque est Mardochæus ad ianuam palatij, & Aman festinauit ire in domum suam, lugens operto capite. Et confusi sunt, & afflicti, & cooperuerunt capita sua.

Luctus. Mœstitia. Humiliatio. Ieiunium. Cinis. Puluis. *Isai 58.5.*

Capitis demissio mœstitiam, luctum, dolorem & humiliationem consequitur; estque is habitus solennis, iis, qui diuinæ iræ deprecandæ causa ieiunant: quamquam id nonnunquam vitio hominum, simulatione magis & imitatione veritatis, quàm certo & constanti animi proposito fiat. Additur autẽ huic affectioni cinis & puluis; & sacco induitur totum corpus, S.S.E. Nunquid tale ieiunium elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum, & cinerem sternete?

Lætitia. *Isai.61,3.*

Vnctum & coronatum caput lætitiam ostendens habitus est, S.S.E. Vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu.

Luctus. *Iere.48,37.*

Caput caluum, barba rasa, saccus in lumbis, luctum arguunt magnum, S.S.E. Omne enim caput caluitium, & omnis barba rasa erit; in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

Seruitus. Labor. *Eze.29,18.*

Caput depilatum & humerus læuis, magni & assidui laboris argumentũ, S.S.E. Nabucdonosor rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum: omne caput decaluatum est, & omnis humerus depilatus.

Superbia. *Psal.82,2.*

Caput attollere, superbientium & arrogantium gestus est. vt, Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Isai.35,10. *Isai.51,11.* Pudor. Consternatio. Miseria. *Thren.2,10.* *Thren.2,10.*

Caput altum & erectum victores ferunt, estque lætitiæ, ouationis & victoriæ signum, S.S.E. Et lætitia sempiterna super caput eorum. gaudium, & lætitiam obtinebunt. Contrà verò caput in terram demissum, mœstitiam, pudorem, & animi consternationem arguit, S.S.E. Abiecerunt in terrã capita sua virgines Ierusalem. & ad miserrimam rerum conditionem indicandam illud facit: Abiecerunt in terram capita sua virgines Ierusalem.

Luctus. *Iob 2,12.* *Esth.4,1.*

Caput terra inspergebant, suam vel alienam calamitatem lugentes. Sic enim amici Iob cùm eleuassent procul oculos suos, non cognouerũt eum, & exclamantes plorauerunt, scissisque vestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cælum. Et cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, & spargens cinerem capiti suo, in platea ciuitatis voce magna clamauit.

Admiratio. Irrisio. Insultatio. *Iere.18,15.* *Psal.43,14.* *Matth.27.* *4.Reg.19,21.*

Caput mouere, alienam calamitatem vel admirantes, vel irridentes solent, S.S.E. Omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, & mouebit caput suum. Et posuisti nos in similitudinem gentibus, & commotionem capitis in populis. Sic qui Christo crucifixo insultabant, mouebant capita sua, dicentes, &c. Et spreuit te, & subsannauit te virgo filia Sion; post tergum tuũ caput mouit, filia Ierusalem.

Luctus & Anxietas. *Iere.2,37.* Orationis ardentissimæ & efficacissimæ habitus in Elia.

Manus super caput habens fœmina, anxij nimis, dolentisque animi perturbationem prodit, S.S.E. Et manus tuæ erunt super caput tuum, quoniam obtriuit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum. Illud verò singularis cuiusdam studij & magnæ fidei atque efficacis intentionis argumentũ est, quod Elias egit, dum Deum reuocandæ in terras pluuiæ causa oraret. Solent enim qui plurimum confidunt in amicitia eius, quem de re graui aliqua appellare, orareque parant, laboriosum aliquem atque difficilem sibi habitum aptare, quem non aliàs, nisi re impetrata, mutandum profiteantur; ita, vt is, apud quem agitur, vel personæ charæ ratione habita, vel laboris constanter suscepti auertendi causa, id quod postulatur, tandem cõcedat. neque enim graue amici propositum perrumpere possunt, neque laboris illius suscepti spectaculum ferre diutiùs. Sunt, qui iurent, se neque esuros neque bibituros. Sunt, qui se ex vno loco & situ discessuros negent, antequam impetrent. Efficientissima igitur fide, & maxima spe instructus Elias, difficillimum omnium, quos ferre humani corporis mẽbra possunt, habitum situmq. induxit. qui Deum prophetæ amantem, & fidem maximam

probantem ad concedendam, imò ad fe-
3.Reg.18.42. stinandam pluuiã, permouit, s.s.E. Elias autem ascendit in Carmel, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua; & dixit ad puerum suum, Ascende, & prospice contra mare. Qui cùm ascendisset, & contemplatus esset, ait, Non est quidquam. Et rursum ait illi, Reuertere septem vicibus. Et in septima vice, ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. qui ait, Ascende, & dic Achab, Iunge currum tuum & descende, ne occupet te pluuia. Totus hic locus quanquam orandi & precandi verbis non explicatis, tamē feruentissimam, attentissimam viri sanctã, & postulata instanter, summaque cum contentione vrgentis orationem describit. Fuit enim illa actio omnis oratio mera & vehemens, verbis efficacissimis & gestibus ad diuinam misericordiam conciliandam studiosè adaptatis constans. Sic enim ipse
3.Reg.17. idē dixerat, Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto; Si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Et Iacobus apertè hunc locum exponit:
Iacob.5. Elias homo erat similis nobis passibilis; & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex; & rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.

Ingenuitas O bedientia Pudor. 1.Cor.11. Capite aperto orare viros decet, ad ingenuitatis significationem; fœminas verò velato capite, ad subiectionis professionem & pudoris commendationem.

Frons.

Contumacia. Impudentia. Ezech.3. Isai.48.4. Frons dura ad obstinationis & contumaciæ, perfidiæ impudentiæque notas refertur: Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde. Et neruus ferreus, ceruix tua, & frons tua ærea.

Cervix.

Laboris susceptio. Rom.16. Ceruix inclinata & supposita, laboris & seruitutis atq. negotij susceptionem significat. Ita Paulus, Salutate, inquit, Priscam & Aquilam adiutores meos in Christo Iesu, qui pro anima mea ceruices suas supposuerunt.

Cornu.

Cornu ad homines figuratè translatum potentiam significat, idque exaltatum præstantiæ & victoriæ signum est, s.s.E. Lætificauit super te inimicum, & exaltauit cornu hostium tuorum. Victoria. Thre.2.17.

Capillus.

Capillus capitis ornamentum est, alio tamen modo viris quàm fœminis, vt Paulus in epistola ad Corinthios missa, differit. Capillorum euulsio & laceratio, indignationem & dolorem, aliqua ex causa vel publica, vel priuata, acceptum arguit, s.s.E. Cumque audissem verbum istud, scidi pallium meum, & euulsi capillos capitis mei, & barbæ, & sedi mœrens. Et non sepelientur in terra ista, & non se incident, neque caluitium fiet pro eis. Et venit caluitium super Gazam. Et decaluare & tondere super filios deliciarum tuarum. Dilata caluitium tuum sicut aquila. &, Tonde capillum tuum, & proiice, & sume in directū planctum. Indignatio Dolor. Esdr.9. Ierem.16. Ierem.47. Mich.1. Ierem.7.29.

Capillorum tonsio Nazareni votum significat. Sic enim Paulus, qui votum nuncupauerat Cenchris, caput Ierosolymis totondit. Nazareni votum. Actor.18.

Capillorum & pilorum omnium horror & asperitas, timorem, subitamque perturbationis inuasionem indicant, s.s.E. Et cùm spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ. More etiam gentium receptum est, vt qui vincti, capti, aut aliàs durissima cōditione oppressi sunt, comam crescere sinant, vitæque suæ statum miserum illa negligentia sui testentur. Sic enim legimus, Iosepho de carcere educto tonsum fuisse capillum. Timor. Perturbatio. Iob 4. Conditio misera. Genes.41.

Auris.

Aurem inclinare, attendentis, & rem libenter cognoscere cupientis est, idque ad optimum iudicem & gubernatorem, atque etiam ad probatum propositæ doctrinæ discipulum peninet, s.s.E. In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. &, Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me. &, Fili mi, aus- Attentio. Psalm.10. Psalm. Treue

cultà

ſculta ſermones meos,& ad eloquia mea
inclina aurem tuam. Eſt etiam idem ha-
Ierem.7,24. bitus obedientium, s.s.e. Et non audie-
runt, neque inclinauerunt aurem ſuam.
Corripere. Monere. Iob. 36. Aurem reuelare, eſt aliquem corripere &
monere, s.s.e. Reuelauit quoque aurem
eorum, vt corripiat, & loquetur vt reuer-
tantur ab iniquitate. Et eripiet de angu-
ſtia pauperem, & reuelabit in tribulatio-
Iſai.50. 4. ne aurem eius. Et manè erigit mihi au-
rem vt audiam quaſi magiſtrum.

Arcanum. Dicere in aurem alicui quidquam, rem
arcanam & non euulgandum conſilium
indicat. Cuius contrarium eſt, In tectis
Luc. 12. dicere aut propalare. vt, Quod in aurem
loquuti eſtis in cubiculis, prædicabitur in
Imperſuaſibilitas. Auerſatio. tectis. Aures obturant vel alio modo
continent, quicunque propoſito conſilio
Pſal. 57,5. ſeſe imperſuaſibiles reddunt, s.s.e. Sicut
aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas
quæ non exaudiet vocem incantantis, &
Prou 21, 13. venefici incantantis ſapienter. &, Qui
obturat aurem ſuam ad clamorem pau-
peris, ipſe clamabit & non exaudietur. &,
Iſa. 33, 15. Qui obturat aures ſuas, ne audiat ſan-
guinem. Hoc habitu Iudæi quondam
ſeſe à Chriſti doctrina abalienatos oſten-
Actor 7, 57. derunt, s.s.e. Exclamantes autem voce
magna, continuerunt aures ſuas. Aures
tinnientes terrorem & pauorem ſignifi-
4 Reg. 21. 12. cant maximum, s s.e. Ecce ego indu-
cam mala ſuper Ieruſalem & Iudam, vt
quicunque audierit, tinniant ambæ aures
Mich. 7, 16. eius. &, Ponent manus ſuas ſuper os
ſuum; aures eorũ tinnient. ſic Hebraicè.

OCVLI.

OCVLI in ſublime ex conſuetudine
Superbia. & propoſito elati, arrogantiæ atque ſuper-
Pro. 21, 4. biæ indicium faciunt, s. s. e. Exaltatio
Iſa. 2, 11. oculorum, eſt dilatatio cordis. Et, Oculi
ſublimes hominũ humiliabuntur. Con-
trà verò oculi humiles modeſtiæ habitum
Modeſtia. præferunt, s.s.e. Qui inclinauerit ocu-
Iob 22, 29. Luc. 18, 13. los ſuos, ipſe ſaluabitur. Sic publicanus
orans, nec oculos ad cælum eleuare vo-
lebat.

Oratio. Ioh. 11, 1. Oculos attollunt orantes & petentes
aliquid à Deo, s.s.e. Ieſus autem eleuatis
ſurſum oculis, dixit: Pater gratias ago
tibi,&c. Et in cœna, eleuatis oculis in Ioh. 17, 1.
cælum gratias egit, & fregit. Et hæc lo-
quutus Ieſus, eleuatis oculis in cælum,
dixit, Pater, venit hora, &c. &, Attenuati Iſa. 38, 14.
ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſum.

Oculos Ieſus ad diſcipulos ſuos atten- Attentionis paratio. Intentio.
tionis petendæ & intentionis ſuæ indi- Luc 6, 20.
candæ cauſa conuertit.

Oculi auerſi, negantis aut faſtidientis Abnuere.
vel diſſimulantis, aut negligentis geſtum Faſtidire. Diſſimulare.
oſtendunt, s.s.e. Fili eleemoſynam pau-
peris ne defraudes, & oculos tuos ne Eccleſ. 4, 1.
auertas à paupere. &, Non auferet à iuſto Deut. 15 9. Iob 36, 7.
oculos ſuos. &, Auerte oculos meos ne Pſal. 118, 37.
videant vanitatem.

Oculi igniti, aciem acutam viſus, nihil Acutum iudicium & purum.
impurum diſſimulantem aut conſentien-
tem, s.s.e. Hæc dicit filius Dei, qui ha- Apoc. 2, 18.
bet oculos tanquam flammam ignis.

Oculi nictantes malitioſos mores ar- Malitia Nequitia.
guunt, cogitationeſque indicant peruer-
ſas & noxias, s.s.e. Nictans oculo fabri- Eccl. 27, 25.
cat iniqua, & nemo eum abiiciet: in con-
ſpectu oculorum tuorum condulcabit os
ſuum, &c. Et homo apoſtata vir inutilis, Prouer. 6, 13.
graditur ore peruerſo, annuit oculis, terit
pede, digito loquitur. &, Qui oderunt Pſal. 3, 19.
me gratis, & annuunt oculis. &, Qui Prouer. 10.
annuit oculo, dabit dolorem.

Oculi lachrymis deficientes, vehemen- Dolor vehementiſſimus
tiſſimum & duriſſimum dolorem indi-
cant, qui leuari vel flendo nequeat. vt,
Defecerunt lachrymis oculi mei; turbata Thren. 2, 11.
ſunt viſcera mea.

Oculi deficientes, intentum obtutum, Attentio maxima &
attentionemque maximam ſpectandi aut Expectatio
exſpectandi demonſtrant. vt, Defecerunt Pſal. 118, 82.
oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Ierem. 14.
Quando conſolaberis me? &, Defecerunt Pſal. 68, 4.
oculi eorum, quia non erat herba. Et, de-
fecerunt oculi mei dum ſpero in Deum
meum.

Oculos attollere in rem aliquam, eſt ei Attentio.
attendere, cupideque animum aduertere, voluntas & ſtudium.
promptamq. voluntatem erga rem illam
ſignificat, s.s.e. Qui in ſanguine come- Ezec. 33, 25.
ditis, & oculos veſtros eleuatis ad im-
munditias veſtras. Et, Oculi Domini ſu- Pſal. 33, 16.
per iuſtos.

Oculi clauſi meditantem & cogitan- Meditatio.

tem

tem animum produnt, idque non raro in malam partem interpretamur, s.s.e. *Prou. 16, 30.* Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua, perficit malum. Hebraicè, oculis clausis, ad verbum est.

Vigilantia. Attentio. Prou. 20, 13. Oculos aperire, vigilantium & attendentium est, s.s.e. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Aperi oculos tuos, & saturare panibus. &, *Iob. 27, 19.* Diues cùm dormiet, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, & nihil inueniet.

Noua & subita lætitia. Leuare oculos, gestus est eius, qui nouo aliquo nuntio vel spectaculo nouam lætitiam & aduersarum rerum mutationem in melius excipit. *Isai. 60, 5.* Sic Isaias, Leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, filij tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent.

Manifestatio. Ad oculos omnis transeuntis aliquid facere, est rem manifestare: publica enim & manifesta esse necesse est, quæ viatoribus patent, s.s.e. *Ezec. 5, 14.* Et dabo te in desertum, & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, ante oculos omnis prætereuntis.

Affectio animi & corporis morbus. Psal. 87, 10. Porrò oculi & animi affectionem, & morbi in corpore significationem exhibent, s.s.e. Et oculi mei languerunt præ inopia. *Stultè agere. Ignorantia crassa.* Oculos habendo non videre est, non obseruare res, neque ex rebus conspectis aliquid cognoscendo intelligere. Itaque penè est in brutum degenerare, atque adeò inanimatis statuis similem reddi aliquem, s.s.e. *Marc. 8.* Nondum cognoscitis neque intelligitis, adhuc excæcatum habetis cor vestrum, oculos habentes non videtis.

LACHRYMÆ.

Luctus miserabilis. LACHRYMÆ in maxillis, luctum miserabilem & inconsolabilem, ex causa cognita & iudicata, & graui arguunt. s.s.e. *Thren. 1, 2.* Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius: non est, qui consoletur eam, &c.

Affectus in oratione. 4. Reg. 20, 5. In oratione lachrymæ affectum arguunt maximum, s.s.e. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam; ecce sanaui te. *Lætitia.* Lachrymæ aliquando lætitiæ ob tenerè dilectam personā acceptæ argumentum sunt, s.s.e. Festinauitque, *Gen. 43, 30.* quia commota fuerant viscera eius, super fratre suo; & erumpebant lachrymæ, & introiens in cubiculum, fleuit.

NARES.

Ira. Lenitas. IN naribus magna vel iræ vel lenitatis significatio est: Nares enim vento vel fumo incensæ, iram grauissimam & præsentis vltionis auidam significant, s.s.e. *2. Reg. 22, 9.* Ascendit fumus de naribus eius, & ignis ex ore eius vorabit, carbones succensi sunt ab eo. & gloria narium eius terror. *Iob 39, 23.* Contrà verò summæ lenitatis indicium est narium latitudo, & facilitas respirationis. Atque lenitas & patientia Dei hac imagine indicatur, qui perpetuò à Prophetis ארך אפים, id est, latis naribus est appellatus, pro quo Interpres noster, longanimis, vertit.

Ceremonia. Applicabant ramum ad nares, certa vani cultus ceremonia ad ortum Solis adorantes, quasi odoris suauitatem Soli tribuentes & ascribentes, s.s.e. *Ezech. 8, 17.* Quia replentes terram iniquitate, conuersi sunt ad irritandum me. Et ecce applicant ramum ad nares suas.

Domatio. Circulus in naribus quibusdā iumentis inseritur domandi & ad ministerij vsum ducendi causa, s.s.e. *Iob 40, 19.* In sudibus perforabit nares eius. &, *Isai. 37, 29.* Ponā circulum in naribus tuis, & hamum in labiis tuis.

Inquietudo. Anxietas. Ventum naribus colligens animal, irrequietum, inconstansque esse arguitur, s.s.e. *Ierem. 14.* Et onagri steterunt in rupibus: traxerunt ventum quasi dracones. defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

OS.

Eloquutio. OS apertum interdum consultò & grauiter orantem aut docentem significat. vt, *Psal. 77, 2.* Aperiā in parabolis os meum. &, *Matth. 5, 2.* Aperiens os suum, docebat eos. &, Aperiens Philippus os suum. *Actor. 8, 35.* Et, In illa die aperietur os tuum, cum eo, qui fugit; & loqueris, & non silebis vltrà.

Et tibi dabo apertum os in medio eorum, & scient quòd ego Dominus. Huiusmodi multa exempla ad gratiarum actionem referuntur. *Gratiarum actio. Ezec. 29, 21.* Et tibi dabitur os

apertum

apertum in medio eorum; & scient quòd ego Dominus.

Irrisio. Insultatio. Os in aliquem apertum vel dilatatum irrisionem & insultationem significat. vt,

Thren. 2, 16. Aperuerunt super te os suum, omnes inimici tui sibilauerunt, & frenduerunt. &, Aperuerunt super nos os suum omnes

Inimicitia. inimici. Aliquando etiam inimicitiam & rabidam nocendi auiditatem. vt, Ape-

Psal. 21, 14. ruerunt super me os suũ sicut leo rapiens & rugiens. &, Dilatauerunt super me os

Psal. 43, 21. suum, dicentes: Euge, euge, viderunt oculi nostri. &, Non magnificabis os

Abd. 1, 13. tuum in die angustiæ.

Secretum. Arcanum. Os obserare vel obsetuare, silentium & arcani consilij custodiam significat, vt ne quid temere vel imprudenter effutiatur, S.S.E. Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

Redargutorum habitus. Manus super os imposita eorum habitum describit, qui veritate redarguti, aut potestate, auctoritateq́; conuicti obmutescunt, pudefactique tacent, S.S.E.

Mich. 7, 16. Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine sua; ponent manum su-

Psal. 38, 10. per os, aures eorum surdæ erunt. Huc pertinet illud, Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti.

Detractio. Irrisio & Inuidentia. Os vertere, aut peruertere, eorum est, qui aliud præsentes, aliud absentes dicunt, duplicium videlicet & inuidentium

Eccl. 27, 25. hominum, S.S.E. Annuens oculo, fabricans iniqua, & nemo eum abiiciet, & in conspectu oculorum tuorum cõdulcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur. Nouissimè autem peruertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum. Os in puluere depositum ad illum habitum refertur hominis orationi & deprecationi intenti, miseriamq́; suam ostendentis, & misericordiam humiliter implorantis, constitutione totius corporis &

Deprecatio. oris, laboriosâ & miserabili, atq. omnino demissa, & ad diuinam placandam iram, magno animi studio, magnoque suæ indignitatis ostentu accommodata, S.S.E.

Thren. 3, 26. Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius, & tacebit, quia leuabit super se. Ponet in puluere os suum, si fortè sit spes. Huiusmodi miserabilem habitum illa significant, Abiecerunt in terram capita sua virgines Ierusalem.

Os Paulo percussum, quamuis malignitate & iniutia, tamen blasphemiæ auditæ & iudicatæ, accusationem præseferebat, atque detestationem significabat. Detestatio. Act. 23, 2.

LABIA.

LABIA contrahere, oculis innuere, ad irrisionem & duplicium aut maleuolorum gestum indicandum pertinet. Idem etiam labia scindere aut retorquere significat. vt, Remoue à te os prauum, & detrahentia labia sint procul à te. &, Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficit malum. Et melior est pauper qui ambulat in simplicitate sua, quàm torquens labia sua, & insipiens. &, Ei, qui reuelat mysteria & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commisceatis. Irrisio. Iactatio. Detractio. & Malignitas. Prouer. 4, 24. Prou. 16, 30. Pro. 20, 19.

Amicire super labium, habitus est lugentium, & opinione exspectationeq́ue sua frustratorũ hominum. Sic Hebraicè legimus, id quod Latinè versum est: Et confundentur diuini, & operient omnes vultus suos. Luctus. Pudefactio. Miche. 3, 7.

OSCVLVM.

OSCVLVM honestum, siue, vt Paulus appellat, sanctum, amicitiæ & charitatis mutuæ signum est: atque in salutationibus adhibetur, S.S.E. Salutate fratres omnes in osculo sancto. &, Osculum mibi non dedisti; hæc autem, ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Charitas. Salutatio. 1. Thes. 5, 26. Luc. 7, 45.

Est etiam mutuæ pacis & consuetudinis signum, quanquam ab improbis malè aliquando vsurpatum, S.S.E. Et tenuit manu dextera mentum eius quasi osculans eum. Pax. Consuetudo. 2. Reg. 20, 8.

Indicat etiam osculum ex præterita consuetudine & amore vehementi desiderium, recenti absentia renouandum; quam ob rem discessuri sese mutuò exosculantur, S.S.E. Osculatusque est Ioseph fratres suos, & fleuit super singulos. &, Magnus autem fletus factus est omnium, & procumbentes super collum Pauli osculabantur eum, &c. Amor. Consuetudo. Desiderium. Discessio. Gen. 45, 15. Act. 20, 37.

LINGVA

LINGVA.

Silentium. LINGVA palato inhærens, silentium
vel spontaneum, vel etiam coactum si-
Iob.29,10. gnificat, s.s.e. Vocem suam cohibebant
duces, & lingua eorum gutturi suo adhæ-
Ezech.3,25. rebat. &, Linguam tuam adhærere fa-
ciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi
Psal.21,16. vir obiurgans. Et lingua mea adhæsit
faucibus meis.
Impatientia. Linguam qui mordet propriam, dolo-
tis & laboris impatientiam prodit, s.s.e.
Apocal.16. Et commanducabant linguas suas præ
dolore. Et blasphemauerunt Deum cæli,
præ doloribus & vulneribus suis.

DENTES.

DENTIBVS frendere, hoc est, den-
Insultatio. tes diductis labiis ostendere, irridentium
Inuidentia. & insultantium est habitus, s.s.e. Ape-
Thren.2,16. ruerunt super te os suum, omnes inimici
tui sibilauerunt, & fremuerunt dentibus
suis, & dixerunt, Deuorabimus. Et fren-
Psal.34,16. duerunt super me dentibus suis.
Impatientia. Aliquando dentibus fremere, grauis-
Impotentia animi. simi doloris ex inuidia vel alio modo,
siue in corpore, siue in animo accepti si-
gnum est. vt, Peccator videbit, & irasce-
Psalm 111,10. tur, dentibus suis fremet & tabescet. &,
Matt.13,42. Ibi erit fletus & stridor dentium.
Indignabundi etiam hominis gestus
Indignatio. est, aduersus alterum grauiter affecti, den-
Act.7,54. tibus stridere. Sic in Stephanum den-
tibus stridebant illi, ex synagogis priuatis
aduersarij.

BARBA.

BARBÆ & capillorum canities, di-
gnitatem, auctoritatem ac reuerentiam
Auctoritas. præfert & probat, s.s.e. Caput autem
Reuerentia. eius & capilli erant candidi tanquam lana
Apocal.1. & tanquam nix. Vnum ex humani cor-
poris ornamentis barba est, oris videlicet
decus, & virilitatis argumentũ, quæ com-
Psal.132. posita dignitatem indicat, s.s.e. Sicut
vnguentum in capite, quod descendit in
barbam, barbam Aaron. Contrà verò ali-
Luctus. quo modo corrupta, luctum vel contu-
meliam præfert: quam ob rem in lucti-
bus grauissimis barba diuulsa, inter ma-
gni doloris habitus, numeratur, s.s.e.
Moab vlulabit, in cunctis capitibus eius Isa.15,3.
caluitium, & omnis barba radetur. &,
Nec radent caput neque barbam, &c. Et Leuit.21,5.
venerunt viri de Sichem & de Silo, & de Ierem.41,5.
Samaria, octoginta viri rasi barba & scis-
sis vestibus. &, Omne caput caluitium, Iere.48,37.
& omnis barba rasa erit. Aliquando con- Contumelia.
tumeliæ spectaculum præbet barba, per
iniuriam rasa; maximè verò, si inæquali
tonsore id fiat, s.s.e. Tulit itaque Hanon 2.Reg.10.
seruos Dauid, rasitque dimidiam partem
barbæ eorum, &c.

FACIES TOTA.

MVLTIPLICES gestus & habitus
facies admittit, quoscunque interior ani-
mi vis, siue sponte affectibus susceptis,
siue coacta perturbationibus induit, s.s.e.
Cor hominis mutat faciem ipsius, siue in Eccl.13,31.
bona, siue in mala.
Faciem in rem aliquam ponere, inten- Studium.
tionem, studium, attentionẽ, operamque Intentio.
præstantis gestus est. vt, Si alienatus fue- Ezec.25,2.
rit à me, & posuerit idola sua in corde
suo: & scandalum iniquitatis suæ statue-
rit contra faciem suam. Et, Fili hominis, Ezec.14,7.
pone faciem tuam cõtra filios Amon &,
Pone faciem tuam contra Pharaonem re- Ezec.29,2.
gem Ægypti. &, Non auertam faciem Iere.3,12.
meam à vobis, quia sanctus ego sum,
dicit Dominus.
Huc pertinet faciei illuminatio, quod Gratia.
ad gratiam, fauorem & prouidentiam Prouidentia.
refertur. vt, Faciem tuam illumina su- Psalm.118.
per seruum tuum.
Contrà verò faciem auertere vel ab- Negatio.
scondere, negligentis, renuentis, auersan- Detestatio. Abalienatio.
tis atque detestantis habitus est: Quia
non despexit deprecationem pauperis, Psal.21,24.
nec auertit faciem suam à me. & cùm
clamarẽ ad eum, exaudiuit me. &, Quare Psal.43,24.
faciem tuam auertis, & obliuisceris ino-
piæ nostræ? &, Auertente autem te faciem
tuam, turbabuntur, &c.
Faciem demittere, eorũ est, quos con- Conscientiæ oppressio.
scientia accusat, & Deo ingratos arguit, &
causa sua premit. Contrà verò, faciem
tollere, eorum est, quos bona conscientia, Conscientia bona.
& spes, fidesq; erigunt, charitas quoque Pietas.
animat,

Genes.4,6. animat, s.s.e. Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nónne si bene egeris, tolles? scilicet faciem. Sic enim Hebraicum
Iob 22,26. verbum שאת interpretamur. Et tunc super omnipotentem deliciis afflues: & eleuabis ad Deum faciem tuam. &, Vsque
Psal 81, 2. quo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum tollitis?

Adoratio. Tremor. Reuerentia. 2.Paral.7,3. Facies etiam in terram demittere, adorantis & trementis diuinam maiestatem habitus est, s.s.e. Sed & omnes filij Israel videbant descendentē ignem & gloriam Domini super domum, & corruentes proni in terram, super pauimentum strato lapide, adorauerunt. Sic in faciem
Math.26. procubuit Christus, dum nostrorum debitorum pondere pressus oraret.

Gratitudo. Idem habitus grati & gratias agentis
Ruth.2,9. animi signum est. Sic Ruth cadens super faciem suam, & adorans super terram, dixit, Vnde mihi hoc? &c.

Superbia. Osee.7,10. Est etiam facies superbiæ atque arrogantiæ index, s.s.e. Et humiliabitur superbia Israel in facie eius. Pudor ac ve-
Pudor. recundia in facie visitur, & summæ mise-
Verecundia. riæ species quædam indigna visu. quam ob rem quibusdam vel vltro, vel ab aliis facies velantur, in eiusmodi perturbationibus, vt in damnatis publica auctoritate olim factitatum legimus.

Ezech 12,4. Ad hoc genus illa referuntur: In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris, faciem tuam velabis.&,
Esther 7,8. Necdum verbum de ore regis exierat: & statim operuerunt faciem Aman. Et huc
Isai.13,8. illud pertinet apud Isaiam: Facies com-
Dan.13,33. bustæ vultus eorum. Sic & Susanna os velatum habuisse dicitur, ob pudorem, cùm ad calumniam publicè à iudicibus raperetur.

Facies lota lætitiam, atque sedatum, compositumque animum indicat. Sic
Gen 44,31. Ioseph lota facie continuit se. & s.s.e. Et
Math.6, 17. cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Mœror Hypocrisis. Sordida verò facies lugentis & mœrentis habitus est; quæ si ex animo & affectu sit, miseriam arguit: sin verò ex studio & simulatione, hypocrisim prodit,
Iob.16,16. s.s.e. Facies mea intumuit à fletu.&, Nolite fieri sicut hypocritæ tristes; extermi- Matt.6,16.
nant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.

Facies aliquando conuertitur in ali- Intentio.
quem locum mentis intendendæ causa, ne sensus præsentibus vel rebus, vel personis diuertatur à proposito. Sic Eze- Isai.38,3.
chias Deum deprecaturus, faciem ad murum conuertit.

Ante faciem alicuius aliquid facere, publicè, palàm & cum contemptu agen- Publicitas. Contēptus.
tium est, s.s.e. Populus, qui ad iracun- Isai.65,3.
diam prouocat me, ante faciem meam semper.&, Respondebit arrogantia Israel Osee.5,5.
in facie eius.

Faciem alicuius conspurcare, abomi- Detestatio. Despectio.
nationem & contemptū, detestationemque significat: vt, Ecce ego proiiciam vobis brachium, & dispergam super vultum Malac.2,3.
vestrum, stercus solemnitatum vestratum. Huc pertinent illa sputa in Christi faciem ab improbissimis hominibus coniecta.

Faciem alicuius rogare siue deprecari, Obseruantia Dignitas.
reuerentium obseruantiumq. gestus est, & plurimum ei, quem rogant, tribuentium, vt scriptum est: Requiesces, & non Iob 11.
erit qui exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

Faciem alicuius videre, gratiam, fami- Familiaritas.
liaritatem, consuetudinemque indicat, Consuetudo
& facilitatem agendi & impetrandi apud Gratia.
eundem, s.s.e. Videte ne contemnatis Matt.18,10.
vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quòd angeli eorum in cælis semper vident faciē Patris mei, qui in cælis est.&,
Interrogauit sapientes, qui ex more regio Esther.1, 14.
semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges & iura maiorum, Charsena & Sethar, &c. septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis.

Facie ad faciem aliquid agi, publicè, Publicè, sine impedimento.
sine vllo intermedio, aut impedimento agi interpretamur. vt, Adducam vos in Eze.20,34.
desertum populorum, & iudicabor ibi vobiscum facie ad faciem.

VVLTVS.

VARIA etiam & multiplici forma

vultus mutatur, quod & Latinum ipsum indicat nomen. Estque variarum animi affectionum index plerumque certissimus; pallidus enim vultus mœstitiam, timorem & dolorem prodit, s.s.e. Quare vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis; & conuersæ sunt vniuersæ facies in auruginem.

Mœstitia. Timor. Dolor. Iere. 30, 6.

Vultus obscurus & niger, miseriæ & laboris, vehementisque animi turbationis index est, s.s.e. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei; Hebraicus sermo nigrũ vultum describit. &, A facie eius cruciabuntur populi, omnes vultus redigentur in ollam. &, Facies eorum omnium sicut nigredo ollæ.

Miseria. Labor. Psal. 37, 8. Ioel. 2, 6. Nah. 2, 11.

Vultum erubescentia, & pudor, rubore tingit, s.s.e. Et in omni facie, confusio: Hebraicè rubor est.

Pudor. Erubescentia. Ezech. 7, 18.

Mœrens vultus, sine, vt Hebraicè legimus, malus vultus, animi nonnũquam etiam & corporis ægritudinem prodit, s.s.e. Quare vultus tuus tristis est, cùm te ægrotum non videam? non est hoc frustrà, sed malum nescio quod, in corde tuo est. &, Timui valdè ac nimis, & dixi regi, Rex in æternũ viue, quare non mœreat vultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorum patrum meorum deserta est? Atque ita vultum summi Sacerdotis ex animi dolore commutatum fuisse, in libro Machabæorum legimus. Vultus turbatio animi quoque perturbationem significat, s.s.e. Tunc facies eius commutata est, & cogitationes eiũs conturbabant eum.

Ægritudo. Nehem. 2, 3. 2. Mach. 3. Turbatio. Daniel. 3, 6.

Vultu etiam iram, indignationemque significamus. Sic Christus circumspectis veritatis aduersariis, indignationem ex illorum malitia ostendit.

Ira, indignatio. Luc. 6, 10.

Collvm.

Collvm ornatum auro, vel alio monili, ingenuitatem, libertatem atque placidum vitæ vsum indicat. Sic Iosephi collo torques aurea circumposita est. &, Supellex varia ad ornanda colla congeritur. &, Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. &, Quicunq; scripturam hanc manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo suo.

Libertas. Ingenuitas. Gen. 41, 42. Iudic. 5. 30. Prou. 1, 9. Daniel. 5. 7.

Collum erectum aut extentum, libertatem nonnunquam, interdum arrogantiam & insolentiam libertatis, & ingenuitatis æmulam significat. vt, Cucurrit aduersus eum collo erecto. Et pingui ceruice armatus est: & in collo eius morabitur fortitudo. Et pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerũt extento collo.

Libertas. Iob 15, 26. Iob 41, 12. Fortitudo. Isai. 3, 16. Insolentia. Arrogantia.

Ex superiori autem ratione colli depressi aut subiecti significatio petitur, quæ seruitutem, oppressionem, fractiq. animi obedientiam indicat, à iugalibus animantibus sine translata figura, siue sumpto more, s.s.e. Quicunque non curuauerit collum suũ regi Babylonis, &c. &, Iugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum. &, Iugum iniquitatum mearum in manu eius; conuolutæ sunt, & impositæ collo meo. &, Solue vincula colli tui captiua filia Sion.

Seruitus. Obedientia. Iere. 27, 8. Ierem. 28. 10. Thren. 1, 14. Isai. 52, 2.

Hoc autem perpetuò significant catenæ, vincula, iugaque collo imposita. vt, In illa die auferetur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo. &, Ecce ego cogito super familiam istam malum, vnde non auferetis colla vestra.

Isai. 10, 27. Michæ. 2, 3.

In collum alicui procumbere ad exosculandum, teneram & feruentem charitatem significat, habitusque est vel nimij, ex amatæ personæ desiderio doloris; vel gaudij magni ex eadem recepti, s.s.e. Currens itaque Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum, stringensq. collum eius exosculans, fleuit. Et cùm amplexatus recidisset in collum Beniamin fratris sui, fleuit. &, Magnus autem fletus factus est omnium: Et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum.

Amor. Charitas. Gen. 33, 4. Gen. 45, 14. Act. 20, 37.

Hvmervs.

Hvmervs læuis sine attritus, & caput caluum, magnum assiduumque laboris subeundi onus arguit, s.s.e. Nabuchodonosor rex Babylonis fecit seruire exercitum suum seruitute magna: omne caput decaluatum est, & omnis humerus depilatus. Humeris enim onera accipiuntur

Labor. Seruitus. Ezech. 29, 18. Onus.

2.Paral.2. piuntur ab hominibus, s.s.e. Et numerauit septuaginta millia virorum portantium humeris. Et humero imponimus ea, quæ chara nobis sunt, & nostra cura ferenda suscipimus, vt bonus ille pastor
Luc.5,5. ouem.

Significat autem obedientiam, & imperij obsequium, humerus onus baiulans
 Esa.21,36. Soph.3,8. aut personam. vt, In humero meo portent illum, &c. Et seruient ei omnes humero vno. Humerus recedens detrectantis
Detrectatio imperij. Nehe.9,29. imperium, onusque auersantis habitus est, s.s.e. Et dederunt humerum recedentem, & ceruicem suam indurauerunt.

Humero quoque inniti obnitiq; solemus, idque significat humeri mentio in
Ezec.34,29. sacris, s.s.e. Pro eo, quòd humeris impingebatis, &c. Sic etiam apud Zacha-
Zach.11. riam Hebraicè legimus: Et dederunt humerum recedentem. Et victoriam, debellationem atq. dissipationem eiusmodi
Ezech.29,7. orationes significant: Aperiam humerum Moab. & confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum.

BRACHIA.

BRACHIVM extensum vel elena-
Potentia. Triūphus. tum potentiam & facultatem ad rem gerendam conficiendamque significat: estque victorum & triumphantium habi-
Exod.6,6. tus, s.s.e. Redimam vos in brachio excelso &; Per pugnam & robustam ma-
Deut.4,34. num, extentumque brachium. Et in signis & in portentis, & in manu robusta, & brachio extento.

Iere.32,21. Strenuitas. Promptitudo. Prou.31,17. Brachium roborare vel confortare, est sese strenuum præbere ad opus faciendum, s.s.e. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum.

Memoria. Brachium sigillatum memoriam, recordationemq. indelebilem indicat, s.s.e.
Cant.8,6. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.

CVBITVS.

Immorario Cōsensudo. IN cubitum recumbere, est immorantium, & familiariter secureque agen-
Esd.9,12. tium, s.s.e. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum.

PECTVS.

PECTVS ciliciis indutum in muliere, Luctus. luctum significat & miseriam arguit. est enim calamitosarum habitus eiusmodi, s.s.e. Accinctæque mulieres ciliciis pe- 2.Mach.3,19. ctus, per plateas confluebant.

Pectoris percussio lamentantium ge- Lamentatio. stus est, & miseriam profitentium, aut calamitatem, vel propriam, vel alienam dolentium, s.s.e. Et omnis turba eorum, Luc.23,48. qui simul aderant, ad spectaculum istud, & videbant, quæ fiebant, percutientes capita sua reuertebantur.

Supplicum etiam gestus est, pectoris Supplicatio. percussio. Sic enim Publicanus à longè Luc.18,13. stans, percutiebat pectus suum.

MANVS.

MEMBRORVM omnium totius humani corporis manus yt habilissima & in omnem partem motu facillima; ita etiam & multiplicis habitus artifex, & variæ significationis est index. Sunt autem binæ manus dextra & sinistra, interdum altera, interdum etiam vtraque, & motum & habitum efficit, quorum præcipuas formas indicabimus.

Manus altera sublata & erecta, vel ex- Vis. Robur. Punitio. tenta, vim & robur potentiamque indicat. vt, Exurge Domine Deus, & exaltetur Psal.9,23. manus tua. &, Extendisti manum tuam, Exod.15,12. & deuorauit eos terra. Et extendam manum meam super Iudam, & super omnes Soph.1,4. habitantes Ierusalem, & disperdam homines à facie terræ, dicit Dominus Deus. Et in his omnibus, non est auersus furor Esa.5,25. eius, sed adhuc manus eius extenta. Et Thren.3,3. tantum in me vertit, & conuertit manum suam tota die.

Manus etiam altera, videlicet dextra, Insiurandum. eleuatur, ad iuramentum, s.s.e. Leuo Gen.14,22. manum meam ad Dominum Deum cæli & terræ. &, Idcircò hæc dicit Dominus, Eze.36,7. Ego leuaui manū meam ad gentes, quæ in circuitu vestro sunt, vt ipsæ confusionem suam portent. &, Audiui virum, qui Dan.12,7. indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cùm eleuasset dextram & sinistram suam in cælum, & iurasset per viuentem in æternum.

Iaculatio. Zach. 9, 13.

Manus arcu impleta, certam iaculandi facultatem & peritiam indicat, s.s.e. Quoniam extendi mihi Iudam, quasi arcum impleui Ephraim.

Percussio. Direptio. Iob 1, 11. Thren. 1, 10.

Manum in aliquem extendere vel mittere, ad ferientis habitum refertur & ad res diripiendas, s.s.e. Sed extende paulùm manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet. Et manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius.

Pacificatio. Act. 19, 33. Act. 21, 40. Vocatio. Attentio. Act. 26, 1. Prouer. 1, 24. Isai. 13, 3.

Manus extenta pacificatoris & silentium indicentis habitus est. Sic Alexander manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. Et Paulus stans in gradibus annuit manu ad plebem, & magno silentio facto allocutus est lingua Hebræa, dicens, &c. Et idem extenta manu defensionem suam coram Agrippa rege exorsus est. &, Vocaui, & non audistis; & extendi manum meam, & non erat qui aspiceret. &, Supra montem exaltate vocem; & leuate manum, & ingrediantur portas duces.

Admiratio. Cogitatio. Prou. 30, 33. Iob 21, 5. Iob 29, 9.

Manus ori admota habitus est tacentis, & modestè agentis, admirantis etiam, secumque reputantis, s.s.e. Si enim intellexisset, ori suo imposuisset manũ. &, Attendite me, & obstupescite, & superponite digitũ ori vestro, Hebraicè, manũ. &, Principes cessabant loqui.

Obseruantia. Cultus. Iob 31, 27.

Est etiam obseruantiæ erga alium, habitus & cultus signum, s.s.e. Et lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.

Indicatio. Asseueratio. Matt. 12, 49.

Manum extendere ad indicandam & probandam, confirmandamque sententiam aut personam, s.s.e. Et extendens manum in discipulos suos, dixit, Ecce mater mea, & fratres mei.

Fœdus. Societas. Deditio. Thren. 5, 6. Ezec. 17, 18. Iere. 50, 15.

Manum dare, habitus est fœdus & societatem firmantis cum alio, aut sese in alterius potestatẽ dedentis, s.s.e. Ægypto dedimus manum, & Assyriis, vt saturaremur pane. &, Spreuerat enim iuramentum, vt solueret fœdus. &, Ecce dedit manum. &, Clamate aduersus eam, vbique dedit manum suam.

Exhortatio. Animatio. Isai. 8, 11.

Manum alterius apprehendere, admonentis, hortantis, & robur addentis est, s.s.e. Hæc enim ait Dominus ad me; Sicut in manu forti erudiuit me.

Auxilium. Isai. 51, 18.

Aliquando habitus est auxilium ferentis. vt, Non est qui apprehendat manum eius, ex omnibus filiis, quos nutriuit.

Deductio. Isai 41, 9.

Est etiam deducentium habitus: In quo apprehendi te ab extremis terræ.

Renuere. Thren. 2, 3.

Manum dextram retrò vertere, eius est, qui imploratum auxilium negat, s.s.e. Auertit retrorsum dextram suam à facie inimici.

Auxilium Opitulatio. Act. 9. Matt. 14, 31.

Manus porrectio, auxilium opemque significat. Sic Petrus, vt Tabitam erigat, manum porrigit. & Iesus in mari manum extendens, apprehendit Petrum.

Oratio. Psalm. 27, 2. Psal. 76, 10. Psal 87, 10. Thren. 1, 17.

Manus in altum sublatæ, orantis & miseriam suam profitentis habitus est, s.s.e. Dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. &, In die tribulationis meæ, Deum exquisiui manibus meis nocte, contra eum, & non sum deceptus. &, Clamaui ad te Domine tota die, expandi ad te manus meas. &, Expandit Sion manus suas; non est qui consoletur eam.

Munerum oblatio. Psal. 76, 31.

Manus porrigere, munera offerentium habitum adnotauimus esse. vt, Æthiopia præueniet manus eius Deo.

Oblatio. 1. Par. 29, 5.

Manus implere, est initiari ad munera & sacrificia offerenda. vt, Si quis sponte offert, impleat manum suam hodie.

Innocentia. Psal. 72, 13.

Manus sibi lauare, innocentiam & puritatem atque alienationem à malo vel opere, vel consilio profitentis habitus est, s.s.e. Ergo sine caussa iustificaui cor meum; & laui inter innocentes manus meas. Et Pilatus postulata aqua, lauit manus coram populo.

Gratulatio. Nehe. 8, 6.

Manus tolluntur etiam ad publicam gratulationem Deo præstandam, atque ad laudem, s.s.e. Et respondit omnis populus, Amen, amen, eleuans manus suas.

Neglectio. Otium. Remissio. Psal. 73, 11.

Manus in sinu tenere, otiosi, negligentisq; habitus est, s.s.e. Vt quid auertis manum tuam & dextram tuã de medio sinu tuo in finem?

Negligentia. Eccl. 2, 14. Hebr. 12, 12.

Prætereà manus remissæ, negligentiam aut mœstitiam magnam arguunt. Sic Græcè apud Ecclesiasticum, manus remissæ dicuntur, i. negligentes sanctà opera. &, Propter quod remissas manus & soluta genua erigite.

Manibus

Gratulatio. Explosio. Nah. 3.

Manibus plaudere, irridentium, insultantium, explodentiumq. est. vt, Omnes, qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum suam super te, quia super quem non transiuit malitia tua? &, Plauserũt super te manibus, omnes transeuntes per viam. Teren. 2, 15.

Iusiurandum Gen. 24.

Manum sub femore Abrahæ posuit famulus, antiquo & arcano iurisiurandi ritu: sed erat iuramentum cum execratione & imprecatione violantis.

Spes. Animatio, Zach. 8, 9.

Manuum fortificatio, animum, spem, certique auxilij & salutis exspectationem significat, s.s.e. Confortentur manus vestræ, qui auditis in his diebus sermones Prophetarum.

Studium. Voluntas. Matt. 20, 34.

Manu tangere rem vel personam, studium & voluntatem ad rem efficiendam indicat, s.s.e. Et misertus Iesus, tetigit oculos eorum, & confestim viderunt. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens, Volo, mundare.

Potestas, auctoritas. Matth. 8, 3. Luc. 26, 50. Actor. 13, 3. 2. Time. 1, 6. Actor. 8, 16.

Manus impositæ aliis potestatem superiorem significat communicatam ei, cui manus imponuntur; & officij, muneris ac vicis traditionem atque auctoritatis etiam dignitatisque concessionem. Sic Christus eleuatis siue extentis manibus benedixit Apostolis. Sic ministerij concessio Paulo, & Barnabæ ostensa est, namque ieiunantes & orantes imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et moneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum. Quod de manuum impositione ab Apostolis facta, ad confirmationis sacramentum, in Actis legimus, aliâs explicabimus, nam maioris est operis, & ad Sacramenta pertinet.

Sacrificantes. Leuit. 4, 25. Leuit. 8, 14.

Victimis mactandis manus, ij qui sacrificabant, imponere solebant, eo habitu suorum ipsorum reatuum professi, & debiti exsolutionem, atque vices victimis ipsis expiationis causa tradentes, magna arcani mysterij de Christo significatione.

Intentio. Efficacitas. Actor. 28, 8.

Manus etiam imponuntur alicui vel sanando, vel liberando, ad indicandam voluntatem & intentionem certam, efficacitatemque cum ipso exitu conuenientem, s.s.e. Contigit autem patrem Publij febribus & dysenteria vexatum iacere; ad quem Paulus intrauit: & cùm orasset, & imposuisset ei manus, saluauit eum.

Præterea, in benedictione atque felici imprecatione manus imponebantur: estque intentionis & attentionis habitus. Sic Christus manus pueris imponebat. Et Apostolis manus imponentibus, descendit Spiritus sanctus in Samaritanos. Matth. 3. Actor. 8.

Susceptio. Psal. 118. Isai. 65, 2.

Manus sublatæ habitum eius, qui rem aliquam volens suscipit, indicant, s.s.e. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Et tota die expandi manus meas ad populum incredulum, qui graditur in via non bona.

Petitio. Psal. 142, 6. Isai. 1, 15. Miseria. Ierem. 4, 31.

Manus expansæ petentis & rogantis habitum indicant, s.s.e. Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis. Nonnunquam miseri auxilium implorantis. vt, Vox filiæ Sion inter morientes expandentesque manus suas.

Plausus. 4. Reg. 11, 12. Isai. 55, 12.

Manuum concussio, complosio miserorum & plangentiũ est. Manuum plausus, approbationis & laudis significationem fert, s.s.e. Feceruntq. eũ regem, & vnxerunt; & plaudentes manibus, dixerunt, Viuat rex. &, Omnia ligna regionis plaudent manu.

Timor. Pauor. Isai. 13, 6. Ezech. 7, 16. Iere. 49, 24. Sopho. 3, 17. Iere. 50, 43.

Manus remissæ timorem, consternationem, & animi deiectionem significant, s.s.e. Propter hoc omnes manus dissoluentur, & omne cor hominis contabescet. Et omnes manus dissoluentur, & omnia genua fluent aquis. &, Dissoluta est Damascus, versa est in fugam. &, Noli timere filia Sion, non dissoluantur manus tuæ.

Dolor vehemens. Ierem. 30, 6.

Manus super lumbis dolorem arguunt impotentem, qualem parturientes ferunt. vt, Quare ergo vidi omnis viri manum, super lumbos suos quasi parturientis?

Dolor grauissimus animi. Ierem. 2, 37.

Idem etiam manus super caput, significant dolorem videlicet, & mœrorem animique impatientiam, s.s.e. Manus tuæ erunt super caput tuum, quoniam obtriuit Dominus confidentiam tuam.

Pigritia. Desidia.

Manuum propriarum commissio & complicatio, aut complexus brachiorum,

ad pigrorum, desidum, & stultorum notas indicandas facit, s.s.e. Stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas, dicens, &c. *Eccle.4,5.*

Calamitas, Luctus. Manus concisæ & inscalptæ, vnguibusque laceratæ, luctus & calamitatis planctum produnt, s.s.e. Omnis barba rasa erit, & in cunctis manibus colligatio (Hebraicè, incisio.) *Iere 48,37.* *Amoris auxilium. Cant.2,6.* Illud verò, quod scriptum est, Læua eius sub capite meo, & dextera eius amplexabitur me, amantis & charæ personæ languori succurrentis habitus est.

Conuentus Pactio. Fidei iussio. Prou.22,26. Palmam alterius tangere, habitus est fidem mutuam sibi dantium, fœdere, aut alio pacto conuenientium, s.s.e. Noli esse cum iis, qui defigunt manus suas (Hebraicè, palmas tangunt.)

Oratio. Petitio. Exod.9,29. Palmatum in sublime expansio, habitus est corũ, qui petentes orant Deum, s.s.e. Cùm egressus fuero, extendam manus meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit. Multa exempla Hebraicè sunt, in quibus palmarum mentio fit, ab interpretibus Latinis manuum nomine reddita.

Porrectio. Subleuatio. Pro.31,20. Palmas etiam extendere, eorum est, qui alienam inopiam subleuant, s.s.e. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperes.

Digitvs.

Silentium. Digitvs ori admotus, silentium, taciturnitatemque significat, s.s.e. Tace, pone digitum super os tuum. *Iud.18,19. Iob 29,9.* & Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.

Malitia. Stultitia. Prouer.6,13. Digito loqui aut meditari, malitiosorum & stultorum nota est, s.s.e. Homo apostata vir inutilis est, terit pede & digito loquitur. *Isa.58,9.* Et, Si desieris exerere digitum & loqui, quod non prodest.

Opera. Auxilium. Matth.23,4. Digito rem aliquam attingere, vel operam quamuis minimã adhibentium habitus est, s.s.e. Alligant enim onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea mouere. *Luc.16,24.* &, Vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam.

Attentio. Intentio. Marc.7,33. Est etiam attendentis & vltrò volentis rem facere: Sic Christus digitos suos in auriculam eius immisit, quem sanari volebat. *Ioh.8,6.* Idem digito scribebat in terram, veluti intentus ad aliud agendum; & à proposita sibi quæstione animũ auertens illorum furoris sedandi causa.

Probatio. Examen. Est etiam digitorum immissio in rem aliquam, examinationis & argumenti genus aperti, quasi manuum contrectatione res probetur, s.s.e. *Ioh.20,25.* Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, non credam. &, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas.

Dextra.

Societas. Communicatio. Dextram dare eorum est, qui amicitiam societatemque simul ineunt, & mutuam communionem profitentur, s.s.e. *Gal.2,9.* Iacobus & Cephas & Iohannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis. *1.Mach.6,58.* Et, Nunc itaque demus dexteras hominibus istis, & faciamus cum illis pacem.

Victoria. Potentia. Psal.88,14. Dexteræ exaltatio, habitus est præualentis & victoris, s.s.e. Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.

Deditio. Dexteras accipere victorum est, salutem cum victis vel deditis paciscentium, s.s.e. *2.Mach.13,50.* Et clamauerunt ad Simonem, vt dexteras acciperet.

Proxima summi dignitas. Luca 2,20. Colos 3,1. Ad dexteram Dei Christus sedens, & proximum patri ipsi secundum auctoritatis locum tenet qua homo est: nam qua Deus, aliam disputationem hic locus postulat sublimiorem.

Dignitas secunda. Matt.20,21. Ad dexteram & ad sinistram sedere alicui, proximos dignitatis & auctoritatis gradus obtinentium situs est, s.s.e. Dic vt duo filij mei sedeant, vnus ad dexteram tuam, & alter ad sinistram tuam, in regno tuo.

Sinistra.

Firmitudo. Sinistra firmitudinem significat, ideoque eius vsus ad firmandum retinendumque est aptior, s.s.e. *Iud.5,26.* Sinistram suam misit ad clauum, & dexteram ad fabrorum malleos. *Iud.7,20.* &, Tenuerunt sinistris

manibus

manibus lampades, & dexteris ſonan-
Prou.3,16. tes,&c. Et longitudo dierum in dextera
Eccleſ.10.2. eius, & ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. &,
Cor ſtulti in ſiniſtra illius. Et dormire
Ezech.4,4. ſuper latus ſiniſtrum iubetur Ezechiel,
ad durationem & cordis immobilitatem
ſignificandam. Denique arcus & cly-
peus & eiuſmodi, quæ firmitudine magis
quàm dexteritate & agilitate indigent, ad
vſum ſui, ſiniſtra tenentur manu, S.S.E.
Ezec.39,3. Percutiam arcum tuum in manu ſiniſtra
tua. Et huc pertinet illud, quod in Apo-
Apocal.10,2. calypſi legimus, Angelum habuiſſe dex-
terum pedem in mari, & ſiniſtrũ in terra.

TERGVM.

Fuga. TERGA vertere in bello, fugam ar-
Gen.14,10. guit, eamq́ue turpem, S.S.E. Itaque rex
Sodomorũ & rex Gomorrhæ terga ver-
Exod.14,27. terunt. Et cunctorum inimicorum tuo-
rum contra te terga vertam.

Obſequium. Poſt tergum alicuius ire, obſequij peri-
phraſis eſt; eum enim ordinem famuli
dominum, vel ducti ductorem ponè ſe-
1.Reg.12,20. quentes obſeruant, S.S.E. Nolite recedere
1.Reg.25,19. à tergo Domini. &, Præcedite me, ecce
Iſai.59,13. poſt tergum ſequar vos. Et auerſi fuimus
ne iremus poſt tergum Dei noſtri. &, Qui
Soph.1,6. auerrunt depoſt tergum Domini. &, Au-
Iſai.30,21. ris tua audiet verbum poſt tergum mo-
nentis.

Reuocatio. Poſt tergum alicuius clamare, ipſum
recedentem ſequi & reuocare eſt. vt, Sur-
1.Reg.24,9. rexit autem Dauid poſt eum, & egreſſus
de ſpelunca clamauit poſt tergũ Saul. &,
3.Reg.17,11. Cumq́ue illa pergeret, vt adferret, clama-
uit poſt tergum eius.

Negligentia. Obliuio. Contẽptus. Poſt tergum aliquid proiicere, negli-
gentiæ, contemptus aut minoris æſtima-
tionis indicium & conſilium arguit, S.S.E.
Iſai.38,17. Proiieciſti poſt tergum tuum omnia pec-
Iere.2,27. *Iere.32,33.* cata mea. &, Verterunt ad me tergum, &
non faciem.

DORSVM.

Grauis conditio. Seruitus. DORSO onera accipiuntur, ideò ca-
lamitatum, ſeruitutis & grauiſſimæ con-
ditionis vſus huiuſmodi orationibus in-
Pſal.67,24. dicantur; Poſuiſti tribulationes in dorſo
noſtro. Et dorſum eorum ſemper in-
curua. &, Diuertit ab oneribus dorſum *Pſal.80,7.*
eius. &, Supra dorſum meum fabricaue-
runt peccatores. &, Virga in dorſo eius, *Prou.10,13.*
qui indiget corde. &, Virga in dorſo im- *Prouer.26,3.*
prudentium. &, Conteram virgam eius *Nah.1,13.*
de dorſo tuo. Ad hanc rationem illud
pertinet; Super dorſum cilicium: hic *Iere.48,37.*
enim habitus mœſtorum & calamito-
ſorum eſt.

Dorſum etiam præbere, idem quod Fuga. Ceſſio.
terga vertere, aut cedere victori plagas
inferenti eſt, S.S.E. Percute dorſa inimi- *Deut.33,11.*
corum eius. Et inimicos meos dediſti *Pſal.17,41.*
mihi dorſum. &, Quoniam pones eos *Pſal.20,17.*
dorſum in reliquiis tuis.

Eſt autem in dorſo maxima totius cor- Vis. Robur.
poris roboris pars, S.S.E. Minimus digi- *3.Reg.12,10.*
tus meus groſſior eſt dorſo patris mei.

LVMBI.

IN lumbis virtus virilitaſq́ue eſt, quæ Strenuitas. Promptitudo.
omnibus membris totius corporis com-
municata efficacitatem addit, S.S.E. For- *Iob 40,11.*
titudo eius in lumbis eius. Igitur lumbi
accincti vel ſuccincti, habitum præferunt
ſtrenui, ad rem gerẽdam parati & prom-
pti, S.S.E. Accinge lumbos tuos, & tolle *4.Reg.4,29.*
baculum in manu tua, & vade. &, Accin- *4.Reg.9,1.*
ge lumbos tuos, & tolle lenticulam hanc
olei in manu tua, & vade in Ramoth Ga-
laad. &, Accinge ſicut vir lumbos tuos, & *Iob 38,3.*
interrogabo te, & reſponde mihi. &, Tu *Ierem.1,17.*
ergo accinge lumbos tuos, & ſurge, lo-
quere ad eos omnia quæ præcipio tibi. Et *Iſai.11,5.*
erit iuſtitia cingulum lumborum eius. &,
Sint lumbi veſtri præcincti. Et multa alia *Luc.12,35.*
huius ſignificationis exempla.

Contrà verò lumbi diſſoluti, dolen- Infirmitudo. Dolor.
tes, confracti, curuati, infirmitudinem,
doloris impotentiam, debilitatemq́. ma- Languor.
gnam arguunt, S.S.E. Quoniam lumbi *Pſal.37,8.*
mei impleti ſunt illuſionibus, non eſt ſa- *Iſai.21,3.*
nitas in carne mea. &, Repleti ſunt lumbi *Ierem.30,6.*
mei doloribus. &, Quare ergo vidi omnis *Iob 16,15.*
viri manum ſuper lumbum ſuum? Et
conuulnerauit lumbos meos.

Saccus circa lumbos, ad mœſtorum, Mœſtitia. Calamitas.
calamitoſorum, dolentium aut pœniten- Supplicatio.
tium, & ſupplicũ habitum refertur, S.S.E.
Ponamus itaque ſaccos in lumbis noſtris, *3.Reg.20,31.*
& funi-

& funiculus in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israel. &, Accingite lumbos vestros. Atq. eiusmodi illi erant, qui apud prophanos historicos habitus supplices dicuntur.

Ysai.32,11.

CRVRA.

Migratio. CRVRA fœminarum vestibus diductis altiusque præcinctis nuda, migrandi longiusque peregrinandi cogitationem indicant, s.s.e. Reuela crura tua, transi flumina virgo filia Babylon.

Ysai.47,2.

FEMVR.

FEMVR siue coxam ferire, corú est, qui sese deceptos, aut alias errantes agnoscunt, s.s.e. Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam; & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Sic & apud Ezechielem.

Iere.31,19.
Eze.21,12.

GENVA.

Reuerentia. Subiectio. GENVVM curuatio siue flexio, obedientiæ, obsequij & reuerentiæ habitus est, s.s.e. Viuo ego, dicit Dominus, quòd mihi flectetur omne genu. &, In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, &c. Est etiam orantium, supplicantium & adorantium habitus, siue eiusmodi actiones ad diuinum cultum, siue ad exhibitam homini alicui præstanti reuerentiam referantur, s.s.e. Surrexit Salomon à conspectu altaris Domini. vtrumq. enim genu in terram fixerat. Et cùm venisset, curuauit genua contra Eliam, & precatus est eum, & ait, &c. Et curuaui genua mea ad Dominum Deum meum. &, Reliquam mihi septem millia, quorum genua non sunt curuata ante Baal.

Rom.14,11.
Adoratio. Supplicatio Oratio.
3.Reg.8,54.
4.Reg.1,13.
2.Esd.9,5.
3.Reg.19,18.

Deprecatio. Est & alius habitus eorum, qui supplices, aut aliàs precabundi ad aliquem accedunt, qui misericordiæ cõcitandæ causa, genua eius quem adeunt, complectuntur, s. s. e. Quod cùm vidisset Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: &c. Et illud, Super genua blandientur vobis.

Luc.5,8.
Ysai.66,12.

Vis. Robur. Genua autem robur crurum, & ad cursum atque incessum habilitatem maximam continent, atque ad erectionem iacentis corporis, s.s.e. Et erexit me super genua mea. Quam ob rem genuum dissolutio aut tremor debilitatis & infirmitatis indicium est, s. s. e. Genua mea infirmata sunt à ieiunio. Et omnia genua fluent aquis. Et per cuncta genua fluent aquæ. Et genua eius ad inuicem collidebantur. Et confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. &, Vacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua trementia confortasti.

Dan.10,10.
Infirmitudo. Debilitas.
Psal.108,24.
Eze.7,17.
Dan.5,6.
Ysai 35,3.
Iob 4,4.

PEDES.

PEDVM lotio ad recreationem & munditiam atq. laboris remissionem facit, ideoque inter honestas delitias atque inter hospitalia officia ponitur, s.s.e. Afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore. Et introductis domum attulit aquam, & lauerunt pedes suos.

Recreatio.
Gen.18,4.
Gen.43,24.

Contrà verò pedes illoti, horrorem & asperitatem cultus & vitæ, ex mœrore aliquo arguit, s.s.e. Mephibosethque filius Saul descendit in occursum regis illotis pedibus, & intonsa barba. &, Sordes eius in pedibus eius.

Horridus cultus.
2.Reg.19,24.
Thren.1,9.

Pes nudus longũ iter indicat factum, quo calcei detriti sunt: estque vna ex incommoditatibus, quæ peregrè proficiscentibus accidunt, s.s.e. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti.

Iter longũ.
Iere.2,24.

Pede percutiunt irrisores & insultantes alienis calamitatibus, s. s. e. Pro eo quòd plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu super terram Israel. &, Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, terit pede, &c.

Insultatio Irrisio.
Eze.25,6.
Prou.6,12.

Pes constans vel rectus, certum, constans & rectum studium propositumque indicat, s.s.e. Pes meus stetit in directo. &, Eripuit oculos meos à lacrymis, & pedes meos à lapsu. &, Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei.

Constantia.
Psal.25,12.
Psal.65,14.
Eccles.4,17.

Contrà verò, pedes moti, inconstantis & titubantis habitus cùm sint, sententiæ mutationem aut dubitatione metúmue arguunt, in arcana significatione, s.s.e. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. &, Dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt.

Inconstantia. Titubatio.
Psal.72,2.
Psal.37,17.

Psal.93,18. sunt.&, Non det in commotionem pedem tuum. Et si dicebam,motus est pes meus, misericordia tua adiuuabit me.&,
Iere.14,10. Hæc dixit Dominus populo huic: Qui dilexit mouere pedes suos,& nō quieuit.

Temeritas. Pedum festinatio temeritatem arguit, & inconsultam actionem eorum, qui affectus suos impotenter sequuntur, s.s.e.
Psal.13,3. Veloces pedes eorum ad effundendum
Prou.6,18. sanguinem.&,Cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum.&, Qui festinus est pe-
Prou.19,2.
Prou.7,11. dibus, offendet.&, Garrula & vaga quietis impatiens, nec valens in domo consi-
Heb.12,13. stere pedibus suis.&, Vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

Obedientia Seruitus Eccl.6,25. Pedes in compedibus illigati, captiuitatem, seruitutemque,atq; integram subiectionem significant,s.s.e. Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torquem illius collum tuum.

Impedimentum. Difficultas. Eccl.21,22. Aliquando compes in pedibus,impedimentum & laborem durum difficultatemque significat, s.s.e. Compes in pedibus stulto doctrina.

Supplicatio. Adoratio. Esth.8,3. Marc.5,22. Ad pedes alterius prouolui, adorantis & supplicantis habitus est, s.s.e. Nec his contenta procidit ad pedes regis, fleuitque,&c.&c. Venit quidam de Archisynagogis nomine Iairus;& videns eum, pro-
Matt 28,9. cidit ad pedes eius. &, Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.

Insultatio. Calcaneum magnificare, est insolenter aduersus alterum agere, vel insultare.
Psal.40,10. vt, Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem.

Cor.

Pertinacia. Impudētia. Audacia. Ezech.3,7. Cor durum pertinaces,audaces,impudentesque efficit, s.s.e. Domus Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me; omnis quippe domus Israel attrita fronte est & duro corde.

Patientia. Magnitudo animi. Prou.14,29. Cor latum vel dilatatum, patientiam, tolerantiam,& magnanimitatem indicat, s.s.e. Exaltatio oculorū est dilatatio cordis. Cor verò conquassatum vel lan-
Timor. Pauor. Esa.2,11. guens, timoris subiti aut inexspectati, & improuisi periculi est index, s.s.e. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum; nec remansit spiritus in nobis, ad introitum vestrum.

Cōscientia. Suspicio. Cognitio. Cor ardens, vel incitatum, conscientiam, cogitationem intentam, & quandam velut diuinationem, & agnitionem spontaneam significat.vt, Nōnne cor no-
Luc.24. strum ardens erat in nobis,dum loqueretur nobis in via, &c.

Caro, Pellis.

Afflictio. Miseria. Thren.3,4. Caro & pellis consumpta aut attenuata, infirmitudinem atque imbecillitatem maximam significat, s.s.e. Vetustam fecit pellem meam & carnē meam, contriuit ossa mea.

Oppressio. Angustia. Carnem propriam comedere, & sanguinem suum bibere, extremæ oppressionis & egestatis,atque afflictissimarum rerum est argumentum, s.s.e. Et cibabo
Esa.49,26. hostes tuos carnibus suis, & quasi musto sanguine suo inebriabuntur.

Inuidia. Vltio. Carnibus alienis vesci,extremæ & crudelissimæ vltionis aut etiam inuidiæ est, s.s.e. Si non dixerūt viri tabernaculi mei,
Iob 31,31. quis det de carnibus eius, vt saturemur?

Præcordia, Viscera.

Misericordia. Viscera magna, eademque commota, misericordiæ maximæ significationem ostendunt, s.s.e. Vbi est zelus tuus,
Esa 63,14. & fortitudo tua? multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum super me continuerunt se.

Perturbatio. Præcordiorum commotio & tentatio grauis, dolorem, perturbationemque arguit, s.s.e. Ventrem meum, ventrem
Iere.4,19. meum doleo, sensus cordis mei turbati
Iob 30,27. sunt in me. &, Interiora mea efferbuerunt, absque vlla requie, præuenerunt me dies afflictionis.

Ossa.

Indignatio. Dolor. Perturbatio. Ossium tremor, & cordis comminutio, animi dolorem, indignationemque vehementem prodit,s.s.e. Con-
Iere.23,9. tritum est cor meum, cōtremuerunt omnia ossa mea,factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo madidus à vino, &c.

COLOR.

Affectus animi.

In colore etiam totius corporis, maximè autem vultus, varia, nec obscura significatio est. Pallor enim timorem, albedo perturbationem, subitamq́ue pudefactionem; rubor verecundiam indicat, s.s.e. Non modò cõfundetur Iacob, nec modò vultus eius erubescet. De hoc autem genere multa in capite de Vultu & facie indicata sunt.

SANGVIS.

Homicidium impunitum. *Isa.6,21.*

SANGVIS occultus homicidium inultum ac impunitum significat, s.s.e. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, vt visitet iniquitaté habitatoris terræ contra eum, & reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet vltrà interfectos suos.

Strages. *Isa.34,3.*

Sanguis inundatis stragem magnã, s.s.e. Tabescent montes à sanguine eorum.

Victoria. *Isa.36,1.*

Sanguine persusus vir stragem à se editam, victoriamq́ue sibi partam indicat, s.s.e. Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? &c.

TOTIVS CORPORIS HABITVS ET SITVS.

HAETENVS corporis partium habitus & gestus indicati sunt, nunc deinceps corpus ipsum, quot modis habere contingat, quidq́ue singuli habitus atque situs significent, docebimus.

Arrogantia. Impudentia. *Iob 15,27.*

Crassitudo & obesitas, arrogantiam & stultitiam efficit, quarum impudentia comes est, s.s.e. Operuit faciem eius crassitudo, & de lateribus eius aruina dependet.

IACERE, PROCVMBERE, PROCIDERE.

Mœror grauis. *Thren.2,11.* *Ierem.3,25.*

IACERE in terra super dextrum præsertim latus, mœrorem impotentem atque animi grauem deiectionem significat, s.s.e. Effusum est in terra iecur meum, super contritionem filiæ populi mei. &, Iacebimus in confusione nostra: & accipiet nos ignominia nostra, quoniam Domino peccauimus.

Imbecillitas. Lassitudo. *Isa.51,20.*

Est etiam imbellium, lassorum, victorumq́ue situs, s.s.e. Filij tui profecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum. Ita etiam illud, Posuisti vt terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

Desolatio. Subiectio. *Isa.52,2.*

Iacere in puluere, desolatum esse & deiectum significat, s.s.e. Excutere de puluere, consurge, sede Ierusalem.

Supplicatio. Pœnitentia. *1.Par.21,16.*

Iacere super faciem in sacco, pœnitentium & supplicum habitus est, s.s.e. Et ceciderunt tam ipsi, quàm maiores natu proni in terram vestiti ciliciis.

Reuerentia. Adoratio. Postulatio. Gratiarum actio. *Mat.20,20.* *Math.26.* *Math.28.* *2.Paral.20.18.* *2.Paral.29.28.* *Math.2.* *Luc.17.* *Actor.10.24.*

Procubitus in terram, magnæ reuerentiæ adorationisq́ue habitus est: item studiosissimi & magna cum propositi pertinacia postulantis, præterea gratias agentis acceptumq́ue beneficium agnoscentis, s.s.e. Tunc accessit mater filiorum Zebedæi, adorans & petens aliquid ab eo. &, Christus procidit in faciem suam orans. Et, Mulieres procumbentes Christiq́ue pedes complexæ adorabant. Et, Iosaphat & Iuda, & omnes habitatores Ierusalem ceciderunt in terram coram Domino, & adorauerunt. Et, Cùm finita esset oblatio, incuruatus est rex Ezechias, & omnes qui erant cũ eo, & adorauerunt. Et, Magi procumbentes adorauerunt Iesum. &, Leprosus sanatus gratias agens, cecidit ad pedes Iesu. Et, Cornelius procidens ad pedes Petri adorauit.

Reuerentia. Metus. *Psal.71,9.* *Act.16,29.* *Isai.49,23.*

Est etiam procubitus non solùm reuerentiæ, sed religiosi timoris index, s.s.e. Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. &, Cùm petiisset lumen, tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes. Et, Vultu in terrã demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.

Deprecatio. *1.Esd.10,1.* *1.Mach.4.39.* *2.Mach.3.15.*

Huiusmodi etiam habitus est dolentium, calamitatemq́. deprecantium, s.s.e. Sic ergo orante Esdra, & implorante Deum, & flente & iacente ante templum Dei, &c. Et, Sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum: & ceciderunt in faciem super terram. Et, Sacerdotes ante altare cum stolis sacerdotalibus lustrauerũt se, & inuocabant de cælo eum, qui de depositis legem posuit. Paulus

Oratio vehemens & affectuosa. Actor. 19.

lus in iuuenem præcipitem datum procidit habitu orantis, studiosissimeq. cótendentis apud Deum de restitutione illius.

Indignatio. 3. Reg. 21, 3.

Aliquando cu[illegible]re, indignationem impotentem arguit: Sic enim Achab indignatus cubuit auersa facie.

Côuiuium. Amos 2, 8.

Recumbere conuiuarum situs est; olim enim lectis ad mensam stratis, recumbebant, s.s.e. Et super vestimentis pignoratis accubuerunt iuxta omne altare.

INCLINARI.

Ministeriû. Seruitus. Marc. 1, 7.

INCLINATIO erga aliquem ministerij bumillimi & obsequiosi valdè significationem babet, s.s.e. Cuius ego non sum dignus, vt procumbens soluam corrigiam calceamentorum eius.

Pauor. Luc. 24, 5.

Caput etiam in terram demittebant mulieres visis angelis, pauore videlicet consternatæ.

GENV FLEXIO.

Oratio. Petitio. 2. Par. 6, 13. Daniel. 6, 5.

GENIBVS flexis & palmis ad cælum sublatis orat Salomon, & petit. Et Daniel tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat.

2. Paral. 7, 3.

Curuare genua, & facies in terram demittere, adorantium, & trementium diuinam maiestatem babitus esse obseruatur, populo adorante Deum, cuius præsentiam ignis descendens indicabat.

STARE.

Oratio. Postulatio. Laudatio. 2. Paral. 7, 6.

STARE in templis aut aliâs ante Deum, babitus est orantium & postulantiû oratione: Sic enim & Sacerdotes stantes orabant, & populus Sacerdotibus adstabat eodem orandi studio affectus. Est etiam laudes diuinas celebrantium. borum generum exempla illa sunt; Sacerdotes autem stabant in officiis suis, & Leuitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex ad laudandum Dominum, cunctusque Israel stabat. & omnis Iuda stabat corã Domino cum pamulis, vxoribus & liberis suis. Et Reges videbunt, & consurgent principes, & adorabunt.

Isai. 49, 7.

Auditio. Actor. 2.

Atque idem habitus erat eorum, qui vel exponendæ legi vel concionibus audiendis intererant. Sic Petrus verba facturus, in medio fratrum stetit. Et dixerunt Leuitæ, Surgite & benedicite Domino Deo vestro. Et conuertit rex faciem suam, & benedixit vniuersæ multitudini Israel: nam omnis turba stabat intenta.

2. Paral. 6, 3.

Instantia. Studium. Amos 9. Ierem. 1, 18. Matt 26, 62.

Est etiam habitus curantis rem aliquam agendam, operisque instantis, s.s.e. Vidi Dominum stantem super altare, & dixit, Percute cardinem, &c. &, Tu ergo surge, loquere ad eos omnia, quæ præcipio tibi. &, Surgens princeps Sacerdotum, ait illi: Nihil respondes? &c.

Honor. Reuerentia Iob 29, 8.

Assurgere alicui, honoris causa contingit, s.s.e. Videbant me iuuenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabãt.

Ministeriû Consilium Iere. 23, 22. Zacha. 3, 7.

Stare ante Deum in consilio, ministrorum habitus est, cuiusmodi prophetæ sunt, s.s.e. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo. Et de his, qui nunc bic assistunt, id est, ministrant.

Studium. Contentio. Hab. 2, 1.

Illud verò, quod apud Habacuq legimus; Super custodiam meam stabo, & figam gradum super munitioné meã, &c: ad id habituum genus refertur, qui magno studio, non sine difficili labore, magna demùm animi contentione, & graui proposito suscipiuntur, à sanctis viris rei postulatæ impetrandæ causa. Ait enim Propheta sibi loco & difficili habitu non moueri decretum fuisse, quoad de grauissima quæstione certum diuinitus redderetur responsum.

Verba facere. Esth. 8, 4.

Præterea stare coram aliquo, habitus est verba facientis, s.s.e. Illaque consurgens stetit coram eo, & ait, &c.

SEDERE.

Securitas. Isai. 33, 16.

SEDENTIVM habitus varia indicat: quorum interpretatio tum ex locis, vbi sedetur; tum ex aliis adiunctis petitur. Sedere enim in excelso, quietem & securitatem significat, s.s.e. Iste in excelsis sedebit, munimenta saxorum sublimitas eius.

Mœror. Calamitas. Isai. 3, 26.

Rursum verò, sedere in terra vel puluere, situs est mœrentium, calamitosorum & lugentium, s.s.e. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in

Iere.13,18. terra sedebit. Et humiliamini, sedete,
quoniam descendit de capite vestrò co-
Ezec.26;16. rona gloriæ vestræ. Et descendent de se-
dibus suis omnes principes maris, & in
Isai 47,1. terra sedebunt, &c.&, Sede in terra,oon
est solium filiæ Chaldæorum, quia vltrà
non vocaberis mollis & tenera.

Luctus. Mœror. Ad eundem affectum mœroris & lu-
ctus pertinent illa, Quomodo sedet sola
Thren.1,1. ciuitas. Sederunt in terra, conticuerunt
Thren.2.10. senes filiæ Sion. Et, Super flumina Ba-
Psal.136,1. bylonis illic sedimus & fleuimus.

Pœnitentia. Supplicatio. Est & pœnitentium, diuinamque mi-
sericordiam monere studentium suppli-
cum habitus, in sacco & cinere sedere,
s.s.e. Et surrexit de solio suo, & abiecit
Ion.3,6. vestimentum suum à se, & indutus est
sacco, & sedit in cinere.

Pax. Tranquillitas. Sedere autem in agris, vineis & hor-
tis, pacem, quietem & tranquillitatem
Mich.4,4. indicat, s.s.e. Et sedebit vir subtus vi-
neam suam, & subtus ficum suam, & non
1.Mach.14.12. erit qui deterreat. Et sedit vnusquisque
sub vinea sua, & sub ficulnea sua; & non
erat, qui eos deterreret.

Docens. Sedere etiam habitus docentium est,
maximè autem si in cathedra sedete di-
Matt.23,2. cantur, s.s.e. Super cathedra Moysi se-
Matt.26.55. derunt Scribæ & Pharisæi. &, Quotidie
apud vos sedebam docens in templo.

Auditores. Auditores etiam sedere solent, vt ma-
iori quiete disciplinam excipiant, s.s.e.
Marc.3,32. Et sedebat circa eum turba. Et circum-
spiciens eos qui in circuim sedebant.&,
Luc.10,39. Maria sedens secus pedes Iesu, audiebat
verbum, &c.

Quies. Animi sedatio. Est etiam sessio habitus quieti & sui
compotis hominis, contrarius inquieto
& turbulento ingenio, cuiusmodi situ &
habitu ille, qui à dæmonio vexabatur,
Luc.8,35. probatus est liberatus. Et inuenerunt ho-
minem sedentē, à quo dæmonia exierant.

Dignitas. Honor. Vices. Sedere ad dextram alicuius principis,
proximam illi auctoritatē sortiti est, s.s.e.
Et Dominus quidem Iesus postquam lo-
cutus est eis, assumptus est in cælum, &
Marc.16,19. sedet à dextris Dei.&, Sede à dextris meis,
Psal.109.1. donec ponam inimicos tuos scabellum
pedum tuorum.

Denique regum, principum, iudicum,
consulum, & senatorum situs est sessio.vt, Psal.79,2.
Qui sedes super Cherubim.&, Deus sedet Psal.46,9.
super sedem sanctam suam. Et rex, qui Psal.10,8. Prouerb 28.
sedet in solio iudicij.&, Etenim sederunt Psalm.118.23.
principes, & aduersum me loquebantur.

Respicere.

Respicere habitus est curantis Cura.
eam rem vel personam, in quam respici-
tur, s.s.e. Respexit Dominus ad Abel, & Genes.4,4.
ad munera eius; ad Cain autem, & ad
munera eius non respexit. Et salua ani- Gen.19,17.
mam tuam, noli respicere post tergum
tuum. Et respexit Dominus filios Israel, Exod 2,25.
& liberauit eos. Et audierunt, quòd visi- Exod.4,31.
tasset Dominus filios Israel, & quòd re-
spexisset afflictionem eorum. &, Respice Deut.26,15.
de sanctuario tuo, & de excelso cælorum
habitaculo.&, Benedic populo tuo Israel. Psal 9,28
Et oculi eius in pauperes respiciunt. Et, Psal.21,2.
Deus meus respice in me: quare dereli-
quisti me?&, Domine quando respicies? Psal.34,17.

Ascendere.

Ascendere verbum est iis adscri- Via ad Israelis regionem.
ptum, qui terram Israelis, maximè autem
Iudæam & Hierosolymam petunt, s.s.e.
Vide terram, quam Dominus Deus tuus Deut.1,21.
dabit tibi: ascende & posside eam.&, Qui
ascendere vos feci de terra Ægypti, & Amos 2,10.
eduxi vos in deserto quadraginta annis,
vt possideretis terrā Amorrhæi.&, Ascen- Luc.2,42.
dentibus illis in Hierosolymam, secun-
dùm consuetudinem diei festi. Ascendit
malitia Niniuitarum coram me: id est, Ion.1,2.
nimium aucta excreuit atque superauit
omnem modum & hominū opinionem.

Equo sedere.

Honoris causa equo aliquis ve- Honor. Dignitas.
ctus incedit, vt conspicuus sit, dignita-
temque suam probet spectatoribus, s.s.e.
Homo, quem rex honorare cupit, debet Esth.6,8.
indui vestibus regiis, & imponi super
equum, qui de sella regis est.&, Vidi ser- Eccles.10,7.
uos in equis & principes ambulantes su-
per terram quasi seruos.

Christus Dominus asello vectus con- Modestia. Zach.9,9.
spicuum se populo exspectanti exhibuit;
magno tamen modestiæ & humanitatis
exemplo.

exemplo. Exulta satis filia Siou, iubila filia Ierusalem, ecce rex tuus venit tibi Matth.21,5. iustus & Saluator, ipse pauper, & ascendens super asinum & super pullum filium asinæ.

Obseruantia. Vt equo vel aliâs iumeuto insidere, præter vehiculi commoditatem, etiam honoris & dignitatis est signum: ita reuerentiæ & obseruantiæ argumentũ est, si quis coram alio ex equo vel iumento descendat, s.s.e. Gen.24,64. Rebecca quoque conspecto Isaac descendit de camelo, & ait ad puerum, &c.

Motvs.

Corporis varij sunt motus, tum partibus ipsis, tum locis; tum etiam tarditate & celeritate differentes; omnes autem cogitationem sequuntur aliquam: idemque motus varias & cogitationes subit, & significationes indicat.

Cura. Studium. Solicitudo. Ambulare enim studium, curam, & muneris propositi gerendi cogitationem, Zach.3,7. exercitationemque significat, s.s.e. Hæc dicit Dominus Deus, Si in viis meis ambulaueritis, & custodiam meam custodieritis. Er Eliseus magnam curam & solicitudinem hoc modo indicabat, s.s.e. 4.Reg.4,35. At ille reuersus deambulabat in domo semel, huc atque illuc. Et Iesus Discipulos Mar.10,32. suos in via præcedens, magnum studium negotij salutis nostræ indicabat, cuius causa Ierosolymam petebat; ita vt illi stupescerent & admirarentur.

Consolatio. Est alius motus inquietus & varius eorum, qui aliquem ex accepto dolore mœstum & plaugentem consolantur: Hic motus verbo Hebraico נוד indicatur, cuius significatio ad solitudinem, curam, sedulitatem & inquietudinem refertur. huius exempla multa sunt, ex quibus illa: Quis enim miserebitur tui Ierusalem? aut Ierem.15,5. quis contristabitur pro te? Quis ibit ad Iere.16,5. rogandum pro pace tua? &, Ne ingrediaris domum conuiuij: neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos, &c. Psal.69,21. Et sustinui qui simul contristaretur; & non fuit, qui consolaretur, & non inueni. &, Vastata es Niniue, quis commouebit Nah.3,7. super te caput? Vnde quæram consolatorem tibi? &, Audientes tres amici Iob Iob 2,11. omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo. Omnibus in his locis verbum est נוד quod satagere significat.

Diligentia. Mare & aridam circuire, est omnia tentare & experiri, s.s.e. Væ vobis Scribæ Matth.23,15. & Pharisæi, qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum, &c.

Claudicare in motu, translatione à pecudibus sumpta, est misera & calamitosa vitæ conditione vti, s.s.e. In illa die con- Mich.4,6. gregabo claudicantem, & eam quam eieceram, colligam; & quam afflixeram, consolabor. Et ponam claudicantem in reliquias.

Vitatio. Declinatio. Recedere ab aliquo, est consuetudinem illius vitare, tanquam pestilentis & contage sua alios inficientis, s.s.e. Qui videbant me, foras fugerunt à me.

Metus. Non egredi ostium, metuentis sibique cauentis est. vt, Si expaui ad multitudinem nimiam, &, Despectio propinquo- Iob 31,34. rum terruit me. Et non magis tacui, nec egressus sum ostium.

Cvrrere.

Studium. Diligentia. Cvrsvs studium, diligentiam, & magnam rei agendæ curã significat, s.s.e. Gen.18,2. Quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum, de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terram. &, Cucurrit puella, & Gen.24,28. nuntiauit in domum matris suæ, omnia quæ audierat. Et Eliseus, relictis bobus, 3.Reg.19,20. cucurrit post Eliam. &, Si videbas furem, Psal.49,18. currebas cum eo. &, Sine iniquitate cu- Psal.118. curri & direxi. Et viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

Labi.

Periculum. Labi ferè semper periculum arguit, s.s.e. Ego retribuam eis in tempore, vt Deut.32,35. labatur pes eorum. &, Ne desperaueris Prou.24,10. lapsus in die angustiæ. Et lapsa est in la- Thren.3,53. cum vita mea. Illud verò grauissimum discrimen, & cui remedium inueniri facile nequit, significat. Idcircò via eorum erit quasi lubricum in tenebris; impel- Iere.23,12. lentur enim & corruent in ea.

Cadere.

Vinci. Occidi. Num.14,3. CADERE, de victis & occisis in prœ-
lio dicitur, s.s.e. Ne cadamus gladio. Et,
Gen.14,10. Rex Sodomorú & rex Gomorrhæ terga
verterunt, cecideruntque ibi. &, Quo-
2.Reg.1,19. modo ceciderunt fortes? Et ipsi infirma-
Psalm.26,2. ti sunt, & ceciderunt. Et cadent à latere
Psalm.90,7. tuo mille, & decé millia à dextris tuis. &,
Psal.117,13. Impulsus euersus sum vt caderem. Ca-
Bellum in vrbe. dere in plateis, bellum intra vrbé ipsam
Iere.50,30. gestum significat, s. s. e. Idcircò cadent
iuuenes eius in plateis eius.

Dormire.

Securitas. Negligentia. DORMIRE habitus securi & negli-
gentis est: contrà verò expergisci, s.s.e.
Psal.43,23. Exurge, quare obdormis Domine? exur-
Iob 11,18. ge, & ne repellas in finem. &, Et habebis
fiduciam proposita tibi spe. Et defessus
securus dormies. Ego dormiui & sopo-
Psal.3,6 tatus sum, & surrexi, quia Dominus sus-
Actor.12,6. cepit me. Et erat in ipsa nocte Petrus
Psal.120,4. dormiens. Et ecce non dormitabit neque
dormiet, qui custodit Israel. Quo loco
Mar.13,33. negligentiam significat verbum dormire,
sicut in illo: Ne cùm Dominus venerit,
inueniat vos dormientes. Et inter vos
multi imbecilles, & dormiunt multi. Vi-
1.Cor.11,13. Studium. gilare sibi consulentium resque suas cu-
Cura. rantium, magni studij etiam est, s. s. e.
Qui de luce vigilauerit, ad illam non la-
Sap.6,15. Matt.25,13. borabit. &, Vigilate itaque, quia nescitis
Marc.13,34. diem neque horam. Et ianitori præcepit
1.Cor.16.13. vt vigilet. &, Vigilate & state in fide. &,
Psal.126,2. Frustrà vigilat, qui custodit eam.

Vox.

VOCIS etiam vt variæ formæ, ita
multiplex significatio est: format enim
natura prius nos intus, ad omnem fortu-
narum habitum, iuuat aut impellit ad
iram, aut ad humum, mœrore graui, de-
ducit & angit: Post effert animi motus
interprete lingua; namque humanam vo-
cem lingua moderatur, & ad animi mo-
Miseria. tus accommodat. Vox afflicta & tenera
Dolor. dolorem & cómiserationem arguit, s.s.e.
Misericordia. Appropinquansque rex lacui, Danielem
Lenitudo. voce lachrymabili inclamauit. Et, quia
Dan.6,22. Ose.10,5. luxit super eum populus eius.

Vox humilis supplicantium, peten- Supplicatio.
tiumque gratiam aliquam, s.s.e. Donec Eccles.29,5.
accipiant, osculantur manus dantis: & in
promissionibus humiliant vocem suam.

Vox etiam alta vt clamor, aut vnius,
aut plurium est; & pro varietate sonitus Bellicus clamor.
vel monitionem, vel lætitiam & victo-
riam, luctum & lamentationem arguit.
Illa enim clamorem bellicum significant,
& hostilem tumultum: Vocem dederunt
in domo Domini, sicut in die solemni. Thren.2,7.
Et non clamabit, neque accipiet perso- Isai.42.
nam, neque audietur vox eius foris.

Vox etiam in locis altioribus editur, Productio vocis.
vt latiùs longiusq. audiatur, siue ea mo-
nitionis & consilij, siue lætitiæ & boni
nuncij, siue planctus & luctus vox sit in-
dex: vt, Vox in viis audita est, ploratus Iere.3,21.
& vlulatus filiorum Israel. Annuntiate in
Iuda & in Ierusalem auditum facite. Et Iere.4,5.
vox in Rama audita est, ploratus & vlu-
latus multus. &, Super monté excelsum Isai.40,9.
ascende tu, qui euangelizas Sion: exalta
in fortitudine vocem tuam, qui euange-
lizas Ierusalem.

Triturantes & vindemiantes lætitiæ & Exhortatio. Gratulatio.
gratulationis causa vocem exaltant, vt
sese inuicem ad opus incitent, s.s.e. Do- Iere.25,30.
minus de excelso rugiet, & de habitaculo
sancto suo dabit vocem suam. Dominus
rugiet super decoré suum, celeusma quasi
calcantium, &c.

Vox hamon siue turbæ exultantis, qua- Lætitia publica.
lem Iosue de monte cum Mose descen-
dens audiuit, lætitiam publicam signifi- Exod.32,18.
cat: de huiusmodi voce veræ tamen &
inculpatæ lætitiæ indice scriptum est,
Vox exultationis & salutis in tabernacu- Psal.117,15.
lis iustorum.

Cum voce autem tubæ aut cornu so- Belli indicium.
nitus auditus, siue clangor, siue alio no- Exhortatio.
mine Latinè dicatur, vel belli, aut alte-
rius periculi aduentum significat. vt, Ca- Ezech.7,14.
nite tuba, præparentur omnes, & non est
qui vadat ad prœlium. &, Clangite buc-
cina in Gabaa, tuba in Rama, vlulate in Ose.5,8.
Bethauen, post tergum tuum Beniamin.
Et in gutture tuo sit tuba quasi aquila su- Osee 8,1.
per domum Domini.

Vlulatus plerumque plangentium &
magno

Lamentatio Desiderium. magno desiderio velut insanientium est.
Isai. 23, 1. vt, Vlulate naues maris, quia vastata est
domus vnde venire consueuerant. Et præ
Isai. 65, 14. contritione spiritus vlulabitis. Et vlulate
Ezec. 30, 2. væ væ diei. &, Vlulate habitatores Pilæ.
Soph. 1.

SIBILARE.

Conuocatio Insultatio. SIBILARE conuocantes solent; aut
Isai. 5, 26. irridentes & insultantes, s.s.e. Et leua-
bit signum in nationibus procul, & sibi-
Isai. 7, 18. labit ad eum de finibus terræ. &. Sibilabit
Dominus muscæ, quæ est in extremo
Thren. 2, 15. fluminum Ægypti. Et sibilauerunt &
Ezec. 27, 37. mouerunt caput suum super filiam Ieru-
salem. Et negotiatores populorum sibi-
lauerunt super te.

SILERE.

Tacere. Silere. SILENTIVM non minus aliquando
quàm vox internos animi affectus, mo-
Dolor vehemens. tus & perturbationes indicat. Est enim
ea doloris vis, vt clamare, gemere, luge-
reque homines cogat: sed cùm dolor ve-
hementior, auctiorq. est, animique mœ-
stitiæ coniunctus, & profunda mœroris
cogitatione pressus, neque lachrymis ne-
que voci erumpendæ locum concedit.
Atque ita grauius afficitur & laborat ani-
mus, quàm si per luctus & lamenta res-
Thren. 2, 10. pirare aliquantulum sineretur, s.s.e. Sede-
runt in terra, & conticuerunt senes filiæ
Psal. 31, 3. Sion. &, Quoniam silui, inueterauerunt
ossa mea. &, Tacui semper, silui. &, In-
Ezec. 24, 17. gemisce tacens, mortuorum luctum non
Iob 2, 12. facies. &, Sederunt cũ eo in terra septem
diebus & septem noctibus, & nemo lo-
quebatur ei verbum; videbant enim do-
lorem esse vehementem. Et cùm audis-
Esd. 5. 3. sem sermoně istum, scidi pallium meum
& tunicam, & euelli capillos capitis mei,
Patientia. Tolerantia. & sedi mœrens. Hebr. tacens. Aliquan-
do silentium, victi & captiui iugumque
sine detrectatione ferentis, seseque dignè
Ierem. 8. pati agnoscentis, s.s.e. Quare sedemus?
conuenite & ingrediamur ciuitatem mu-
nitam, & sileamus ibi, quia Dominus
Amos 6, 21. Deus noster silere nos fecit. Et dicet ei,
Psal. 38, 3. Tace, & nõ recorderis nominis Domini.
Et obmutui, & humiliatus sum; & silui à
Thr. 3, 26. bonis, & dolor meus renouatus est. &,
Bonum est præstolari cum silentio salu-
tare Dei.

Tacent etiam qui verentur & metuunt, Metus.
s.s.e. Si expandi ad multitudinem ni- Verecundia.
miam. &, Despectio propinquorum ter- *Iob 31, 34.*
ruit me, & non magis tacui.

Tacet Christus falsis testimoniis dela- *Matth. 27.*
tus, simul vt patri obediret, cuius consi-
lio se in mortem traditum cognoscebat; &
vt criminũ falsitatem indignam respon-
sione & defensione argueret.

RIDERE.

RISVS vel gaudij signum est plerum- Gaudium.
que. vt, Cecidit Abraham in faciẽ suam, *Gen 17, 17.*
& risit. &, Risum fecit mihi Dominus. &, *Gen 21, 6.*
Risus dolore miscebitur. Vel etiam irri- *Prou 14, 13.*
sionis & insultationis in alterius calami- Irrisio.
tatem, vel contemptionis etiam. vt, Ne Insultatio. Cõtemptus.
tradas Domine sceptrum tuum iis, qui *Esth. 14, 11.*
non sunt, ne rideant ad ruinam nostram.
Et super eum ridebunt, & dicent, &c. Et *Psal. 52, 8.*
ego in interitu vestro ridebo. Et super *Habac. 1.*
omnem munitionem ridebit.

LVGERE.

LVCTVS desiderium persæpè arguit Desiderium.
rei vel vtilis, vel alio nomine charæ, s.s.e.
Et mœrebunt piscatores, & lugebũt om- *Isai. 19, 7.*
nes mittentes in flumẽ hamum. &, Periit
sacrificium & libatio de domo Domini, *Iol. 1, 9.*
luxerunt sacerdotes & ministri Domini.
Et luxerunt speciosa pastorum, & exsic- *Amos 1, 2.*
catus est vertex carmeli. &, Qui vendit, *Ezech. 7, 12.*
non lugeat, quia ira super omnes popu-
lum eius.

RAVCEDO.

VEHEMENTIS, nimij ac contenti cla- Clamor intentus & vehemens
moris signum est raucedo, s.s.e. Labo-
raui clamans, raucæ factæ sunt fauces *Psal. 68, 4.*
meæ; defecerunt oculi mei, dum spero
in Deum meum.

AFFECTVS CORPORIS ET ANIMI.

AFFECTVVM pars quædam cor-
pus, pars animum agit, vtrumque etiam
pars alia tentat: dicimus autem affectum
siue affectionem aliquam grauem passio-
nem, vt dolorem, sitim, famem, deside-
tium:

rium : horum præcipua genera, quorum significatio & vsus in sacris obseruatur libris, breuiter percurremus.

SVDARE.

Labor. Opera. SVDOR intentum laborem multamque operam in re aliqua positam arguit.
Eccl.2,11. Cumque me conuertissem ad vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ ; & ad
Ezec.24,12. labores, in quibus frustrà sudaueram. Et multo labore frustrà sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo.

Anxietas. Difficultas. Fatigationem, anxietatem & difficultatem aliquam subitam indicat sudor,
Gen.3,19. s.s.e. In sudore vultus tui vesceris pane
Luc.22,44. tuo. Ille autem Christi seruatoris sanguineus sudor arcanam quandam & vehementissimam luctam indicauit, quam nos in sacris carminibus & aliàs descri-
Impuritas. psimus. Est etiam aliquando sudor im-
Ezec.24,13. munditiæ significatione notatus, s.s.e. Et non es mundata à sudoribus tuis, neque mundaberis prius, donec quiescere fa-
Ezec.44,18. ciam indignationem meam à te. &, Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia linea in lumbis eorum, & non accingentur in sudore.

ESVRIRE.

Defectus. ESVRITIO magnum defectum, vehe-
Desiderium. mensque desiderium significat, s.s.e.
Iob 6,6. Animæ esurienti etiam amara dulcia vi-
Iob 24,10. dentur. &, Esurientibus tulerunt spicas.
Prou.18,8. Et animæ effœminatorum esurient. &,
Prou.25,21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. &,
Isai.29,8. Sicut somniat esuriens & comedit : cùm autem fuerit expergefactus, vacua est ani-
Ierem.31,12. ma eius. Et erit anima eorum quasi hor-
Luc.1,53. tus irriguus, & vltrà non esurient. &, Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

SITIRE.

Desideriũ. SITIS desiderium vel necessariæ rei vel eius, sine qua esse non possis, ex longa consuetudine antecedentis copia atque
Iere 48,18. vsus, s.s.e. Descende de gloria, & sede
Psal.62,1. in siti habitatio filiæ Dibon. &, Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.

Interdum fatigationẽ & longum iter Fatigatio.
arguit sitis: vt, Esurientes & sitientes, ani- Iter lõgum Psal.106,5.
ma eorum in ipsis defecit. &, Prohibe pe- Ierem.2,25.
dem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Nonnunquam sitis insatiabilitatem rei adeptæ sine vllo fastidio vlteriùs etiam
expetitæ significat. vt, Qui bibunt me, Eccl.24,29.
adhuc sitient.

OBSTVPESCERE.

OBSTVPESCIMVS ex nouæ rei & im- Res inopinata & magna.
prouisæ admiratione ; vel ex inopinati consilij noua notitia : vel etiam ex casu aut ruina inopinata : est enim non vulgare aut cõmune stuporis argumentum,
s.s.e. Et factum est miraculum in castris, 1.Reg.14,15.
sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit. &,
Venit Dauid in Nobe ad Achimelech sa- 1.Reg.21,1.
cerdotem. Et obstupuit Achimelech, eò quòd venisset Dauid, & dixit ei, Quare
tu solus? Et obstupuit Rama, Gabaa Sau- Isai.10,29.
lis fugit. Et omnes qui viderũt te in gen- Ezec.28,19.
tibus, obstupescent super te. Nihili factus es, & non eris in perpetuum.

TREMOR.

TREMOR affectus est metuentium, Metus.
grauique timore perturbatorum, s.s.e. Deut.2,25.
Hodie incipiam immittere terrorem, atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cælo.

Magnam etiam perturbationem, siue Perturbatio Dolor.
ex timore, siue ex præsenti dolore tremor
arguit, s.s.e. Dissoluta est Damascus, Iere 49,24.
versa est in fugam, tremor apprehendit
eam. Et tunc conturbati sunt principes Exod.15,15.
Edom, robustos Moab obtinuit tremor.
&, Timor & tremor venerunt super me, Psal.54,6.
& contexerunt me tenebræ.

HORRERE.

CORPORIS horror animi dolorem, Mœstitia.
mœstitiamque prodit, s.s.e. Circunfusa 2.Mach.3,
enim erat mœstitia quædam viro, & hor- 17.
ror corporis : per quæ manifestus aspicientibus dolor cordis eius aspiciebatur.

PVDEFIERI; CONFVNDI.

PVDOR, qui & confusio atque eru- Irritum cõsilium vel votum.
bescentia dicitur, affectum animiq; perturba-

turbationem eius arguit, qui vel consilij constanter initi, vel concepti voti impos *Iere.20,11.* euaserit, s.s.e. Qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt; confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. &, Ad te Domine leuaui ani- *Psal.24,1.* mam meam, Deus meus in te confido, *Psal.89,9.* non erubescam. &, Non erubescant in me, qui exspectant te Domine virtutum. *Psal.70,13.* Et confundantur & deficiant detrahentes *Ioel.1,11.* animæ meæ. Et confusi sunt agricolæ, vlulauerunt vinitores, &c.

Pœnitentia. Arguit etiam huiusmodi affectus malefactorum pœnitentiam, nonnunquam quidem seram, semper autem extortam, *Psalm.96,7.* s.s.e. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris *Sophon.3.* suis. &, In die illa non confundêtis super cunctis adinuentionibus tuis, quibus præuaricata es in me.

Redargutio. Pudefit etiam accusator, qui non docet crimen aut calumniã in eo, cuius nomen *1.Pet.3,16.* detulerit, s.s.e. Sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam, vt in eo quod detractant de vobis, confundantur, qui calumniantur vestrã bonam in Christo conuersationem.

PARTVRIRE, PARERE.

Dolor. Discrimen. PARTVRIENTIS habitus ingentem dolorem, discrimenque magnum arguit, *Psal.7.* s.s.e. Ecce parturit iniustitiam, concepit *Psal.47.7.* doloré. &, Ibi dolores, vt parturientis. &, *Isa.21,3.* Propterea impleti sunt lumbi mei dolore: & angustia possedit me, sicut angustia *Iere.30,6.* parturientis. &, Quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum quasi *Miche.4.* parturientis? &, Nunc quare mœrore contraheris? Nunquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit? Quia com- *4.Reg.19,3.* prehendit te dolor sicut parturientis. Et filij venerunt vsque ad partum, & vires non habet parturiens.

Felicitas. Salus. Isa.56,7. Parere filios absque dolore, subitam & insperatam salutem indicat, s.s.e. Antequam parturiret, peperit; antequam veniret tempus eius, peperit masculum.

CIRCA ÆTATES OBSERVATIONES QVÆDAM.

PVERI.

PVERI in plateis proiecti & neglecti calamitosissimum arguunt ciuitatis *Calamitas.* statum, s.s.e. Effusum est in terra iecur *Thren.2,11.* meum, super contritionem filiæ populi mei, cùm deficeret paruulus & lactens, in plateis oppidi. Et leua ad Deum manus *Ibidem 19.* pro anima paruulorum tuorum, qui pereunt in fame, in capite omnium compitorum.

Puerorum ludentium frequentia salu- *Salubritas. Securitas.* britatem & securitatem magnam significat, s.s.e. Et plateæ ciuitatis comple- *Zach.8,5.* buntur infantibus, & puellis ludentibus in plateis eius.

SENES.

SENECTVS facilis & iucunda reip. *Felicitas reip.* felicitatem arguit, s.s.e. Tunc lætabitur *Iere.31,13.* virgo in choro, iuuenes & senes simul, & conuertam luctum eorum in gaudium. Illud etiam longæuam vitam & rerum *Tranquillitas, longæua vita.* securitatem indicat, quod scriptum est: Adhuc habitabunt senes, & anus in pla- *Zach.8.* teis Ierusalem, & viri baculus in manu eius, præ multitudine dierum.

DE VESTITV.

VESTITVS variæ formæ conspiciuntur, & distinctam ac diuersam significationem habent. Sunt autem in vniuersum duo præcipua genera, ex materia definita, interque se fere opposita; nam quæ ex crassiori horridiorique materia constant, conditionem duriorem vel vitæ vel temporis indicant. Contrà verò, quæ ex tenui, molli & nitida materia sunt, statum & habitudinem indicant iucundiorem: sicut de vtroque genere scriptú est, In melotis & in pellibus caprinis egentes, *Hebr.11,37.* angustiati, afflicti, quibus dignus nó erat mundus. &, Ecce, qui mollibus vestiun- *Matt.11.8.* tur, in domibus regum sunt.

SACCVS.

SACCVS vestitus erat pœnitentium, atque præsentem calamitatem deprecantium, vel maxima aliqua miseria, vel

Mœstitia. Luctus. ærumna, vel pressura affectorum: præterea publicam pœnitentiam vel sponte, vel Ecclesiastico iudicio professorum. Ezech.7,17. Quorum omnium illa exempla sunt. Et accingent se ciliciis,& operiet eos formido. & in omni facie confusio, & in vniuersis capitibus eorū caluitium.&, Psal 29,12. Conuertisti planctū meum in gaudium mihi, Thren.2,10. concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.&, Consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis. Et saccum cōsui super cutem meam,& operui Iob 16,15. cinere carnem meam. Psal.14,15. Ego autem cùm mihi molesti essent, induebar cilicio. Ion.3,6. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ, & surrexit de solio suo,& abiecit vestimentum suum à se,& indutus est sacco,& sePœnitentia. Supplicatio. Deprecatio. dit in cinere. Exspectatæ calamitatis deprecationes huiusmodi horrido vestitu Esth.4,2. fiebant, s.s.e. Quæ cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti, & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamauit, ostendens amaritudinem animæ Publica pœnitentia. suæ. Est etiam eorum, qui publicè pœnitentiam ineunt, saccos induere, s.s.e. Neh.9,1. In die autē vigesima quarta huius mensis conuenerunt filij Israel in ieiunio & in 1.Par.21,5. saccis. Et leuans Dauid oculos suos vidit angelum Domini stantem, inter cælum & terram,& euaginatū gladium in manu eius, & versum contra Ierusalem,& ceciderunt tam ipse, quàm maiores natu ve- Matt.11,21. stiti ciliciis,proni in terram.&,Si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere, pœnitentiam egissent.

Seruitus. Est etiam captiuorum vestitus, s.s.e. Amos 8,10. Et inducā super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput caluitium. Ezech.12,3. Ad hoc genus pertinet illud: Et tu fili hominis fac tibi vasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis, &c. Gen.41,15. Et huiusmodi vestes Ioseph mutasse dicitur, ad Pharaonem Ægypti gratiam,colloquiumque admissus. Iere.52,33. & Euilmerodach rex Babylonis mutauit vestimenta carceris Ioachim regis Iudæ.

Dolor. Mœstitia. Psal.34,14. Pullatis vestibus vtebantur lugentes & afflicti, s.s.e. Quasi lugens & contristatus (Heb. pullatus) sic humiliabar. &, Psal.41,10. Quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Vestibus immundis indutum esse,im- Impuritas. munditiam significat,& externam impuritatem, s.s.e. Zach.3,3. Et Iesus erat indutus vestibus sordidis, & stabat ante faciem angeli. Egestas. Paupertas. Pannorum vsus pauperum & egestate oppressorum est,s.s.e. Prou.23.21. Quia vacantes potibus, & dantes symbola cōsumentur,& vestietur pannis dormitatio. Iacob.2,2. Et si introierit vir pauper in sordido habitu.

Molles vestes aulicorum & delicato- Deliciæ. Diuitiæ. rum hominum sunt,s.s.e. Ecce qui mollibus vestiuntur,in domibus regum sunt. Matth.11. Etenim si introierit in conuentum ve- Iacob.2,1. strum vir annulum aureum habens in veste candida.

Candidæ vestes ad gloriam, maiesta- Maiestas. Gloria. Puritas. Innocentia. tem, puritatemque significandam ostenduntur. Sic enim Christi transfigurati Matth.17,2. vestimenta facta sunt alba, sicut nix. &, Ioan.20,12. Maria vidit duos angelos in albis sedentes. &, Ambulabunt mecū in albis, quia Apoc.3,45. digni sunt. &, Qui vicerit, sic vestietur Apocal.13. vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ. Et ipse spiritus interpretatur, vestes, inquit, byssinæ iustificationes sanctorum sunt.

Vestes purpureæ siue hyacinthinæ su- Conditio suprema & postrema. premæ & optimæ conditionis signum: contrà verò linum crudum, extremam significat conditionem, s.s.e. Eccles.40. Ab eo, qui vtitur hyacintho, & portat coronā, vsque ad eum, qui operitur lino crudo. 1.Mach.10.14. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, vt magnificarent in ea.&, Dan.5,16. Si vales scripturam legere,& interpretationem eius indicare mihi, purpura vestieris.

Vestes sordidæ & non lotæ, miserorum Miseria. Negligentia. sunt suique negligentium & vitæ pertæsorum, s.s.e. 2.Reg.19,24. Mephiboseth quoq. filius Saul descendit in occursum regis, illotis pedibus & intonsa barba, vestesque suas non lauerat, à die qua egressus est rex, vsque ad reuersionem eius in pace.

Ornatus fœminei descriptio ciuita- Deliciæ. Opulentia. tum delitias & opulentiam indicat, s.s.e. Iere.4,30. Tu autem vastata quid facies? cùm vestieris re

ris te coccino, cùm ornata fueris monili
aureo;& pinxeris stibio oculos tuos,&c.

NVDITAS.

Inopia. INFANTILIS nuditas inopiam si-
gnificat magnam, & necessariarũ rerum
Ose.2.5. defectum, S.S.E. Ne fortè expoliem eam
nudam, & statuam eam secundum diem
Mœstitudo natiuitatis suæ. Nuditas & vestimento-
Desiderium. rum neglectio magnam arguit mœstitu-
dinem ex grauissima perturbatione dolo-
ris. Arguit etiam rei charissimæ deside-
Mich.1,8. rium, S.S.E. Super hoc plangam & vlu-
labo, vadam spoliatus & nudus, faciam
planctum quasi draconum, & luctum
quasi struthionum.

Captiuitas. Nudi etiam aut maxima ex parte spo-
Esa.47,3. liati captiui ducuntur, S.S.E. Denuda tur-
pitudinem tuam, reuela crura, transi flu-
mina, reuelabitur ignominia tua; & vide-
Mich.1,11. bitur opprobrium tuum. Et transite vo-
bis habitatio pulchra confusa ignominia.

Insania. Nuditas etiam mentis cõmotionem:
Sanitas. vt vestitus contrà sanitatẽ ostendit; vtro-
que enim argumẽto illius hominis, à dæ-
Marc.5. monio prius vexati, & deinde à Christo
liberati cõditiones Euangelista descripsit.

Fuga impotens. Nuditas in fuga & vestium desertio,
fugam vehementem atque impotentem
Amos 2.15. significat, S.S.E. Et robustus corde nu-
Marc.14,51. dus fugiet in die illa.&, Adolescens qui-
dam sequutus est eum, amictus sindone
super nudo,& tenuerunt eum. At ille re-
licta sindone nudus profugit ab eis. Nu-
Desiderium. ditas capitis,& pedum,& labiorum vela-
Luctus. tio, panis sordidi vsus, hæc omnia luctum
grauem comitantur, ob desiderium cha-
Ezech.24,16. rissimi capitis, S.S.E. Fili hominis, Ecce
ego tollo à te desiderabile oculorum tuo-
rum in plaga, & non planges neque plo-
rabis, neque fluent lachrymæ tuæ, inge-
misce tacens. Mortuorum luctum non
facies, corona tua circumligata sit tibi. Et
calciamenta tua erunt in pedibus tuis.
Nec amictu ora velabis, nec cibos lugen-
tium comedes.

Afflictio. Calciamenta detrahi, vestium finibus
Calamitas. collectis crura nudari, afflictarum rerum
aut omnino pessundatarum signum est,
Iere.13,22. S.S.E. Propter multitudinem iniquitatis
tuæ, reuelata sunt verecundiora tua, pol-
lutæ sunt plantæ tuæ.

Nuditas etiam ignominiosa & pu- Reip.& religionis euersio.
denda res est, ideóque veræ religionis &
bene institutæ reip. priuationem & ca-
rentiam significat, necnon & peccatoris
conditionem turpissimam oculisque Dei
exosam, S.S.E. Ecce ego congregabo om- Ezec.16,37.
nes amatores tuos, quibus commixta es;
& omnes quos dilexisti, cum vniuersis
quos oderas: & congregabo eos super te
vndique. Et nudabo ignominiam tuam
coram eis, & videbunt omnem turpitu-
dinem tuam.&, Vt vestimentis albis in- Apocal.3,18.
duaris, vt non appareat confusio nudita-
tis tuæ.&, Beatus qui vigilat & custodit Apoc.16,15.
vestimenta sua, ne nudus ambulet,& vi-
deant turpitudinem eius.

DE IIS, QVI CIRCA VESTES OBSERVANTVR, HABITIBVS.

VESTIVM laceratio siue conscissio vel
publica vel priuata, ingentem animi do-
lorem, vel ob communem, vel ob priua-
tam calamitatem vel calamitatis exspe-
ctationem, vel ob aliam indignitatem ac-
ceptum indicabat. Nam in chari capitis
obitu & desiderio, in publicæ miseriæ
sensu, in diuinæ maiestatis contemptione
audita vel cognita, in maximi denique
sceleris alicuius admissi detestatione ve-
stes lacerare antiqui cõsueuere. Hic enim Indignatio
gestus & ipsos, qui subirent grauiter, per- Dolor, animi impatientia.
turbatos significabat;& spectatores vehe-
menter monebat. Sic Athalia conspira- 2.Par.23,13.
tionis aduersum se pro regia familia initæ
certior facta, scidit vestimenta sua,& ait,
Insidiæ, insidiæ. &, Iosias audita lectione 2.Par.34,16.
libri Legis, in templo reperti, scidit ve-
stimenta sua, & præcepit Helciæ & Ahi-
cham filio Saphan & Achobor filio Mi-
cha; Saphan quoq. scribæ & Asaiæ seruo
regis, dicens, Ite & orate Dominum pro
me, & pro reliquiis Israel & Iuda, super
vniuersis sermonibus libri istius, qui re-
pertus est: magnus enim furor Domini
stillauit super nos, &c. Sic & filij Israel Gen.44,13.
perturbati propter dedecus,& notam ge-
neri suo inustam, scypho Iosephi in Bin-
iamin fratris sarcinis inuento, sciderunt

Act. 14, 13. vestimenta sua. Vestes etiam scindunt suas Barnabas & Paulus ex perturbatione, quòd se præter fas pro diis coli animaduerterent. *Act. 22, 23.* Sic turba Iudæorum vestibus scissis & proiectis, puluerem in aëra iactabant; blasphemiæ damnantes Paulum, & detestati. quanquam iniquè tamen ex more gestus inibatur. Est etiam vestium scissio aliquando pœnitentiæ signum exterius, s.s.e. *Ioel. 2, 14.* Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.

Fuga præceps. Vestem deserere, signum est præcipitis atque impotentis fugæ, animumq́ue vehementi turbatum metu arguit, s.s.e. *Amos 2, 16.* Et robustus corde, &c. &, Qui in agro est, *Mar. 13, 16.* non reuertatur retrò tollere vestimentum suum. &, *Mar. 14, 52.* Iuuenis ille qui sequebatur Iesum amictus sindone super nudum, cùm teneretur, reiecta sindone, nudus profugit. *Expeditio.* Præcinctæ vestes, promptum, paratum, expeditumq́ue ad agendum significant hominem, s.s.e. *Dan. 10, 5.* Et vidi, & ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo. *Psal. 17, 33.* Et Deus, qui præcinxit me virtute. &, *Luc. 12.* Sint lumbi vestri præcincti. &, *Act. 12, 8.* Præcingere, & calcia te caligas tuas.

Vigilantia. Studium. Vestes non exuere, vigilantiam & studium, atque curam erga susceptum negotium indicat, s.s.e. *Nehe. 4, 23.* Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra, vnusquisque tantùm nudabatur ad baptismum.

Consuetudo. Dissuetudo. Vestiri & nudari symbolicôs consuetudinem dissuetudinemq́ue significat, & variorum morum vsum, s.s.e. *Rom. 13, 12.* Abiiciamus opera tenebrarũ, & induamur arma lucis. &, Induimini Dominum nostrum Iesum Christum; satagite per bonam conuersationem vt induamini eum.

Munus. Persona. Nonnunquam ex forma & genere vestium munus & officium personæ cognoscitur, s.s.e. *1. Mach. 10, 21.* Et induit se Ionathas stola sancta septimo mense anno 160. quo vestitu Sacerdos indicatur.

Ignominia Vestes præscindere alicui, genus fuit contumeliæ & ignominiæ grauissimum, s.s.e. *1. Paral. 19, 24.* Igitur Hanon pueros Dauid derasit & decaluauit. Et præscidit tunicas eorum à natibus vsque ad pedes. Ad hoc genus illud spectat: *Act. 16, 22.* Et magistratus scissis tunicis eorum, iusserunt eos virgis cædi.

Vulnera. Vestes cruentatæ vulnera arguũt eorum ipsorum, à quibus gestantur, s.s.e. *Thren. 4.* Errauerunt cæci in plateis, polluti sunt sanguine; cumq́ue non possent, tenuerunt lacinias suas.

Plausus. Obseruatio maxima. Vestes proprias alicui prætereunti sternere, summi honoris ac maximæ obseruationis argumentũ est. Id quod Christo *Matth 21. Marc. 11.* regi suscepto à Ierosolymitana gente præstitum Euangelistæ describunt.

Sanitas mentis. Vestitum esse & compositum, sanam mentem indicat, in eo, qui antea insaniebat, & dæmoniis actus nudus agebat. *Marc. 5.* Huiusmodi argumento furiosissimus ille dæmoniacus anteà, liberatus probabatur iis, quibus notus erat.

Indignatio Tumultus. Vestitum & calciatum aliquem arripi, furiosum indignationis impetum in eo arguit, à quo iubetur arripi, s.s.e. *Dan. 3, 21.* Et confestim viri illi vincti cum braccis suis, & tiaris & calciamẽtis, & vestibus missi sunt in medio fornacis ignis ardentis.

Ignoratio. Velatum esse facie, cæcitatem, & cognitionis, ac mentis turbationem significat, ex D. Pauli interpretatione & longa *2. Cor. 3. 13.* expositione, in Epistola ad Corinth.

Prostitutio. Sinus vestis super faciem mulieris impositæ, habitus est prostitutæ & impndicæ fœminæ, s.s.e. *Nah. 3, 5.* Ecce ego ad te, dicit Dominus, & reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam Gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam.

GESTAMINA VT ARMA, &c.

Paupertas. BACVLVS à iuuene gestatus paupertatem & conditionem tenuem arguit, s.s.e. *Gen. 32, 10.* In baculo meo transiui Iordanem istum; & nunc regredior cum duabus turmis. *Vita longa.* Senex verò baculum gestans, longam vitã & placidam senectam significat, s.s.e. *Zach. 8, 4.* Adhuc habitabunt senes, & anus in plateis Ierusalẽ, & viri baculus in manu eius, præ multimdine dierum.

Expeditio. Armatum esse ex verbo חלץ Hebraico expeditionem ad rem gerendam significat, s.s.e. *1. Paral. 12.* Filij Iuda portantes clypeum & ha-

& hastam sex millia octingenti expediti ad prælium.

VNCTIO.

Sacerdotalis dignitas. Regia dignitas. Leuit.4,3. Numer.3,3. 1.Reg.9. Psal.88,21. Isai.61,1.

VNCTVM esse, eorú est, qui in dignitate vel regia, vel sacerdotali constituti sunt, s.s.e. Si Sacerdos qui vnctus est peccauerit. Et filij Aaron, & qui vncti sunt.&, Cras mittam ad te vitum, de tribu Beniamin; vnges eum ducem super populum meum Israel.&, Inueni Dauid seruum meú, oleo sancto meo vnxi eum. Et spiritus Domini supet me, eò quòd vnxerit me.

Lætitia. Cultus. Voluptas. Ruth 3,4. Matth.6,17. Ezech.16,9.

Est & alia priuatorum hominum vnctio, quæ lætitiam, delitias, voluptatemque significat & indicat, s.s.e. Lauare igitur & vngere & induere cultioribus vestimentis.&, Laui te, & vnxi te oleo.&, Tu autem cùm ieiunas, vnge oleo caput tuum.&, Oliuas plantabis, & non vngeris oleo.

Medicamentum. Marc.6,13. Iacob.5.

Medicamentorú genus etiam est olei vnctio, magis à Deo ex ritu, cæremonia & significatione, quàm ex natuta efficax, s.s.e. Et vngebant oleo multos ægrotos, & sanabantur. Quod apud Iacobum legimus de sacramento vnctionis, aliâs explicabimus.

CORONA.

Gloria. Dignitas. Iob 19,9. Iob 31,36. Psal.20,4.

CORONA gloriæ plerumque index est eorum, qui propter dignitatem aut res præclarè gestas insigniuntur, s.s.e. Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.&, In humero meo portem illum, & circundem illum quasi coronam mihi? Et posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.

Ebrietas. Voluptas. Isai 28,1.

Sed aliquando vitiosam & voluptatibus deditam vitam corona arguit. Solebant enim in cóuiuiis coronis & vnguentis vti antiqui, s.s.e. Væ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim.

SCEPTRVM.

Annuere. Esth.8,3.

SCEPTRVM extendere, annnentis regis habitus est, s.s.e. At ille ex more sceptrum aureum prætendit manu, quo signum clementiæ monstrabatur.

GLADIVS.

Vltio. Terror. Exod.15. Psalm.7,13. Ezec.32,11.

GLADII euaginatio aut etiam vibratio, vltionis & vindictæ minas significat, atque etiam terrorem illis, in quos vibratur, incutiendum, s.s.e. Euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Et gladium suum vibrabit.&, Cùm volare cœperit gladius meus super facies eorum; & obstupescent repente singuli pro anima sua, in die ruinæ suæ.

VEXILLVM vel SIGNVM.

Cóuocatio. Ierem.4,6. Iere.51,12.

VEXILLVM vel signum in altum sublatum, cóuocationem significat, s.s.e. Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion.&, Leuate signnm in terra, clangite buccina in montibus.

Victoria. Iere.51,12.

Vexillum super muros statutum victoriæ signum est, s.s.e. Super muros Babylonis leuate signum, augete custodiam, leuate custodes, præparate insidias, &c.

TVBA.

Pax. Securitas. Iere.42,14.

TVBÆ sonitum vel clangorem non andire, à bello procul esse significat. vt, Ad terram Ægypti pergemus, vbi bellum non videbimus, & clangorem tubæ non audiemus.

CRVX.

Deliberatũ periculum. Marc.8,34.

CRVCEM baiulare aliquem, ignominiæ & periculi subeundi signum est: isque dicitur crucem suam tollere, qui deliberato animo sese mortis etiam ignominiosæ periculo, propter aliquam causam constanter obiicit. vt, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

TENTORIVM.

Bellum deliberatum. Iere.43,11.

TENTORIVM fixnm, ducem ant imperatorem bellum deliberato animo suscipientem & inferentem loco alicui indicat. vt, Ecce ego mittam & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum, & ponam thronnm, Hebraicè tentorinm eius, super lapides istos, qnos abscondi. Et statuet solium suum super eos, veniensque percutiet terram, &c.

CLAMOR.

CLAMOR in montibus editus, longiùs

Longior auditio. Isai 52,7. giùs auditur, atque ad hanc significationem illud spectat: Quàm pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem. *Iere.31,15.* Sic etiam apud Ieremiam: Hæc dicit Dominus, Vox in excelsis audita est lamentationis, luctus & fletus Rachel.

Coactio. Côuocatio. Aliquando congregandi populi causa, in montibus clamatur, s.s.e. Annuntiate in Iudah, & in Ierusalem auditum facite, loquimini & canite tuba in terra.

Calamitas. Miseria. Ierem.4,22. Clamor in domibus ipsis turbationem subitam ex repentina calamitate & miseria ortam arguit, s.s.e. Audiatur clamor de domibus eorum: adduces enim super eos latronem repentè.

Fremitvs.

Alacritas. Fremitvs & vox vehemens atque magna, alacrem fortemque in bello animum indicat, s.s.e. *Isai.42,13.* Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum: vociferabitur & clamabit, super inimicos suos confortabitur. Indignationem præterea & zelum atq. vltionis cupiditatem ostendit fremitus in eo à quo editur, s.s.e. *Iere.25,30.* Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo suo dabit vocem suam, rugiens rugiet super decorē suum.

Gemitvs.

Oppressio. Prou.29,2. Ezec.24,23. Gemitvs oppressorum est, s.s.e. Cùm impij sumpserint principatum, gemet populus. &, Non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, & vnusquisque gemet ad fratrem suum. *Psal.101,6.* &, Vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum &, *Nahum 2,7.* Miles captiuus abductus est, & ancillæ eius minabantur, gementes vt columbæ.

Pœnitentia sera. Prou.5,11. Est etiam pœnitentiæ comes gemitus, sed aliquando nimium seræ, s.s.e. Ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & gemas in nouissimis, quando consumpseris carnes tuas & corpus tuum.

Inuitus. Coactio. Hebr.13,17. Gemunt etiam ij, qui inuiti aliquid agunt, s.s.e. Vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes, hoc enim non expedit vobis.

Interfectio. Præterea gemitus in bello necem & stragem arguunt occisorum, s.s.e. Nunquid non à sonitu ruinæ tuæ & gemitu interfectorum tuorum commouebuntur insulæ? Et gement gemitibus interfecti, coram facie eius. *Ezec.26,15. Ezec.30,24.*

Flere, Fletvs, Planctvs.

Fletvs mœstitiæ & desiderij magni erga rem charam index est, s.s.e. Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. &, Recedite à me, amarè flebo, nolite incumbere vt consolemini me super vastitatem filiæ populi mei. Atque ita in filiorum, aut aliás charissimorum capitum desiderio fletus mentio fit. *Mœstitia. Desiderium. Psal.136. Isai.22,4.*

Sed etiam ex lætitia subita impotentique animi gaudio fletus erumpit, s.s.e. In diebus illis & in tempore illo venient filij Israel, & filij Iuda simul ambulantes & flentes properabunt, & Dominum Deum suum quærent. Hoc modo Ioseph ex subita & magna lætitia agnitis fratribus, fratres autem ex lætitia simul & pœnitentia simul fleuisse accepimus, s.s.e. Cumque amplexatus recidisset super collum Beniamin, fleuit, illo quoque flente super collum eius, &c. *Lætitia. Ierem.50,4. Gen.45,14.*

Planctus calamitatem vel priuatam vel publicam arguit, aut desiderium personæ charissimæ vel benemerentis, s.s.e. Celebrauerunt exequias planctu magno atque vehemente. Et completi sunt dies planctus lugentium Mosen. &, Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. illud verò ad publicæ calamitatis planctum indicandum facit. Vox clamoris de Horonaim, vastitas & contritio magna. *Desiderium. Genes.50,4. Deut.34,8. Iere.48,3.*

Lætitia, exvltatio.

Lætitia, cùm ad cælum & terram, atque ad inanimatas res refertur, roris, & fructuum felicitatem, vbertatemque maximam indicat, atque allegoricôs diuini spiritus gratiam abundanter hominibus communicatam, s.s.e. Laudate cæli, quoniam misericordiam fecit Dominus, iubilate extrema terræ, resonate montes laudationem saltus, & omne lignum eius, quoniam redemit Dominus Iacob, & Israel gloriabitur. &, Lætentur cæli, & *Felicitas. Gratia diuina. Isai.44,23. Psal.95,11.*

exultet

exultet terra, commoneatur mare & ple-
nitudo eius, gaudebunt campi, & omnia
quæ in eis sunt. Nam de hominum læti-
tia, satis, abundeque in libro de Arcano
sermone est explicatum.

Lætificare aliquem, est voti compotem
Psal.88.43. efficere, s.s.e. Exaltasti dexteram depri-
mentium eum, lætificasti omnes inimi-
cos eius.

Exultare eorum est, quibus magnum
aliquod beneficium diuinitùs contigit,
vel votum ex animi sententia cessit, s.s.e.
1.Reg.2,1. Exultauit cor meum in Domino: & ex-
altatum est cor meum in Deo meo. &,
Psal.9,3. Lætabor & exultabo in te. &, Vox exulta-
Psal.106,22. tionis & salutis in tabernaculis iustorum.

Lavdare, Lavs, Beatificatio.

Gratulatio. Lavdatio aut ab aliquo beneficiis
Supplicatio. affecto proficiscitur, atque ita vox est, &
Psal.21,23. oratio mentis gratulantis, s.s.e. In me-
dio Ecclesiæ laudabo te. Qui timetis Do-
minum, laudate eum. Vniuersum semen
Iacob glorificate eum. Laudabunt Do-
minum, qui requirunt eum: viuent corda
Isai 12,6. eorum in sæculum. &, Lauda habitatio
Prædicatio Commendatio. Sion. Aut etiam alienæ virtutis, probi-
tatis vel felicitatis testimonium ac prædi-
Gen.12,15. catio laus est, s.s.e. Et nunciauerunt prin-
cipes Pharaoni, & laudauerunt eum. &,
Psal.10.32. Quoniam laudatur peccator in desideriis
Prouer.17,2. animæ suæ. Et laudet te alienus, & non
Eccl.3. os tuú. &, Laudaui magis mortuos quàm
Mal.3.12. viuentes. &, Beatos vos dicent omnes
Gentes, eritis enim vos terra desiderabi-
Luc.1. lis. &, Beatam me dicent omnes genera-
tiones.

Cantvs, Canere.

Laus. Gratulatio. Commendatio. Cantvs lætum affectum plerumque
significat, & ad laudationem non rarò
refertur: est enim eorum, qui vel bene-
ficio affecti sunt, vel aliàs voti compotes
Psal.12.6. euasere, s.s.e. Cantabo Domino, qui bona
tribuit mihi &, Misericordias Domini in
Psalm.88,2. Isai 38,20. æternú cantabo. &, Psalmos nostros can-
tabimus in domo Domini.

Tristitiæ expulsio. Solet etiam mœstitiæ depulsæ, gau-
diique succedentis cantus esse testis, s.s.e.
Isai.51,12. Et nunc qui redempti sunt à Domino,
reuertentur & venient in Sion laudantes,
Hebraicè canentes; & lætitia sempiterna
super capita eorum. Et canet ibi iuxta Ose.2,15.
dies iuuentutis suæ, & iuxta dies ascen-
sionis suæ de terra Ægypti.

Nonnunquam verò cantus in alicuius Diffamatio.
opprobrium, ignominiam, vituperatio-
nemque initur, & idem est, quod fabula
aut libellus infamiæ apud Latinos, s.s.e.
In me psallebant qui bibebant vinum, Psal 68,13.
s.s.e. Sessionem eorum & resurrectionem Thren.3,63.
eorum vide, ego sum psalmus eorum.

Cornv sonare.

Cornv vel buccina sonans excita- Belli indicatio.
tionem & hominum conuocationem ad
bellum præsertim significat; quanquam
& aliis etiam nominibus cornu sonatur:
veruntamē semper monendi causa, s.s.e.
Leuate signum in terra, clangite buccina Iere.51,27.
in montibus, sanctificate super eam gen-
tes: annuntiate contra illam regibus. Et Ezech.33,3.
ille viderit gladium venientem super ter-
ram, & cecinerit buccina, & annuntiaue-
rit populo, &c.

Laborare.

Laborandi verbo & similitudi- Oppressio. Difficultas.
ne magnam oppressionem aut difficilli-
mum opus & onus aliquando significant
sacræ literæ, s.s.e. Dico vobis, quid fe- 4.Reg.7.12.
cerint nobis Syri, sciunt quòd fame la-
boremus. Et laboraui in gemitu meo. Psal.6,7.
Et frustrà laborauit, nullo timore cogen- Iob 39,19.
te. Et facta sunt mihi molesta, laboraui Isai.1,14.
sustinens. Illud autem magno mysterio Molestia. Peccata.
à Christo Domino pronuntiatum grauis-
simum peccatorú pondus significat, quo
filij Adæ miserè vrgentur. Venite ad me Matt.11,28.
omnes, qui laboratis & onerati estis, &
ego reficiam vos.

Dolere.

Dolet aliquis vel suam vel alie- Affectus grauissimus.
nam vicem; estque grauissimus affectus
dolor à corpore ad animum similitudine
translata, s.s.e. Non est qui vicem meam 1.Reg 22,8.
doleat, hoc est, qui res meas curet bono
studio. &, Doleo super te frater mi Io- 2.Reg.1,26.
nathan.

Animi demissio. Est autem dolor parturientis magnus, & periculo proximus, isque affectus in similitudinem adductus, animi demissionem & consilij inopiam ferè significat, Isai 13,8. Psal. 47,7. s.s.e. Quasi parturiens dolebunt.&, Ibi dolores vt parturientis. In vniuersum autem dolor magnum & difficilem laborem arguit.

Mors.

Insania. Perturbatio. Mortis significationes in libro de Arcano sermone docuimus: ad hanc verò quam nunc sequimur rationem, illud obseruari operæpretium fuerit, mortis similitudine insaniæ affectum & animi perturbationem vehementé significari, s.s.e. Isai.59,10. Impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

DE ACTIONIBVS.

Actiones etiam ad exteriorem vel personam, vel rem transeuntes sua significatione non carent, quarum genera quædā breuiter exponemus, quibus aliorum etiam rationes cognosci possint.

Ligare, Involvere.

Difficultas. Impedimentum. Ligatio impedimentum arguit; non enim si quis ligetur, procedere potest, aut ex animi sententia ambulare, s.s.e. Ezech.3,25. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula; & ligabunt te in eis, & non egre- Absconsio. Custodia. dieris in medio eorum. Res etiam ligantur ad conseruationem & absconsionem, siue custodiam; in chartis enim aut aliâs in tela vel alio inuolucro colligari solent quæ chara sunt, & ad custodiam seponuntur, s.s.e. Ose.13,12. Colligata est iniquitas Ephraim, & absconditum est peccatum Spoliatio. eius. Inuolui autem solent res, quæ aliò asportandæ sunt, atque eiusmodi similitudine actionis spoliationem & prædam Iere.43,13. actam interpretamur, s.s.e. Et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo, & egredietur inde in pace.

Molere.

Molere captiuorum & seruorum est, eamq. vitæ conditionem arguit, s.s.e. Isai.47,2. Tolle molam & mole farinam. Sic etiam Samson in carcere molebat. Iud.16,21. Et duæ erunt molentes in mola, vna assumetur & altera relinquetur. Matth.24.

Effvndere vel Diffvndere.

Copiæ abundantiæque signum est effusio siue diffusio, eandemque rem significat, siue in bonum siue in malum, s.s.e. Effundam spiritum meum super Ioel.2,28. omnem carnem.&, Diffusa est gratia in Psal.44. labiis tuis.&, Charitas Dei diffusa est in Rom.5,5. cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.&, Effuderunt san- Psal.78,3. guinem eorum in circuitu Ierusalem.&, Psal.68,25. Effunde super eos iram tuam.

Insvfflare.

Insvfflare in alium, virtutis com- Virtutis cōmunicatio. municatæ signum est: Sic enim naturæ humanæ mentem cognitionis & virtutis compotem à Deo donatam fuisse legimus. vt, Inspirāuit in faciem eius spiracu- Genes.2,7. lum vitæ. Et Christus virtutem, facultatem & auctoritatem magnam, Spiritus etiam sancti communicationem ad ministerium obeundum opportunam tradidisse dicitur huiusmodi actione, s.s.e. Hoc cùm dixisset, insufflauit, & dixit eis: Iohan 20. Accipite Spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.

Concvlcare.

Concvlcantvr ea, quæ vel subi- Humiliatio. guntur & domantur, vel contemnuntur Deiectio. atque damnantur vt inutilia, s.s.e. Pedi- Neglectio. buscônculcabitur corona superbiæ ebrio- Contemptio. rum Ephraim. Isai.28,3. Et nolite mittere marga- Matth.5,8. ritas ante porcos, ne fortè conculcent eas, & conuersi dirumpant vos.

Qværere.

Qværi aliquam rem, nec reperiri Desideratio. tamen, idem significat quod non extare ac periisse, s.s.e. In nihilum redigam te, Ezec.26,21. & non eris, & requisita non inuenieris.

Tenere siue Apprehendere.

Tenere siue apprehendere ex verbo Vis. Græco κρατεῖν, propriè ad vim allatam signifi-

Matt.18,27. significandam dicitur, s.s.e. Egressus au-
tem seruus ille, inuenit vnum de conser-
uis suis, qui debebat ei centum denarios,
& tenens suffocabat eum, &c.

TANGERE.

Animatio. Restitutio. TANGERE aliquem ad animatio-
nem & metus ac pauoris ademptionem,
denique ad virtutis instaurationem per-
Matt.17,6. tinet, s.s.e. Et audientes discipuli ceci-
derunt in faciem suam, & timuerunt val-
dè, & accessit Iesus, & tetigit eos, dicens:
Surgite, & nolite timere.

FERIRE.

Contumelia grauis. FERIRE alapis aliquem, grauissimæ
Ioh.18,22, 19,3. contumeliæ genus est, s.s.e. Ideo etiam
bis à Iohanne Euágelista in historia pas-
sionis Domini notatur.

CVRATIO & SANATIO.

Remissio. Venia. PECCATORVM remissionem & con-
donationem sanandi verbis & curandi
sacer sermo significat. Est enim grauis-
sima animorum ægritudo peccatum, &
quæ ad interitum deducat. Imò quod
magis formidandú sit, est interitus ipse,
Ierem.3,22. s.s.e. Conuertimini filij reuertentes, &
sanabo auersiones vestras.

ABSCONDERE, ABSCONDI, LATERE.

Fallere. ABSCONDERE se, aut latêre, fallendi
Gen.3,9. studium animumque significat, s.s.e. Et
absc ondit se Adam & vxor eius à facie
Domini, in medio ligni paradisi. &, Vo-
cem tuam audiui in paradiso, & timui, eò
Prou.9,17. quòd nudus essem, & abscondi me. Et
Prou.28,1. panis absconditus suauior. &, Qui abs-
condit scelera sua, non dirigetur.

Insidiæ. Est etiam insidias parantium abscon-
Prou.1,11. dere & abscondi, s.s.e. Veni nobiscum,
insidiemur sanguini, abscondamus ten-
diculas contra insontem frustrà. Et ca-
ptio quam abscondit, apprehendat eum.
Psal.34,7. Et absconderunt superbi laqueum mihi.

Sepositio. Res chara. Est etiam abscondere rem aliquam vel
charam vel sanctam, vel secretá nec om-
nibus communem, sed quibusdam para-
Psal.30,20. tam seruare, s.s.e. Quàm magna multi-
tudo dulcedinis tuæ Domine, quam abs-
Psal.30,39. condisti timentibus te! Et non abscondi
misericordiam tuam, & veritatem tuam
à consilio multo. Atque ad hanc senten-
tiam omnis fere ratio thesaurorú, & alia-
rum rerum absconditarum refertur, s s.e.
Dabo tibi thesauros absconditos & arca- *Isai.45,3.*
na secretorum, &c.

Iuuenes præsentibus senibus abscondi, Obseruantia.
honoris ac obseruantiæ & reuerentiæ si-
gnificationem exhibet, s.s.e. Videbant *Iob 29,8.*
me iuuenes, & abscondebantur: & senes
assurgentes stabant mihi.

RELINQVERE.

RELINQVERE rem aliquam aliâs non Studium.
negligendam, siue opus inceptum, cogi-
tationem aliò traductam indicat, magno
studio adiuncto & celeritatis cura. Sic *Ioan.4,28.*
enim Samaritis illa fœmina, relicta hy-
dria, in vrbem cucurrisse describitur, ma-
gna cupiditate nuntiandæ Christi ma-
gnitudinis.

DVCERE.

DVCERE propriè ducum est, sed Doctrina. Disciplina.
transfertur ad præceptores & magistros, *Luc.6.*
s.s.e. Nunquid potest cæcus cæcú ducere?

Est etiam captorum, vinctorum, & Capti. Vinci.
damnatorum duci, s.s.e. Tenere eum, & *Mar.14,44.*
ducite cautè. Et ad reges ducemini pro- *Matt.10,18.*
pter me. Et alius te cinget, & ducet quò *Ioh.21,18.*
volet.

SCRIBERE.

SCRIBERE manu propria, affirman- Affirmatio.
tium & comprobantium est, s.s.e. Iste Comprobatio.
dicet, Domini ego sum. Et ille vocabit *Isa.44,5.*
in nomine Iacob, & hic scribet manu sua
Domino. &, Ego Paulus scripsi manu *Phile.19.*
mea. &, Salutatio mea manu Pauli. *2.Thess.3,17.*

ÆDIFICARE.

ÆDIFICARE & plantare, pacis, securi- Securitas.
tatis & quietis cogitationé indicat, s.s.e.
Et habitabunt in ea securi, & ædificabunt *Ezec.28,26.*
domos, & plantabunt vineas, & habita-
bunt confidenter.

CONDITIONVM HABITVS.

SVNT etiam & in hominum condi-
tionibus habituum obseruationes quæ-
dam illustres, magnæque significationis,
ad scripturamm cognoscendam senten-
tiam, quas suis in locis obseruare, fuerit

oportunum. vt si rex sedens describatur, regia auctoritate, atque munere suo fungi cognoscitur. Sic etiam præceptor sedens aut stans; magister os aperiens. Quorum plurima & varia exempla cùm sint, nos quædam certa genera tantùm subiiciemus; ex quibus aliorum in suis ordinibus ratio, per similitudinem aut collationem explicetur.

IVVENTVS.

Tranquillitas. Iere. 31, 13.

VT iuuentus læta, quæ publicæ rei tranquillitatē & felicitatem indicat, s.s.e. Tunc lætabitur virgo in choro, iuuenes & senes simul. Et conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo. Et præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarū. Contra verò iuuenes lætitia carentes rerum perturbationem & miserum statum indicant, s.s.e. Senes defecerunt de portis, & iuuenes de choro psallentium.

Psal 67, 26. Turbatio Reipub. Thren. 5, 14.

SACERDOS.

Felicitas. Iere. 31, 14.

SACERDOS bene habens & lætus, felicem rerum constitutionem securumq́ue tempus & gratia Dei abundantem Ecclesiam mysticè indicat, s.s.e. Et inebriabo animam sacerdotū pinguedine, & populus meus bonis meis adimplebitur.

CAPTIVI.

Migratio. Abductio. Iere 46, 18.

CAPTIVI & migrantes siue abducti à victoribus in aliam regionem certos habitus & vestes, & supellectilem habent, s.s.e. Vasa transmigrationis fac ubi habitatrix filia Ægypti.

ANIMANTIVM HABITVS.

IN cæteris etiam, præter hominem, animantibus, sui habitus variarum affectionum indices, notari obseruariq́ue solent; quos eadem quoque ratione cognitu dignos arbitramur. Nihil enim est in sacris libris vel minimū descriptum, quod vel significatione careat certa, vel diligentem cognitionem à lectoribus studiosis non requirat. Huius igitur generis quædam à nobis obseruata capita breuibus exponemus exemplis.

AVIS.

Celeritas. Diligentia. Isai 31, 5.

AVES volantes celeritatem, diligentiam & attentionem docent, ex qua similitudine illud scriptum est: Sicut aues volantes, sic proteget Dominus exercituum Ierusalem, protegens & liberans, transiens & saluans. Aues liberè vagantes, & temerè prouolantes, vastationē locorum arguunt, s.s.e. Intuitus sum, & non erat homo, & omne volatile cæli recessit.

Vastatio. Ierem 4, 20.

Aues & feræ cadauera lacerantes, hostium grauissimorum, & nocentissimorum imaginem præbent, s.s.e. Nunquid auis discolor hæreditas mea mihi? Nunquid auis tincta, per totum? Venite & congregamini omnes bestiæ terræ, properate ad deuorandum.

Hostes. Iere 12, 20.

BOS, ASINVS.

Fertilitas. Isai. 32, 20.

BOS & asinus in segetem immissus, agrorum luxuriem & anni felicitatem, terræq. fertilitatem significat, s.s.e. Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini.

CANIS.

Speculator improbus. Isai 56, 10.

CANIS vigiliam & custodiam significat, vt in Arcano sermone docuimus. Quam ob rem canis mutus Prophetam & Sacerdotem eum qui officio suo deest, descriptione apposita, indicat, s.s.e. Speculatores eius cæci omnes nescierunt vniuersi, canes muti non valentes latrare.

FERÆ.

Hostis cruentus. Iere 4, 20.

FERÆ cadauera lacerantes, hostes crudelissimos bello infestos indicāt, s.s.e. Venite, cōgregamini omnes bestiæ terræ, properate ad deuorandum.

COLVBER, DRACO, & cetera eius generis.

Ariditas. Vastatio.

COLVBRI quiescentes loci ipsius tum vastitatem, tum etiam ariditatem & siccitatem interim peratā arguunt. Etenim hoc genus arida & inhospita loca amat, s.s.e. In cubilibus, in quibus priùs habitabant dracones, orietur viror calami ac iunci. Et erit Asor in habitaculum draconum deserta vsque in æternum, non manebit in ea vir, &c.

Isai. 35, 7. Iere. 49, 33.

Coluber innocens, securitatem & felicitatem indicat, s.s.e. Serpenti puluis panis eius, non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo.

Securitas. Isai. 65, 25.

DE RE-

DE RERVM ALIARVM HABITV.

MVLTI etiam in rebus iis, quæ secundum naturã existunt & fiunt, habitus spectantur, siue id genus habitudines dicere malumus, quarum diligens obseruatio plurimum ad scripturarũ sententiam expendendam atque explicandam afferre potest adiumenti. Earum autem nos summa quædam capita certis exemplis illustrata indicabimus, satis, vt arbitramur, ad eiusmodi genus omne ex nostratum collatione obseruationum cognoscendum, lucis allatura.

CÆLVM.

Timor. Terror. Perturbatio.

CÆLI commotio & turbatio timorem & terrorem, dolorem, calamitatem etiam, & animorum perturbationem affert, idq́ue eiusmodi descriptiones significant, s.s.e. *Isa.13,10.* Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lumen suum. Obtenebratus est Sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo. *Isa.50,3.* &, Induam cælos tenebris, & saccum ponam vestimentũ eorum. *Ierem 4,20.* Et aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili; & cælos, & nõ erat lux in eis. *Ibidem.8.* Et lugebit omnis terra, & mœrebunt cæli desuper, eò quòd locutus sum; cogitaui & non pænituit me, *Ezec.7.32,* & operiam, cùm extinctus fueris, cælos, & nigrescere faciam stellas eius: Solem nube tegam, & Luna non dabit lumen suum, omnia luminaria cæli mœrere faciam super te, & dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus. *Ioel.2,9.* Et à facie eius contremuit terra, & cæli moti sunt; Sol & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum.

Indignatio Dei.

Cælorum concitatio & perturbatio, atque, vt ita interpretemur, desolatio, magnam Dei indignationem significat, ob improborum hominum stultissima consilia & opera, s.s.e. *Iere,2,12.* Obstupescite cæli super hoc, & portæ eius desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

Lætitia. Maxima felicitas.

Cæli & terræ cantus lætitiam summam significat, s.s.e. *Isa.49,13.* Laudate cæli, & exulta terra: iubilate montes laudem, quia consolatus est Dominus populum suum. *Iere.51,48.* Et laudabunt super Babylonẽ cæli & terra, & omnia quæ in eis sunt, quia ab Aquilone venient ei prædones, ait Dominus.

SOL.

Calamitas Indignatio Vltio.

SOLIS obtenebratio, obscuratio vel denigratio, maximam miseriam, calamitatem, atque etiam Dei iram, indignationemq́. aut vltionem etiam prodit, idq́ue perpetuum multis exemplis obseruatur, s.s.e. *Isa 24,23.* Erubescet Luna, & confundetur Sol cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierusalem.

Calamitas festina.

Sol ante tempus occidens, festinam & prematuram calamitatem significat & portendit, s.s.e. *Iere.15,9.* Defecit anima eius, occidit ei Sol, cùm adhuc esset dies; confusa est, & erubuit: eodem modo de Lunæ & stellarum obtenebratione est exponendum.

TERRA.

Terror. Calamitas.

TERRÆ motus terrorem, perturbationem & calamitatem grauissimã ostendit. *Ezec.38,19.* Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel, & cõmouebuntur à facie mea pisces maris, & volucres cæli & bestiæ agri, &c.

Inutilis res.

Terra tenebrosa, quam interpres vetus serotinam vocat, inutilem rem & abiectione dignam significat, s.s.e. *Iere.2,31.* Nunquid solitudo factus sum Israeli aut terra serotina?

Ærumna. Pressura.

Terra lugens, ærumnam, pressuram & afflictionem ostendit, s.s.e. *Iere.4,28.* Lugebit terra, & mœrebunt cæli desuper.

Vastatio.

Sic etiam terra exinanita vastationem & desolationem arguit, s.s.e. *Iere.12,4.* Vsquequo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur, propter malitiam habitantium in ea?

Pax. Securitas.

Terra culta & exercitata pacem & securitatem indicat, s.s.e. *Iere.31,5.* Adhuc plantabis vineas in monte Samariæ, plantabunt plantantes.

Lætitia publica.

Terræ cantus vel laudatio vel iubilatio, lætitiam magnam, publicamq́ue indicat, s.s.e. *Isa 49,13.* Laudate cæli & exulta terra, iubilate montes. & Laudabunt super Ba-

Iere 51,48. bylonem cæli & terra, & omnia quæ in eis sunt.

ALTITVDO.

Conspicuitas. ALTITVDO maximè conspicua est hominum oculis longiusque prospicitur. Quam ob rem Aman grauissimæ ignominiæ causa crucem quinquaginta cubitis altam Mardochæo vehementer inuiso parasse dictus est.
Esther.7,9. En lignum quod parauerat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman habens altitudinis quinquaginta cubitos.

MANE, DIES, MERIDIES, VESPER.

Manè. Studium. TEMPORIS aut horarum obseruatio in rebus agendis, certam etiam significationem indicat, nec à doctrinæ sacræ studiosis negligendam. Namque res aut actiones summo manè initæ diligentiam,
Cura. curam, & animi propensionem studiosam arguunt, S.S.E.
Sophon.3,7. Verùm tamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas.

Dies. In die aliquid fieri, est manifestè & sine occultatione, atque etiam sine vllo metu fieri, S.S.E.
Ezec.30,16. Et in Memphis angustiæ quotidianæ, Hebraicè legimus, in die.

Lux magna. Sic etiam Meridies claram lucem & maximam significat, qua videlicet nulla maior, secundùm naturam, contingere potest; vnde magnæ perturbationis & cæcitatis argumentum est, si quis in meridie lucem desideret, S.S.E.
Iob 5,14. Per diem incurrent in tenebras, & quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.
Isai.59,10. Et impegimus meridie quasi in tenebris. &, Pone quasi
Isai.16,3. noctem vmbram tuam in meridie.

Aestus. Est etiam meridies æstus diurni medium & feruentissimum tempus, quod tamen spacium habet in hac ratione obseruatum: namq. ante & post meridiem ipsum meridianus æstus est, S.S.E.
Cant.1,7. Indica mihi ô quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie.

Meridie etiam res acta apertissimè, palam, & sine vllis insidiis aut stratagematis acta cognoscitur, S.S.E.
Iere.15,8. Induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie. Vesper hominibus & animantibus mitioribus finis diurni laboris, & exercitationis, initiumque quietis & recreationis est: sæuioribus autem feris cursus & prædæ quærendæ initium affert, S.S.E. (Quies. Recreatio. Exercitatio feritatis.)
Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Psal.103,23.
Et lupus ad vesperam vastauit eos. Ierem.5,6.
Et conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes. Psal.58,7.15.
Est etiam vespertina hora ægrotantibus & vulneratis maximè incommoda, quam ob rem multi eo tempore moriuntur, aut etiam noctu, S.S.E.
Rex Israel stabat in curru suo, & mortuus est vesperi. 3.Reg.22,35.
Et mortua est vxor mea vesperi. Ezec.24,18.

NOX.

NOCTV nihil geri potest commodè: est enim nox ad offendicula, casus & ruinas, & ad furta, adulteria, eiusmodique vitiosas & criminosas actiones, quæ opera tenebrarum dicuntur, oportuna, S.S.E. (Casus. Offendiculum. Vitia. Crimina.)
Et corrues hodie, & corruet etiam Propheta tecum nocte. Osæ.4,5.
&, Dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delitiis meis.

Ad animorum verò cogitationes, ad contemplationes & sacras precationes ac gratiarū actiones priuatè ineundas oportunum tempus nox est, à diurnis curis mente semota. Ideò frequens in huiusmodi actionibus, noctis mentio est. (Contemplatio. Preces. Meditatio.)
vt, In die mandabit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. Psal.41,9.
&, Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Psal.118,55.

AQVA.

AQVÆ amaræ calamitatem significant, & ærumnam maximam, S.S.E. (Aerumna. Miseria.)
Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis. Iere 8,14.

Aquæ mentientes auxilij expectati defectum, S.S.E. (Frustratio.)
Et plaga mea desperabilis renuit curari, facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium. Iere.15,18.

Aquæ super ariditatem effusæ, exspectatum, optatum, oportunumque auxilium significant, S.S.E.
Effundam aquas super sitientem, & fluenta super aridam. Isai 44,3.
atque hæc ratio altiorem etiam interpretationem requirit.

FLVVIVS.

FLVVIVS.

Mutatio. Innouatio. FLVVIORVM & montium mutatio, magnam rerum mutationem & renouationem ostendit & significat, S.S.E.
Isa.42,15. Desertos faciam colles, & omne gramen eorum exsiccabo, & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam.

Abundãtia. Celeritas. Fluuius inundans copiam & celeritatem, aliquãdo etiam impetum vehementissimum significat, S.S.E. Ecce ego
Isa.66,12. declinabo super eam quasi fluuium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam
Isa.59,19. gentium, quam sugetis. Et cùm venerit quasi fluuius violentus, quem spiritus Domini cogit.

Vastatio. Fluminum arefactio vastationem &
Isa.44,26. excisionem refert, S.S.E. Qui dico profundo, Desolare, & flumina tua arefaciã.

MONS.

Mutatio rerum. MONTIVM mutatio, aut aliàs alteratio, magnam rerum turbationem, mutationem siue renouationem ostendit, S.S.E.
Isa.42,15. Desertos faciã montes & colles, & omne gramen eorum exsiccabo, & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam. De montibus clamor auditur longiùs, S.S.E.
Isa 52,7. Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem. &,
Iere.31,15. Hæc dicit Dominus, Vox in excelso audita est lamentationis, luctus & fletus Rachel plorantis filios suos.

NVBES.

NVBES inter cælum & terram medium locum sortitæ, mobiles sunt, & variarum in orbe efficientiarum administræ, sunt Dei currus, sunt aquarũ, grandinis & nebularum, aliarumque rerum receptacula, & velut armaria. Quam ob
Diuinitas. rem plurima in nubibus acta diuinæ & præsentiæ & prouidentiæ argumẽto sunt,
Psal.67,35. S.S.E. Date gloriam Deo super Israel: magnificentia eius & virtus eius in nubibus. Ex hac autem ratione Christus Iesus diuinitatem & potestatem suam doctis in scripturarum lectione hominibus, quam-
Marc.14,62. uis maleuolis latenter insinuabat. Et videbitis Filium hominis venientem in nu-
Luc.9,34. bibus cæli. Eadem etiam diuinitas & dignitas Christi, tribus illis testibus est confirmata, in quorum conspectu est facta nubes lucida obumbrans eum, & vox de nube audita est, dicens: Hic est filius meus dilectus. Præterea etiam coram apud omnes vndecim probatũ est Christo in cælos ascendente, & illis videntibus nube suscepto.

VENTVS.

VENTVS validus vim magnam, in- [illegible] superabilem, & vndequaq. plenam ostendit, S.S.E. In tempore illo dicetur populo
Iere 4,11. huic Ierusalem, Ventus vrens in viis, quæ sunt in deserto, viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, & ad purgandum spiritus plenus ex his veniet mihi, &c.

IGNIS.

Offensio. Irritatio. IGNEM excitare & scintillas, hac imagine actionis, irritatio & excitatio iræ, atque offensio maxima erga aliquem, indicatur, S.S.E. Ecce vos omnes accenden-
Isa.50,11. tes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas
Ezec.21,31. succendistis. &, In igne furoris mei sufflabo in te.

Celeritas conficiendi. Ignis in spinis celerrima vis est, & citissimam consumptionem efficit, atque idem in translatione significatur, S.S.E.
Psal.117,12. Et exarserunt sicut ignis in spinis.

MARE.

Terror. MARE rugiens & sonans, terrorem incutit audientibus, maximè iis, quibus vel tempestatem vel inundationem mi-
Isa.5,30. natur, S.S.E. Et sonabit super eum in die illa, sicut sonitus maris: aspiciemus in terram, & ecce tenebræ tribulationis.

METALLA.

Felicitas. METALLORVM immutatio in melius, magnæ felicitatis tempora significat.
Isa 60,17. S.S.E. Pro ære adferam aurum; & pro ferro, adferam argentum; & pro lignis, æs; & pro lapidibus, ferrum.

Peruersitas. Corruptio. *Ierem.6,28.* Argentum, æs, cuprum impura, perditos mores similitudine indicant, S.S.E. Omnes principes declinantes, ambulantes fraudulenter, vt æs & ferrum vniuersi corrupti sunt: Defecit sufflatorium in igne, consumptum est plumbum, frustrà

conflauit conflator; malitiæ enim eorum non sunt consumptæ.

Expugnatio. *Esa.45,1.* Ferrei vectes coſtacti expugnationem absolutam ostendunt, s.s.e. Ego ante te ibo,& gloriosos terræ humiliabo: portas æteas conteram, & vectes ferreos confringam.

DE HABITV EORVM, QVÆ AD REM RVSTICAM PERTINENT.

Bellum. *Iere.6,25.* AGRI neglecti & inculti bellum graue & importunum, assiduum, perpetuumq. arguunt, s.s.e. Nolite exire ad agros,& in via ne ambuletis,quoniam gladius inimici, pauor in circuitu.

SEMINARE, SERERE.

Fertilitas. *Esa.32,19.* SATIO secundùm flumina fertilitatis & vbertatis magnam spem facit,s.s.e. Beati,qui seminatis, super omnes aquas immittentes pedem bouis & asini.

Euangelizare: Docere. *Matth.13.* Seminare etiam ex translatione & allegoria, verbum Dei docere est,s.s.e. Exiit, qui seminat seminare semen suum.

2.Cor.9,9. Est etiam largiri & benignitate vti operibus bonis exercendis, s.s.e. Qui parcè seminat, parcè & metet. Et qui seminat in benedictionibus,de benedictionibus & metet.

Securitas. *Ezec.28,26.* Plantare vineam & ædificare, pacis & quietis tempus arguit, s.s.e. Et habitabunt in ea securè,& ædificabunt domos, & plantabunt vineas,& habitabunt confidenter.

ARBOR.

Pax. Felicitas. *Esa.41,19.* ARBORVM incrementa & augmenta, pacem, securitatem & felicia tempora significant, s.s.e. Dabo in solitudinem cedrum,& spinam, & myrtum & lignum oliuæ:ponam in deserto abietem,vlmum & buxum simul, vt videant & sciant, & recogitent & intelligant pariter,quia manus Domini fecit hoc.

Excisio. Exterminatio. *Matth.7,19.* Arborum verò sectio exterminationem excisionemque refert, s.s.e. Omnis arbor,quæ non facit fructum bonum,excidetur,& in ignem mittetur.

RAMVS.

RAMIS pauimentum domus siue solum viarum stratum, diem festum, lætum & faustum significat; isque mos ab antiquis vsque temporibus institutus perdurat. Hinc illæ magnæ lætitiæ,& plausus publici plena Christi regis Ierosolymam ingressi susceptio, ramis arborum in via stratis, celebrata describitur. Festum. Lætitia. *Matth.21,9.*

Palmarum etiam ramos manibus circumlatos in pompa vel supplicatione, victoriæ significationem exhibuisse, antiqua etiam lectione docemur, s.s.e. Et intrauerunt in arcem tertia & vigesima die secundi mensis, anno centesimo & septuagesimo primo cum laude & ramis palmarum, & citharis, & cinnyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel. Victoria. *1 Mach.13,51.*

FLOS.

FLORES apparentes, vernum & festiuum tempus indicant, s.s.e. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit. Ver. Iucundum tempus. *Cant.2,12.*

Flores etiã producti felicitatis & prosperitatis magnæ initia similitudine quadam referunt, s.s.e. Iustus vt palma florebit. Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ. Et in atriis domus Dei nostri florebunt. Et florebit & germinabit Israel. *Psal.91,13.* *Psal.71,16.* *Esa.27,6.*

FRVCTVS.

FRVCTVVM amplificatio felicitatem & prosperitatem; sic enim Deus, lignum oliuæ in solitudine à se dandum promittit. Prosperitas *Esa.41,19.*

Libera verò & exacta fructuum collectio, pacem & securitatem. vt, Ecce ego habito in Masphat, vt respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittunt ad nos. Vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum,& condite in vasis vestris. Pax. Securitas. *Iere.40,10.*

Fructuum negatio & desiderium, vastationem,sterilitatem & penuriam commodorum omnium refert, s.s.e. Congregans congregabo eos, ait Dominus; non est vua in vitibus, & non sunt ficus in ficu- Vastatio. Penuria. *Iere.8,13.*

in ficulnea: folium defluxit, & dedi iis, quæ prætergressa sunt.

ARVNDO.

Imbecillitas. ARVNDO quassata debilitatis & imbecillitatis speciem refert, S.S.E. Calamum *Isai.42,3.* quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet.

SPINÆ.

SPINÆ pro tritico, calamitatem, in-Ærumna. felicitatem & ærumnam maximam arguunt, S.S.E. Seminauerunt triticum, & *Iere.12,13.* spinas messuerunt, hæreditatem acceperunt, & non eis proderit. Confundemini à fructibus vestris, propter iram furoris Domini.

Celeritas. Vehementia. In spinis ignis celetrimus est, atque eiusmodi affectio vehementiam & celeritatem magnam significat, S.S.E. Exar-*Psal.117,12.* serunt sicut ignis in spinis.

VINEA.

Religio. VINEÆ plantatio religionem & rempublicam à Deo institutam allegoricôs *Iere.2,20.* indicat, S.S.E. Ego autem plantaui te vineam electam, omne semen verum. &, *Psal.79,9.* Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam.

STIPVLA.

STIPVLA ante ventum, impetum vehementem refert, quo quis à maxima *Iere.13,24.* aliqua virtute impellitur, S.S.E. Et disseminabo eos quasi stipulam quæ vento raptatur in deserto.

LAC.

Fructus. Optimus. LAC sugere, optimis rebus frui significat. Est enim lac ex tenuissimo corporis succo confectum, quod animantes pascere, alereque potest optimè. Cuius *Isa.60,16.* rei similitudine scriptum est, Et suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis.

NIDVS.

NIDVM construere, auium est soboli prospicientium. Atque ex translatione vitæ & rebus familiaribus ac pub-Consulere rebus suis. licis, ex cogitatione posteritatis consulere *Ezec.31,6.* est, S.S.E. Cumque extendisset vmbram in ramis eius, fecerunt vmbram omnia volatilia cœli.

VIA.

VIÆ infrequentes vel dissipatæ, & Vastatio. corruptæ, loci vastationem & desolationem, aut ingens bellum arguunt, S.S.E. *Isa.33,8.* Dissipatæ sunt viæ, cessauit transiens per semitam. Et nolite exire in agros, & in via *Iere.6,25.* ne ambuletis, quoniam gladius inimici, pauor in circuitu.

Viæ stratæ solemnem & celebrem ad-Lætitia. Aduentus celebris. uentum indicant; atque læti temporis indicium sunt, S.S.E. Transite, transite per *Isa.62,10.* portas, præparate viam populo.

Viæ planæ suauem & iucundam vitæ Suauitas vitæ. vsum difficultatibus carentem ostendunt & patent: vt contrà viæ asperæ duram vitæ conditionem, difficilesque actiones significant, S.S.E. Et ponam omnes mon-*Isa.49,11.* tes meos in viam, & semitæ meæ exaltabuntur.

PORTA.

VRBIS portæ clausæ suspicionem me-Metus. Suspicio. Securitas. tumque ab hoste indicant: contrà verò portæ semper patentes, magnæ securitatis argumento sunt, S.S.E. Aperientur portæ *Isa.60,11.* tuæ iugiter, die ac nocte non claudentur.

Præterea portarum perpetua clausura Desolatio. Solitudo. & obseratio, loci vastationem & solitudinem ostendit, S.S.E. Ciuitates Austri *Iere.13,19.* clausæ sunt, & non est qui aperiat.

MVRVS.

MVRI effossio aut pertusio migra-Migratio. Fuga. tionem & fugam indicat, qualis bello victorum aut captiuorum est, S.S.E. Ante *Ezec.13,5.* oculos eorum perfode tibi parietem, & egredieris per eum, in humeris portaberis.

HABITVS ANIMANTIVM ERGA TERRAM.

TERRAM lingere, humillimæ atque Seruitus. infimæ conditionis, & fracti animi ac seruitutis extremæ est, S.S.E. Et erunt re-*Isa.49,23.* ges nutritij tui, & reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Et co-*Psal.71,9.* ram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent.

In terram proiicere, diruere & vastare maxima

Deiectio. Vastatio. Conditio miserrima. Thren. 2, 1. Isa. 52, 2.
maxima ruina edita interpretamur, s.s.e. Proiecit Dominus in terram inclytam Istaël: & non est recordatus scabelli pedum suorum, in die furoris sui. Et excutere de puluere, consurge, sede Ierusalem, solue vincula colli tui captiua filia Sion.

Ignominiosus exitus.
In terram inferiorem, siue, vt noster interpres vertit, in lacum descendere, est vitam simul cum splendore & honore

Ezec. 32, 18.
amittere, s.s.e. Fili hominis cane lugubre super multitudinem Ægypti, & detrahe eam ipsam & filias gentium robustarum ad terram vltimam, cum iis, qui descendunt in lacum.

Pvlvis, et qvæ circa pvlverem agvntvr.

Demissio.
In puluerem dare os, est seipsum demittere, & fracto animo humillimū præ-

Thren. 3, 29.
bere, s.s.e. Ponet in puluere os suum, si fortè sit spes.

Miseria.
In puluere esse aut iacere, calamitosam & ærumnosam vitæ conditionem signi-

Psal. 43, 25.
ficat: Quoniam humiliata est in terra anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster.

Luctus. Indignatio.
Puluerem in capita coniicere, mœrentium & lugentium est: puluerem in cælum iactare, dolentium & indignè ferentium, s.s.e. Et miserunt puluerem su- Apoc. 18, 19.
per capita sua, & clamauerunt flentes & lugentes. Et vociferantibus eis, & proii- Act. 22, 23.
cientibus vestimenta sua, & puluerem iactantibus in aërem.

Puluerem è pedibus excutere, gestus Excommunicatio.
est eorum, qui communionem cum aliis detestantur, & societatem omnem sibi recisam indicant, s.s.e. In quamcunque Luc. 10, 11.
autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius dicite: Etiam puluerem, qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos. &, Paulus & Barnabas excusso puluere pe- Act. 13, 51.
dum suorum in Iudæos Antiochenos, venerunt Iconium.

Habitvs erga alivm.

Amplexvs aut amoris & mutuæ Amor.
charitatis signum est, si modò rectè ineatur, s.s.e. Læua eius sub capite meo, & Cantic. 2, 6.
dextera illius amplexabitur me. Et cur- Gen. 33, 4.
rens Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum.

Aut etiam gratiam acceptationemque Gratia.
indicat, s.s.e. Et complexans eos, & im- Marc. 10, 16.
ponens manus super eos, benedicebat eis.

FINIS.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS

DANIEL

SIVE DE SÆCVLIS ET CHRONOLOGIA.

Præfatio.

ARVM omnium rerum quæ in hac vniuersitate conspiciuntur, natura, proprietas, & efficacia nullo certiore indice, quàm tempore demonstrari & cognosci potest. Eius quippe vim nulla res creata non sentit & experitur. Deus enim hanc rebus omnibus legem imposuit, vt nihil omnino, cuius tandem generis illud sit, certis quibusdam temporis rationibus non distinguatur. Ideóq; fit, vt non tantùm homines cæterorúmque animantium ætates, & earum partes; verùm etiam plantæ, lapides, metalla, elementa, atque adeò tota hæc rerũ machina, quam Mundum appellamus, ob hanc diuturnitatem certis ac præfinitis quibusdam temporis æstimationibus addicta sit. At verò ante conditum cælum, tempus etiam fuisse constat; siue id breuißimum, siue notabili aliquo spatio longius fuerit. neque dubium est quin maxima ac potißimæ mundi partes in certo tẽporis puncto à Deo fuerint conditæ, sicut scriptum est: In principio creauit Deus cælum & terram. Principium autẽ sanctus propheta id esse adnotat, quod anteriorem temporis partem definiuit; Hebraica dictione RESITH, quod capitale, hoc est, capitis vicem gerens, significat. Chaldaica verò KADMIN, quod, licet minus Latinè, commodè tamen & significanter, anterioritatem, siue antecapedinem dicere possumus.

Tempus quid. Est autem Tempus continua quadam perpetuitas, ac series partibus sibi omnino similibus constans, rerum omnium dißimilitudines, varietatésque efficiens; ipsa verò in iisdem talem se præbens, vt semper obseruari, annotariq; poßit. Illa enim totius orbis, eiúsque partium maxima distinctio, quæ discrimen ponit inter esse & non esse, ex temporis obseruatione prouenit. Sic enim legimus: Nondum erant abyßi, & ego iam concepta eram.
Ex quo patet illud, Iam, quo se Sapientia con- Iam.
ceptam dicit, temporis notam esse, & ante abyssos, hoc est, ante mundi elementa fuisse.
Lux etiam ipsa tempore à tenebris distincta Lux.
effulsit, & noctem à die separauit: siquidem ea post aquas, cælum, ac terras condita est.
Dies verò & noctes, lucis ac tenebrarum ter- Dies. Nox.
minus sunt constitutæ. dixit enim Deus: Fiat lux; & facta est lux. & vidit Deus lucem quòd esset bona, & diuisit lucem à tenebris, appellauitq; diem, Lucem; & tenebras, Noctem: factumq; est vespere & mane dies vnus. Porrò cæterarum omnium rerum genera, atq. adeò ipsam humanam naturam in certo tempore conditam fuisse, cùm id ex sacra Scriptura libris manifestò appareat, constanter credimus: quandoquidem vnicuique ex rerum naturis; simulac à Deo edita fuerunt, certi dies sunt aßignati, qui quidem temporis ipsius indices sunt certißimi. Sic ergo statuendum est: Tempus virtutis ac potentiæ diuinæ primum fuisse testem, idémque vsque ad finem mundi, Dei sapientiæ ac prouidentiæ perpetuum fore indicem: quippe quod omnia, iisdem, quibus ea accepit, legibus, vel in lucem emittit, vel deterit & consumit, aut tenebris iterum obuoluit: sicut scriptum est: Tempus
posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse Iob.23.
considerat. Est igitur tempus, rerum omnium,

atque adeò ipsius mundi, Dei auctoritate constitutus exactor, diuinæ voluntatis obseruantissimus, ac eiusdem minister fidelissimus: qui earum omnium rerum, quæ iam conditæ sunt, & earum etiam quæ iam fiunt, initia, accretiones, diminutiones, exitus explicat, nullúmque omnino genus se prius, aut superius agnoscit, excepta vnica diuina natura, cui se obsequentissimum præbet. Illa enim cum suis effectionibus semper est eadem, sui similis, constans, æterna, viuens, quinimo vita ipsa: cuius quidem perpetuitatem & infinitatem non aliunde quàm à semetipsa petitam, atque à nullo principio ductam, aut fine aliquo terminatam, nulla temporis circumscriptio metitur. Huius autem naturæ perpetuitas ex altera temporis parte æternitatis notationem habet, cui diuina sapientia בן & קודם nomen imposuit. Ex altera verò post tempus ipsum in æternum productam durationem, quam sacra Scriptura עד appellat. Nos verò priorem illam A, vel EX, & ANTE, posteriorem verò VLTERIVS interpretamur. Vtramque
Psal. 92. verò sacer ille vates ita exposuit: Parata se-
Psal. 54. des tua Deus ex tunc, à sæculo tu es. &, Exaudiet Deus, & humiliabit illos qui est ante
Psal. 9. sæcula. & nomen eorum delesti in æternum, & in sæculum & עד. Quæ de causa diuina illa natura à sacris vatibus omni tempore prior, & principij, ac finis expers celebratur. Initio
Psal. 101. tu Domine terrã fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli; ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Etsi verò Deus nullo tempore circumscriptus, sed æternus, perpetuus, ac semper vnus, & idem est: attamen eorum omnium, quæ extra se facit, genera, quandoquidem singularum rerum natura id postulare videbatur, ad temporis rationem accommodauit. Idémque ab ipsa mundi creatione ad finem vsque, certam quandam voluit extare mensuram, ad cuius normã singulæ res creatæ dirigerentur. Quæ res summæ ipsius sapientiæ, ac prouidentiæ consiliis ita est definita, vt temporis mutationes, rerúmque omnium vicissitudines, ac tot denique admirabilia spectacula, infinitam illam sapientiam, potentiam, iustitiam, & misericordiam vtrique intelligentia prædito naturæ generi, spiritibus scilicet corporis expertibus, & hominibus ipsis patefaciant. Earum enim virtutum effecta, si omnia simul & confuse explicentur, tantum abest vt ab infirmo & imbecillo hominum ingenio percipiantur; vt ne ab ipsis quidem spiritibus comprehendi possint. Ea verò omnia Deus suis temporibus distinxit, altera enim ad ius hominibus reddendum, & eos, prout meriti sunt, iudicandos; altera verò ad suæ misericordiæ thesauros explicandos pertinent. Vt enim se summè misericordem ostenderet, infinita illa ipsius beneficia, non ad eius, quam speramus, posterioris & æternæ vitæ tempora distulit, sed vel ab ipso mundi initio summam liberalitatem, ac munificentiam in probos ac pios quosque homines exercuit. Atque vt pientissimum, eundémque iustissimum sese ostenderet, iudiciorum suorum seueritatem & grauitatem clementia & misericordia ita compensauit, vt nunquam nisi eos quos diu multúmque tulit, & ad bonam frugem prouocauit, dignis pœnis suppliciísque afficiat. Siquidem ipse cùm sit æternus, sibi ipse præsens, & omnia semper sibi præsentia agat, nulla temporis mora & longitudine aliquo modo detineri aut affici potest: S. S. E. Vnum verbum hoc 2. Petr.
non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & anni mille sicut dies vnus. Non tardat Deus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. &, Ego Domi- Exod. 20.
nus Deus tuus fortis Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia iis qui diligunt me, & custodiũt præcepta mea. Tempus etiam constituit Deus testem aduersus insaniam Luciferi, qui quidem per dementissimam temeritatem, de sapientia cum Deo ipso contendere ausus est, adeò vt se victorem euasurum putarit, si modò eam posset euertere rationem, quam Deus de extollenda, & infinitis beneficiis cumulanda humana natura apud se inierat. sperabátque fore vt astutia calliditásque sua ætatis progressu confirmata, altiores indies ageret radices: atque ipse quo magis senesceret, eò maiorem ex longo vsu & experientia, rerum omnium cognitionem caperet.

quippe cùm in comperto sit, iis qui suapte natura, rerum omnium cognitionem non habent, ex multarum rerum experimento plurimum doctrinæ accedere. Itaque sat longum temporis spacium à diuina prouidentia constitutum est, quo exacto, insignis Luciferi astutia, calliditas, impotentes illi conatus & furores compressi & infracti deprehendantur. Siquidem demens ille sapiens tam longa sæculorum serie, neque quid Deus agere proposuisset, neque qua ipse ratione suam fraudem ac nequitiam tueretur, vnquam dispicere potuerit; quinimo maledictionis illius à Deo ipsius ore Genes. 3. profectæ vim in sese continuò expertus sit: Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Porrò futurum est, vt diuinæ sapientiæ victoria eò clarior & illustrior appareat, hostis verò nequitia, & prauitas eò magis victa & debellata deprehendatur, quo maiori eam tarditate & mora Deus produxit. quibus omnibus illud quoq. accedit, ex hac, scilicet longitudine temporum, quibus homines tot labores sustinent, & tot curis doloribusq; cõficiuntur, primæuæ illius cõditionis & status integritatẽ ac præstantiam, humani verò generis imbecillitatẽ & miseriam, ac tandem promissæ & tandiu iam expectatæ salutis excellentiam apertè cognosci. Si enim optatissima illa laborum requies maximusq; ille gloriæ splendor cum miserrima hac, in qua detinemur, seruitute conferatur, videbimus profectò nos è summa calamitate in maximam felicitatem esse commigraturos. Quam quidem omnium rerum esse præstantissimam, his verbis apertè demonstratur: Neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quanta præparauit Deus diligentibus se. Neque verò prætereundum est oportuisse infinitam illam Dei misericordiam patefieri erga eos qui ad felicissimam illam conditionem inuitati, inæstimabili illo cælestis regni præmio primi omnium donandi erant; cùm alij qui æquè ac ipsi ad eam vocati erãt, & diutius expectauerant, maiorémque laborem quàm ipsi susceperant, seriùs tamen ad denarium pro mercede accipiendum admitterentur: neque id quidem sine magna ipsorum admiratione, cùm ij qui ad opus [illegible]riùs venerant, nihilominus æqualem, quinimo etiam prius quàm ipsi, mercedem acciperent. Itaque hæc temporum productio hominum expectationem spémque probabat: præterea Dei veritatem & iustitiam iis, qui amplissimo proposito præmio certabant, confirmabat: erátque singulare quoddam pignus summi illius Dei amoris erga eos qui tempore Noui Testamenti futuri erant. Atque hæc quidem omnia quæ hoc loco à nobis allata sunt, Apostolorum testimoniis comprobantur. Mysterium (inquit Paulus) quod Coloss. 1. absconditum fuit à sæculis & generationibus; nunc autem manifestatum est Sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias sacramenti huius in gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriæ. &, De qua salute (ait Pe- 1. Pet. 1. trus) exquisierunt, atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi prænuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones, & posteriores glorias, quibus reuelatum est, quod non sibimet ipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nũc nunciata sunt vobis per eos qui euangelizauerunt vobis. Omnis autem hæc temporis ratio, ab ipso mundi initio ad ea vsque tempora, quibus hominum salus in Christo perfecta est à sanctis vatibus, atque ab ipsis Apostolis sæculorum nomine significatur. In qua quidem diuinæ sapientiæ, misericordiæ, ac παντοδυναμίας maxima argumenta sunt explicata. Fluxerunt enim totis illis sæculis à promissione primis parentibus facta, quam nos apud Euangelistas τὴν τοῦ κόσμου καταβολὴν interpretamur, vsque ad Christi aduentum, qui fuit temporum plenitudo, sæcula sex quæ propriè עולמים GHOLAMIM vocantur. quorum primum ab Adam vsque ad diluuium recensetur: secundum à diluuio (cùm salutis fœdus cum Noë fuit instauratum) vsque ad Abraham iuxta diuisas victimas dormientem: tertium ab Abraham vsque ad Iacob, cui apud Luzam pernoctanti sacrosanctum mysterium sub imagine scalæ fuit ostensum: quartum à Iacob vsque ad Legem in Sina monte promulgatam, & fœdus cum omni populo sancitum: quintum à Lege vsque ad regnum Dauidis, cui singulari oraculo significatum est, fore vt mundi redemptor ab ipso genus duceret. Hinc verò vsque ad Christum sextum sæculum definimus. Is enim rerum omnium plenitudo fuit; & ea quidem lux quæ superiores illas

vmbras consecuta est. Atque vltra hanc ætatem sunt sæculorum fines, ac noui mundi apparatio, & adquisitio regni illius cælestis, quod quidem per Christi mortem, atque eiusdem resurrectionem, ascensum in cælos, & promissionis suæ confirmationem Spiritus sancti immissione insignitam, nobis comparatum est: quod testantur sacræ literæ his verbis: A diebus Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur: omnes enim Prophetæ & Lex vsque ad Ioannem prophetauerunt. Matth. 2. *Veteribus enim omnia sub specie & imagine quadam ostensa fuisse affirmat Paulus: scripta verò esse ad correptionem nostram, eamq; ob causam ad sæculorum fines deuenisse. Hac porrò de causa tam exactam, & exquisitam temporum ac sæculorum rationem à sacris auctoribus traditam esse, sacræ literæ luculenter demonstrant. Nimirum, vt non solùm diuinæ promissionis, & consilij constantia appareret; verùm etiam vt ex temporum obseruatione, & editarum rerum serie, diuinæ illius sapientiæ, à qua tantum opus apparabatur, perpetua hominibus argumenta patefierent. Atq. adeò nulla olim in toto terrarum orbe natio fuit, excepta vna Israelitica, diuinis, nempe, oraculis edocta, quæ veras antiquorum temporum rationes tenuerit, eásque in medium protulerit. Nam etsi à nonnullis ex ethnicis auctoribus, qui rerum suarum narrationes literis mandarunt, in adnotanda ac demonstranda temporis ratione, nihil non præstitum esse concedimus: attamen quicquid ab illis hac de re traditum legimus, non ita planè exactum, nec sibi semper constans est: nihil enim penes ipsos fuit, ex quo certam, ac definitam aliquam temporum ac sæculorum constitutionem colligerent. Ex quo fit, vt rei veritas ab ipsis cognosci non potuerit, eáque multò minùs ex ipsorum monumentis intelligi possit. Quanta verò sit sacrorum monumentorum vtilitas, in quibus tota illa, quam diximus, temporum ratio verissimè traditur, quantúmque illa ad vera philosophia, cæterarúmque omnium humaniorum disciplinarum intelligentiam conferat, & quid ex ea lucis ad historiarum cognitionem accedat, nulla, licet longa oratione, æquè potest demonstrari, ac si eius à studioso lectore periculum fiat. De mundi autem initio, aut nihil omnino humana mens suspicata est, aut saltem, si quid ea de re interdum ab ea inuentum esse cõcedamus, ex eo nihil quod firmum, certum, ac verum sit, tutò elici potest. Hanc verò ignorationem maxima rerum omnium ambiguitas consecuta est. Proinde, si rerum origo non intelligatur, consequens est, ea quæ finem spectant, atque adeò finem ipsum planè ignorari. At nullus est Christianorum hodierno die, qui ex iis quæ de mundi initio, eiúsque ortu & causis cognoscenda sunt, non multo plura teneat, quàm quisquã eorũ Philosophorũ, qui magni olim sunt habiti. Nempe ad cætera emolumenta, quæ ex Christiana religione percipiuntur, hoc etiam non minimi certè momenti accessit: S. S. E. Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.* Hebr. 1 *Sed quid tandem est quod ad cognitionem rerum humanarum, quas plerique tantopere expetunt, viam magis aperiat, quàm temporum exacta obseruatio? quid propriam vniuscuiúsque rei æstimationem diligentius expendit? quid denique hominum animos magis reddit sapientes, & rerum caducarum contemptores? quid nimias illas appetitiones, quid cupiditates, quid impotentes libidines magis coercet? siquidem tempore continuo admonemur, ne quam spem in hisce rebus ponamus, neque diuturnam aut perfectam felicitatem nobis in hac vita polliceamur: cùm nulla ciuitas, nulla Resp. nulla regio, nullum regnum, nihil denique in tota rerum natura sit, quod tandem aliquando temporis vetustate exesum, & consumptum non conspiciatur? Cui quidem rei nullum sanè remedium ab humana prudentia potest adhiberi: quandoquidem homines ipsi, hoc est, tota illa Adami progenies fluxa est & fragilis; nulláque omnino in tempore est perpetuitas, sed omnia quæ in hoc mundi theatro conspiciuntur, instabilia & momentanea sunt, & nunc in hanc, mox verò in illam formam transeunt, S. S. E. Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum stat.* Eccl. 1. *Nihil sub Sole nouum, nec valet quisquam dicere, Ecce hoc recens est. Iam enim præcessit in sæculis quæ fuerunt ante nos. Sed neque eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. Neque enim solùm priuatæ singulorum res, ac præclarissimæ familiæ, quæ ita firma ac*

stabiles

ſtabiles cenſebantur, vt nunquam ex florentiſſimo ſtatu in quo erant, dimoueri poſſe viderentur: verum etiam prouincia, regna, & maxima imperia quæ nunquam ruitura, ſed perpetua fore credebantur, breuiſſimo temporu ſpatio corruerunt, ac ſtirpitus extracta, funditúſque euerſa ſunt, idq́ iiſdem illis rationibus, quibus conſtituta fuerant, & quibus perpetuò foueri, ac ſuſtentari poſſe credebantur. Quinetiam apertiſſimis exemplis docemur, nihil eſſe diuturnum, neque quidquam proſpero rerum ſucceſſu ad maximam amplitudinem peruenire poſſe, eo excepto, quod à Deo omnium bonorum auctore manat, ac iiſdemmet, quas ipſe præſcripſit, rationibus, inſtituitur, ſicut ſcriptum eſt: Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam: niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Neque verò regna tantùm & imperia, ſed ipſe totus terrarum orbis, cum vno hominum conſenſu ad eum, qui ſperari poterat, florentiſſimum ſtatum perductus eſſet; nullúſque in terris locus hominibus vacuus conſpiceretur; nónne quadraginta dierum ſpatio ab ingenti illa aquarum multitudine ſubmerſus, planeq́ extinctus eſt? Nihil denique diuturnum in hac mortali vita ſperari poſſe, vel hinc licet intelligere, quòd ſubducta temporum ratione ab orbe condito ad hanc vſque diem, mundus hic, in quo tam varia rerum genera orta extinctaque ſunt, non plures quàm ſex annos & triginta & trecentos ſupra quinquies mille durauit. Quod quidem tempus, ſi cum æternitate conferatur, ne nomen quidem rationis ſortietur. Cùm igitur temporum, & ætatum obſeruationem in omni diſciplinarum genere vtiliſſimam; ad ſacræ verò Scripturæ narrationes intelligendas planè neceſſariam eſſe videremus; hanc quoque partem ſacrorum Bibliorum apparatui annectendam duximus. In qua, quicquid ad ſæculorum, de quibus ſuprà mentionem fecimus, demonſtrationem ſatis eſt, facta ex ſacris libris temporum ſubductione, perquàm breuiter attigimus, pluribus alias (fauente Deo) de hoc argumento acturi. Nobis enim nō fuit propoſitum latiſſimas earum materiarum, de quibus hoc loco agimus, diſputationes in ſacro hoc Apparatu perſequi, ſed ea tantùm perſtringere, quæ ſtudioſos homines in ſacrorum librorum lectione adiuuare poterunt. Noſtros autem hoſce conatus, qui ex quàm ſyncero animo proueniant, Deus nobis eſt teſtis, candidis & eruditis omnibus probari cupimus, à quibus hoc vnum poſtulamus, vt noſtrum hoc ſtudium conſulendi iis, qui Catholicæ Eccleſiæ nomen dederunt, ſuis apud Deum precibus adiuuent. Datum Antuerpiæ Calendis Ianuariis. CIↃ. IↃ. LXXII.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS

VOLVMEN DE SÆCVLIS.

MVNDI conditi initium Autumni tempore fuisse, ex obseruata sacrorum librorũ sententia accepimus, quòd DEVS animantium omnium generibus mox extituris, atque etiam homini fingendo omnium fructuum ad vsum ac vitam oportunorum copiam prospexerit, quam in calidioribus regionibus herbæ tunc recentes, & fructus arborum maturi, atque adeò ad hyemem proximam vlteriusque durabiles suppeditare possent: Veris enim fructus fugaces sunt, nec satis ad alendum commodi; fructus æstiui & commodiores & diuturniores sunt: atque ita scriptum est, Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. & factum est ita: & protulit terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam. Ita enim producta dicuntur singula genera, vt herba virens; hoc est olus, quod Hebraicè דשא vocatur, iam adultum extaret. similiter, & herba faciens semen, cuius vsus non in viriditate, sed in semine est: ita cum semine suo prodiit, & lignum faciens fructum, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam, atque ita initium anni vberes fructus secum attulit, qui & animantibus alendis, & suis ipsorum generibus propagandis essent idonei. Quòd verò quidam opinantur initium anni æstiuo tempore fuisse, adducti argumento columbæ, quæ ramum oliuæ virentis in arcam ad Noë detulit, facilè mutare poterant, vbi certam illius loci sententiam tenuerint, quam nos, Deo volente, aliquando exponemus, aut alij, quibus cum nostram interpretationem communicauimus, in suis scriptis doctissimè explicabunt.

Gen. 1.

ANNVM autem quanquam multiplicem & varium aliis atque aliis gentibus fuisse fateamur; tamen cum qui rebus mundi cõstituendis comparatus est, duodecim mensibus constitisse, manifestum ex sacris literis est. Etenim ante diluuium, vt vna omnium hominum lingua, vna Dei conditoris notitia, vna creationis memoria penè recens omnibus erat, ita etiam annorum vna erat communis ratio, quam omnes tenerent, atque ita ætates hominũ annis mundi, & mundi anni hominũ illustrium ætatibus computabantur. neque varia annorum ratio, nisi cum varia linguarum & morum atque regnorum & religionum inuentione extitit. Est autem manifestum anni integri solaris argumentum in sacris libris expressum. legimus enim Noë anno vitæ suæ sexcentesimo, mense secundo, die mẽsis decima & septima ingressum fuisse in arcam, eademque die cataractas cæli & abyssi scaturigines fuisse ruptas, atque pluuiam vsque ad quadraginta dies durasse, deinde aquas obtinuisse terrã centum quinquaginta diebus; post hos autem indies decrescere cœpisse, vsque ad decimum mensem; nam decimo mense prima die mensis montium cacumina extare cœperunt. Sunt autem omnes dies huius anni ab initio eius vsque ad primam aquarũ decretionem ducenti quadraginta septẽ, hoc modo: Primus mensis cum decima septima secundi faciunt quadraginta & septem dies: deinde sunt quadra-

quadraginta, quibus imbres durarunt: atque etiam centum & quinquaginta, quibus aquæ inualuerūt super terram, quindecim cubitis altissimū totius orbis montem superantes. Hi omnes in summa efficiūt ducentos & quadraginta septem; nondum tamē est decimus mensis: namque ab hoc tempore vsque ad primam decimi mensis diem aquæ decreuerunt. Habemus iam decem menses, qui plures quàm ducentos & quadraginta septem dies continent, saltem quantum decem lunationes. A primi autem mensis die prima, Noë quadraginta dies expectauit, quibus peractis coruum emisit, & eadem die columbam; rursusque post septem dies columbam emissam vesperi recepit, oliuæ folium referentem. atq. tertiò post septem alios dies emissam, non amplius recepit. Igitur post nouem menses habemus quinquaginta & quatuor dies, qui cum nouem mensibus prioribus efficiunt ter centum & viginti quatuor (singulis ferè mensibus tricenos dies tribuimus.) Hinc vsque ad primam diem primi mensis anni sexcentesimi primi, quo terræ superficies omnis aquis est inundata, numerantur dies quadraginta sex; qui cum superioribus cōiuncti faciunt tercentum & septuaginta; quibus si demantur ex horæ, quibus lunationes à Solis cursu integro deficiunt, reliqui fient dies, quot in anno solari nunc moueramus, idque exiguo discrimine, quod ex Calendariis facilè cognosci posset. Fit igitur subducta ratione perspicuum, annum duodecim mensium iam inde ab initio fuisse, quando post nonum mensem quadraginta septem dies numeramus, qui ad dimidium vndecimi mensis pertinent, cùm terræ superficies nondum aquis liberata esset. Præterea annum tot mensibus ab initio institutum, & post diluuium etiam testimatum esse, quot temporibus quatuor, hyemi, veri, æstati, & autumno constituendis satis esse possunt; nam his temporibus terra suum concipiendis & gignendis fructibus munus præstat; atque hi omnes dies terræ Hebraico dicendi modo appellantur, vt fœminarum etiam grauidarum dies dicuntur à cōceptu ipso vsque ad partum; cuius rationis multa exempla sunt, vt illud: Factum est autem *Luc.2,6.* cùm essent ibi, impleti sunt dies vt pareret. simili autem tropo Deus Noë post aquatum salutem allocutus, futuræ perpetuò terræ atq. temporum constitutionis quatuor oportunis partibus distinctæ, rationem instaurandam docuit, vt quòd proximè per totum annum nihil aliud quàm hyems aquarumq. inundatio fuerat, iam deinceps in posterum quatuor portionibus distinctum, integrū annum absolueret: atque ita scriptum est, Odoratusque est Dominus odorem suauitatis: & ait ad Noë, Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines: sensus *Gen.8,21.* enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: non igitur vltrà percutiam omnem animam viuentem, sicut feci. cunctis diebus terræ sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non requiescent. Cunctos dies terræ omnibus his partibus distinctos, idem quod cunctos annos terræ interpretamur: namque hæ partes sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hyems anno includuntur, atque ita non modò dies pro tempore conceptus, & partus terræ, sed in vniuersum pro anno vsurpantur. idque pluribus exemplis in Hebraica lectione obseruatur. Etenim cùm constituto iam matrimonij fœdere cum Rebecca & Isaaci procuratore fratres cuperent puellam apud se diutiùs necessitudinis gratia retinere, sic agebant: Maneat puella nobiscum, saltem dies aut decem. sic ex Hebraico ad *Gen.24,55.* verbum. hoc est, anni dies integros, aut decem menses. Illud etiam nostram de anni initio sententiam comprobat, quod Deus de diebus, id est, de annis terræ dixit, quorum principium sementis nomine adnotauit: est autem sementis tempus Autumnus.

Mensium autem antiqua nomina nulla nisi ex numerorū serie obseruauimus. vt, Primus, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, octauus, nonus, decimus, vndecimus, & duodecimus.

mus. quorum frequentissima exempla leguntur. alia enim nomina, vt suo loco exponemus, Chaldaica sunt. Atque temporum quidem rationes sic explicamus:

Ab Adam vsque ad diluuium, anni fuerunt mille sexcenti quinquaginta sex; quorum illa enumeratio est:

130 Adam cùm centum & triginta esset annorum, genuit Seth. Genes. 5.

105 Seth centum & 5. annos natus, genuit Enos. Gen. 5.

90 Enos nonaginta annorum genuit Cainan. Genes. 5.

70 Cainan 70. annorum genuit Mahalaleel. Genes. 5.

65 Mahalaleel sexagesimũ quintum agens annum, genuit Iared. Genes. 5.

162 Iared centum & sexaginta & duos annos natus, genuit Hanoch. Genes. 5.

65 Hanoch cùm esset annorum 65. genuit Methusalah. Genes. 5.

187 Methusalah anno vitæ suæ centesimo octuagesimo septimo, genuit Lamech.

182 Lamech centum & octoginta duos natus annos, genuit Noah. Genes. 5.

600 Anno sexcentesimo vitæ Noah, mense secundo, septimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & fuit diluuium aquæ super terram.

1656 Hi omnes anni summam conficiunt mille sexcentorum quinquaginta & sex. Atque hactenus prima mundi ætas.

SECVNDA ÆTAS MVNDI, A DILVVIO VSQVE AD ABRAHAM.

A restituto orbe ex aquis vsq. ad Abraham, anni fluxerunt ducenti nonaginta duo, quorum illa enumeratio est.

2 Sem duobus annis post diluuium genuit Arphacsad. Genes. 11. vers. 10.

35 Arphacsad cùm esset annorum triginta quinque, genuit Selah. Gen. 11.

30 Selah annos natus 30. genuit Heber. Gen. 11. ver. 12.

34 Heber annorum 34. genuit Paleg. Genes. 11.

30 Paleg anno trigesimo vitæ suæ genuit Reghu. Gen. 11.

32 Reghu annorum 32. genuit Sarugh. Genes. 11.

Sarugh 30. annorum genuit Nachor. 30
Gen. 11. vers. 20.

Nachor 29. natus annos, genuit Thareh. Gen. 11. 29

Thareh septuaginta annorum, genuit Abraham. Gen. 11. vers. 26. 70

Hi omnes anni summam reddunt ducentorum nonaginta duorum. 292

Ab Abrahami ortu ad Isaac, anni centum numerantur, hoc modo:

Septuaginta quinque annorum erat Abraham, cùm Dei iussu egrederetur de Haran. Gen. 12. 75

Vndecimo anno pòst Hagar concepit & peperit Ismaelem, post decem annos quàm habitare cœperant in terra Chanaan, hoc est, expletis iam decem annis, grauida autem fuit vno ferè anno: sunt vndecim anni ferè. 11

Tredecim annis iam nato Ismaele, Abraham mutato nomine, circumcisionis fœdus iniit. Erat autem Abraham nonaginta nouem annorum, quando circuncidit carnem præputij sui. Genes. 17. vers. 26. 13

Vno anno pòst Isaac nascitur, cùm Abraham centum esset annorum. Gen. 21. vers. 5. 1

Hactenus centum anni vitæ Abrahæ. 100

A nato Isaac ad Iacob, anni numerantur sexaginta, quorum illa notationes sunt:

Sara moritur triginta annis post natum Isaac, hoc est, centesimum vigesimum septimum agens annum. 30

Decem annis pòst Isaac vxorem duxit, cùm esset annorum quadraginta. Gen. 25. vers. 20. 10

Vigesimo anno post natus est Iacob cum Esau. s. s. e. Sexagenarius erat Isaac quando nati sunt ei paruuli. Genes. 25. vers. 26. 20

Hi numeri conficiunt annos sexaginta. 60

A Iacobi ortu vsque ad Ioseph natum, anni fluxere 90. quos hoc modo obseruamus: Iacob vbi primum ingressus in Ægyptum, à Pharaone ætatem rogatur, respondit, Dies peregrinationis vitæ meæ, centum triginta annorum sunt. Genes. 47. ℣. 9. Atque Israel venit in Ægyptum tertio famis anno, s. s. e. Biennium est enim 90

quòd

quòd cœpit fames in terra, & adhuc quinque anni restant. Ingressus est igitur initio tertij anni iam duobus transactis. Gen.45.ỷ.6. Transierant etiam septem anni fertiles ante illud biennium, prædicti à Ioseph in ipso fertilitatis initio. Genes.41.ỷ.28. Ille autem trigesimum agebat annum, cùm Pharaoni sisteretur, Gen.41.ỷ.46. Omnes hi anni conficiunt quadraginta, quibus à centum & triginta demptis, reliqui sunt nonaginta. Rursus verò sic numeramus post annum vitæ Iacob nonagesimum, Ioseph triginta annorum stetit coram Pharaone, deinde elapsi sunt anni septem fertiles, & duo steriles; tertio sterilitatis anno Israel de-
130 scendit in Ægyptum. hi sunt centum & triginta.

Atque hactenus descensus in Ægyptum est.

INITIVM NOVÆ RATIONIS.

17 Mortuus est Iacob anno decimo septimo postquam descenderat in Ægyptum, s.s.e. Et vixit in terra Gossen decem & septem annis, factique sunt dies vitæ illius centum quadraginta septem annorum. Gen.47.vers.28.

53 Ioseph mortuum est quinquagesimo tertio anno post Iacob, sic colligimus. Ille cùm pater obiret, quinquaginta septem annorum erat. dicitur autem mortuus cùm annum compleret centesimum & decimum. quinquaginta septem & quinquaginta tres, centum & decem sunt.

24 Leui mortuus est quarto & vigesimo anno post Ioseph, vt ex obseruatione colligitur, hoc modo: Legimus Leui annum agentem centesimum trigesimum septimum è viuis decessisse. sed ille natus est tribus annis ante Ioseph: namque septem annis posterioribus, quibus seruiuit Iacob pro Rachel, nati sunt ex Lea quatuor filij, hoc ordine: Ruben, Simeon, Leui, Iuda. Deinde Lea cessauit parere vsque ad initium sexti anni, quo genitus Issachar; & septimi, quo Zabulon est natus. omnes enim hi nati sunt intra septennium in Mesopotamia Syriæ. Gen.46.ỷ.15. Septimo autem anno ad initium recordatus est Dominus Rachelis, & audiuit eam, & aperuit vuluam eius; quæ concepit, & peperit filium, & vocauit illum Ioseph, dicens, Addat mihi Dominus filium alterum. Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo, Dimitte me, vt reuertar in patriam meam. hoc fuit anno decimo quarto antequam de mercede conueniret inter Iacob & Laban. Igitur Leui tribus annis ante Ioseph natus est, saltem non integris quatuor. Ioseph mortuus est ætate centum & decem annorum; Leui centum & triginta septem: quibus si tres demas & centum & decem, supererunt quatuor & viginti anni, quibus Leui fratri Ioseph superuixit. Scriptum est enim, Anni autem Leui fuerunt centum triginta septem. Exod.6,16.

A morte Leui ad Mosen natum, anni numerantur triginta sex, hoc modo: A nato Isaac vsque ad egressum ex Ægypto, sunt generationes quatuor, s.s.e. Generatione quarta reuertentur huc. Est autem prima generatio Isaac, secunda Iacob, tertia Ioseph & fratres eius, s.s.e. Ioseph autem in Ægypto erat; quo mortuo, & omnibus fratribus eius, omnique generatione illa: filij Israel creuerunt & multiplicati sunt, ac roborati nimis in terra, &c. hæc est quarta generatio. Numerātur præterea quadringenti anni peregrinationis seminis Abrahæ, hoc est, ab Isaac nato hospite in terra Chanaan, vsq. ad exitum Israel ex Ægypto, s.s.e. Scito prænoscens quòd peregrinum erit semen tuum in terra non sua: & subijcient eos seruituti, & affligent quadringentos annos: ita quadringenti anni variæ & multiformis peregrinationis prædicūtur. Igitur ex his quadringentis annis illæ partes sunt manifestæ. Isaac sexaginta annos natus Iacob gennit. Iacob mortuus est annorum centum quadraginta septem: post quinquagesimum tertium mortuus est Ioseph, deinde Leui vigesimo quarto pòst anno: Moses octogenta annorum erat cùm Dei legationem apud Pharaonem egit. Hi omnes tercentum sexaginta quatuor annorum summam conficiunt,

desunt triginta sex ad quadringentesimum numetum explendum. Hi interfuerunt inter mortem Leni & Mosis ortum. Scimus autem Mosen natum ipsa tempestate Ægyptij furoris& coosilij aduersus Israelitas initi: quandoquidé ille, ne periret, magna cura ad menses aliquot est occultatus, vt legimus Exod. 2. id quod non accidetat tribus anois antè cùm Aaron natus est: erat enim Aaron tribus annis Mose antiqniur, siquidem octoginta trium annorum cùm esser, vnà cum fratre Pharaonem adiit. Exod.7.ỳ. 10. Hæc etiam triginta sex annorum ratio alio modo snbduci potest. Moses filius fuit Amram, atque Amram ex Caath genitus. Natus est autem Amram in Ægypto: namq. ille inter eos qui in Ægyptum descenderant, non recensetur. numeratur auté in tertia generatione; namque ex filiis descendentiú in Ægyptnm, non ex nepotihus est; natusque fuit viuentibus iis qui desceoderant: neq. cum iis qui liberati sunt ex Ægypto, numeratur, qnòd mortuus esset inter cæteros tertiæ generationis. Natus itaque est, & obiit in Ægypto. Obiit autem annor úcentum & triginta septem: his si addamus sexaginta Isaaci, & centum & quadraginta septem Iacobi, atque octoginta Mosis, efficietur summa quadringentorum viginti qnatuor: quibus adduntur duodecim ante mortem Leui, qni fuit tertiæ genetationis, cuius diebus natus est Amram, erunt quadringenti triginra & sex. atq. ita duodecim annis ferè ante exitú obiisse Amram repetietur: idemque annorum ferè sexaginta nouem genuisse Mosen, cùm tribus annis antè nams esset Aaron, temporibus adhuc trãquillis, & inter vtrumque orta etiam esset Miriam, rebus iam turbari cœptis, quod nomen ipsins declarat. namque Miriam amaritudinem si-
36 gnificat. Itaque à morte Leui ad Mosen
natum, anni numerantnr triginta sex.
80 Deinde octoginta vixit antequam Pha-
raonem de populo dimittendo alloque-
retur, s.s.E. Erat autem Moses octoginta
Exod.6,7. annorũ, & Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaooem: sunt igitur ab ingressu Israelis in Ægyptum ad vsque
Mosis legationé, ducenti & decem anni. 210
Vno anno pòst egressi sunt ex Ægypto. Nam postquam Moses regem adiit, paleas populus impensis regiis non accepit, sed coactus est per agros quærere: paleæ nullæ in Ægypto idoneæ relinqnuntur post Nili inundationem quæ Iulio mense accidit. Maij ergo tempore iussi snnt paleas colligere: priùs verò quàm hoc edictum vulgaretur, iam Moses cum Pharaone de dimissione egerat. Deinde profecti sunt exactores populo regis decretum denuntiaturi. Interea Ægypto plagæ illatæ sunt vsque ad mensem Nisan anni sequentis. cuius decima quinta egressus est populus liber. Igitur à oato Isaac ad legationem Mosi, anni flnxerũt quadringenti, vt iam superiùs exposnimus.

Anno octogesimo secundo vitæ Mosis
mense primo, populus ex Ægypto pro- 1
dijt liber. Atque hinc cœpta est anni Anni sacri
sacri obseruatio, cuius initium à Nisan, initium.
hoc est, septimo mense annorum mundi
sumptum est, s.s.E. Dixit quoque Do- Exod,12,1.
minus ad Mosen & Aaron in terra Ægypti: Mensis iste vobis principium mensium primus erit mensibus anni.

Deinde vnn anno integro in deserto fuerunt anteqnam respublica legibus acceptis, & sacerdotibus consecratis, cæterisque ministris publicis constitutis, componeretur. Hoc enim anno secundo ab
egressu ex Ægypro factum est, nam pri- 2
mo anni secundi mense, prima die men-
sis, tabernaculum est erectum, & die pri- Exo.40,17.
ma secundi mensis filij Israel recensiti, &
principes in deserto constituti. Atque à Num.1,4.
promissionibus factis Abrahamo ad legem latam, anni numerantnr quadringenti & triginta ferè, hoc modo: A natn Isaac vsque ad Mosis legationem, anni sunt quadringenti. Legatio Mosis in Ægypto vno anno completa est, deinde post dnos annos Lex in deserto est constituta, sunt tres anni: Abrahæ dictæ sunt promissiones viginti sex annis ante natum Isaac; siquidem Isaac natus est cùm Abraham centum esset annorum, cui promissio facta est eo anno quo exiit ex Haran: atqui

Gen.12,3. atqui ille tunc quintum supra septuagesimum agebat annum, s.s.e. In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Egressus est itaque Abraham sicut præceperat ei Dominus, & iuit cum eo Lot. filius quinque & septuaginta annorum erat Abraham cùm egrederetur ex Haran: agebat igitur annum quintum supra septuagesimum, deerantque sex & viginti ad centesimum. bis additi tres anni à legatione Mosis ad legem latam, & rempublicam constitutam, conficiunt viginti nouem annos, quorum vltimus ad trigesimum vsque ducitur: atque ita verè dictum est ab Apostolo, Legem acceptam fuisse in deserto, post quadringentos & triginta annos à promissionibus factis.

Moses & Aaron obiere anno quadra-
38 gesimo postquam egressi sunt ex Ægy-
pto, hoc est, trigesimo & octauo anno
40 post legem latam. atque ita quadraginta
anni vagationis in deserto enumerantur.

: Iosue, & qui cum illo terram expugnarunt maiores natu, qui viderant mirabilia quæ fecerat Dominus in deserto, præfuerunt Israëlitis in terra ferè decem & septem annis, Iosue septem aut nouem, quibus terra expugnata & distributa est: namque annum octogesimum quintum agens, Caleb huiusmodi apud Iosue ora-
Iosu.14,7. tionem habuit: Quadraginta annorum eram quando misit me Moses famulus Domini in Cades Barne, vt considerarem terram, &c. Quadraginta quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Mosen, quando ambulabat Israel per solitudinem, hodie octoginta quinque annorum sum, sic valens vt eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum, &c. annus ille quo missus est Caleb ad explorandum, secundus erat ab exitu ex Ægypto. igitur septimus ab ingressu in terram Canaan. quibus elapsis, omnis ferè terra expugnata atque in sortes diuisa est. idem verò confirmatur ex oratione D. Pauli in synago-
Act.13,5. ga Antiochiæ Pisidiæ habita: Deus plebis Israel elegit patres nostros & plebem exaltauit cùm essent incolæ in terra Ægypti, & in brachio excelso eduxit eos ex ea: & per quadraginta annorum tempus sustinuit mores eorum in deserto: & destruens septem gentes in terra Canaan, sorte distribuit eis terram eorum, quasi post quadringentos & quinquaginta annos. post hæc dedit Iudices vsque ad Samuelem propheram. A quadringentis & quinquaginta si demamus quadringentos ab electione patrum vsque ad exaltationem plebis in terra Ægypti, & quadraginta deserti; reliqui sunt ferè decem ad illum numerum, quo distributa est terra, atque se-
ptem deinde ad mortem Iosuæ & senio- Iosu.24,29.
rum qui viderant mirabilia Domini in deserto: videturque Iosue ingressus terram cùm esset centum annorum, namque centesimum & decimum agens annum, vita defunctus est, & deinde vsque ad octo annos mortui sunt cæteri; ac paulatim deficientibus illis, morum & religionis puritas obscurabatur, sicut scri-
ptum est: Seruierunt Domino cunctis Iud.2,7.
diebus eius, & seniorum, qui longo post eum tempore vixerunt. Hebraicè ita legimus: Et seniorum qui protulerunt dies suos post eum. hoc est, eorum qui superstites illi fuerunt. hoc autem ferè octo annis transactum est, quibus seruierunt
Chusam-rasathaim regi Mesopotamiæ. Iudic.3,8.
sunt igitur hi decem & septem anni, aut 18
decem & octo ferè.

Deinde primus Iudex Othoniel no- Iud.3,11.
mine, nepos Calebi, ex tribu Iuda, præ- 40
fuit annis quadraginta.

Aod Iudex, qui, Eglon occiso, Moa- Iud.3,30.
bitarum excussit iugum ad octoginta an- 80
nos, terræ quietem præstitit.

Barac & Debora annis 40. iudicaue- Iud.5,31.
runt Israel. 40

Gedeon quadraginta annorum spacio Iud.8,28.
iudicis munus exercuit. 40

Abimelech filius Ierubaghal Israe- Iud.9,23.
litarum præfecturam occupauit annis 3
tribus.

Thola filius Phuah de tribu Isachar Iud.10,2.
tribus & viginti præfuit annis. 23.

Iair Galaadites iudicauit Israelem per Iud.10,3.
annos 22. 22.

Huic successit Iephthe, qui præfuit Iud.12,6.
annos sex. 6

Iud.12,9. Abſam Bethlehemites ſeptem annis
7 præfectura eſt functus.
Iud.12,11. Elon Zebulonites iudicauit Iſrael de-
10 cem annis.
Iud.12,14. Abdon filius Elel Pharathonites præ-
8 fuit annis octo.
Iud 16,21. Samſon filius Manue ex Sara defen-
20 dit & iudicauit Iſrael annis viginti.
1.Reg.4, 18. Heli ſacerdos ex familia Itamar, ſacer-
40 dotio & præfectura functus eſt annis
quadraginta.
38 Samuel propheta Leuita ex Ephrata,
triginta octo annis præfuit Iſraelitis.
1.Reg.13,1. Saul ex tribu Biniamin vnctus in re-
2 gem à Samuele, regnauit duobus annis:
ita ipſius regnum cum præfectura Sa-
muelis quadraginta complet annos, ex-
Act.13,21. plicatos à D.Paulo, S.S.E. Poſt hæc de-
dit Iudices vſque ad Samuel prophetam:
& exinde poſtulauerunt Regem, & dedit
illis Saul filium Cis, virum de tribu Bin-
iamin, annis quadraginta; & amoto illo,
ſuſcitauit illis Dauid regem, &c. Itaque
quadraginta anni numerantur à Iudici-
bus finitis, vſque ad Dauid regem: Saul
autem ad tempora Samuelis pertinet;
nam paulò poſt mortem Samuelis, Saul
eſt interfectus. Erat autem Samuel ſenex
cùm populus præfecturam illius faſtidire
cœpiſſet; itaque ab ingreſſu Iſraelitarum
in terram Canaan ad vnctum regem Da-
uid, fluxere anni trecenti nonaginta ſe-
ptem.
397 Dauid in Hebron regnauit 7. annis, &
2.Reg.1, 12. menſibus ſex: & in Ieruſalem regnauit 33.
ita vt ſex menſes in Hebron enumeren-
3.Reg.2, 11. tur ad triginta tres, iam totidem in Ieru-
ſalem, & ſic fient anni quadraginta, qui-
bus regno functus eſt.
1.Par.29.21. Salomon vnctus eſt in regem viuente
patre. ratio autem regni eius ſumitur à
morte Dauid: tertio autem anno tranſ-
3 acto regni Salomonis ſecundo menſe
quarti anni eius templum inchoatum eſt.
Atque ita in ſacra hiſtoria integram ſum-
mam annorum habemus, quorum ſingu-
lares rationes hactenus attulimus, S.S.E.
3.Reg.6, 1. Factū eſt ergo quadringenteſimo & octo-
geſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael
de terra Ægypti, in anno quarto menſe
Zio, ipſe eſt menſis ſecundus regni Sa-
lomonis ſuper Iſrael, ædificare cœpit do-
mum Domino. &c. nam ſi proximæ ſum-
mæ trecentorum nonaginta ſeptem an-
norum, quam ſubduximus ex ſingulari-
bus rationibus, ab egreſſione vſque ad
vnctum Dauid, addamus quadraginta
Dauidis, & tres Salomonis, fiunt qua-
dringenti & octoginta. Atque hæc eſt
ſumma temporum ad templi vſque ædi-
ficationem.
A templi ædificatione ad Salomonis 3.Reg 11, 41.
mortem, anni numerantur 37. nam dies 37
quos regnauit Salomon in Ieruſalem ſu-
per omnē Iſrael, quadraginta anni ſunt.

Regvm Ivdæ ætates.

III. Roboam Salomonis filius ex 3.Re.14, 21.
Naama Amanitide, regnauit annis de- 2.Pa.12, 13.
cem & ſeptem. 17
IIII. Abiam filius Roboam regnare 3.Reg 15.1.
cœpit ſuper Ieruſalem octauo & decimo 2.Par.13, 1.
anno patris ſui incipiente, regnauitque 3
annis tribus.
V. Aſſa rex Iuda Abiæ filius ex Maa- 3 Reg.15, 9.
cha filia Abſalon, regnauit annis quadra- 41
ginta & vno.
VI. Ioſaphat filius Aſa ex Azuba filia 3.Re.22, 41.
Salai, regnauit annis quinque & viginti. 2.Par.25, 31. 25
VII. Ioram primogenitus Ioſaphat re- 4.Reg.8, 16.
gnare cœpit duobus annis ante mortem 2.Par.21, 6.
patris ſui, quinto anno Ioram regis Iſrael:
regnauit autē octo annis, ex quibus dem- 6
pti duo, relinquunt ſex.
VIII. Ochozias qui idem Ioachaz 4 Reg 8, 25.
dictus, filius Ioram & Athaliæ, regnauit 2.Par.22, 1.
in Ieruſalem anno vno. 1
IX. Athalia mater Ochoziæ, regnauit 4 Reg 11, 3.
annis ſex, & parte ſeptimi. 6
X. Ioas Ochoziæ minimus filius, re- 4 Re.11, 21.
gnauit quadraginta annis: matrem ha- 4 Reg.12, 1. 2 Par.24, 1.
buit Sebia ex Berſabee. 40
XI. Amazias filius Ioas, & Ioadam 4 Reg.14, 1.
Ieroſolymitanæ regnare cœpit vno anno 2.Par.21, 1. & 24, 25.
ante patris obitum; inciderat enim pater
in grauem morbum, ex clade à Syris ac- 28
cepta: regnauit autem annis viginti no-
uem ferè.
XII. Azarias, alio nomine Ozias, 4 Reg 15, 1. 2.Pa.26, 21.
Amaziæ

Amaziæ ex Iechelia Ierosolymitana fi-
52 lius, regnauit in Ierusalem annis 52.
4. Reg. 15, 32. XIII. Ioatham filius Oziæ matre Ie-
2. Par. 27, 1. 16 rusa filia Sadoch, regnauit in Ierusalem
annis sedecim.

4. Reg 16, 1. XIIII. Achaz filius Ioatham regna-
2. Par 28, 1. 16 uit in Ierusalem annis sedecim.

4. Reg. 18, 1. XV. Ezechias filius Achaz & Abiæ fi-
2. Par. 29, 3. 29 liæ Zachariæ, regnauit in Ierusalem annis
viginti nouem.

4. Reg. 21, 1. XVI. Manasses filius Ezechiæ matre
2. Par 33, 1. 55 Hachsibah, regnauit in Ierusalem quin-
quaginta quinque annis.

4. Reg. 21, 19. XVII. Amon filius Manasses, cuius
2. Par. 33, 21. 2 mater fuit Mesalemeth filia Harus de Ia-
rbeba, regnauit in Ierusalẽ annis duobus.

4. Reg. 22, 1. XVIII. Iosias filius Amon & Ididæ ex
2. Par. 34, 1. 31 Besecha, regnum Ierosolymis obtinuit
annis triginta & vno.

4. Re. 23, 29. XIX. Ioachaz Iosiæ filius, matre Ami-
2. Pa. 25. 20. & 36, 2. tal de Lebna, rex à populo constitutus,
menses tres regnauit.

4. Re. 33, 37. XX. Eliacim, alio nomine Ioacim,
2. Par. 36, 4. Iosiæ filius, à Pharaone constitutus rex
Ierusalem, matrem habuit Zebidam fi-
11 liam Phadaia de Reuma, vndecim annis
regnauit in Ierusalem; tertio anno ab-
ductus est.

4. Reg. 24, 1. XXI. Ioachim filius Eliachim matre
2. Par. 36, 9. Nohhesta Ierosolymitana, regnauit men-
sibus tribus, & diebus decem.

4. Reg. 24, 18. XXII. Mathanaia, cui Nabuchodo-
2. Par. 36, 1. 11 nosor nomen fecit Sedeciam, constituto
in regem Iuda, erat filius Amital Ieroso-
lymitanæ, annis regnauit vndecim. Vn-
decimo Sedeciæ regni anno templum di-
rutum & incensum est: hi anni omnes,
demptis mediis, quibus rex regi succe-
410 debat, ad quadringentos & decem pro-
ximè accedunt, ex quo templum constru-
ctum consecratumque fuerat. fuit igitur
templum incensum & vrbs diruta anno
3308 ferè mundi ter millesimo trecentesimo
octauo.

70 Babylonica transmigratio durauit an-
nos septuaginta, iuxta prædicta Prophe-
tarum.

1. Esd. 1, 1. & 6, 3. Anno primo imperij Cyri regis Per-
sarum & imperatoris Babylonici, decre-
ta est Iudæorũ libertas, & templi Ieroso-
lymitani restitutio: hic regnauit annis 7. 7

Anno secundo aduentus Iudæorum in 1. Esd. 1, 8.
Ierusalem, mense secundo, cœptum est 3 Esd. 5, 56.
ædificari templum: in eoque fuerunt & 6
vrbis ædificatione totos sex annos.

Cessatum est ab ædificatione templi 1. Esd 4, 7. & 17.
per totum imperium Artaxerxis, qui & Iosephus lib.
Cambyses dictus, qui imperauit annis 11. cap. 2.
septem: cessatum est autem nouem an-
nis, hoc est, vsque ad secundum Darij 9
Histaspis annum.

Anno sexto Darij completum est tem- 1. Esd. 6, 15.
plum. 4

Darius bellum suscepit aduersus Ar- Iudith 1, 5.
phacsad regem Medorum, anno duode- 6
cimo regni sui. idem Nabuchodonosor
in historia Iudith dicitur.

Anno decimo octauo (vt in altera edi- Iudith 2, 1.
tione Iudith legitur) in altera verò legi- 12
tur decimo tertio, Darius bellum parat
nationibus, à quibus fuerat contemptus;
hic est annus trigesimus octauus à liber-
tate Babylonica.

Anno autem trigesimo septimo Iesus Philo Am.
sacerdos profectus est ad Darium. inte-
rim autem Ioachim eius filius sacerdotio 8
fungitur annis octo.

Ille postea reuersus, annis 20. pontifi- 20
catum gerit, vsque ad annum 7. Resamen
Sulam filij Zorobabelis ducis.

Ioacim iterum post mortem patris an- Nehem. 3. Iosephus lib.
nis viginti octo functus est sacerdotio. 11. cap. 5.
quòd si numerentur anni viginti, quibus Philo. 28
cum patre ministrauit, concordabit Philo
cum Nehemia & Iosepho.

Ioachimum secutus est Eliasib sacer- Iosephus lib. 11. cap. 5.
dos, annis quadraginta vno sacerdotium 41
gerens, cuius anno decimo quarto Nehe-
mias ad Persarum regem rediit, completa
vrbis instauratione.

Ioiada Pontifex post Ioachimum an- Philo.
nis viginti quinque sacerdotio præfuit. Iosephus. 25

Ionathan, alio nomine Iobanan, sacer- Iosep lib. 11.
dos, annis 24. 24

Ieddoa Ionathæ filius pontificatum Nehem. 12.
gessit annis septem & viginti, vsque ad Ioseph. lib. 11. cap 4.
Alexandri monarchiam. 27

Onias pontifex maximus annos vi- Philo.
ginti septem Philoni, sed Eusebio viginti 27
tres.

Philo. Simon Iustus pontificatum gessit an-
13 nis tredecim.

Philo Euseb. Eleazarus frater Simonis sacerdos sum-
20 mus, annis viginti Philoni, Eusebio vi-
ginti tribus.

Philo. Manasses sacerdos maximus, annis
27 viginti & septem.

Philo. Simon Iustus annis viginti & octo sa-
28 cerdotio præfuit.

Philo. Onias Simonis filius, functus sacer-
39 dotio annis 39.

Hactenus sacerdotum successio, Græcorum etiam temporibus obseruata: nam posterior ætas Pontifices à Syriæ regibus constitutos habuit, hac serie:

2. Mach. 4. Iason summus sacerdos pontificatum
3 gessit annis 3.

2. Mach. 4. Menelaus post Iasonem expulsum an-
7 nis duodecim, cuius septimo anno Iudas
1. Mach. 2, & 3. Asmonæus, agnomine Machabæus dux
6 cœpit rempublicam administrare, annos
autem sex rem gessit.

1. Mac. 9, 3. Ionathas Iudæ frater dux Iudæorum
18 annis 18.

Ioseph. lib. 13. cap. 13. Simon frater Ioanathæ annis 8. præ-
8 fuit dux & pontifex.

Ioseph. libr. 13. cap. 17. Ioannes Hircanus filius Simonis rem-
31 publ. sacerdotiumque gessit annis trigin-
ta & vno.

Iosephus lib. 13. cap. 18. Aristobulus filius Ioannis Hircani, pri-
mus post transmigrationem Babyloni-
1 cam rex appellatus, anno vno rem gessit
publicam.

Iosephus lib. 13. cap. 21. Ioannes Alexander idem Iamnai frater
27 Aristobuli rex, annis septem & viginti.

Egesi. lib. 2. cap. 13. Alexandra Alexandri pontificis vidua,
9 annis nouem regnauit in Iudæa.

Ioseph. Heb. lib. 5. cap 14. Hircanus Alexandræ filius mensibus
tribus regnat.

Aristobulus Hircani frater annis tri-
3 bus pontificatum regnumque gessit.

Iosep. lib. 14. cap. 8 & cap. 16. Ierosolyma à Pompeio capta, Hirca-
nus restituitur in sacerdotium, quod ges-
22 sit annis viginti duobus.

Ege lib. 1, 45. Antigonus Aristobuli filius Parthorum
5 auxilio Iudæam occupat annis quinque:
Egesi. lib. 1. cap. 2. huius anno secundo Herodes rex appel-
Ioseph. Heb. latus est à senatu Romano: cepit vrbem
pag. 349. anno quinto Antigoni: regnum occupa-
34 uit annis 34.

Christus Iesus natus anno 42. imperij Paulus Oros. lib. 7 cap. 2.
Augusti.

Cùm esset Iesus annorum duodecim, Luc. 2.
in templo reperitur disserens. 12

Anno decimo quinto elapso, decimo Luc. 3.
sexto incipiente, imperij Tiberij Cæsaris, 18
Christus est baptizatus; erat tunc inci-
piens annorum triginta.

Annis tribus & amplius elapsis, Chri- Suetonius.
stus crucifixus est, anno septimo præfe- 4
cturæ Pilati, qui fuit decimus octauus
Tiberij.

Quinto pòst anno Tiberius mor- Sueton.
tuus est. 5

C. Cæsar Caligula regnauit annos tres, Dion lib. 59.
menses decem, & dies octo. pag. 830.
4
Tiberius Claudius Drusus Cæsar, an- Suetonius.
nis tredecim, mensibus octo, diebus vi- 14
ginti.

Claudius Domitius Nero, annos tre- Suet. cap. 40.
decim, menses octo regnauit. 14

Flauij Vespasiani anno secundo Iero- Euseb.
solyma capta est, anno à natiuitate Christi 2
septuagesimo ferè.

Atque hactenus sæculorum ordo & summa ratio deducta est, ab initio mundi, vsque ad Euangelium prædicatum: constat autem numerus vsque ad templi incendium, & Babylonicam transmigrationem, tribus annorum millibus, & trecentis triginta octo annis. hoc modo: Ab initio mundi ad diluuium, mille sexcenti
quinquaginta sex. 1656

A diluuio ad Abraham natum, ducenti
nonaginta duo. 292

Ab Abrahamo ad ortum Isaac centum
anni. 100

Peregrinationis seminis Abrahæ anni
quadringenti. 400

Ab exitu ex Ægypto vsque ad tem-
plum ædificatú anni quadringenti octo- 480
ginta. Templi duratio fuit annorú qua-
dringentorum ac decem. His numeris 410
summa conficitur trium millium ter centum & triginta octo: his additi septuaginta captiuitatis Babylonicæ, faciunt an-
nos ter mille, quadringentos & octo. 3408

Cæterùm in reliquis numeris vsque ad templi secundi, & Ierosolymorum vastationem, non satis nostræ cum aliorum rationi-

rationibus conuenit supputationi: namque in iis temporibus adnotandis, quæ post transmigrationem Babylonicam ad Machabæorum regnum vsque fluxerunt, nonnihil variant auctores. sunt qui per sacerdotum & præfectorũ tempora enumerantes, trecentos & septuaginta qua-
374 tuor faciunt annos. Deinde addunt cen-
100 tum Machabæorum regni: & centum &
107 septem Herodum vsque ad Hierosolymitanum excidium; qui superiori summæ additi, notant annos ter mille non-
3989 gentos octoginta nouem, à mundi initio
vsque ad excidium.

Auctor ille, qui breuiora Chronica Hebræis conscripsit, aliam rationem secutus, ter mille, octingentos, quadraginta vnum annos à mundi initio, vsque ad templum, à Tito vastatum, ponit, illis nominibus: A mundi initio vsque ad Babylonicam captiuitatem annos nobiscum numerat,
3338 ter mille, trecentos, triginta octo: exilij
70 Babylonici septuaginta: regni Medorum
52 quinquaginta duos: Græcorũ regni cen-
175 tum septuaginta quinque. Machabæis
103 tribuit annos centum & tres. Herodibus
103 totidem. horum summa est tria millia,
3841 octingenti, quadraginta vnum.

VVLGARIS HEBRÆORVM NVMERATIO A MVNDI INITIO.

Hebræorum vulgus annorum enumerandorũ eadem nobiscum & cum Chronicorum auctoribus via, ingressus & progressus, vbi ad secundi templi deuenitur rationes, deflectit, aliamque conficiendæ summæ rationem sequitur: nam illi hunc annum Christi millesimum, quingentesimum, septuagesimum primum notant, quinque millesimum, ter centesimum, trigesimum primũ, ad proximum vsque Septembrem, quo incipiet trigesimus secundus. quorum rationes illæ sunt:
2448 A mundi initio ad egressum ex Ægypto, bis mille quadringentos, & quadraginta octo faciunt annos: qua in re manifesta est ex Scripturis ratio.

Ab exitu ex Ægypto, vsque ad templi
ædificationẽ obseruantur anni quadrin- 480
genti & octoginta, in sacris etiam historiis indicati.

Ad templi vastationem summa anno- 410
rum est quadringentorũ & decem: transmigrationis annos addunt septuaginta.
A restitutione Iudæorum ex Babylone, ad 70
Titum vsque, illi ponunt quadringentos 420
& viginti, nullam singularem exponentes
rationem. Inde vsque ad quater millesi-
mum, centum & septuaginta duos ad- 172
dunt; quibus accedunt mille, trecenti, 1331
triginta vnus, qui à quater millesimo, ad hunc vsque fluxere. Omnis autem varietas, vt diximus, in Medorum & Græcorum annis numerandis & constituendis versatur.

Atque hæc vulgaris Hebræorum ratio, nobiscum ab initio mundi, vsque ad Babylonicam restitutionẽ, omnino conuenit: & à Tito etiam ad nostrum vsque tempus; ab illis namque subducta ratio à Ierosolymitano excidio per Titum facto, ad hunc vsque annum, mille, quingentos & tres in summa continet. ex historiis Cæsarum verò obseruauimus, Titum anno Christi septuagesimo secundo ferè Hierosolymam vastasse: nunc autem annus nobis currit à Christo nato, millesimus, quingentesimus, septuagesimus primus.

NOMINA CHALDAICA MENSIVM ANNI.

Annus duplex est; Vulgaris & sacer. Vulgaris annus incipit ab Autumno; sacer ab æquinoctio verno ferè, hoc est, à Luna, quæ Martio mense Latinorum præcurrit.

Constat annus mensibus duodecim: menses autem aut sunt præcisi, aut communes. Præcisi lunationibus integris definiuntur; Communes verò singuli tricenis diebus. hi in sacro sermone Menses dierum dicuntur. Menses dierum.

Lunares menses 12. annũ conficiunt, Solari anno inæqualem, quem septendecim

cim dierum intercalatio æquat.

Menſium antiqua nomina ex numero erant: Primns, Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus, Octauus, Nonus, Decimus, Vndecimus, Duodecimus.

Poſtea ex Chaldæis nomina accepta videntur hac ſerie.

NISSAN	נסן	1	Martij lunationi reſpondet.
IAR	איר	2	Aprilis.
SIVAN	סיון	3	Maij.
THAMVZ	תמוז	4	Iunij.
AB	אב	5	Iulij.
ELVL	אלול	6	Auguſti.
THISRI	תשרי	7	Septembris, anni vulgaris initium.
MARCHESVAN	מרחשון	8	Octobris.
CHISLEV	כסלו	9	Nouembris.
TEBETH	טבת	10	Decembris.
SEBET	שבט	11	Ianuarij.
ADAR	אדר	12	Februarij.

FINIS.

C 32. C3.

129

66